

TURIN JARAYONI 2018 –2020 O'ZBEKISTON

MILLIY HISOBOT

Hisobotga doir javobgarlik

O'zbekiston – Turin jarayoni bo'yicha milliy hisobot

Ushbu hisobot tegishli vazirlik/tashkilotlar tomonidan Turin jarayoni 2018-20 doirasida tayyorlangan. Hujjatning mazmuni Yevropa ta'lim fondi yoki Yevropa Ittifoqi institutlarining fikrlarini aks ettirmaydi.

Mundarija

QISQARTMALAR	5
1. MILLIY HISOBOT RAMKASI	6
A: Mamlakat va milliy professional ta'limi tizimiga sharh	6
A.1: Mamlakat haqida ma'lumot	6
A.1.1. Kirish	6
A.2: Kasb-hunar ta'limi ahvoli	8
A.2.1. KHT ahvoli: tashkil etilishi va me'yoriy-huquqiy baza	8
A.2.2. Institutional va boshqaruv mexanizmlari	9
A.2.3. KHT bo'yicha bazaviy statistika	10
A.2.4 KHT kontsepsiyasi va asosiy islohot tashabbuslari	12
A.3: KHT konteksti	14
A.3.1 Ijtimoiy-iqtisodiy kontekst	14
A.3.2 Migratsiya va qochoqlar oqimi	17
A.3.3. Ta'lim sohasi konteksti	20
A.3.4 Hayot davomida ta'lim konteksti	21
A.3.5 Xalqaro hamkorlik: o'zaro hamkorlik va donorlar tomonidan qo'llab-quvvatlash	22
B: Iqtisodiy vaziyat va mehnat bozorining holati	23
B.1: KHT, iqtisodiyot va mehnat bozori	23
B.1.1 Mehnat bozoridagi ahvol	23
B.1.2 Alohida holatlar va imkoniyatlar: ko'nikmalarning mos kelmasligi	26
B.1.3 Alohida muammolar va imkoniyatlar: migratsiya	27
B.1.4 Alohida muammolar va imkoniyatlar: raqamli transformatsiya	31
B.1.5. Ta'lim va kasb-hunar ta'limi tizimiga ta'sir ko'rsatadigan strategik masalalar	33
B.1.6. Muammolarni faol mehnat bozori siyosati orqali hal qilishda KHTning roli	33
B.1.7. Professional ko'nikmalarga bo'lgan ehtiyojni aniqlash va uni kasb-hunar ta'limiga ta'siri	37
B.1.8. KHT yordamida migrantlar va qochoqlarni qo'llab-quvvatlash	38
B.2: Tadbirkorlikka o'qitish va tadbirkorlik fayoliyati	39
B.2.1 Ish o'rinlarini yaratish va KHT	39
B.2.2 Tadbirkorlikni rivojlantirish uchun KHT sohasida amalga oshirilayotgan choralar	40
II. Ochiq muhokama	40
III. Rezume va tahliliy xulosalar	41
C: Ijtimoiy muhit va KHT ga bo'lgan talab	42
C.1. KHT da ishtirok etish va hayot davomida ta'lim	42
C.1.1. KHT da ishtirok etish	42
C.1.2. Aholining zaif va marginallashtirilgan qatlami uchun KHT imkoniyatlari	44
C.1.3 KHT qamrovini oshirishga doir choralar	45
C.1.4. Aholining zaif va marginallashtirilgan qismi uchun KHT qamrovini oshirish	46
C.1.5. KHT da ishtirokini qo'llab-quvvatlash uchun ta'limni tashkil etishda qulaylik	47
C.1.6 Noformal va mustaqil kasbga o'rganishni tan olish	48

C.2: KHT da tenglik va teng imkoniyatlar	48
C.2.1 KHT tizimida ta'lim oluvchilarning o'zlashtirishi darajasi	48
C.2.2 Qo'shimcha qo'llab-quvvatlash talab etiladigan KHT talabalari	49
C.2.3 KHT tizimida tenglikni ta'minlashga doir choralar	49
C.2.4 Inkluziv ta'lim va KHT	50
C.3: Ish bilan ta'minlashni faol qo'llab-quvvatlash	50
C.3.1 KHT tizimi bitiruvchilarining ishga joylashish imkoniyatlari	50
C.3.2 Ta'limdan bandlikka o'tishga ta'sir qiluvchi iqtisodiy omillar	52
C.3.3 Ishga joylashish imkoniyatlarini qo'llab-quvvatlash va ishga joylashishga doir siyosatni o'rganib chiqish	53
C.3.4 Kasbga yo'naltirish	54
III. Rezume va tahliliy xulosalar	55
D: Ichki samaradorlik va KHT tizimi faoliyati	57
D.1: Ta'lim berish va o'qish muhiti	57
D.1.1 O'qitish va kasbga o'rgatish metodikasi, jumladan ish o'rnida kasbga o'rgatish	57
D.1.2 Ta'lim berish va o'qish muhiti	57
D.1.3 KHTda ta'lim va kasbga o'qitish usullarini takomillashtirish bo'yicha choralar	58
D.1.4 Ta'lim berish va o'rganish muhitini yaxshilash	58
D.2. O'qituvchilar va instruktorlar	59
D.2.1 KHT tizimida o'qituvchilar va instruktorlar tarkibi	59
D.2.2 KHT tizimida o'qituvchilik kasbiga kirish	60
D.2.3 KHT o'qituvchisini bandlik maqomi	61
D.2.4 KHT tizimida o'qituvchilar va ishlab chiqarish ta'limi ustalarining kvalifikatsiyasi	62
D.2.5 KHT tizimida o'qituvchilar va instruktorlarni jalb qilish va saqlab qolish	63
D.2.6 Professional rivojlanishni boshqarish, rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash	63
D.2.7 KHT o'qituvchilari sifatini ta'minlash	64
D.3. Sifat va sifatni ta'minlash	65
D.3.1 Sifat va KHT mazmunini unga mosligi	65
D.3.2 Определение качества результатов обучения	65
D.3.4 KHT da ta'lim mazmunini ishlab chiqish va yangilash	68
D.3.5 Evropa Ittifoqining asosiy kompetensiyalari	69
D.3.6 Sifatni ta'minlashni takomillashtirishga doir tadbirlar	70
III. Rezume va analitik xulosalar	71
E: KHTni boshqarish va moliyalashtirish	74
E.1: Institutional mexanizmlar	74
E.1.1 Institutional va boshqarish mexanizmlarining samaradorligi	74
E.1.2 Javobgarlik, rahbarlik va nazorat	74
E.1.3 Boshqarish tizimini isloh qilish	75
E.2: Nodavlat sub'yektlarining ishtiroki	75
E.2.1 KHTning davlat va nodavlat sub'yektlari o'rtasida javobgarligini taqsimlash	75
E.2.2 Nodavlat sub'yektlari ishtirokini qo'llab-quvvatlash	76
E.3: KHT budjeti	76
E.3.1 Xarajatlarni rejalashtirish, KHT budjetini shakllantirish va uning ijrosi	76

E.3.2. Kasb-hunar ta'limi tizimida xarajatlarni rejalashtirish va byudjet jarayonlarini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar	78
E.4: KHT uchun resurslarni safarbar qilish.....	78
E.4.1. KHT tizimini moliyalashtirish manbalari va mexanizmlari	78
E.4.2. KHTni moliyalashtirishni diversifikatsiyalash va safarbar qilish	79
E.5: KHT resurslarini taqsimlash va foydalanish	80
E.5.1. Resurslarni taqsimlash modellari	80
E.5.2. Kasb-hunar ta'limini yetarli resurs bilan ta'minlash va ularni teng taqsimlanishi uchun ko'riladigan choralar	81
III. Rezume va tahliliy xulosalar	81
BIBLIOGRAFIYA.....	83
ILOVALAR.....	87
Ilova 1. Qo'shimcha ma'lumotlar (jadval va rasmlar)	87

QISQARTMALAR

DXSh	Davlat-xususiy sherikchiligi
ETF	Evropa ta'lim fondi
EI	Evropa Ittifoqi
BMMV	Bandlik va mehnat munosabat vazirligi
OO'MTV	Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
XTV	Xalq ta'limi vazirligi
MTV	Maktabgacha ta'lim vazirligi
XTST	Xalqaro ta'lim standart tasliflagich
NNT	Nodavlat notijorat tashkiloti
UKHT	Uzluksiz kasb-hunar ta'limi
BKHT	Boshlang'ich kasb-hunar ta'limi
MKR	Milliy kvalifikatsiya ramkasi
KHT	Kasb-hunar ta'limi
MHR	Milliy hisobot ramkasi
KKHT	Kattalar ta'limi va tayyorgarligi
HDT	Hayot davomida ta'lim
BMT RD	Birlashgan Millatlar Tashkiloti Rivojlanish dasturi
O'MKHT	O'rta maxsus professional ta'lim
TKHT	Texnik kasb-hunar ta'limi
YuNESKO	Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti
KHTM	Kasb-hunar ta'limi markazi
O'zH	O'zbekiston Hukumati (рус.Правительство Узбекистана)
KOIKA	Koreya xalqaro hamkorlik tashkiloti
MDH	Mustaqil davlatlar tashkiloti
BRM	Barqaro rivojlanish maqsadlari

1. MILLIY HISOBOT RAMKASI

A: Mamlakat va milliy professional ta'limi tizimiga sharh

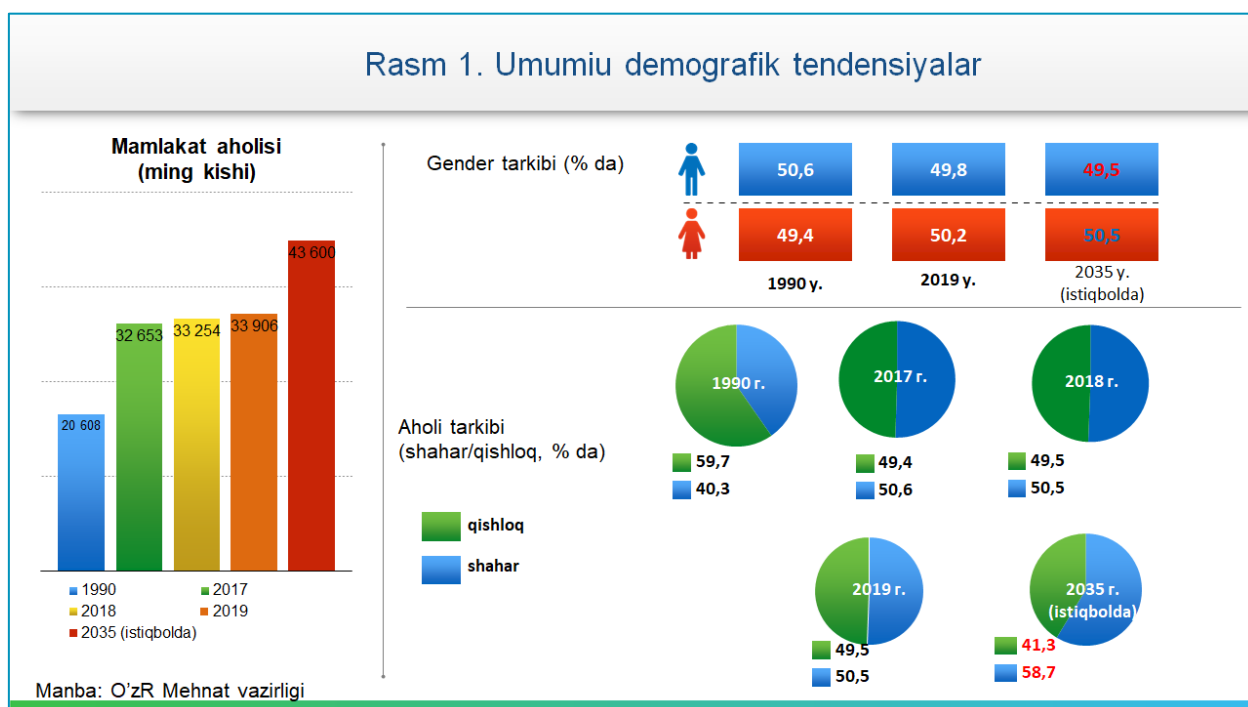
A.1: Mamlakat haqida ma'lumot

A.1.1. Kirish

O'zbekiston Respublikasi Markaziy Osiyoda joylashgan bo'lib, umumiy maydoni 448,9 ming kv. Ma'muriy jihatdan O'zbekiston 12 viloyat, Toshkent shahri va Qoraqalpog'iston Respublikasidan iborat¹.

O'zbekiston MDH davlatlari orasida aholisi soni bo'yicha uchinchi va hududi bo'yicha beshinchi bo'lib, Markaziy Osiyo aholisining yarmidan ko'pini tashkil qiladi².

O'zbekiston Respublikasining doimiy aholisi 2020 yil 1 yanvar holatiga 33 905,8 ming kishini tashkil etdi va 2019 yilda 650,3 ming kishiga yoki 2,0 foizga o'sdi³. Xususan, shahar aholisi umumiy aholining 50,5 foizini, qishloq aholisi esa 49,5 foizini tashkil etdi. Shu bilan birga, mamlakat aholisining qariyb 40 foizini 16 yoshgacha bo'lganlar tashkil etadi, 60 foizdan ortig'i 25 yoshgacha bo'lgan fuqarolardir.

Xususan, 2019 yilda shahar aholisi umumiy aholining 50,5 foiziga, qishloq aholisi 49,5 foizga etdi.

Respublika hududlari miqyosida aholining eng katta ulushi Samarqand (11,4%), Farg'ona (11,1%), Qashqadaryo (9,7%), Andijon (9,2%) viloyatlariga to'g'ri keladi. Aholining o'rtachaga nisbatan eng kam ulushi Sirdaryo (2,5%), Navoiy (2,9%), Jizzax (4,1%) va Xorazm (5,5%) viloyatlarida qayd etildi.

2016 yil oxirida mamlakat mustaqillikka erishgan 1991 yildan buyon birinchi marta rahbariyat almashganidan so'ng, yangi saylangan Prezident Shavkat Mirziyoev O'zbekistonning barcha fuqarolari uchun ijtimoiy yo'naltirilgan o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan ulkan iqtisodiy modernizatsiya dasturini boshladi⁴. O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy liberallashtirish to'lqini bilan yangi iqtisodiy rivojlanish davriga qadam qo'ydi.

2017 yil boshida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni qabul qilindi, unda 2017-2021 yillarda Harakatlar strategiyasi tasdiqlandi, shu hujjatda mamlakatni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi

¹ <http://geografiya.uz/>

² Education Sector plan 2019 – 2023. Uzbekistan. <https://www.globalpartnership.org/content/education-sector-plan-2019-2023-uzbekistan>

³ Davlat Statistika qo'mitasi ma'lumotlari.

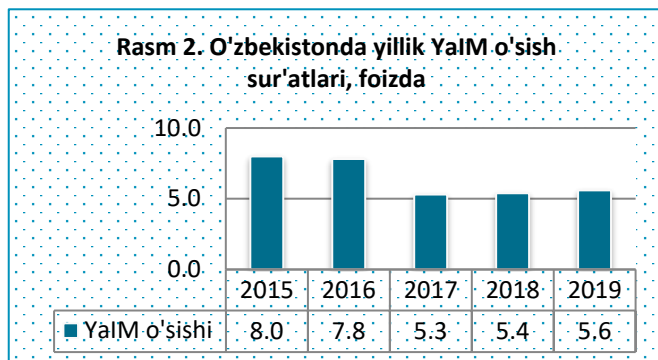
⁴ http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf

mavjud: (1) davlat va ijtimoiy qurilishni takomillashtirish; (2) qonun ustuvorligini ta'minlash va sud-huquq tizimini yanada isloh qilish; (3) iqtisodiyotni rivojlantirish va erkinlashtirish; (4) ijtimoiy sohani rivojlantirish; va (5) xavfsizlik, millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglikni ta'minlash, muvozanatli, o'zaro manfaatli va konstruktiv tashqi siyosat yuritish⁵.

Hozirgi kunda O'zbekiston iqtisodiyoti rivojlanishning ustuvor yo'nalishlari va barcha sohalarda, shu jumladan professional ta'lim va mehnat bozorida amalga oshirilayotgan islohotlarga muvofiq ravishda jadal o'zgarib bormoqda.

Asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlar

2019 yilda O'zbekiston iqtisodiy o'sish sur'ati 5,6 foizni tashkil etdi. So'nggi 5 yil ichida O'zbekistonda Yalpi ichki mahsulot (YaIM) o'sishining ko'rsatkichi 2-rasmda keltirilgan. Dastlabki ma'lumotlarga ko'ra, 2021 yilgacha YaIM o'sish sur'ati 6 foizga yaqinlashadi⁶:

2018 yilga nisbatan sanoat mahsuloti ishlab chiqarish hajmi 6,6 foizga, eksport 28 foizga o'sdi. Oltin-valyuta zahiralar 2,2 milliard dollarga oshdi va 28,6 milliard dollarga yetdi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar 4,2 milliard dollarni tashkil etdi, bu 2018 yilga nisbatan 3,7 baravar ko'pdir. Yalpi ichki mahsulotga investitsiya ulushi 37 foizga etdi.

Jahon bankining ma'lumotlariga ko'ra, Xalqaro qashshoqlik chegarasiga asoslangan (kuniga \$ 1,90) holda O'zbekistondagi qashshoqlik

darajasi 9,6% ni tashkil etgan bo'lsa, daromad darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlar uchun kuniga 5,6 \$ miqdoridagi qashshoqlik darajasi o'rtacha 36,6%ni tashkil etadi.

Shu bilan birga, Toshkent, Samarqand, Surxondaryo, Sirdaryo, Andijon viloyatlari va Qoraqalpog'iston Respublikasining ayrim tumanlarida qashshoqlikning yuqori darajasi kuzatilmoqda⁷.

O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston Respublikasida kam ta'minlangan aholining ulushi 2010 yildagi 17,7 foizdan 2018 yilda 11,4 foizgacha kamaydi⁸.

Jadval 1. O'zbekiston Respublikasida kam ta'minlangan aholining ulushi * (%da)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kam ta'minlangan aholi ulushi	17,7	16,0	15,0	14,1	13,3	12,8	12,3	11,9	11,4

* Jahon banki tavsiyalari asosida hisoblangan

Mamlakat Prezidentining Murojaatnomasida ta'kidlanganidek, turli xil taxminlarga ko'ra, 2019 yilda bu ko'rsatkich 12-15 foizni tashkil etadi.

Ko'rib chiqilayotgan davrda (Turin jarayonining 4-bosqichidan keyin) O'zbekiston birinchi marta xalqaro kredit reytingini oldi va jahon moliya bozorida 1 milliard dollarlik obligatsiyalarni muvaffaqiyatli joylashtirdi.

So'nggi 10 yil ichida birinchi marta Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotining kredit xatarlari reytingida O'zbekistonning mavqei yaxshilandi.

Jahon bankining "Doing Business" reytingida O'zbekiston 7 pog'onaga ko'tarilib, 190 ta davlat orasida biznesni ro'yxatdan o'tkazish bo'yicha 8-o'rinni egalladi va eng yaxshi islohotchilar ro'yxatiga kirdi⁹.

Savodxonlik darajasi

So'nggi yillarda ta'lim darajasida ijobiy o'zgarishlar yuz berdi. Shunday qilib, oliy ma'lumot olgan aholining ulushi muttasil o'sib bormoqda, buning natijasida ta'lim tizimi faoliyati bosqichma-bosqich mehnat

⁵ <http://www.lex.uz/ru/docs/3107042>

⁶ O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumoti

⁷ Manba: Wilyam Zeitz. «Ular qayerda yashaydilar? Markaziy Osiyoda qashshoqlik darajasi, o'rtacha iste'mol va o'rta sinf ko'rsatkichlari tuman darajasida». Jahon banki, 2019.

⁸ Davlat statistika qo'mitasi ma'lumoti. <https://stat.uz/ru/press-tsentr/novosti-komiteta/164-ofytsyalnaia-statystika-ru/6579-uroven-zhizni-naseleniya2>

⁹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaati. 24.01.2020.

bozorining yangi talablariga moslashtirilib, O'zbekistonni yuqori ma'lumotli malakali mutaxassislar bilan ta'minlaydi.

Kattalar savodxonligi darajasi 100,0 foizni tashkil etgan holda¹⁰ va inson taraqqiyoti indeksi (Inson taraqqiyoti indeksi) 2018 yilda O'zbekistonda 0,710 ni tashkil etdi, natijada mamlakat 189 mamlakat orasida reytingda 108-o'rinni egalladi¹¹.

Jadval 2. 2013-2018 yillarda kattalar savodxonligi darajasi.

№	Ko'rsatkich nomi	Yillar					
		2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Savodxonlik darajasi, katta yoshdagi aholi (15 yosh va undan katta odamlarning%)	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9
2	Katta yoshdagi erkaklarning savodxonlik darajasi (15 yosh va undan katta erkaklarning%)	99,9	99,9	99,9	99,9	100,0	100,0
3	Katta yoshdagi ayollarning savodxonlik darajasi (15 yosh va undan katta erkaklarning%)	100,0	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9
4	Yoshlarning savodxonlik darajasi (15-24 yoshdagi ayollar %)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
5	Yoshlarning savodxonlik darajasi (15-24 yoshdagi erkaklar %)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
6	Savodxonlik darajasi, jami yoshlar (15-24 yoshdagi insonlar %)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
7	Shu jumladan: oliy va oliy ma'lumot (katta yoshdagi aholining%)	15,5	15,8	15,9	16,4	16,2	н/д

Manba: Davlat statistika qo'mitasi. <https://stat.uz/ru/press-tsentr/novosti-komiteta/164-ofytsyalnaia-statystika-ru>

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, 2018 yilda katta yoshdagi erkaklar o'rtasida savodxonlik darajasi 100,0%, katta yoshdagi ayollar orasida 99,98% ni tashkil etadi. 2013 yilda oliy ma'lumotli aholining ulushi 15,5 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2017 yilda 0,7 foizga o'sdi va 16,2 foizni tashkil etdi.

A.2: Kasb-hunar ta'limi ahvoli

A.2.1. KHT ahvoli: tashkil etilishi va me'yoriy-huquqiy baza

O'zbekistondagi barcha darajadagi ta'lim tizimi islohot va modernizatsiya holatida. Darhaqiqat, ushbu islohotlar umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi sohasini qayta qurish bilan bir qatorda qamrovini kengaytirishga qaratilgan.

PTT islohotlar boshlangunga qadar

Professional ta'lim va tayyorgarlik tizimi (PTT) 2018 yilgacha majburiy 9 yillik umumiy o'rta ta'limdan so'ng uzluksiz ta'lim (o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi) tizimining mustaqil turi edi.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuniga muvofiq, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi olish uchun har kim, umumiy o'rta ma'lumot asosida akademik litsey yoki kasb-hunar kollejida o'qish yo'nalishini ixtiyoriy ravishda tanlash huquqiga ega. Akademik litseylar va kasb-hunar kollejlari o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi beradi, bu esa kasbni o'rganish yoki keyingi ta'lim darajasida uzluksiz ta'lim olish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Professional ta'lim, yuqorida ko'rsatilgan qonunga muvofiq, umumiy o'rta ta'limning majburiy davomi bo'lib, 3 yil davom etadi va akademik litseylarda yoki kasb-hunar kollejlarda olib boriladi.

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilariga davlat tomonidan qabul qilingan o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi to'g'risidagi diplom beriladi, unda quyidagilar ko'rsatiladi:

akademik litseylar uchun - ta'lim yo'nalishiga qarab fanlar;

¹⁰ Davlat statistika qo'mitasi ma'lumoti

¹¹ Human Development Report 2019. <http://hdr.undp.org/en/2018-update>

kasb-hunar kollejlari uchun - o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari, kasblari va mutaxassisliklari Tasniflagichiga muvofiq malakalar, olingan kasblar va tegishli mutaxassisliklar darajasi¹².

O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tizimi bo'yicha O'zbekistonning qonunchilik bazasi 3-jadvalda keltirilgan (Ilovaga qarang).

KHTni isloh qilish jarayoni

Mehnat bozori bilan ko'proq moslashuvchanlik va izchillikni ta'minlash, shuningdek, kattalar uchun uzluksiz kasb-hunar ta'limi (KHT) ni yanada samarali qo'llab-quvvatlash maqsadida bugungi kunda O'zbekistonda kasb-hunar ta'limi tizimini isloh qilish jarayoni amalga oshirilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 6 sentyabrdagi qaroriga muvofiq kasb-hunar ta'limi 9-sinf bitiruvchilari uchun majburiy 11 yillik ta'limning bir qismi bo'lib qolmoqda.

Amaldagi qonunchilikka ko'ra, ular 9-sinfdan so'ng o'qishlarini akademik litsey yoki kasb-hunar maktablarida, XTSTning 3-darajasiga mos ta'lim dasturlari asosida davom ettirishga imkon beradi. Kasb-hunar kollejlari va texnikumlarda ta'lim dasturlarining davomiyligi ixtisoslikning murakkablik darajasiga qarab belgilanadi.

Bu shuni anglatadiki, majburiy kasb-hunar ta'limi dasturlarining davomiyligi yangi 2020/2021 o'quv yilidan boshlab 12 yildan (islohotdan oldingi 3 yildan) 11 yilgacha (2 yilgacha) qisqartiriladi.

4-jadvalda XTST darajalari bo'yicha kasb-hunar ta'limi dasturlarining tasnifi keltirilgan (4-jadvalga qarang):

4-jadval. Kasbiy ta'lim dasturlarini XTST darajalariga ko'ra tasniflash

XTST darajalari	Dasturlarning davomiyligiga qo'yilgan talab	Ta'lim darajalari
XTST 3	Dasturlar davomiyligi - 2 yil.	O'rta ta'limning ikkinchi bosqichi/boshlang'ich professional ta'lim (umumta'lim maktablarining 10-11 sinflari, Akademik litseylar, kasb-hunar maktablari)
XTST 4	Dasturlar davomiyligi 6 oydan 2-3 yilgacha muddatni tashkil etadi	O'rta professional ta'lim (kollejlari, texnikumlar)
XTST 5	Dasturlar davomiyligi kamida 2 yilni tashkil etadi	O'rta-maxsus professional ta'lim (texnikumlar)

Manba: OO'MTV

Hozirgi vaqtda mamlakat Hukumati milliy malaka tizimini joriy etish bo'yicha faol ish olib bormoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 6 sentyabrdagi farmoni bilan O'zbekiston Respublikasining Milliy kvalifikatsiya ramkasini, iqtisodiyotning barcha Kvalifikatsiya ramkalarini, Milliy professional standartlarni va Milliy malaka tizimining boshqa elementlarini ilg'or xorijiy tajribaga asoslangan holda ishlab chiqish va amalga oshirish vazifalari belgilab berildi¹³. Milliy kvalifikatsiya ramkasi ishlab chiqildi va tasdiqlandi¹⁴.

A.2.2. Institutional va boshqaruv mexanizmlari

O'zbekistonda KHT sektorida 2017 yildan 2019 yilgacha qabul qilingan Prezident farmonlari va qarorlari asosida keng miqyosli islohotlar amalga oshirilmoqda.

2019 yilda "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonuni yangi tahrirda ishlab chiqildi va hozirda muhokama qilinmoqda.

O'zbekistonda KHTni boshqarish, moliyalashtirish va ta'lim xizmatlarini etkazib berishda davlat etakchi rol o'ynaydi. "Ta'lim to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 25-moddasiga binoan, ta'lim tizimining markaziy boshqaruv organi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi hisoblanadi.

Vazirlar Mahkamasi kasb-hunar ta'limi sohasidagi vazifalari: (1) ta'lim sohasidagi yagona davlat siyosatini amalga oshirish; (2) ta'lim sohasidagi davlat boshqaruvi organlari faoliyatiga rahbarlik qilish; (3) ta'limni rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish; 4) ta'lim muassasalarini tashkil etish, qayta tashkil etish va tugatish tartibini belgilash; 5) ta'lim muassasalarini akkreditatsiya qilish, o'qituvchilar

¹² OzR Vazirlar Mahkamasi qarori 6.07.2012 y. № 200. <https://lex.uz/docs/2029714>

¹³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 6 sentyabrdagi PF-5812-sonli "Kasb-hunar ta'limi tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi Farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/4500929>

¹⁴ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi 15.05.2020 yildagi "O'zbekiston Respublikasida kasbiy mahorat, bilim va ko'nikmalarning milliy tizimi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori № 287. <https://lex.uz/ru/docs/4814157>

va ilmiy xodimlarni attestatsiyadan o'tkazish tartibini belgilash; (6) O'zbekiston Respublikasi hududidagi boshqa davlatlarning ta'lim muassasalariga ta'lim faoliyati bilan shug'ullanish huquqini beruvchi ruxsatnomalarni berish va boshqalar¹⁵.

Vazirlar Mahkamasining umumiy rahbarligi ostida davlat ta'lim tizimi uchun 3 ta vazirlik mas'ul hisoblanadi: Maktabgacha ta'lim vazirligi (MTV), Xalq ta'limi vazirligi (XTV) va Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi (OO'MTV).

O'zbekistonda kasb-hunar ta'limini boshqarish tizimi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

respublika darajasida - oliy va o'rta maxsus ta'lim sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshirish, shuningdek, tasarrufida ta'lim muassasalari bo'lgan vazirlik va idoralar bilan oliy, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi muassasalarini tashkiliy-uslubiy boshqarish bo'yicha vakolatli davlat organi O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta-maxsus ta'lim vazirligi.¹⁶ Boshqaruv tizimiga shuningdek OO'MTV qoshidagi Pedagogik innovatsiyalar, kasb-hunar ta'limi rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti va OO'MTV qoshidagi o'quv ustaxonalari, texnik reglamentlar va metrologik nazorat xizmati kiradi¹⁷;

viloyat darajasida - O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahridagi kasb-hunar ta'limini rivojlantirish va muvofiqlashtirish hududiy boshqarmalari;

mahalliy darajada - vasiylik kengashlari, shu qatorda tarmoq vazirliklari, idoralari, mahalliy davlat hokimiyati organlari, shuningdek qonun hujjatlari va ustav asosida ishlaydigan nodavlat notijorat tashkilotlari vakillari.

Ta'lim xizmatlarini ko'rsatadigan xususiy sektor vakillari yangi tashkil etilgan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi tomonidan litsenziyalanadi va nazorat qilinadi.

A.2.3. KHT bo'yicha bazaviy statistika

2017 yilda ta'lim tizimida islohotlarning boshlanishi va Prezidentning 2018 yil 25 yanvardagi tegishli qarori bilan 2018/2019 o'quv yilidan boshlab 11 yillik majburiy umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'limning joriy etilishi natijasida kasb-hunar ta'limi muassasalarida talabalar va o'qituvchilar sonining keskin kamayishiga sabab bo'ldi.

O'zbekistonda professional ta'lim muassasalari davlat ta'lim muassasalari hisoblanadi. Shu sababli, kasb-hunar ta'limi tizimini isloh qilish jarayoni kasb-hunar ta'limi muassasalari sonining o'zgarishiga, talabalar va o'qituvchilar sonining o'zgarishiga, shuningdek ta'lim mazmunining to'liq yangilanishiga olib keladi.

2017/2018 o'quv yilida o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tizimida 143 akademik litsey (85,8 ming o'quvchi) va 1433 kasb-hunar kolleji (1077,4 ming o'quvchi) faoliyat ko'rsatdi ¹⁸.

Quyida kasb-hunar ta'limi muassasalarida talabalar, o'qituvchilar va ishlab chiqarish ta'limi ustalari sonidagi o'zgarishlar dinamikasi keltirilgan (3 va 4-rasmlarga qarang)¹⁹:

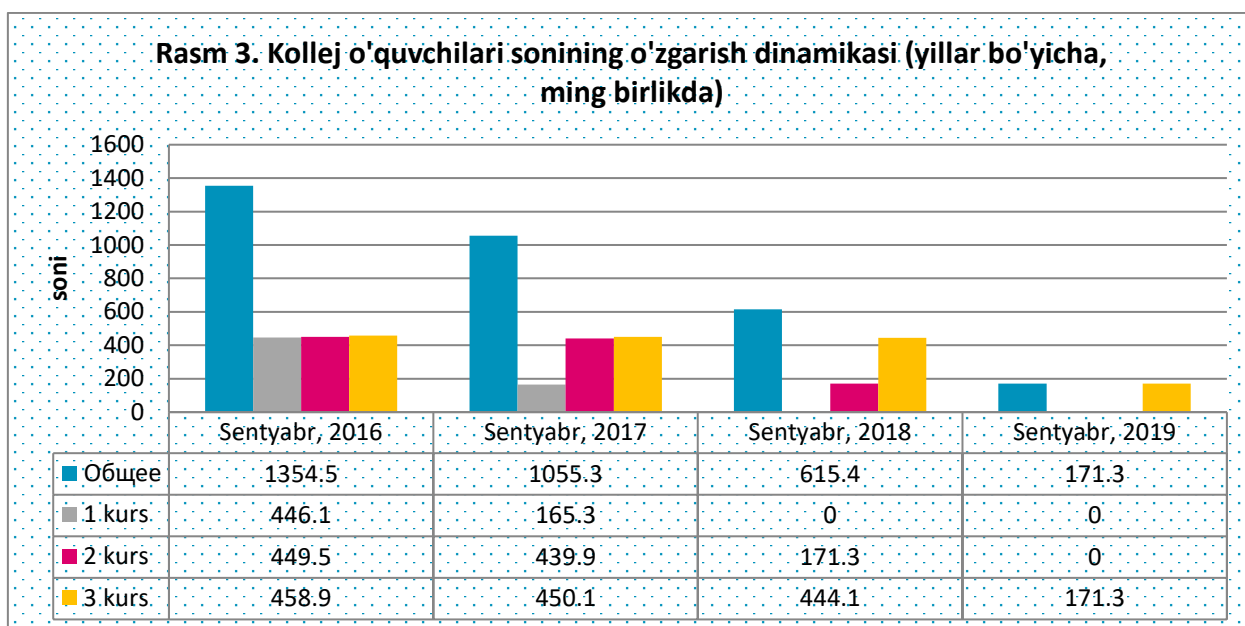
¹⁵ O'zR ning «Ta'lim to'g'risida»gi qonuni. <http://www.lex.uz/docs/15622>

¹⁶ O'zR Prezidenti Farmoni PF-5763, 11.07.2019. <http://lex.uz/docs/4415393>

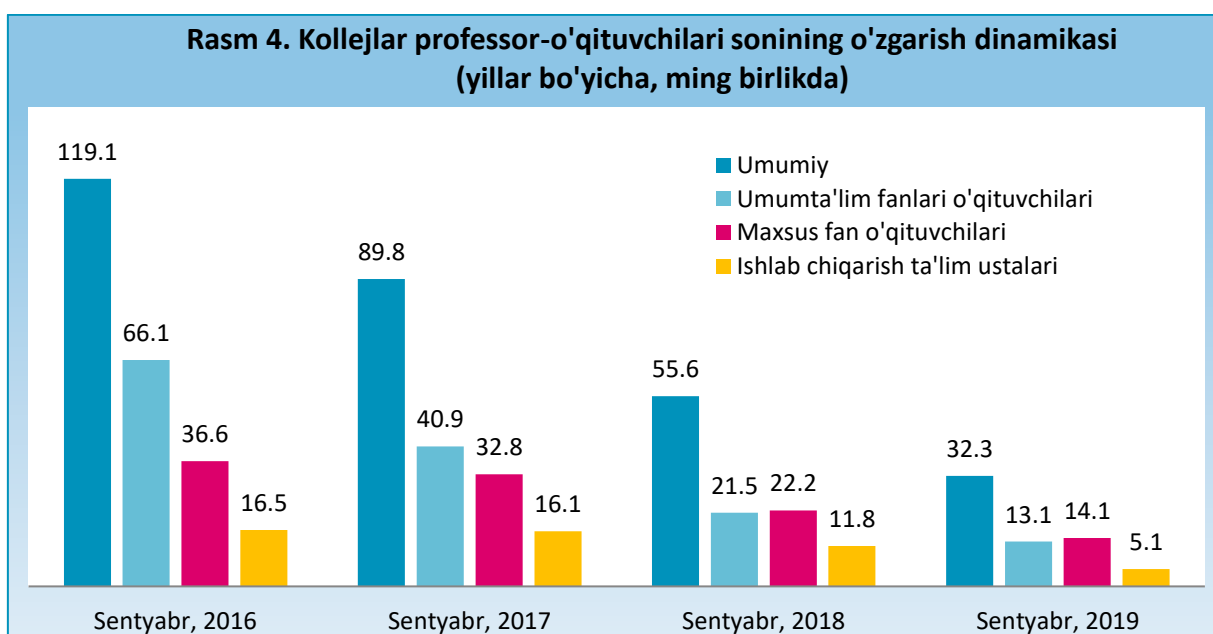
¹⁷ O'zR Prezidenti Qarori PQ-4391, 11.07.2019. <http://www.lex.uz/ru/docs/4415487>

¹⁸ Davlat statistika qo'mitasi ma'lumoti. Statistik bulletin, 2018.

¹⁹ Manba: OO'MTV

2018/2019 o'quv yilidan boshlab kasb-hunar ta'limi muassasalarida birinchi bosqichga qabul to'xtatilganligi va maktablarda o'qituvchilarga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib borayotganligi sababli, umumta'lim fanlari o'qituvchilarining aksariyati kollejlardan umumta'lim maktablariga o'tishdi.

Kollejlarda ish hajmining qisqarishi tufayli o'qituvchilar va ishlab chiqarish ta'limi ustalari soni 2016 yil sentyabrdagi 119,1 ming kishidan 2019 yil sentyabrida 32,3 ming kishiga kamaydi.

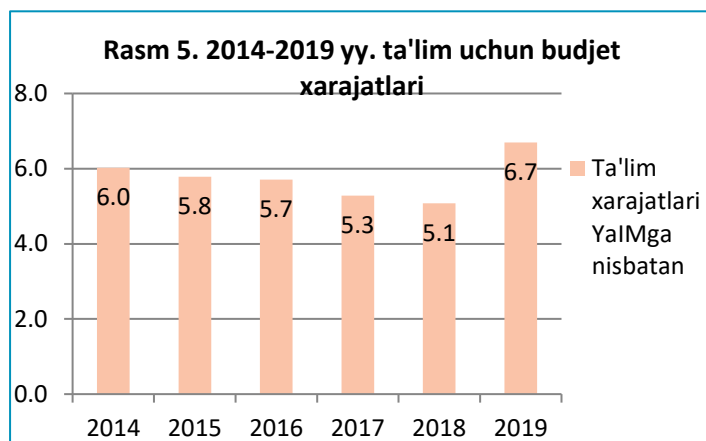
Shuningdek, kasb-hunar ta'limi tizimiga Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzurida tashkil etilgan 41 ta Kasb-hunar ta'limi markazlari, ko'p tarmoqli o'quv markazlari va xususiy kasb-hunar ta'limi xizmatlari ko'rsatuvchilari kiradi.

2019 yilda Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining hududiy kasb-hunarga o'qitish markazlarida 36,5 mingdan ziyod kishi yoki umumiy ihsiz aholining 2,6% qayta tayyorlash va malaka oshirish kurslaridan o'tdi²⁰.

²⁰ Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi ma'lumoti

Ta'lim xarajatlari

Ta'lim xarajatlarini moliyalashtirish davlat ijtimoiy siyosatining asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biridir. So'nggi besh yil davomida ushbu maqsadlarga ajratilgan byudjet mablag'larining ulushi YalMning 5-6 foizi miqdorida barqaror bo'lib turdi (5-rasm).

O'zbekistondagi ta'lim sohasi xarajatlari ham davlat, ham nodavlat manbalar hisobidan moliyalashtiriladi (bu holda ijtimoiy sektorning har qanday xarajatlari). Davlat manbalariga davlat byudjeti (respublika byudjeti, Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjeti, viloyatlar va Toshkent shahar byudjetlari), byudjetdan tashqari maxsus fondlar va Hukumat ulushi bo'lgan korxonalar mablag'lari kiradi (100 foiz davlat ulushi bo'lgan davlat kompaniyalari va aralash kompaniyalar).

Nodavlat moliyalashtirish manbalariga nodavlat tashkilotlar, xususiy biznes va yakka tartibdagi xayriya tashkilotlari mablag'lari kiradi (6-rasm, 1-ilovaga qarang).²¹

Shunday qilib, agar 2017 yilda kasb-hunar kollejlari saqlash va rivojlantirishga umumiy xarajatlar 2896,4 milliard so'mni yoki YalMning 1,0 foizini tashkil etgan bo'lsa, 2019 yilda ushbu mablag'larning 1 947,8 milliard so'mga yoki YalMning 0,5 foiziga kamayishi kuzatilmoqda²². Byudjet xarajatlarning qisqarishi 11 yillik majburiy umumiy ta'limga o'tish bilan izohlanadi.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, O'zbekistondagi barcha o'rta kasb-hunar ta'limi muassasalari 100 foiz davlat tasarrufida. KHT tizimini moliyalashtirish asosan davlat byudjeti hisobidan amalga oshiriladi. Byudjetdan tashqari moliyalashtirish ulushi ahamiyatsiz.

A.2.4 KHT kontseptsiyasi va asosiy islohot tashabbuslari

2015 yil sentyabr oyida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar hukumati Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) 192 ta a'zo davlatlari hukumat rahbarlari bilan birgalikda "Bizning dunyomizni o'zgartirish: 2030 yilgacha barqaror rivojlanish kun tartibi" dasturi²³ va Barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirish va monitoring qilish mexanizmi sifatida rivojlanish majburiyatini olgan. Ma'lumki, 2030 yil kun tartibi bizning hayotimizning barcha jabhalarini qamrab oladi, ammo ustuvor o'rinlardan biri 4-maqсад (BRM 4) - "Inklyuziv va teng huquqli sifatli ta'limni ta'minlash va hamma uchun umrbod o'qish imkoniyatlarini targ'ib qilish".

Maqsadlarga erishish bo'yicha xalqaro miqyosda kelishilgan ko'rsatkichlarni mahalliyashtirish/moslashtirish bo'yicha O'zbekiston allaqachon bir qator choralarni ko'rdi. 2017 yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni bilan 2017-2021 yillarda mamlakatni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha "Harakatlar strategiyasi" tasdiqlandi, ulardan biri ijtimoiy sohadir. Ushbu yo'nalish ta'lim va fan sohasidagi quyidagi tadbirlarni o'z ichiga oladi:²⁴

- uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlarining mavjudligini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy talablariga muvofiq yuqori malakali kadrlar tayyorlash kursini davom ettirish;
- uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlarining mavjudligini oshirish, kadrlar tayyorlash kursini davom ettirish;
- ularni qurish, rekonstruksiya qilish va kapital ta'mirlash, zamonaviy o'quv va laboratoriya uskunolari, kompyuterlar, o'quv qo'llanmalari bilan jihozlash bo'yicha ishlarni olib borish orqali ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash bo'yicha maqsadli tadbirlarni amalga oshirish;

²¹ O'zR Moliya vazirligi ma'lumoti

²² O'zR Moliya vazirligi ma'lumoti

²³ <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

²⁴ <http://www.lex.uz/ru/docs/3107042>

- bozor iqtisodiyoti talablariga va ish beruvchilarning talablariga javob beradigan mutaxassisliklar bo'yicha kasb-hunar kollejlari talabalarini o'qitish va ish bilan ta'minlash bo'yicha ishlarni takomillashtirish.

2018 yil 20 oktyabrda Hukumatning "2030 yilgacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" 841-sonli qarori bilan 2030 yilgacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalar tasdiqlandi²⁵.

2030 yilgacha Barqaror rivojlanish bo'yicha milliy maqsad va vazifalarni amalga oshirish "Maqsad 4. Inklyuziv va teng huquqli sifatli ta'limni ta'minlash va barchaga umrbod o'rganish imkoniyatlarini targ'ib qilish"ni o'z ichiga oladi. Maqsad 4ni amalga oshirish, xususan, kasb-hunar ta'limi tizimining quyidagi maqsadlarini qamrab oladi:

Jadval 5. BRM 4 bo'yicha KHT tizimida amalga oshirilgan maqsadlar:

Vazifa 4.3.	2030 yilga qadar barcha ayollar va erkaklar uchun arzon va sifatli o'rta maxsus, oliy, kasb-hunar va qo'shimcha ta'lim olish imkoniyatini ta'minlash.
Vazifa 4.4.	2030 yilga kelib, talab qilinadigan ko'nikmalarga, shu jumladan kasb-hunarga ega bo'lgan yoshlar va kattalar sonini ish bilan ta'minlash, munosib mehnat va tadbirkorlik uchun sezilarli darajada ko'paytirish.
Vazifa 4.5.	Nogiron bolalarning manfaatlarini hisobga oladigan ta'lim muassasalari sharoitlarini yaxshilash, barcha uchun xavfsiz va samarali ta'lim muhitini ta'minlash orqali nogironlar uchun barcha darajalarda ta'lim va kasb-hunar ta'limi olishning teng huquqliligini ta'minlash.
Vazifa 4.7.	2030 yilga kelib barcha o'quvchilar va talabalar barqaror rivojlanishga ko'maklashish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni egallashlarini ta'minlash.
Vazifa 4a.	Hamma uchun xavfsiz va samarali ta'lim muhitini ta'minlaydigan ta'lim muhitini yaxshilash.

2017-2020 yillarda O'zbekiston Respublikasi va Birlashgan Millatlar Tashkiloti o'rtasidagi hamkorlikni yanada rivojlantirish bo'yicha "Yo'l xaritasi" doirasida kelishilgan Kasb-hunar ta'limi muassasalarining asosiy vazifalari: (a) yoshlarni, shu jumladan kollej bitiruvchilarini ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini kengaytirish; (b) kollejlarda sog'lom turmush tarzi masalalari bo'yicha ta'lim sifatini oshirish, qishloq xo'jaligi va boshqa sohalarda boshqaruv kadrlarining kasbiy texnik tayyorgarligini oshirish bo'yicha loyihalarni amalga oshirish.²⁶

O'zbekistonda KHTni rivojlantirishning strategik yo'nalishlarini belgilaydigan navbatdagi hujjat - "O'zbekistonda uzluksiz ta'limni targ'ib qilish konsepsiyasi" bo'lib, uning loyihasi DVV International ekspertlar guruhi tomonidan YuNESKO va uning huzuridagi Hayot davomida ta'lim instituti mutaxassislari ishtirokida 2018 yil oxirida ishlab chiqilgan²⁷. Ushbu kontseptsiya loyihasi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan ko'rib chiqilmoqda.

Ushbu hujjatga muvofiq, siyosatni / strategiyani / o'lchanadigan natijalarni yanada shakllantirish uchun maqsadlar quyidagilardir:

- Kasb-hunar kollejlarni boshqarish bo'yicha muvofiqlashtiruvchi mexanizmni yaratish;
- Ijtimoiy sheriklarni jalb qilgan holda tizimni boshqarish. Kasb-hunar ta'limi tizimiga barcha kasb-hunar ta'limi va o'qitish bosqichlarida ijtimoiy sheriklarni (ish beruvchilar, kasaba uyushmalari, shuningdek, kasaba uyushmalari va fuqarolik sektori vakillarini) intensiv jalb qilish printsiptini joriy etish zarur. Umumiy muvofiqlashtirish uchun Milliy kasb-hunar ta'limi kengashini tashkil etish;
- aholining zaif qatlamlari manfaatlarini maksimal darajada hisobga olgan holda moliyalashtirishning moslashuvchan shakllarini joriy etish;
- Milliy malaka ramkasini ishlab chiqish²⁸. Bir tomondan, bu ta'limning barcha darajalarida ta'lim natijalarining shaffofligi, o'zaro bog'liqligi, izchilligini ta'minlaydi, boshqa tomondan, norasmiy ta'lim natijalarini tasdiqlash, tan olish va akkreditatsiya qilish tizimini (RVA) amalga oshirish uchun asos yaratadi;

²⁵ Постановление КМ РУз «О мерах по реализации национальных целей и задач в области устойчивого развития на период до 2030 года» от 20.10.2018 г., № 841

²⁶ План практических мер "Дорожная карта" по дальнейшему развитию сотрудничества Республики Узбекистан с ООН на 2017-2020 годы. <http://www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/NewLegalDocuments/Roadmap%20-%20Russian%20-%20signed.pdf>, стр. 2.

²⁷ См. проект «Концепции продвижения обучения на протяжении всей жизни в Узбекистане», Ташкент – 2018. http://www.dvv-international-central-asia.org/fileadmin/files/central-asia/documents/Publications_and_other_media/Publications/Adult_Education/LLL-Promotion_Concept-UZB_final_ru.pdf

²⁸ 2020 yil 15 may kuni tasdiqlangan

- KHTning modulli o'quv dasturlarini ishlab chiqish. Ushbu ish ijtimoiy sheriklar ishtirokida ish beruvchilar / mehnat bozori talablarini o'quv dasturlariga o'tkazilishini ta'minlaydigan tan olingan vositalar / usullardan foydalangan holda vakolatlarga asoslangan yondashuv asosida amalga oshiriladi. Kasb-hunar kollejlari / kasb-hunarga o'qitish markazlari talabalarning "qattiq" va "yumshoq qobiliyatlari" mavjudligini tahlil qilishni hisobga olgan holda talabalarning imkoniyatlarini aniqlashi va keyingi kasb-hunar ta'limi jarayonini qurishi kerak;
- mustaqil sertifikatlashtirish organlarini yaratish. Kasbiy ta'lim natijalari ijtimoiy sheriklar faol ishtirok etadigan mustaqil sertifikatlashtirish organlari orqali baholanadi;
- KHT amaliyotida andragogik o'qitish yondashuvlarini joriy etish;
- KHT tizimida axborot-maslahat va kasbga yo'naltirish xizmatlarini rivojlantirish.

A.3: KHT konteksti

A.3.1 Ijtimoiy-iqtisodiy kontekst

Avval aytib o'tganimizdek, so'nggi yillarda O'zbekistonda iqtisodiyot va ijtimoiy sohada islohotlarning yangi yo'nalishiga muvofiq o'zgarishlar ro'y berdi, bu haqiqatan ham 2017 yilda mamlakat Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev saylanishi bilan boshlandi.

2017-2021 yillarga mo'ljallangan harakatlar strategiyasi keng bozor islohotlarini amalga oshirish dasturidir. U O'zbekistonda iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy ochiqlikni ta'minlash va raqobatdosh bozor iqtisodiyotini shakllantirishga mo'ljallangan.

2019 yilda iqtisodiy o'sish sur'ati 2018 yildagi 5,4% ga nisbatan 5,6% ni tashkil etdi, bu O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining ishonchli ko'rsatkichlari va barqaror o'sishidan dalolat beradi. Bu mamlakatga texnologik o'zgarishlarning shakllanishiga hissa qo'shish va ishlab chiqarish hajmini oshirish, shu bilan birga aholi hayoti uchun yanada qulay sharoitlarni yaratib berish imkoniyatini beradi.

Hozirgi kunda 12 ta etakchi tarmoq modernizatsiya va raqobatbardoshlik dasturlarini amalga oshirmoqda.

2017-2019 yillarda iqtisodiyotning tarmoq tuzilishini taqqoslab tahlil qilish sanoat ulushining 30,0 foizgacha o'sishi, qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligi ulushining 28,1 foizgacha kamayishi bilan bog'liq bo'lgan tarkibiy o'zgarishlarni ajratib ko'rsatish imkonini beradi (6-jadvalga qarang).

Jadval 6. Iqtisodiy ko'rsatkichlarning qiyosiy ma'lumotlari (%larda):

	2017	2018	2019
YalM, jami. Shundan:	100,0	100,0	100,0
Sanoat tarmoqlarining yalpi qo'shimcha qiymati	88,5	88,8	90,9
Mahsulotlarga sof soliqlar	11,5	11,2	9,1
Sanoat tarmoqlarining yalpi qo'shimcha qiymati	100,0	100,0	100,0
Qishloq xo'jaligi, o'rmonchilik va baliqchilik	34,0	31,5	28,1
Sanoat	22,2	26,5	30,0
Qurilish	5,7	6,1	6,4
Xizmatlar	38,1	35,9	35,5

Manba: Davlat statistika qo'mitasi. <https://stat.uz/ru>

Shuningdek, 2019 yilda YalMning tarmoq tarkibidagi qurilish ulushining 6,4 foizgacha o'sishi va xizmat ko'rsatish sohasi ulushining 35,5 foizgacha pasayishi kuzatildi.

Iqtisodiyotda kichik biznes (biznes) ulushi umumiy qo'shilgan qiymatning 56,5 foizini tashkil etadi. Iqtisodiyotning asosiy tarmoqlari nuqtai nazaridan yalpi qo'shilgan qiymatdagi kichik tadbirkorlikning (biznesning) ulushi qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligida - 98,6%, qurilishda - 78,7%, xizmat ko'rsatishda - 40,7%, sanoatda - 31,1% ni tashkil etdi.

2019 yilda 92,9 mingta yangi kichik korxonalar va mikrofirmalar tashkil etildi (dehqon va fermer xo'jaliklari bundan mustasno), bu 2018 yilga nisbatan 1,9 baravar ko'pdir. Shu bilan birga, savdo, sanoat, qurilish, qishloq xo'jaligi, o'rmon va baliq xo'jaligi, turar joy va oziq-ovqat xizmatlari, transport va saqlash sohalarida eng ko'p kichik korxonalar va mikrofirmalar yaratildi.

Mamlakat mintaqalarini rivojlantirishning asosiy ko'rsatkichlari

2019 yilda Toshkent shahri 14,6% bilan respublika YalMning shakllanishiga eng katta hissa qo'shdi. Keyingi o'rinlarni Toshkent va Samarqand viloyatlari mos ravishda 9,8% va 7,3% ko'rsatkichlari bilan egallamoqda. Sirdaryo (2%), Jizzax (3%), Xorazm (3,7%) viloyatlari va Qoraqalpog'iston Respublikasi (3,7%) respublika YalMning shakllanishida eng kichik ulushga ega.

Jadval 7. 2017-2019 yillarda YaIMni shakllantirishda mintaqalarning ishtiroki. (%larda)

Hududlar	2017	2018	2019
Qoraqalpog'iston Respublikasi	3,4	3,7	3,7
Andijon	6,3	6,5	6,4
Buxoro	5,5	5,2	5,2
Jizzax	3,0	3,0	3,0
Qashqadaryo	7,5	6,9	7,1
Navoi	4,7	5,4	7,2
Namangan	4,8	4,4	4,5
Samarqand	8,5	7,7	7,3
Surxondaryo	4,5	4,4	4,4
Sirdaryo	2,1	2,0	2,0
Toshkent	9,2	9,5	9,8
Farg'ona	6,6	6,5	6,4
Xorazm	3,8	3,7	3,7
Toshkent sh.	13,5	13,5	14,6

Yalpi hududiy mahsulot (YaHM) o'sish sur'atlari 2019 yilda Toshkent (10,5%), Xorazm (7,7%), Namangan (7,0%), Andijon (6,5%) viloyatlari va Qoraqalpog'iston Respublikasi (6,8%) (7-rasmga 1-ilovaga qarang).

Respublika darajasiga nisbatan (5,6%) YaHM ishlab chiqarish to'xtatilishining past ko'rsatkichlari Qashqadaryo (1,4%) va Sirdaryo (3,6%) viloyatlarida kuzatildi.

Investitsiya loyihalari va ish o'rinlarini yaratish

Ta'kidlash joizki, respublikada faol investitsiya siyosati olib borilmoqda. Yangi texnologiyalar, ilg'or tajriba, yuqori malakali mutaxassislar barcha tarmoqlar va sohalarga, barcha hududlarga sarmoyalar bilan kirib kelmoqdalar, tadbirkorlik jadal rivojlanmoqda.

Ayni paytda mamlakatimizda xorijiy investitsiyalar hisobiga 23 milliard dollarlik 456 loyiha amalga oshirilmoqda va xalqaro moliya institutlarining investitsiya portfelining hajmi 8,5 milliard dollarga yetdi²⁹.

Mehnatga layoqatli aholi sonining sezilarli darajada ko'payganligini hisobga olgan holda, mamlakatning ustuvor vazifasi yangi ish o'rinlari yaratish va mehnat sharoitlarini yaxshilashdir. Xalqaro valyuta jamg'armasining 2019 yil may oyidagi hisobotida ta'kidlanganidek, O'zbekistonda muhim iqtisodiy islohotlarning birinchi to'lqini, shu jumladan valyutani liberallashtirish, soliq islohoti va statistikani tubdan takomillashtirish amalga oshirildi.

Bog'dorchilik, oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish, turizm, to'qimachilik va kimyo sanoatini o'z ichiga olgan yuqori o'sish salohiyatiga ega bo'lgan iqtisodiyotni erkinlashtirish bo'yicha soliq imtiyozlari va islohotlar o'rta muddatli istiqbolda tezroq o'sishga turtki berishi kutilmoqda³⁰.

Hozirgi vaqtda islohotlar ishchi kuchining malakasini oshirishga, er islohotlarini amalga oshirishga, tartibga solishni soddalashtirishga va davlat boshqaruvini takomillashtirishga qaratilgan.

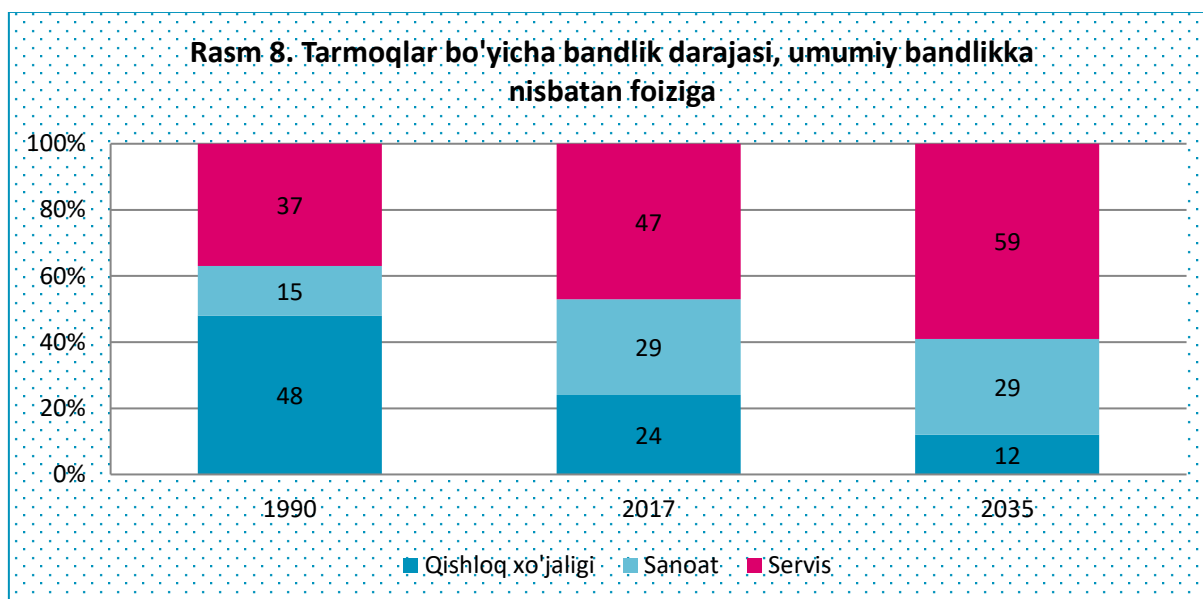
Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi yillarda ish bilan ta'minlangan aholi tarkibi tubdan o'zgardi. Ushbu tendentsiya zamonaviylashtirish va raqobatbardoshlikni oshirish, tadbirkorlik va xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishni rag'batlantirish dasturlarini amalga oshirish boshlanishi bilan bog'liq.

2017 yilda xizmat ko'rsatish sohasi ish o'rinlarini yaratish bo'yicha O'zbekiston iqtisodiyotida etakchi o'rinni egallab turibdi, bu ishchilar sonining 47 foizini tashkil qiladi. O'zbekistonda yangi tashkil etilgan ish o'rinlarining deyarli 80% xizmat ko'rsatish sohasiga to'g'ri keladi. Ushbu soha mamlakatdagi 29 foiz bandlikni ta'minlaydigan sanoat sohasi bilan bir qatorda mehnat bozorining kelajakdagi ehtiyojlarini, shu jumladan iqtisodiyotning ushbu tarmoqlarida yuqori malakali bitiruvchilarga bo'lgan ehtiyojni belgilaydi.

²⁹ Jahon banki (2018): "O'zbekistonni bozor iqtisodiyotini rivojlantirish siyosati orqali barqaror o'tish yo'lidagi islohotlari" taklif etilayotgan kreditlash bo'yicha siyosat hujjati. Hisobot № 125008-UZ. 3-bet <http://pubdocs.worldbank.org/en/734821557220484329/Uzbekistan-Snapshot-Apr2019-ru.pdf>. Shuningdek, Davlat statistika qo'mitasining sharhlariga qarang.

³⁰ Xalqaro vayuta fondi hisoboti. <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/CR/2019/Russian/1UZBRA2019004.ashx>

Qishloq xo'jaligi sohasida 2017 yilda ishchilarning 25 foizi ishlagan va prognozlarga ko'ra, 2035 yilga kelib faqat 12 foizi ish joyida qoladi. (8-rasmga qarang).

Manba: Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi (2018)

Mamlakat Prezidenti o'z Murojaatnomasida hozirgi kunda mehnatga layoqatli aholi zich joylashgan hududlar va ko'proq ish o'rinlari yaratiladigan hududlar o'rtasida "bo'shliq" mavjudligini ta'kidladi. Respublikada ichki migratsiyani liberallashtirish ushbu muammoning echimi deb ataladi.

Respublika hududlarida Farg'ona vodiysining 22 qishloq okrugida aholi o'rtasida biznes yuritish va tadbirkorlik qilishning zamonaviy ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha boshlangan tajribani bosqichma-bosqich joriy etish rejalashtirilmoqda, bu esa ijobiy natijalar bermoqda.

Viloyat rahbarlari faoliyatini baholashning asosiy mezonlari sanoat, sohalar, viloyatlar va tumanlarda tadbirkorlik sub'ektlari va ish o'rinlari sonining o'sishi hisoblanadi.

O'zbekistonda 2020 yil fan, ta'lim va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili deb e'lon qilinishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoev Parlamentga murojaatida "Raqamli O'zbekiston 2030" dasturini ishlab chiqishni yakunlash zarurligini ta'kidladi³¹.

Ushbu dastur iqtisodiyotning boshqa ustuvor tarmoqlari qatori qurilish, energetika, qishloq va suv xo'jaligi, transport, geologiya, kadastr, sog'liqni saqlash, ta'lim va boshqalarni raqamlashtirish masalalarini qamrab oladi.

Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish globallashtirishni, o'ta yuqori raqobat muhitini, malakali kadrlar va sifatli ta'limning mavjudligini, aholining raqamli savodxonligi darajasining oshishini va iqtisodiyotning barcha sohalarida IT mutaxassislarini muntazam ravishda tayyorlashni nazarda tutadi.

2020 yil boshida tasdiqlangan Davlat dasturiga muvofiq, 18,17 trln. so'm va davlat dasturi doirasidagi loyihalar va tadbirlarni amalga oshirish uchun davlat byudjeti va byudjetdan tashqari maqsadli jamg'armalardan 10,3 mlrd³².

Kasb-hunar ta'limi va o'qitish sohasi ham uni yanada moslashuvchan va mehnat bozoriga moslashtirish uchun islohotlarni amalga oshirmoqda. Islohot milliy va mintaqaviy iqtisodiy rivojlanish ustuvorliklari, mehnat bozori prognozlari va texnologik yangiliklar va tendentsiyalar asosida kasb-hunar kollejlari tarmog'ini takomillashtirishga qaratilgan³³.

31 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaati. <https://uza.uz/ru/politics/poslanie-prezidenta-respubliki-uzbekistan-shavkata-mirziyeev-25-01-2020>.

32 2017-2021 yillarda "Ilm-fan, ta'lim va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" da O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirish bo'yicha Davlat dasturi to'g'risida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 03.03.2020. <http://uzdaily.uz/ru/post/49867>

33 Education Sector Plan 2019 – 2023. Uzbekistan. <https://www.globalpartnership.org/content/education-sector-plan-2019-2023-uzbekistan>

A.3.2 Migratsiya va qochoqlar oqimi

O'zbekiston xalqaro va migratsiya jarayonlari va xalqaro umumiy mehnat bozori tizimining jahon ijtimoiy-iqtisodiy qismidir. Migratsiya "maqomiga" ko'ra, O'zbekiston ishchi kuchi eksporti importiga qaraganda ancha yuqori bo'lgan mamlakatlardan biridir.

O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, 2018 yilda jami migrantlar sonining 52 foizini 16-30 yosh, qolgan 48 foizini esa 31 yosh va undan katta yoshlar tashkil etadi. Migrantlarni jinsi va oilaviy holati bo'yicha taqsimlash quyida keltirilgan (9-rasm)³⁴.

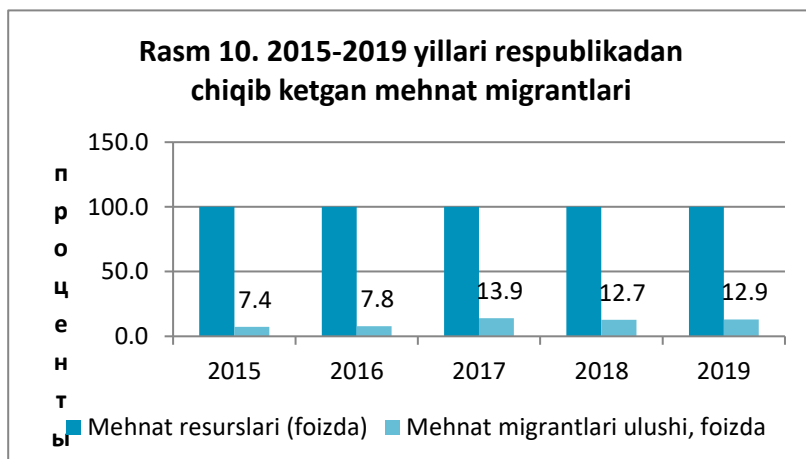
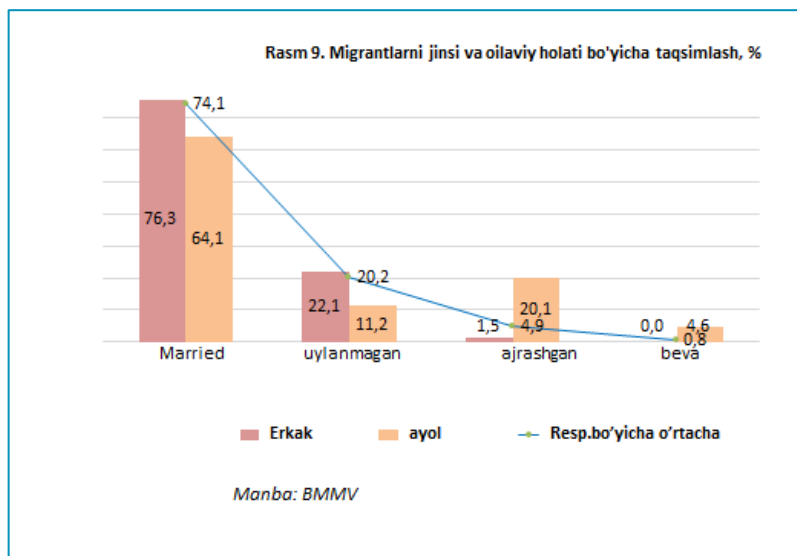
So'nggi yillarda mamlakatning migratsiya siyosati sezilarli darajada o'zgardi. Tashqi bandlikni liberallashtirish O'zbekiston mehnat muhojirlariga xalqaro mehnat bozorining to'laqonli ishtirokchilari bo'lishiga imkon berdi.

MDH davlatlari orasida O'zbekiston Ukraina bilan bir qatorda mehnat muhojirlari soni bo'yicha birinchi yoki ikkinchi o'rinni egallaydi. Har yili o'rtacha hisobda beshta oluvchi davlatlarni Rossiya Federatsiyasi, Qozog'iston, Janubiy Koreya, Turkiya, Xitoy egallaydi. So'nggi besh yil ichida O'zbekistondan kelgan muhojirlar sonidagi o'zgarishlarning dinamikasi quyida keltirilgan (10-rasmga qarang):

Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzuridagi Respublika bandlik va mehnatni muhofaza qilish markazi tomonidan o'tkazilgan keng ko'lamli ijtimoiy so'rov natijalariga ko'ra, 2018 yilda respublikadan 2,4 million kishi ish izlab chiqib ketgan (2017 yilga nisbatan -1,9 foiz). Agar 2,4 million mehnat muhojirini quyi satr sifatida oladigan bo'lsak, 2018 yilda 18,8 million ishchi kuchi bilan O'zbekiston Respublikasining mehnatga layoqatli yoshdagi har sakkizinchi fuqarosi yoki ishchi kuchining 12,7 foizi mehnat muhojirlari ekanligi va 2019 yilda bu ko'rsatkich 0,2 foizga o'sdi va ishchi kuchining 12,9 foizini migrantlar tashkil etdi³⁵.

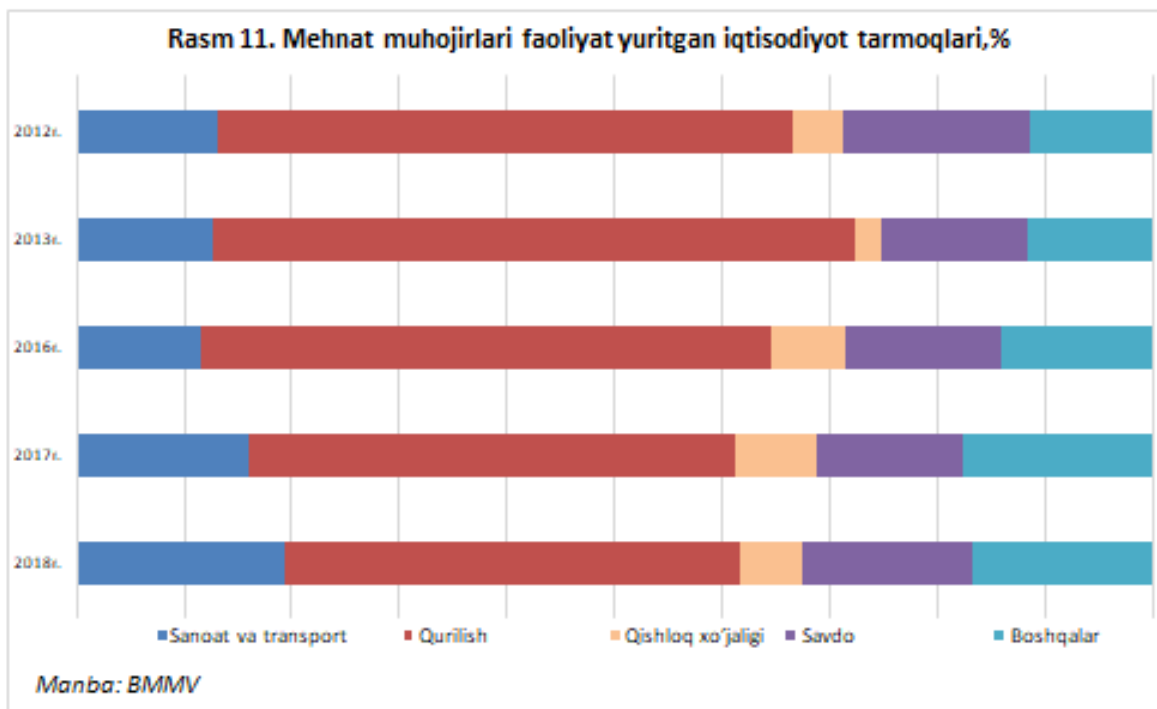
Mehnat migratsiyasi O'zbekiston va boshqa mamlakatlar o'rtasida tuzilgan ko'p tomonlama va ikki tomonlama shartnomalar bilan tartibga solinadi.

O'zbekistondan kelgan muhojirlar asosan qurilish, sanoat, savdo va boshqa sohalarda ishlagan. Mehnat muhojirlari jalb qilingan iqtisodiyot tarmoqlari 11-rasmda keltirilgan.

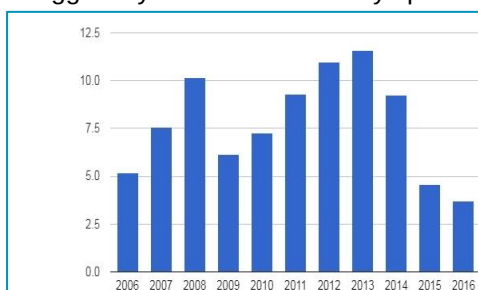
³⁴ Manba: Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi.

³⁵ Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi ma'lumoti.

Aholini ish bilan ta'minlash bo'yicha 2017 yilda barcha migrantlarning taxminan 45,2% qurilishda, 12,2 sanoat sanoatida, 9,8% xizmat ko'rsatishda, 7,4% qishloq xo'jaligida ish bilan ta'minlangan³⁶.

Mehnat muhojirlarining pul o'tkazmalari YaIM o'sishini rag'batlantiradi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi o'n yil ichida mamlakat yalpi ichki mahsulotidagi pul o'tkazmalarining ulushi 2,5 foizdan deyarli 11

foizgacha o'zgargan. Quyida 2006-2016 yillarda pul o'tkazmalari hajmi keltirilgan. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra (12-rasm):

12-rasm. O'zbekistonda pul o'tkazmalari, YaIMga nisbatan (% da)³⁷

Raqamdan ko'rinib turibdiki, mehnat muhojirlarining O'zbekistonga pul o'tkazmalari 2013 yilda 6,7 milliard AQSh dollarini tashkil etib, 2010 yildagi YaIMning 7,3 foizidan 2013 yildagi YaIMning 12 foizini tashkil etdi.

2014 yildan boshlab mehnat migratsiyasi pasayishni boshladi va pul o'tkazmalari darajasi pasayib ketdi. 2015 yilda respublikaga pul o'tkazmalari hajmi 3,1 milliard AQSh dollari (YaIMning 4,7%) darajasida edi, 2016 yilda esa pul o'tkazmalari darajasi 2,7 milliard AQSh dollarigacha tushdi.

O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzuridagi Tashqi mehnat migratsiyasi agentligining ma'lumotlariga ko'ra, 2019 yilda mehnat muhojirlari tomonidan o'tkazilgan pul o'tkazmalari 5,1 milliard dollarni yoki mamlakat YaIMning 10 foizini tashkil etdi³⁸.

So'nggi o'n yilliklarda O'zbekistonda migratsiya nafaqat o'sib bormoqda, balki sifat jihatidan ham o'zgarib bormoqda. 2008 yilda Olmaotadagi UNIFEMning MDH bo'yicha mintaqaviy vakolatxonasi tomonidan o'tkazilgan sotsiologik so'rov natijalarini va ushbu mavzu bo'yicha 2018 yilda Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi tomonidan o'tkazilgan so'rov natijalarini taqqoslab, mehnat muhojirlarining xususiyatlaridagi juda katta farqlarni sezish mumkin. Ushbu o'zgarishlar ko'p jihatdan nafaqat migratsiya jarayonlarining kuchayishi, balki migrantlar tarmog'ining kengayishi, jo'natuvchi kanallarning

³⁶ O'zbekistonda barqaror ish bilan ta'minlash: holati, muammolari va echimlari. Analitik hisobot. © BMT taraqqiyot dasturi, 2018. https://www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/Publications/economicgovernance/Employment/un_doc_uzb_employ_report_WEB.pdf

³⁷ Manba: data.worldbank.org, 2018

³⁸ <https://www.gazeta.uz/ru/2019/09/20/transfers/>

barqarorlashuvi va chet elda ish bilan ta'minlash bo'yicha tajriba orttirish bilan bog'liq. Shunday qilib, quyidagi xususiyatlarni ta'kidlash kerak:

1. Sobiq Sovet ittifoqi hududidan tashqarida migratsiya geografiyasining bosqichma-bosqich kengayishi. Jahon bankining 2017 yilgi ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistondagi barcha erkak migrantlarning 81% va barcha ayol ayollarning 67,3% Rossiyada, 12,3% va 10% Qozog'istonda, 2,5% va 17,6%. Turkiyada³⁹. 2018 yilda mehnat muhojirlarining 78 foizi Rossiyaga, 12 foizi Qozog'istonga, 6 foiz muhojirlari allaqachon Turkiyada, 2 foizi Koreyada ishlagan. Mamlakatlar va mintaqalar bo'yicha tashqi mehnat migratsiyasi quyida keltirilgan.

Jadval 8. 2012-2018 yillarda mamlakatlar bo'yicha mehnat migratsiyasi (foizlarda)⁴⁰.

	Rossiya	Qozog'iston	Turkiya	Janubiy Koreya	Boshqa davlatlar
O'zbekiston Respublikasi	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Qoraqalpog'iston Respublikasi	2,2	29,5	0,0	2,9	0,0
Viloyatlar:					
Andijon	12,1	4,0	15,9	5,9	1,8
Buxoro	7,3	1,3	5,3	0,0	3,6
Jizzax	3,8	1,3	7,3	8,8	3,6
Qashqadaryo	12,9	6,2	0,0	2,9	1,8
Navoi	3,9	2,6	4,0	8,8	1,8
Namangan	8,6	12,3	1,3	0,0	3,6
Samarqand	11,6	1,3	15,2	0,0	17,9
Surxondaryo	7,0	0,4	1,3	0,0	0,0
Sirdaryo	4,0	4,4	2,6	0,0	5,4
Toshkent	5,7	11,5	17,9	41,2	5,4
Farg'ona	9,3	16,7	4,0	0,0	1,8
Xorazm	8,2	4,4	2,0	5,9	3,6
Toshkent sh.	3,4	4,0	23,2	23,5	53,6

2. Mehnat migrantlari orasida qishloq aholisi ulushini oshirish. Qishloq aholisi mehnat migratsiyasiga tobora ko'proq jalb qilinmoqda - so'nggi 10 yil ichida ularning migrantlar orasidagi ulushi taxminan 10 foizga oshdi.

3. Mehnat muhojirlarining yosh tarkibidagi o'zgarish. Migrantlarning o'rtacha yoshi (32-33 yosh) o'zgarmadi. 2018 yilda 25 va undan kichik yoshdagi yoshlar ulushi deyarli 21%, 26-40 yoshlarda - 57%, 40 yoshdan katta - 18% ga teng.

4. Ta'lim ko'rsatkichlarining pasayishi. Migrantlarning ta'lim ko'rsatkichlari deyarli O'zbekiston aholisi ko'rsatkichlaridan farq qilmaydi - 2018 yilda 5,1 foiz migrantlar oliy ma'lumotli, 55,9 foiz o'rta kasb-hunar ta'limi, 39 foizida kasb-hunar ta'limi bo'lmagan(q. Rasm 13)⁴¹.

Mutaxassislar fikriga ko'ra, migratsiyaning respublikaga ijobiy ta'siriga quyidagi ta'sirlarni kiritish kerak: chet elda tajriba va ish ko'nikmalariga ega bo'lgan malakali ishchilarning

³⁹ World Bank 2017. Central Asia's Labor and Skills Survey (CALISS) Survey

⁴⁰ Vazirlar Mahkamasining "Mehnat faoliyatini amalga oshirish uchun chet elga chiqadigan O'zbekiston Respublikasi fuqarolarini ro'yxatdan o'tkazishni takomillashtirish to'g'risida" gi 97-sonli qaroriga muvofiq 2018 yil dekabrda o'tkazilgan sotsiologik tadqiqotlar natijalari bo'yicha Ilmiy markaz tomonidan tayyorlangan.

⁴¹ O'zbekistonda mehnat migratsiyasini tartibga solish muammolari: tendentsiyalar va tavsiyalar. 2019 yil.

<https://wcu.uz/index.php?ru/news/zbekistonda-mehnat-migratsiyasini-tartibga-solish-muammolari-tendentsiyalar-va-tavsiyalar>

qaytishi hisobiga inson kapitalining ko'payishi; qaytib kelgan migrantlar o'zlarining jamg'armalarini va chet elda to'plangan inson kapitalini tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish uchun yo'naltiradi va migrantlar tomonidan o'tkaziladigan pul o'tkazmalari ta'limga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

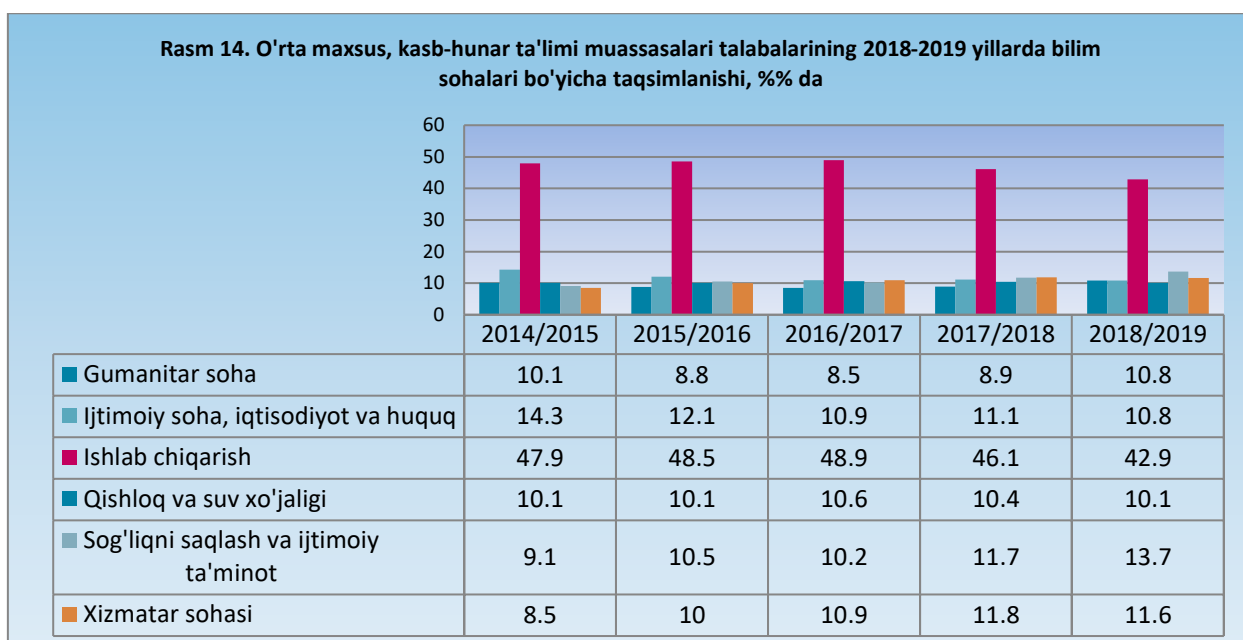
Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining tarkibiy tuzilmalari o'z vataniga qaytib kelgan migrantlarni ish bilan ta'minlash, ularni o'zbek jamiyatiga qo'shilishi bilan shug'ullanadi. Shu bilan birga, ushbu odamlar tomonidan olingan ko'nikma va malakalardan foydalanishga alohida e'tibor beriladi.

Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi hududiy va sanoatni rivojlantirishning yangi strategiyasini amalga oshirmoqda, bu esa aholining bandligini ta'minlash uchun ko'plab yangi imkoniyatlarni yaratadi, shuningdek migratsiya harakatchanligini rivojlantiradi va tashqi va ichki migratsiya jarayonlarini ratsionalizatsiya qiladi.

A.3.3. Ta'lim sohasi konteksti

Hozirda mehnat bozorida 9 ming 145 ta mutaxassislik va lavozim nomlari mavjud bo'lib, ulardan 6282 tasi o'rta maxsus malaka talab qiladi.⁴²

So'nggi 5 yillik ma'lumotlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, o'rta kasb-hunar ta'limi tizimi umumiy o'rta ta'limning majburiy davomi bo'lib, u 3 yil davom etgan va akademik litseylarda yoki kasb-hunar kollejlarda o'tkazilgan (14-rasmga qarang).⁴³

Rasmdan ko'rinib turibdiki, 2016/17 o'quv yilida kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'quvchilarning umumiy soni 1459,4 ming kishini tashkil etdi. (shuningdek A bo'limidagi paragraflarga qarang).

Yangi klassifikatorga ko'ra, kasb-hunar ta'limi muassasalari taxminan 1238 ta malakaga bo'lingan 561 ta kasb va mutaxassislik asosida 8 ta yo'nalish bo'yicha o'qitishni taklif qilmoqdalar. O'qitiladigan fanlarni umumta'lim fanlari, ixtisoslashtirilgan kasb fanlari deb tasniflash mumkin.

O'zbekistondagi uzluksiz ta'lim bosqichlari va o'quvchilarning bir bosqichdan ikkinchisiga o'tish imkoniyatlari, shuningdek, kasb-hunar ta'limi va o'qitish darajalarining tavsifi 1-ildoda keltirilgan (15 va 16-rasmlarga qarang).

2020/2021 o'quv yilidan boshlab O'zbekistonda yangi uzluksiz kasb-hunar ta'limi tizimi joriy etilmoqda. So'nggi o'zgarishlarga muvofiq 9-sinf bitiruvchilari o'zlarining iltimoslariga binoan XTSTning 3- darajasiga mos dasturlar asosida 340 ta kasb-hunar maktablaridan birida o'qishni davom ettirishi mumkin.

Dastlabki hisob-kitoblarga ko'ra, 9-sinf bitiruvchilarining qariyb 20 foizi ushbu maktablarda kunduzgi ta'lim shaklida umumiy ta'lim va maxsus fanlarning 2 yillik integral dasturlari asosida o'qiydi.

⁴² O'zbekistonda kasb-hunar ta'limi muassasalarining yangi tizimi va tarmog'i tashkil etiladi. <https://kun.uz/ru/68545687>

⁴³ Education Sector plan 2019 – 2023. Uzbekistan <https://www.globalpartnership.org/content/education-sector-plan-2019-2023-uzbekistan>

O'quv dasturlarini tugatgandan so'ng, bitiruvchilar mehnat bozoriga malakali mutaxassis sifatida kirishadilar. Yoki, agar xohlasangiz, talabalar o'qishni keyingi bosqichda davom ettirishi mumkin.

Bundan tashqari, 11-sinf bitiruvchilari (kasb-hunar maktablari, umumta'lim maktablari va akademik litseylar) keyingi bosqichda o'qishni davom ettirish uchun bir nechta imkoniyatlarga ega.

Masalan, ular ISCED 4-darajali dasturlari asosida 147 ta kollejlardan birida yoki ISCED-ning 5-darajali dasturlarini taklif qiladigan texnik maktablarda o'qishni davom ettirishi yoki bakalavriat dasturlari uchun universitetlarga yozilishlari mumkin.

Texnik maktablarni bitiruvchilariga oliy o'quv yurtlarida bakalavriat bosqichining 2-kursidan boshlab o'qishlarni individual suhbat asosida kirish imtihonlarisiz davom ettirish huquqi beriladi.

Yaqin vaqtgacha o'rta ta'lim muassasalari bitiruvchilarini oliy ma'lumot bilan qamrab olish juda past bo'lganligini ta'kidlash kerak. Masalan, agar 2017 yilgacha o'rta ta'lim muassasalari bitiruvchilarining 9 foizga yaqini oliy o'quv yurtlariga qabul qilingan bo'lsa, 2019/2020 o'quv yilida 146 mingdan ziyod talaba birinchi kursga qabul qilinishi tufayli oliy ma'lumotni qamrab olish darajasi 20 foizga yetdi.

O'zbekistonda 2030 yilgacha bo'lgan O'zbekiston Respublikasining oliy ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi faoliyat ko'rsatayotgan hududlarda davlat va nodavlat oliy o'quv yurtlarini tashkil etish, sohada sog'lom raqobat muhitini yaratish asosida oliy ta'lim bilan qamrab olish darajasini bosqichma-bosqich 50 foizdan oshirishni nazarda tutadi⁴⁴.

A.3.4 Hayot davomida ta'lim konteksti

O'zbekistonda, asosan, umrbod ta'lim kontsepsiyasini amaliy amalga oshirish uchun mustahkam poydevor yaratildi. Yuqorida aytib o'tganimizdek, bugungi kunda respublikada ta'lim tizimida tub islohotlar amalga oshirilmogda.

Davlatimiz rahbari O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik palatasiga yo'llagan murojaatida⁴⁵ "Ta'lim sohasidagi davlat siyosati uning bog'chadan boshlab inson hayoti davomida davomiyligiga asoslanishi kerak" deb ta'kidlagan. Bugungi kunda O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi ko'plab turli xil ta'lim xizmatlari, provayderlari va manfaatdor tomonlarini qamrab oladi.

O'zbekiston Prezidentining 2019 yil 6 sentyabrdagi "Kasb-hunar ta'limi tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida" gi farmoni "Ta'lim butun hayot davomida" tamoyilini O'zbekistonda joriy etishni nazarda tutuvchi asosiy hujjat bo'lib, iqtisodiyotning ehtiyojlari uchun ushbu tamoyil bo'yicha kadrlar tayyorlashda me'yoriy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kasb-hunar maktablari, kollejlari, texnik maktablar, oliy o'quv yurtlari va malaka oshirish muassasalarini o'z ichiga olgan formal ta'lim tizimi bilan bir qatorda, hayot davomida ta'lim barcha xilma-xilligi bilan noformal va formal ta'limni o'z ichiga oladi.

Uzluksiz kasb-hunar ta'limi tizimining yangi tizimini joriy etish to'g'risida Farmon qabul qilinishidan oldin, turli yoshdagi odamlar uchun o'qituvchilar asosan litsenziya asosida faoliyat ko'rsatadigan nodavlat ta'lim muassasalari bo'lgan.

O'zbekistonda hayot davomidagi ta'limni rivojlantirish kontsepsiyasiga muvofiq, har bir insonni o'rganishni rag'batlantiradigan butun hayot davomida ta'lim siyosatini shakllantirish ko'plab manfaatdor tomonlarni jalb qilishni, harakatlarni muvofiqlashtirishni va vazifalarni taqsimlashni talab qiladi. Ushbu partiyalar ta'lim, mehnat, moliya, iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy ta'minot, madaniyat, qishloq xo'jaligi uchun mas'ul bo'limlar, mahalliy va mintaqaviy hokimiyat vakillari, shuningdek ish beruvchilar uyushmalari, kasaba uyushmalari, fuqarolik sektori aktyorlari va boshqalar.⁴⁶

2020/2021 o'quv yilidan boshlab 147 ta kasb-hunar kollejlari va 143 ta texnik maktablar "Ta'lim butun hayot davomida" tamoyili asosida dasturlarni amalga oshirishni boshlaydi.

Shunga ko'ra, umrbod ta'lim tizimini yaratish ta'lim xizmatlari ko'lami, mazmuni va tizimiga ta'sir ko'rsatadigan o'zgarishlarni talab qiladi.

⁴⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi PF-5847-sonli Farmoni. <https://www.lex.uz/ru/docs/4545887>

⁴⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaati, 28.12.2019 y. <http://uz.uz/ru/politics/po-slanie-prezidenta-respubliki-uzbekistan-shavkata-mirziyevnas-28-12-2018>

⁴⁶ Q.: "O'zbekistonda uzluksiz ta'limni rivojlantirish kontsepsiyasi", Toshkent – 2018. http://www.dvv-international-central-asia.org/fileadmin/files/central-asia/documents/Publications_and_other_media/Publications/Adult_Education/LLL-Promotion_Concept-UZB_final_ru.pdf

A.3.5 Xalqaro hamkorlik: o'zaro hamkorlik va donorlar tomonidan qo'llab-quvvatlash

So'nggi yillarda O'zbekistonga xalqaro donorlik tashkilotlari tomonidan ikki tomonlama va ko'p tomonlama yordam jihatidan katta e'tibor qaratilmoqda.

Xususan, Xalqaro donorlik tashkilotlari kasb-hunar ta'limi sohasida juda faol bo'lib, uning rivojlanishi uchun juda katta miqdordagi resurslar ajratilgan. O'xshashliklarga qaramay, har bir kasb-hunar ta'limi loyihasi homiy tashkilotning vakolat doirasiga qarab o'ziga xos yo'nalishga ega. Masalan, Shveytsariyaning taraqqiyot va hamkorlik agentligi va Shveytsariyaning Iqtisodiy masalalar bo'yicha davlat kotibiyatining VETdagi faoliyati O'zbekistondagi boshqa faoliyatlari bilan bir qatorda qishloq va suv resurslariga katta e'tibor beradi.

Faoliyat davomida ular vazirliklar va idoralar o'rtasidagi muloqot va hamkorlikni amalga oshirishda yordam berishdi, shuningdek suv resurslari va qishloq xo'jaligi sohasida o'qitishni tashkil etishdi. Buyuk Britaniyaning Tarmoq ko'nikmalari kengashi bilan hamkorlikda Britaniya Kengashi turizm sohasida kasbiy standartlarni ishlab chiqishni hamda qishloq xo'jaligi, qurilish va AKT sohalarida professional ta'limni rivojlantirishni qo'llab-quvvatladi. Bundan tashqari, u "Kasb-hunar ta'limida tajriba almashinuv" yo'nalishida KHT jurnalini nashr etdi, bu mutaxassislar va kasb-hunar ta'limi rahbarlariga mo'ljallangan bilimlarni tarqatish platformasi bo'lib xizmat qiladi.

Germaniya hamkorlik agentligi va Germaniya Xalq universitetlari assotsiatsiyasi hayot davomida ta'lim dasturida qatnashdilar. O'quv kurslarini o'tkazish bilan bir qatorda, ular ta'lim normalari va standartlarini belgilashga harakat qilishdi va KHT tizimini muntazam isloh qilishda yordam berishdi. Bir nechta homiylik agentliklari aniq maqsadli guruhlar uchun mo'ljallangan loyihalarni amalga oshirdilar.

Turkiya Hamkorlik va Muvofiqlashtirish Agentligi (TIKA) O'zbekistondagi ta'lim muassasalari infratuzilmasini rivojlantirish, kasb-hunar ta'limi muassasalari o'qituvchilarining malakasini oshirishda ko'mak ko'rsatdi. Koreya Xalqaro KOICA agentligi O'zbekiston Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi bilan hamkorlikda ishga tushirilgan kasb-hunarga o'qitish markazlarini tashkil etish va faoliyatini qo'llab-quvvatladi.

Markaziy Osiyo davlati sifatida, Jahon banki va XMT kabi global moliyalashtirish manbalaridan tashqari, O'zbekiston Osiyo va Evropa mamlakatlaridan, shu jumladan OTB va Evropa Ittifoqidan mintaqaviy homiylikni oladi. OTB ta'lim infratuzilmasini rivojlantirishni qo'llab-quvvatladi va hozirda Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi bilan hamkorlikda O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi tizimini tahlilini yakunlamoqda.

"Markaziy Osiyoda kasb-hunar ta'limi" mintaqaviy dasturi Germaniyaning xalqaro hamkorlik jamiyati (keyingi o'rinlarda - GIZ) bilan birgalikda Markaziy Osiyo respublikalari - Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va O'zbekistonda amalga oshiriladi. Ushbu Dastur ta'lim muassasalarining, asosan universitetlar va kollejlarning barqaror institutsional rivojlanishiga qaratilgan bo'lib, shunga muvofiq, hamkor institutlarni tadbirlarni rejalashtirish, amalga oshirish va qarorlar qabul qilishda ishtirok etish printsipiga amal qiladi. Asosiy amalga oshiruvchi sheriklar tanlangan universitetlar va kasb-hunar kollejlari.

Dastur oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish sohasida ham universitetda, ham kollej darajasida tegishli zamonaviy va amaliy yo'naltirilgan o'quv dasturlari va materiallarini ishlab chiqadi va ishlab chiqishda faol ishtirok etadi.

YuNESKO bilan kelishilgan holda Evropa Ittifoqi qishloq joylarda bandlik ko'nikmalarini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash uchun to'rt yillik grant loyihasi (10 million evro) tayyorlamoqda.

O'zbekiston hukumatiga kadrlarni tayyorlashni modernizatsiya qilish va dolzarbligini oshirishda, ishsizlar uchun qayta tayyorlash xizmatlarini kengaytirishda va modernizatsiya qilishda, shuningdek sanoat tarmoqlari, shu jumladan xususiy sektor bilan talabga asoslangan sheriklik aloqalarini o'rnatishda yordam berish uchun Osiyo taraqqiyot banki bilan zamonaviy iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha mahorat loyihasi tayyorlanmoqda. Asosiy ustuvor yo'nalish - malakali tinglovchilar va kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilarini ish bilan ta'minlash va ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini yaxshilash. Ushbu loyiha O'zbekiston Respublikasining beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasiga (2017–2021) va boshqa hukumat hujjatlariga to'liq mos keladi. Loyiha ustuvor tarmoqlarni o'z ichiga oladi (1) to'qimachilik, (2) qurilish, (3) qishloq xo'jaligi / agrobiznes / oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash, (4) axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (9-jadval, Ilovaga qarang).

B: Iqtisodiy vaziyat va mehnat bozorining holati

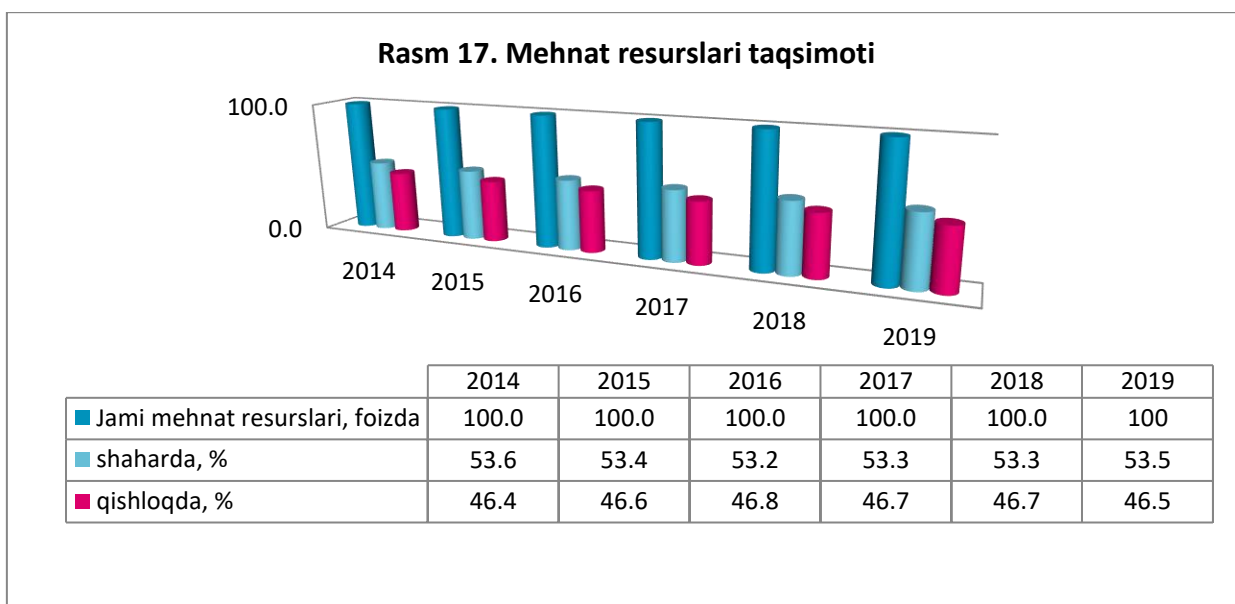
B.1: KHT, iqtisodiyot va mehnat bozori

B.1.1 Mehnat bozorida ahvol

2020 yil 1 yanvar holatiga respublikaning mehnatga layoqatli yoshgacha bo'lgan aholisining umumiy soni 30,5%, mehnatga layoqatli yoshdagi aholi - 58,9%, mehnatga layoqatli yoshdan yuqori bo'lganlar - 10,6% ni tashkil etdi⁴⁷.

Mehnat resurslari

Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining Respublika Bandlik va mehnatni muhofaza qilish ilmiy markazi ma'lumotlariga ko'ra, 2019 yil yakunlariga ko'ra, O'zbekistonda mehnat resurslari soni 19 008 ming kishini tashkil etdi va 2018 yilga nisbatan 0,9 foizga o'sdi.

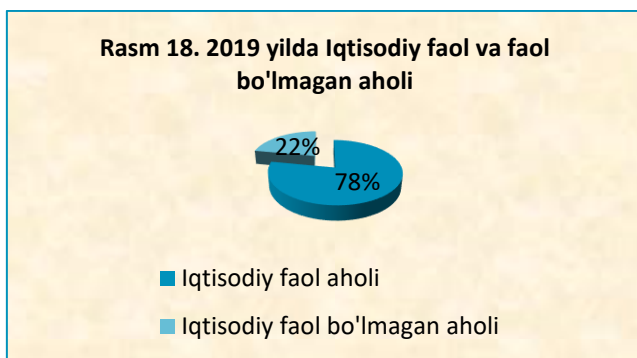

2019 yilda mehnat resurslarining umumiy sonidan taxminan 53,5% shaharlarda, 46,5% esa respublikaning qishloq joylarida joylashgan.

Mehnat resurslarining mintaqalar bo'yicha taqsimlanishi 17-rasmda keltirilgan. Rasmdagi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, so'nggi 5 yil ichida shaharlar va qishloqlarda mehnat resurslari deyarli bir xil nisbatda o'sib borgan.

2019 yilda iqtisodiy faol aholi soni 2018 yilga nisbatan 2,4 foizga o'sdi va 14 876,4 ming kishini tashkil etdi. Shu bilan birga, iqtisodiy faol bo'lmagan aholi soni 73,9 ming kishiga yoki 9,6 foizga kamaydi va 4 131,4 ming kishini tashkil etdi. 18-rasmda 2019 yilda mehnat resurslarini iqtisodiy jihatdan faol va harakatsiz taqsimoti ko'rsatilgan.

⁴⁷ Davlat statistika qo'mitasi. 2019 yil yakunlari bo'yicha hisobot.

Mehnat resurslari mintaqalar va tumanlar iqtisodiy rivojlanishining asosiy omilidir.

Respublikamizning ishchi kuchi tarkibi, shu jumladan respublikaning mehnatga layoqatli yoshdagi aholisi, mehnatga layoqatli yoshdan kichik va undan katta bo'lgan ish bilan band bo'lganlar, shuningdek, 2014-2019 yillarda mehnat resurslari sonining o'zgarishi dinamikasi 10-jadvalda keltirilgan⁴⁸.

Jadval 10. 2014-2019 yillarda mehnat resurslari tarkibi.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Mehnat resurslari (ming kishi)	18 048,0	18 276,1	18 488,9	18 666,3	18 829,6	19 007,8
doimiy aholiga nisbatan foizda	58,7	58,4	58,1	57,6	57,1	59,2
shu jumladan:						
mehnatga layoqatli aholi soni	17 937,8	18 167,7	18 371,7	18 549,0	18 712,1	18 893,8
doimiy aholiga nisbatan foizda	58,3	58,0	57,7	57,3	56,8	58,9
mehnat resurslariga nisbatan foizda	99,4	99,4	99,4	99,4	99,4	99,4
ish bilan band bo'lgan mehnatga layoqatli yoshdan kichik va katta yoshdagilar	110,2	108,4	117,2	117,3	117,5	114,1
doimiy aholiga nisbatan foizda	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
mehnat resurslariga nisbatan foizda	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6

Aholi bandligi

Iqtisodiyot tarmoqlarida ish bilan band bo'lganlar soni 13 541 ming kishini tashkil etadi (+ 2% 2018 yilga nisbatan). Bandlik tarkibida iqtisodiyotning rasmiy sektorida ish bilan band bo'lganlarning ko'payishi va norasmiy sektorda ishchilarning kamayishi kuzatilmoqda.

Jinslar bo'yicha, so'nggi 5 yil ichida o'rtacha iqtisodiy sohada ish bilan band bo'lganlarning 55,1 foizini erkaklar, 44,1 foizini ayollar tashkil etadi.

So'nggi 5 yil ichida iqtisodiyot tarmoqlari orasida ish bilan band bo'lganlarning ko'pi qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligi (o'rtacha 27,1%), sanoat (o'rtacha 13,5%), savdo (10,8%) va boshqa iqtisodiyot tarmoqlarida ishlaydi.

Iqtisodiy faol aholining iqtisodiyot tarmoqlarida ish bilan ta'minlanish ko'rsatkichlari, shuningdek aholining mulkchilik turlari bo'yicha bandligi 11-jadvalda keltirilgan.

Jadval 11. Iqtisodiyot tarmoqlari va mulkchilik shakli bo'yicha bandlik darajasi⁴⁹

Identifikator	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Jami mehnat resurslari (ming kishi)	18 048,0	18 276,1	18 488,9	18 666,3	18 829,6	19 007,8

⁴⁸ Davlat statistika qo'mitasi ma'lumoti. <https://stat.uz/ru/164-ofytsyalnaia-statystika-ru/6580-rynok-truda2>

⁴⁹ O'sha joyda

Iqtisodiy faol bo'lmagan aholi, ming kishi	4 542,6	4 508,4	4 466,5	4 309,0	4 187,9	4 131,4
Iqtisodiy faol aholi, ming kishi	13 505,4	13 767,7	14 022,4	14 357,3	14 641,7	14 876,4
shundan: band aholi	12 818,4	13 058,3	13 298,4	13 520,3	13 273,1	13 541,0
ayollar, %%	45,6	45,7	45,7	45,8	41,6	m/y
Erkaklar, %%	54,4	54,3	54,3	54,2	58,4	m/y
shu jumladan: iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha bandlar umumiy soniga nisbatan foizda						
Qishloq va o'rmon xo'jaligi, baliqchilik	28	28	27	27	27	27
Sanoat	14	14	14	14	14	13
Qurilish	9	9	10	10	9	9
Savdo	11	11	11	11	11	11
Tashish va saqlash	5	5	5	5	5	5
Ta'lim	9	8	8	8	8	8
Sog'liqni saqlash va ijtimoiy soha	5	5	5	4	5	5
Boshqa faoliyat turlari	21	21	21	21	22	22
Band aholini mulkchilik shakli bo'yicha taqsimlash, foizlarda						
Davlat sektori	18	18	18	17	18	19
Nodavlat sektori	82	82	82	83	82	81

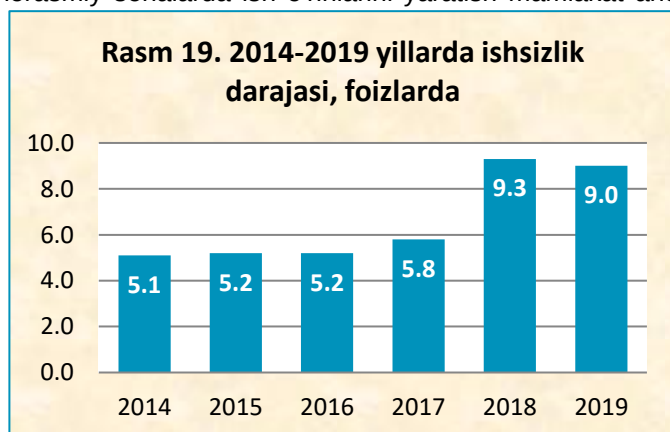
* Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi ma'lumoti

Ish haqiga soliq yukining deyarli 1,5 baravar kamayishi natijasida iqtisodiyotning rasmiy sektorida ish bilan band bo'lganlar soni 2018 yilga nisbatan 3,7 foizga o'sdi va 5,7 million kishini tashkil etdi.

2018 yilga nisbatan norasmiy sektorda ish bilan band bo'lganlar soni (mehnat muhojirlarini hisobga olgan holda) 0,8 foizga o'sdi va 7,828,9 ming kishini tashkil qildi, bu esa soya biznes faoliyati va ish joylarini qonuniylashtirish bo'yicha ko'rilgan choralar natijasidir⁵⁰.

Ishsizlik darajasi

O'zbekistonda har yili taxminan yarim million yosh ish kuchi mehnat bozoriga kiradi⁵¹. Lekin, rasmiy va norasmiy sohalarda ish o'rinlarini yaratish mamlakat aholisining tez o'sish sur'atlariga mos kelmayapdi.

Quyidagi rasmda so'nggi 6 yil ichida respublikada ishsizlik darajasining o'sishi ko'rsatilgan (19-rasmga qarang)⁵².

Iqtisodiy tadqiqotlar markazi ta'kidlaganidek, bu holat mehnatga layoqatli odamlarning yuqori o'sish sur'atlari tufayli yuzaga keldi; har yili kollej va litseylarning 600 mingdan ortiq bitiruvchilari mehnat bozoriga kirishadi, shu bilan birga iqtisodiyotda ish bilan band bo'lganlarning yillik o'sishi atigi 200-300 mingni tashkil etadi, ya'ni ish joylarining sof o'sishi ishchi kuchining ko'payishidan 2 yoki 3 baravar kam⁵³.

Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining Respublika Bandlik va mehnatni muhofaza qilish ilmiy markazining 2019 yildagi ma'lumotlariga ko'ra, ish bilan ta'minlashga muhtojlarning umumiy soni 1 335,3 ming kishini tashkil etdi.

⁵⁰ Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi ma'lumoti. <https://mehnat.uz/ru/news/uroven-bezraboticy-po-itogam-2019-goda-sostavil-9>

⁵¹ Xalqaro mehnat tashkiloti, ILOSTAT, 2018.

⁵² Manba: Davlat statistika qo'mitasi. <https://stat.uz/ru/164-ofytsyalnaia-statystika-ru/6580-rynok-truda2>

⁵³ O'zbekistonda barqaror bandlik: bugungi holat, muammolar va yechimlar. Analitik hisobot. © BMTTD, 2018

https://www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/Publications/economicgovernance/Employment/un_doc_uzb_employ_report_WEB.pdf

2019 yilda O'zbekistonda ishsizlik darajasi iqtisodiy faol aholining 9 foizini tashkil etdi, bu 2018 yilga nisbatan 0,3 foizga past.

Mehnat vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, 2018 yilda ishsizlikning 2017 yilning shu davriga nisbatan 3,5 foizga o'sishi ishsizlik darajasining keskin o'sishi bilan emas, balki ishsizlarni ro'yxatga olish metodikasining takomillashtirilishi bilan bog'liq, bu esa ish bilan ta'minlashga muhtoj shaxslarni to'liq hisobga olishga imkon berdi.

Yoshlar uchun yaratilgan ish o'rinlari soni talab qilinadigan darajadan past bo'lib qolmoqda, natijada O'zbekistonda yoshlar o'rtasidagi ishsizlik darajasi butun mehnatga layoqatli aholi uchun o'rtacha ishsizlik darajasidan deyarli ikki baravar ko'pdir.

So'nggi yillarda Mehnat vazirligi ma'lumotlarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, yoshlar (16-30 yosh) va ayollar o'rtasidagi ishsizlik darajasi respublikadagi o'rtacha ishsizlik darajasidan yuqori bo'lib qolmoqda. Masalan, agar bu ko'rsatkich 2018 yilda 30 yoshgacha bo'lganlar toifasida 15,3% ga, ayollarning ishsizlik darajasi esa 13% ga etgan bo'lsa, 2019 yil oxiriga kelib yoshlar orasida ishsizlik darajasi 15% ni, ayollar orasida esa 12,8% ni tashkil etadi.

So'nggi 5 yil ichida ishsizlarning eng yuqori darajasi (ya'ni o'rtacha respublika darajasidan yuqori) Andijon, Surxondaryo, Samarqand, Qashqadaryo va Farg'ona viloyatlarida, eng past ko'rsatkich Toshkent shahrida kuzatilmoqda⁵⁴.

B.1.2 Alohida holatlar va imkoniyatlar: ko'nikmalarning mos kelmasligi

2017 yilda Jahon banki mutaxassislari tomonidan o'tkazilgan kasb-hunar ta'limi va o'qitish tizimining mehnat bozori talablari nuqtai nazaridan dolzarbligini baholash natijalari mavjud ma'lumotlarning cheklanganligi va qarama-qarshi ekanligini ko'rsatmoqda. O'qituvchilar, menejerlar va talabalar tizim mehnat bozori ehtiyojlari bilan moslashtirilgan deb hisoblasa-da, ish beruvchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rovlar shuni ko'rsatdiki, kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilarida korxonalar muvaffaqiyatli ishlashi uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar mavjud emas.

Ish beruvchilar va kasb-hunar kollejlari ma'murlari 2017 yilgi kasb-hunar kollejlari baholash uchun intervyu oldilar, bugungi kunda mehnat bozoriga kirayotgan kasb-hunar kollejlari talabalari va bitiruvchilarining ijtimoiy va emotsional qobiliyatlari kam deb hisoblaydilar.

O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi tizimining ish joylarini yaratishga hissa qo'shishi va ish beruvchilarning malakasidagi kamchiliklarni bartaraf etish uchun etarli salohiyati bor. Mutaxassislarning fikriga ko'ra, O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi muassasalariga qiziqish tobora ortib bormoqda, chunki bu yuqorida qayd etilgan muammolarni hal qilishning samarali echimi hisoblanadi⁵⁵.

Ushbu qiziqish talabalarning kasb-hunar ta'limi jarayonida o'qish davomida olgan ko'nikmalari, shu jumladan amaliyot davomida ishlab chiqarilgan texnik ko'nikmalar ish beruvchilar ehtiyojlarini qondirishiga asoslanadi.

Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining Bandlik va mehnatni muhofaza qilish respublika ilmiy markazining 2019 yilda o'tkazilgan tajribaviy tadqiqotida qatnashgan ish beruvchilar quyidagilarni mehnat salohiyati va mutaxassislarni uchun bozor ehtiyojlarini rivojlantirish bilan bog'liq asosiy muammolar deb atashdi: (a) bitiruvchilarning raqobatdoshligi pastligi, ulardan zarur bilim va ko'nikmalar; (b) bitiruvchilarning kasbiy malakalarining mintaqaviy iqtisodiyot ehtiyojlariga va mavjud bo'sh ish o'rinlari tarkibiga mos kelmasligi; (c) mehnat bozori va ta'lim xizmatlari bozori o'rtasidagi munosabatlarni ta'minlash mexanizmining yo'qligi va boshqalar⁵⁶.

"Hayot davomida ta'lim" tamoyili bo'yicha kasb-hunarga o'qitish tizimining etarli darajada rivojlanmaganligi, yuqori darajadagi aloqa qobiliyatlari, jamoada ishlash va fikrlash qobiliyatlarining etishmasligi, mehnat bozori talablariga javob bermaydigan ko'nikmalarning mavjudligi bilan namoyon bo'ladi, bu katta yoshdagi aholining katta qismini shuningdek, yoshlar va ishga muhtoj nogironlarga nisbatan mehnat bozorida talabning sustlashishiga olib keladi. B.1.1-banddagi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, ishsizlik darajasi 2018 yilda 9,3% ga nisbatan 2019 yilda 9% ni tashkil qiladi. Yoshlar orasida ishsizlik mamlakatdagi o'rtacha ko'rsatkichdan deyarli ikki baravar yuqori (2019 yilda 15%, 2018 yilda 15,3%).

⁵⁴ Manba: Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi.

⁵⁵ Jahon banki. "O'zbekiston. Kasb-hunar ta'limi va o'qitish tizimi - Tezkor baholash", 2017 y.

⁵⁶ Uchuvchi so'rov Respublika ish bilan ta'minlash va mehnatni muhofaza qilish ilmiy markazi tomonidan Toshkent shahri va Toshkent viloyatidan tashqari respublikaning deyarli barcha hududlarida o'tkazildi. 108 shahar va viloyatdagi 10-15 ish beruvchi bilan suhbat o'tkazildi. Dekabr 2019

O'z tadqiqotlarida Iqtisodiy tadqiqotlar markazi (2013)⁵⁷ shuni qayd etdiki, O'zbekistondagi ishchi kuchi taklifi yoshlarning mehnat bozori segmentidagi talabdan sezilarli darajada oshgan va bu kadrlar tayyorlash va ularning sifatidagi nomutanosiblik tufayli jiddiy ahamiyat kasb etmoqda.

Masalan, Namangan va Jizzax shaharlaridagi fokus-guruh ishtirokchilari ta'lim sohasidagi ikkita keskin muammoni ta'kidladilar. **Birinchidan**, ko'plab kollej bitiruvchilari o'zlari tayyorlagan ishni bajarish uchun mahorat va bilimga ega emaslar. Ikkinchi muammo - bitiruvchilarni o'qitganliklari va zamonaviy texnologiyalardan foydalangan korxonalar uchun aslida zarur bo'lgan ko'nikmalar o'rtasidagi nomuvofiqlik.

Jahon bankining 2013 yilgi tadqiqoti shuni ko'rsatdiki, sanoat korxonalari mavjud ishchi kuchlari orasida talab qilinadigan ko'nikmalarni aniqlashda eng katta qiyinchiliklarga duch kelishgan, 49% esa yuqori ma'lumotga ega bo'lgan malakali ishchilarning etishmasligi haqida xabar berishgan.

Ta'lim tizimi va biznes o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning yo'qligi bitiruvchilar o'rtasida amaliy ko'nikma va malakalarning etishmasligiga olib keldi. Bu, shuningdek, ish beruvchilar va ta'lim va kasb-hunar ta'limi dasturlarini ishlab chiquvchilar o'rtasidagi muloqot va teskari aloqa darajasining pastligidan dalolat beradi⁵⁸.

Kasb-hunar kollejlari talabalarining mahoratini ish beruvchilar ehtiyojlariga mos kelishini ta'minlashning dolzarbligini hisobga olgan holda, milliy malakaviy tizimni joriy etish hukumat tomonidan amaliyotchilar va turli sektor vakillari bilan yaqin hamkorlikda oldinga tashlangan muhim qadam bo'ladi.

Shunday qilib, hozirgi paytda O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi muassasalari, kasb-hunarga o'qitish markazlari va ish beruvchilar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni kuchaytirishning samarali mexanizmlarini joriy etish bo'yicha olib borilayotgan chora-tadbirlar ish beruvchilarning ehtiyojlari va iqtisodiyot tarmoqlari talablarini hisobga olgan holda kasb-hunar ta'limi muassasalarida malakali kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi.

B.1.3 Alohida muammolar va imkoniyatlar: migratsiya

O'zbekistonda migratsiya mehnat bozorida sifat va miqdor o'zgarishiga ta'sir qiluvchi omillardan biridir. Ma'lumki, ishchi kuchi harakati ham O'zbekiston uchun, ham qabul qiluvchi mamlakat uchun hayot darajasi va samaradorlikka ta'sir qiladi.

Yuqorida keltirilgan dalillar shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda O'zbekistonda rasmiy va norasmiy sohalarida yangi ish o'rinlari yaratish mamlakat aholisining tez o'sish sur'atlariga mos kelmayapti.

Tashqi mehnat migratsiyasi agentligining ma'lumotlariga ko'ra, 2019 yilda respublikadan mehnat migratsiyasi uchun ketganlar soni 2 460,2 ming kishini tashkil etdi, ya'ni mehnatga layoqatli yoshdagi har sakkizinchi fuqaro yoki ishchi kuchining 12,9% mehnat muhojirlari hisoblanadi⁵⁹.

Tashqi mehnat migratsiyasini yuqori ko'rsatkichda bo'lishining asosiy sabablari.

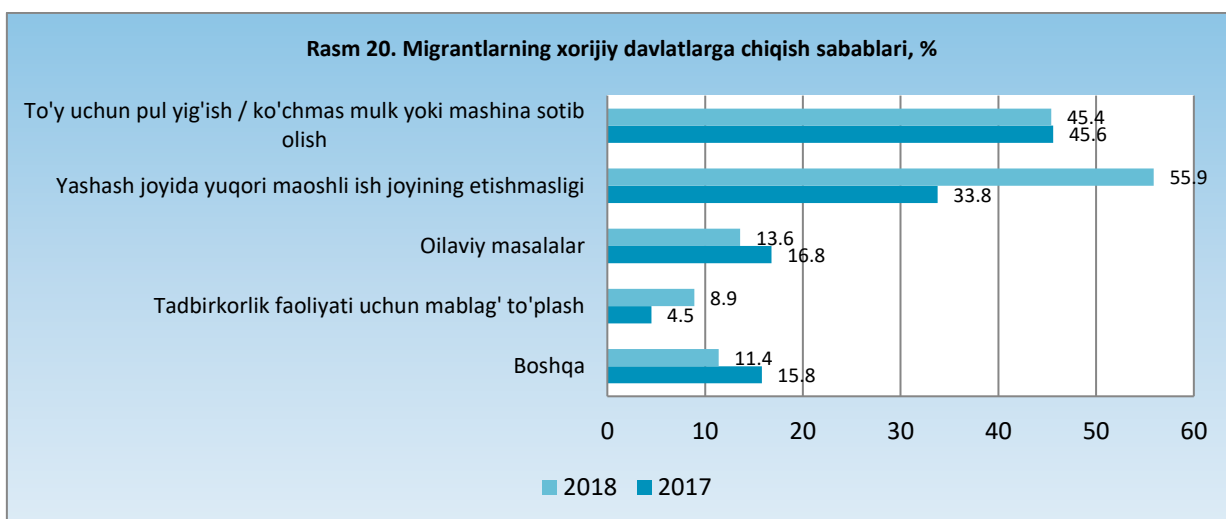
2018 yil dekabr oyida mamlakat hududlarida mehnat migratsiyasi muammolarini o'rganish bo'yicha o'tkazilgan sotsiologik so'rov natijalari shuni tasdiqlaydiki, iqtisodiyot tarmoqlarida ish joylarining etishmasligi va ish haqining nisbatan pastligi ko'plab mutaxassislarni chet elga ish izlashga undaydi (20-rasmga qarang)⁶⁰.

⁵⁷ Iqtisodiy tadqiqotlar markazi (2013). O'zbekistonda ish bilan ta'minlash: muammolari va istiqbollari. Toshkent.

⁵⁸ Ajwad et al. (2014). «The Skills Road: Skills for Employability in Uzbekistan». World Bank. Washington, DC. Hisob-kitoblar Jahon banki va GlZning "O'zbekistondagi ish, ko'nikma va migratsiya" 2013 yildagi tadqiqotlari ma'lumotlariga asoslanadi.

⁵⁹ Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi ma'lumoti

⁶⁰ O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzuridagi Respublika Bandlik va mehnatni muhofaza qilish ilmiy markazi ma'lumotlari. 2019

Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2019 yil yanvar-dekabr oylarida hisoblangan o'rtacha oylik nominal ish haqi (qishloq xo'jaligi va kichik biznesdan tashqari) 2 324,5 ming so'mni yoki AQSh dollaridagi ekvivalenti - 244,5 AQSh dollarini tashkil etdi⁶¹.

Bank, sug'urta, lizing va kredit vositachiligi kabi iqtisodiy faoliyat turlari uchun o'rtacha ish haqining yuqori darajasi - 2,1 baravar, axborot va aloqa - 70,9 foiz, sanoat - 42,4 foiz, tashish va saqlash - o'rtacha respublika darajasidan 27,6 foizga va qurilish - 18,8 foizga yuqori⁶².

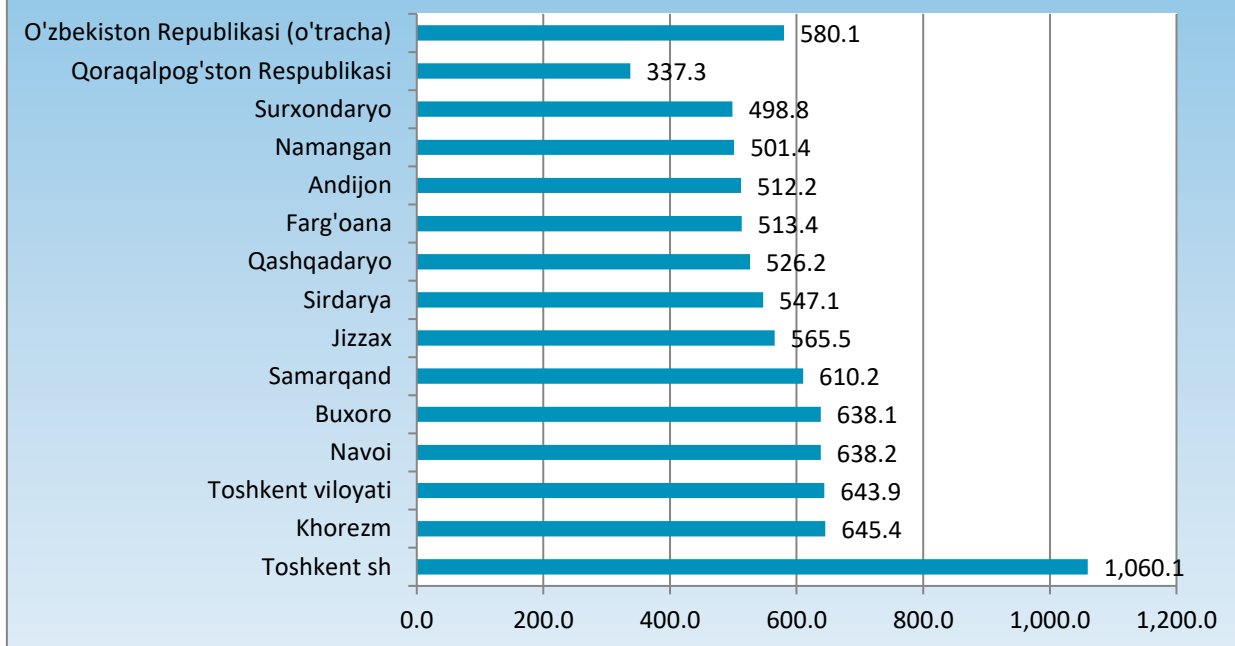
Yuqoridagi rasmda ko'rsatilgandek, O'zbekistonda tashqi mehnat migratsiyasi yuqori darajasining asosiy sabablari yuqori haq to'lanadigan ish joylarining yetishmasligi; qabul qiluvchi mamlakatda o'rtacha ish haqi bilan taqqoslaganda respublikada o'rtacha o'rtacha ish haqining pastligi; respublikaning ko'plab mintaqalarida notekis va ko'pincha past hayot darajasi.

So'rov natijalariga ko'ra, migrantlarning o'rtacha oylik daromadi qabul qiluvchi mamlakatda O'zbekistondagi real ish haqidan 2,5 – 3 baravar ko'p. Qisqa vaqt ichida mehnat migratsiyasi bu muammoni qisman hal qilishi mumkin (21-rasm).

⁶¹ O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2019 yil 31 dekabrda kurs 1 \$ = 9 507,5 so'mni tashkil etadi. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasida real ish haqi 2019 yil yanvar-dekabr oylari uchun 213,5 AQSh dollari ekvivalentini tashkil etdi va 2018 yilning mos davriga nisbatan 11,4 foizga o'sdi.

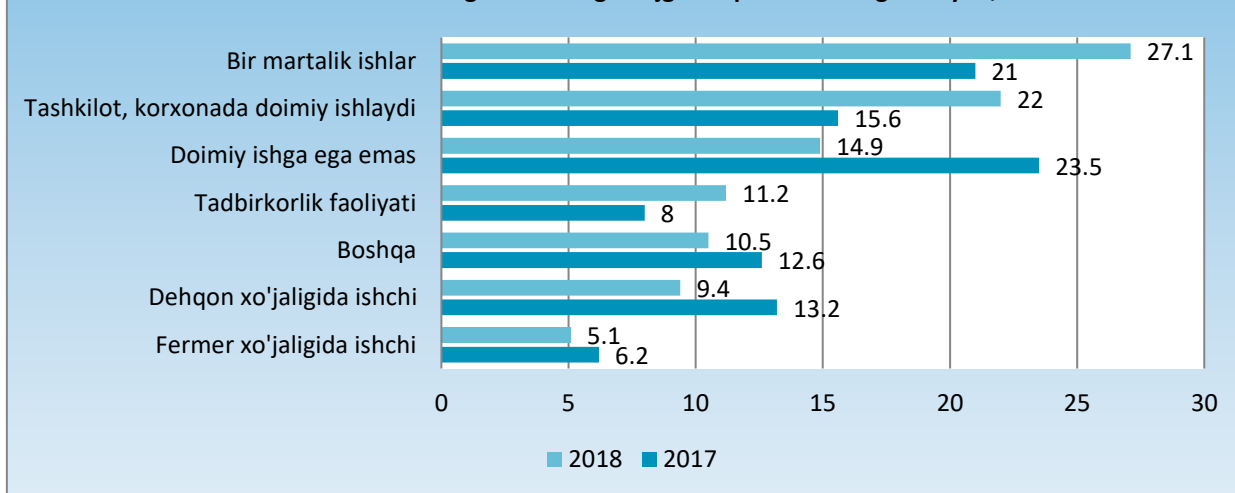
⁶² Davlat statistika qo'mitasi. 2019 yil uchun O'zbekiston Respublikasini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy ko'rsatkichlari https://stat.uz/ru/index.php?option=com_content&view=article&id=2780&catid=183&lang=ru-RU

Rasm 21. Migrantlarning o'rtacha oylik daromadi, hududlar kesimida, AQSh dollarida

O'zbekistonning mehnat bozorida ish o'rinlarining etarli darajada ta'minlanmaganligi va ishsizlikning yuqori darajasi (B 1.1 ga qarang) tashqi mehnat migratsiyasi sabablari hamdir. Chet elga sayohat qilishdan oldin 2018 yilda mehnat muhojirlarining 27,1% bir martalik ish bilan band bo'lgan, 22% tashkilotlar va korxonalarda doimiy ishlagan, 14,9% doimiy ish bilan band bo'lmagan, 11,2% xususiy tadbirkorlik bilan shug'ullangan. 2017-2018 yillarda migrantlarni ish bilan ta'minlash bo'yicha qiyosiy ma'lumotlar quyida keltirilgan (22-rasm).

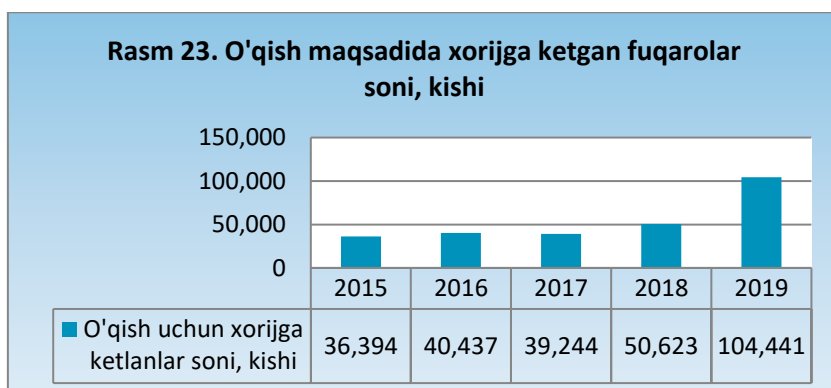
Rasm 22. Mehnat migrantlarining xorijga chiqishdan oldingi faoliyati, %

Tashqi mehnat migratsiyasining asosiy muammolari quyidagilardan iborat⁶³: (1) xo'jalik yurituvchi sub'ektlarda ishsizlarni ish bilan ta'minlash agentliklari ma'lumotlar bazasida bo'sh ish o'rinlari to'g'risida ma'lumotlarning etishmasligi; (2) mehnat bozorida talab qilinadigan kasblarni tayyorlash bo'yicha kasb-hunar ta'limi muassasalarining etishmasligi, norasmiy sektorda yuqori ish bilan ta'minlash; (3) uyushgan mehnat migratsiyasining etishmasligi, chet elda mehnat muhojirlarining huquqlari va erkinliklarini ta'minlash zarurligi, qaytib kelgan mehnat muhojirlarining ish joylarini kengaytirish muammolari.

⁶³ Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi

Keyingi yo'nalish - ta'lim migratsiyasi. Ushbu ko'rsatkich 2015 yildan 2018 yilgacha bo'lgan davrda o'sib boradi va asosiy yo'nalishlarini o'zgartiradi (23-rasmga qarang)⁶⁴.

MDH mamlakatlari o'qish uchun eng mashhur yo'nalishlar ro'yxatida O'zbekiston fuqarolari uchun etakchi o'rinlarni saqlab qolishmoqda. Bu quyidagi omillar bilan bog'liq: 1. Trening rus tilida olib boriladi; 2. O'quv to'lovlari odatda G'arb mamlakatlariga qaraganda past; 3. O'qish va ishni birlashtirish uchun imkoniyatlar mavjud; 4. Ishlab chiqarilgan mamlakatga qaraganda yuqori ish haqi bilan keyingi ish va hokazo.

2016 yilda O'zbekistondagi akademik litsey va kasb-hunar kollejlari bitiruvchilarining oliy o'quv yurtlariga qabul darajasi atigi 9 foizni tashkil etdi. Mamlakat ta'lim tizimini isloh qilish jarayonida hukumat ushbu masalaga alohida e'tibor berishni boshladi.

O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha bo'lgan davrda rivojlantirish konsepsiyasi oliy o'quv yurtlariga qabul qilish darajasini bosqichma-bosqich oshirishni nazarda tutadi. 2020 yilda akademik litseylar, kasb-hunar ta'limi muassasalari va umumta'lim maktablari bitiruvchilarining oliy ta'lim bilan qamrovini kamida 25 foizgacha va kelajakda 50-60 foizgacha oshirish rejalashtirilgan⁶⁵.

Migrantlarning kelgusidagi rejalari va muammolari

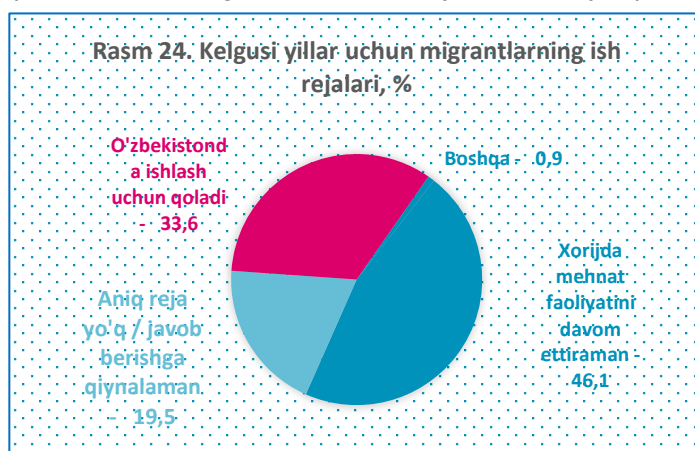
Migratsiya mehnat bozori siyosatining bir qator muammolariga olib keladi, shu jumladan miya qochishi va malaka va malakalarning shaffofligi. Miya oqimi O'zbekistonda, shuningdek, kam ta'minlangan ko'plab mamlakatlarda, ayniqsa butun mamlakat iqtisodiyotini qo'llab-quvvatlaydigan kasblar va sohalarda, masalan, sog'liqni saqlash, yuqori texnologiyali ishlab chiqarishlar, texnik ta'lim sohasida asosiy muammo hisoblanadi.

UNP-ning tahliliy hisobotida ekspertlar migrantlar holati qabul qiluvchi mamlakatda iqtisodiy shovqinlar va tebranishlarga nisbatan yuqori zaiflik bilan ajralib turishini ta'kidlamogda.

Masalan, Rossiya va Qozog'istonda iqtisodiy o'sishning pasayishi mehnat muhojirlari daromadlarining pasayishiga va ularning O'zbekistonga qaytishiga sabab bo'ldi. Bu, o'z navbatida, respublikada qisqa muddatda ishsizlik, qashshoqlik va tengsizlikning o'sish xavfini keltirib chiqardi⁶⁶.

Sotsiologik so'rov natijalari shuni ko'rsatadiki, qaytib kelgan migrantlarning aksariyati o'z mablag'larini asosan ijtimoiy tadbirlarni o'tkazish, to'y marosimlari o'tkazish, o'z biznesini boshlash, uy sotib olish, uni qurish va ta'mirlash, shuningdek yirik tovarlarni sotib olishga sarflaydilar.

So'rovda qatnashgan barcha migrantlarning 46,1 foizi mehnat migratsiyasini davom ettirish istagini bildirgan, 33,6 foizi O'zbekistonda qolish rejalari bildirgan (24-rasmga qarang)⁶⁷.

⁶⁴ Statistika bulletin'. Davlat statistika qo'mitasi

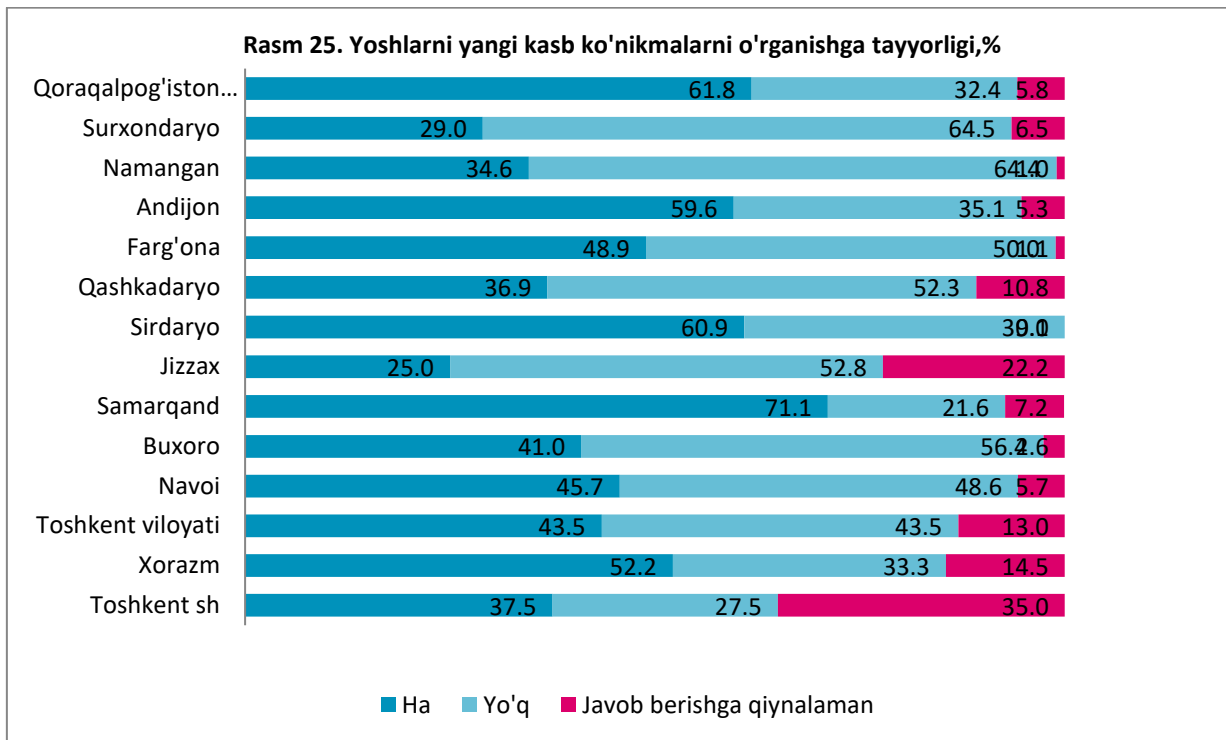
⁶⁵ O'zR Prezidenti farmoni PF-5847, 8.10.2019 y. <https://www.lex.uz/ru/docs/4545887>

⁶⁶ O'zbekistonda barqaror bandlik: bugungi holat, muammolar va yechimlar. Analitik hisobot. © BMTTD, 2018 https://www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/Publications/economicgovernance/Employment/un_doc_uzb_employ_report_WEB.pdf

⁶⁷ Respublika Bandlik va mehnatni muhofaza qilish ilmiy markazi ma'lumotlari, 2019.

Fuqarolarning pul sarflagandan keyin og'ir moliyaviy ahvolga qaytishini oldini olish uchun ularni xususiy biznes va tadbirkorlik bilan yanada ko'proq jalb qilish orqali ularni tadbirkorlikka o'rgatish, biznes g'oyalari va rejalarini ishlab chiqish zarur.

Yosh migrantlarning tadbirkorlik faoliyatini boshlashdagi qiyinchiliklari shundan iboratki, fuqarolarning 35,4 foizida tadbirkorlik faoliyati uchun mablag 'yetarli emas va respondentlarning 28,8 foizi qanday qilib tadbirkorlikni boshlashni bilmaydilar. Shu bilan birga, ularning aksariyati yangi professional ko'nikmalarni egallashga intilish va tayyorliklarini bildirdilar (25-rasm)⁶⁸.

Yuqorida aytib o'tilganlardan tashqari, mamlakatda migratsiya jarayonlarining kuchayishi sharoitida quyidagi masalalar dolzarb bo'lib qolmoqda: (a) tashqi mehnat migratsiyasini monitoring qilishning doimiy mexanizmini joriy etish; (b) migratsiya jarayonlarini tartibga solish va javobgarlik mexanizmini joriy etish normalarini ishlab chiqish; v) davlat ijtimoiy ta'minoti mexanizmini, chet elda mehnat muhojirlari uchun munosib pensiya olish istiqbollari joriy etish bo'yicha tizimli tadbirlarni amalga oshirish.

Chet elda kasbiy mahoratini oshirgan, respublika uchun eng dolzarb mutaxassisliklar bo'yicha tajribali migrantlarning salohiyati, qobiliyatlari va bilimlaridan samarali foydalangan, ularni ish bilan ta'minlagan va tajribalarini yosh kadrlarga o'tkazgan shaxslar to'g'risida ma'lumot bazasini yaratish, ularning malakasini oshirish kurslari va seminarlarni tashkil etish ham dolzarbdir. ishtirok etish, ularning biznesini har tomonlama qo'llab-quvvatlash va tadbirkorlik faoliyatini shakllantirish.

B.1.4 Alohida muammolar va imkoniyatlar: raqamli transformatsiya

O'zbekiston iqtisodiyotni raqamlashtirishning boshlang'ich bosqichida turibdi. Ayni paytda "Raqamli O'zbekiston 2030" milliy strategiyasining konsepsiyasi ishlab chiqilmoqda.

Yangi texnologiyalar, xususan, sun'iy intellekt, mehnat bozoridagi sezilarli o'zgarishlar bilan bog'liq, shu jumladan ba'zi sohalarida ish joylarini qisqartirish va boshqalarda katta miqyosda yangi imkoniyatlar yaratish.

"Raqamli O'zbekiston - 2030" konsepsiyasida nazarda tutilganidek, iqtisodiyot tarmoqlaridagi raqamli transformatsiyalar bilan bog'liq holda, mehnat bozorida ularning malakasi bo'yicha malakalar ro'yxatini qayta ko'rib chiqish zarurati paydo bo'ldi⁶⁹.

⁶⁸ O'sha joyda.

⁶⁹ Shuningdek qarang, paragraf A 3.1.

ERGO Research & Advisory tahlilchilarining fikriga ko'ra, mamlakatda raqamli ko'nikmalarning etishmasligi raqamli transformatsiya uchun jiddiy to'siq bo'lishi mumkin. Ushbu kompaniyaning O'zbekiston mehnat bozoridagi ko'nikmalaridagi bo'shliqlarni baholagan tadqiqotiga ko'ra, so'ralgan kompaniyalarning 68 foizi yangi nomzodlarni yollashning asosiy sabablaridan biri sifatida IT va kompyuter bilan ishlash ko'nikmalarini ta'kidladilar⁷⁰.

Ko'pgina mutaxassislarning fikriga ko'ra, yaqin kelajakda raqamli texnologiyalar mehnat bozoriga sezilarli ta'sir qiladi. O'zbekiston Hukumati rahbari ta'kidlaganidek, bu masalada raqamli muammo nafaqat ish o'rinlarining yo'qolishi, balki ularning qayta guruhlanishidir, bu erda o'rta darajadagi kasblar ulushi kamayib bormoqda va quyi segmentdagi ish o'rinlarining ulushi ortadi.

O'zbekistonda mamlakat aholisining 60 foizdan ko'prog'ini yoshlar tashkil etadi va mamlakatdagi aholining o'rtacha yoshi 29 yoshdan oshmaydi. Va bu, o'z navbatida, raqamli intellektual jamiyatni shakllantirish uchun jiddiy asos yaratadi⁷¹.

Raqamli iqtisodiyot yangi bilim va ko'nikmalarni talab qiladi, shunga ko'ra, nafaqat o'quv jarayonining o'ziga, balki ushbu jarayonni tashkil qilishning o'qitish uslublariga yo'naltirilgan ta'limni rivojlantirish uchun, shuningdek, butun hayot davomida ta'lim xizmatlaridan umumiy foydalanish imkoniyatini ta'minlash uchun katta sarmoyalar zarur.

Raqamli transformatsiya sharoitida kasbiy ta'lim muassasalarining asosiy muammolari yoshlarning tabiiy fanlarga qiziqishini rag'batlantirish va mehnat bozorining o'zgarishiga raqamli iqtisodiyotning ta'sirini hisobga olgan holda malakali kadrlar tayyorlashdan iborat.

Ko'pgina yuqori daromadli mamlakatlarda bo'lgani kabi, raqamli savodxonlik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash qobiliyati yaqin kelajakda O'zbekiston mehnat bozorida sukut bo'yicha talab qilinadigan asosiy ko'nikmalarga aylanadi. Ushbu ko'nikmalarga ega bo'lish odamlarga mehnat bozoriga chiqish va tadbirkorlikni rivojlantirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar berish orqali qashshoqlik darajasini kamaytirishga yordam beradi.

Raqamli kompetentsiyani rivojlantirish hozirgi kunda oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida yuqori malakali kadrlar tayyorlashning asosiy talablaridan biriga aylanmoqda. Raqamlashtirish sohasida malakali kadrlar etishmasligi muammosi bugungi kunda dolzarbdir.

Axborot texnologiyalari sohasida yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash uchun 2019 yil oxirida Amerikaning etakchi kompaniyalari o'quv dasturlari asosida har kimga masofadan o'qitishdan raqamli ko'nikmalarni o'rganish imkoniyatini beradigan "Bir million o'zbek kodlovchilari" loyihasi ishga tushirildi⁷².

Ushbu loyihani amalga oshirish, hukumat rahbarining so'zlariga ko'ra, aholining keng qatlamini AKT sohasida yangi kasblarni rivojlantirishga jalb qilish, yoshlarni, shu jumladan nogironlarni ish bilan ta'minlashga imkon beradi⁷³.

Shu sababli, iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirish sharoitida mehnat bozori talablarini inobatga olgan holda o'rta darajadagi mutaxassislarni tayyorlash jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish mamlakatning VET tizimining asosiy vazifasiga aylanmoqda.

YuNISEF mutaxassislari tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarga ko'ra, O'zbekistondagi mehnatga layoqatli aholi sonining ko'payishi bilan yaqin o'n yilliklarda kelajakdagi ishchilar yaxshi o'qitilgan bo'lishi va mehnat bozorida osonlikcha qo'llaniladigan ko'nikmalarga ega bo'lishi shart. Masalan, 1970-yillarda Koreya Respublikasida "ishlab chiqarishga yo'naltirilgan" maktab o'quv dasturining o'zgarishi o'quvchilarga ish beruvchilar talablariga javob beradigan bilim va ko'nikmalarni egallashga yordam berdi⁷⁴.

Ta'lim jarayoniga ilg'or xorijiy tajribalarni joriy etish, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish, raqamli elektron darsliklar, o'quv qo'llanmalari va boshqa o'quv adabiyotlarini yaratish, shuningdek masofadan o'qitish shakllarini amalga oshirish ham o'quv jarayonining sub'ektlariga, ham ob'ektlariga muhim va kutilgan natijalarni beradi.

Ta'lim muassasalarining yangi tarmog'i yoshlarni raqamli va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalariga o'rgatish va tez takomillashib borayotgan texnologiyalarni tezda o'zlashtira oladigan va shuning uchun doimiy ravishda o'zgarib turadigan malakalarga moslasha oladigan mutaxassislarni tayyorlashga mo'ljallangan.

⁷⁰ <https://kommersant.uz/tsifrovaya-ekonomika-uzbekistana/>

⁷¹ <https://www.gazeta.uz/ru/2019/10/22/challenges/>

⁷² O'zbekiston va Birlashgan Arab Amirliklari mutaxassislari tomonidan amalga oshirilgan "1 million dasturchi" deb nomlangan qo'shma loyiha.

⁷³ <https://www.gazeta.uz/ru/2019/11/21/million-uzbek-coders/>

⁷⁴ Avlod 2030. O'zbekiston. Demografik dividend uchun bolalar va yoshlarni rivojlantirishga sarmoya kiritish vaqti keldi. UNICEF, 2018 yil.

B.1.5. Ta'lim va kasb-hunar ta'limi tizimiga ta'sir ko'rsatadigan strategik masalalar

Yuqorida Prezidentning Farmonlari va Qarorlari, Rivojlanish strategiyasi, tegishli konseptual hujjatlar keltirilgan bo'lib, ular davlat rahbariyatining ta'lim tizimi va kasb-hunar ta'limi tizimini isloh qilishga qaratilgan strategik yo'nalishini aks ettiradi.

2017 yilgi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni bilan 2017-2021 yillarda mamlakatni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha "Harakatlar strategiyasi" tasdiqlandi, ulardan biri ta'lim va fan sohasidagi islohotlarni o'z ichiga olgan ijtimoiy sohadir. Ushbu sohadagi islohotlar umrbod ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlarining mavjudligini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga muvofiq yuqori malakali kadrlar tayyorlashni davom ettirishni nazarda tutadi.

Kadrlar malakasi mehnat bozori talablariga javob berishini ta'minlash maqsadida mamlakat Prezidentining Farmoni bilan O'zbekiston Respublikasining Milliy kvalifikatsiya ramkasi, iqtisodiyotning barcha tarmoqlari uchun kvalifikatsiya ramkalari, milliy kasbiy standartlar va xalqaro tajribani inobatga olgan holda boshqa elementlarini o'z ichiga olgan Milliy kvalifikatsiya tizimini joriy qilish bo'yicha vazifalar belgilab belgilandi⁷⁵.

Mamlakat hukumati milliy malaka tizimini bosqichma-bosqich joriy etish bo'yicha ishlarni boshladi. Ishlar tarmoq darajalarida va tegishli vazirliklar darajasida davom etmoqda.

Shu munosabat bilan kasbiy standartlar talablari va mehnat bozori talab qiladigan mutaxassisliklar uchun malaka talablarini hisobga olgan holda ta'lim dasturlarini joriy etish masalasi ko'rib chiqilmoqda.

A blokida ta'kidlanganidek, joriy o'quv yilidan boshlab mutlaqo yangi kasb-hunar ta'limi tizimi joriy etilmoqda, 340 ta kasb-hunar ta'limi, 147 ta kollej va 143 ta texnikum tashkil etiladi. Bundan tashqari, kasb-hunar ta'limi tizimida Mehnat vazirligi huzuridagi Kasb-hunarga o'qitish markazlari, shuningdek, "Ta'lim butun hayot davomida" tamoyili asosida mutaxassislarni tayyorlaydigan va qayta tayyorlaydigan boshqa o'quv provayderlari mavjud.

Kasb-hunar bilim yurtlari, kollejlari va texnikumlarni, ularning idoraviy mansubligidan qat'i nazar, o'quv-uslubiy boshqaruvi hamda bu sohadagi davlat siyosatini amalga oshirish Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligiga yuklatilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 19 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida" gi farmoniga muvofiq, 2018-2019 yillarda axborot texnologiyalari va kommunikatsiya tizimini tubdan takomillashtirish bo'yicha "Yo'l xaritasi" tasdiqlandi.

Yo'l xaritasida kasbiy mahoratga o'qitishning ta'lim dasturlari va ilg'or texnologiyalarini joriy etish orqali kasb-hunar ta'limi tizimida kadrlar tayyorlashni takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshiriladi.

Ushbu chora-tadbirlar orasida informatika darslari sonini ko'paytirish orqali o'rta, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi tizimida kadrlar tayyorlashni takomillashtirish, shuningdek 8 ta kasb-hunar kollejlari axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirishga ixtisoslashtirish hamda Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi tizimiga o'tkazish kiradi⁷⁶.

Qisqa muddatli va o'rta muddatli ixtisoslashtirilgan kurslarni, shu jumladan xorijiy mutaxassislarning taklifi bilan, axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish sohasida kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash; axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini xalqaro standartlarga muvofiq amalga oshirishga mas'ul bo'lgan ishchilarning malakasini oshirish bo'yicha o'quv kurslarini takomillashtirish, shuningdek, "Yo'l xaritasi" doirasida tarmoqqa yo'naltirilgan faoliyat bo'lib, KHT tizimini qamrab oladi.

B.1.6. Muammolarni faol mehnat bozori siyosati orqali hal qilishda KHTning roli

Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi tomonidan mehnat resurslari miqdori va sifatini har tomonlama tahlil qilish, sifatli va xolis baholash, shuningdek, aholining bandligini ta'minlash va bandligini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar samaradorligini oshirish maqsadida doimiy ravishda mehnat bozorida so'rov o'tkaziladi.

Masalan, 2019 yilda, iyun oyida Mehnat vazirligi huzuridagi Respublika Bandlik va mehnatni muhofaza qilish ilmiy markazi 104 shahar va viloyatlarda, iyul-avgust oylarida esa respublikaning 62 shahar va

⁷⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 6 sentyabrdagi UP-5812-sonli "Kasb-hunar ta'limi tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi Farmoni.

⁷⁶ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 fevraldagi PQ-3549-son qarori. <https://lex.uz/docs/3564641#3565275>

viloyatida sotsiologik tadqiqotlar o'tkazdi. 2019 yil dekabr oyida sotsiologik tadqiqotlar 108 ta shahar va tumanlarda o'tkazilib, 4900 ta uy xo'jaliklari va 26 ming fuqaroni qamrab oldi⁷⁷.

Bunday tadqiqotlarning maqsadi ish beruvchilarning bozorning hozirgi va kelajakdagi mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojlari to'g'risida fikrlari, shuningdek, oliy va o'rta kasb-hunar ta'limi tizimida mutaxassislarni tayyorlash sifati to'g'risida ma'lumot olishdir. Sotsiologik tadqiqotlar natijalari A va B bloklarining tegishli bo'limlarida keltirilgan.

O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi (O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi) yoshlar uchun mehnat va mehnat munosabatlari nisbatan turli xil imtiyozlar va kafolatlarni belgilaydi⁷⁸. Shuni ham ta'kidlash kerakki, O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksida 18 yoshga to'lmagan shaxslar uchun tegishli imtiyozlar ko'zda tutilgan.

Ushbu hujjatga muvofiq, ish beruvchi mahalliy mehnat organi va boshqa organlar tomonidan belgilangan minimal ish o'rinlari hisobidan ishlashga yuborilgan 18 yoshga to'lmagan shaxslarni yollashga majburdir. Shu bilan birga, bunday shaxslarga qo'shimcha haq to'lanadigan ta'til, ish kunining qisqarishi, yengillashtirilgan moliyaviy majburiyat (faqat qasddan zarar etkazilgan taqdirda), tibbiy ko'rik, shuningdek bunday shaxslar bilan mehnat shartnomasini bekor qilish faqat mahalliy mehnat organining roziligi bilan mumkin bo'lgan kafolatlar beriladi.

Natijada, agar 2018 yilda yoshlar (16-30 yosh) orasida ishsizlik darajasi 15,3 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2019 yil oxirida bu ko'rsatkich 0,3 foizga pasayib, 15 foizni tashkil etdi⁷⁹. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, mehnatga layoqatli yoshdan kichik ishlaydigan odamlar so'nggi 5 yil ichida ishchi kuchining 0,6 foizini tashkil etdi⁸⁰.

Bundan tashqari, 2018 yil 1 yanvardan boshlab birinchi marta ishga qabul qilingan bitiruvchilarning ish haqidan olinadigan daromadlar bo'yicha yagona ijtimoiy to'lovning belgilangan stavkasining 50 foiziga, ta'lim muassasalari o'qishni tugatgan kundan boshlab uch yildan oshmagan, ishlaganidan keyingi birinchi yil davomida va 25 foizga - yilda ishlarining ikkinchi va uchinchi yillarida. Ushbu me'yor ish beruvchilarning oliy va o'rta maxsus, o'quv yurtlari bitiruvchilarini ish bilan ta'minlashga qiziqishini oshiradi, shuningdek imtiyozlardan foydalangan holda bo'shatilgan mablag'larning bitiruvchilarning kasbiy malakasini oshirish bo'yicha tadbirlarni moliyalashtirishga yo'naltiradi⁸¹.

Ushbu nizom faqat 2018 yilda kuchga kirganligi sababli, ushbu ma'lumotlar bo'yicha soliq imtiyozining zarur ma'lumotlarning etishmasligi sababli kasb-hunar kolleji bitiruvchilarining ish bilan bandlik darajasiga ta'sirini baholashning iloji yo'q edi.

Iqtisodiyotda ishlayotgan barcha o'zbekistonliklarning 76,6 foizi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida ish olib borishini hisobga olsak, mikrofirmalar, kichik korxonalar va fermer xo'jaliklari, ishchilarning roziligi bilan, ma'lum muddatgacha mehnat shartnomalari (muddatli mehnat shartnomalari), shu jumladan vaqtinchalik bir martalik ishlar uchun shartnomalar tuzishga ruxsat beriladi⁸².

Yagona ijtimoiy to'lovni to'lashning afzalliklaridan foydalanish uchun shartnoma tuzish imkoniyati yoshlarga, ya'ni. kasb-hunar ta'limi muassasalarining bitiruvchilari.

Ishsizlarni ish bilan ta'minlashga ko'maklashish

2019 yilda bandlik agentliklariga murojaat qilgan 773 ming kishiga (shundan 16-30 yoshdagi yoshlar - 218,0 ming kishi) bandlik xizmati ko'rsatildi, bu 2018 yilning shu davriga nisbatan 1,2 baravar ko'p (12-jadval)⁸³:

⁷⁷ Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi ma'lumoti. <https://mehnat.uz/uz/news/2019-yilda-uzbekistonning-ishsizlik-darazhasi-gancha>

⁷⁸ O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining 14-bob, 2-bo'limi 247-1-moddasiga qarang.

⁷⁹ Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi ma'lumoti. <https://mehnat.uz/uz/news/2019-yilda-uzbekistonning-ishsizlik-darazhasi-gancha>

⁸⁰ Davlat statistika qo'mitasi ma'lumoti. <https://stat.uz/ru/164-ofytsyalnaia-statystika-ru/6580-rynok-truda2>. Shuningdek, qarang B 1.1

⁸¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 27 maydagi PF-5052-sonli Farmoni. <http://lex.uz/docs/3211751>

⁸² Yaxshi mehnat tamoyillarini amalga oshirish. 18.10.2017 y. O'zbekiston kasaba uyushmalari Federatsiyasi portali.

⁸³ O'zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi ma'lumoti. <https://mehnat.uz/uz/news>

Jadval 12. Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining aholi bandligini va bandligini ta'minlash bo'yicha xizmatlari

Nomi	2019 (umumiy songa nisbatan foizda)	2018 yil bilan taqqoalsh
Ishsizlar soni, <i>ming kishi</i>	1 335,3	1 361,7
Ishga joylashish uchun mehnat organlariga qilingan murojaatlar, <i>ming kishi</i> shu jumladan:	773,4 (57,9%)	626,5 (46%)
16-30 yoshdagi yoshlar, <i>ming kishi</i>	218,0	245,2
Mehnat idoralariga murojaat qilganlardan		
Doimiy ish bilan ta'minlangan	396,9 ming kishi (51%)	O'sish 1,5 baravar
Kasbga tayyorlov kursini o'tishgan	36,7 ming ishsiz (4,7%)	O'sish 1,8 baravar
Ishsizlik nafaqasi tayinlangan	57,9 ming ishsiz (7,5%)	O'sish 4,0 baravar
"Obod qishloq" va "Obod mahalla" davlat dasturlari bo'yicha pullik jamoat ishlarini amalga oshirishda qatnashgan ⁸⁴	263,2 тыс. чел. (34%)	kamayish 0,74 baravar

Mehnat bozorida talab qilinadigan mutaxassisliklar va kasblar bo'yicha bepul qayta tayyorlash va malakasini oshirishni 1 yilgacha o'qitish muddati bilan, ishsiz va vaqtincha ishsiz bo'lganlar, shu jumladan doimiy ish joyi bo'lmagan shaxslar, shuningdek xodimlar - umuman ish beruvchilarning iltimosiga binoan hududlarda bosqichma-bosqich ishsiz fuqarolar uchun kasb-hunarga o'qitish markazlari yaratilmoqda⁸⁵.

Hozirgi kunda MHTO 217 tuman va shahar markazlarida taxminan ellik mutaxassislik bo'yicha 1 oydan 3 oygacha bo'lgan qisqa muddatli o'quv kurslarini taklif etadi. Ushbu kurslarda yiliga o'rtacha 25-30 ming ishsiz yoshlar tahsil oladi. Barcha BMMV kurslari bepul bo'lib, ularda erkaklar ham, ayollar ham qatnashadi (mos ravishda 60 va 40 foiz).

2019 yilda ushbu markazlarda kasbiy tayyorgarlikdan o'tganlar soni 36,7 ming kishidan oshdi, bu umumiy ishsizlar sonining 3 foizini tashkil etadi⁸⁶.

2019 yilda Toshkentda eksperiment sifatida "Ishga Markamat" ishsizlarga xizmat ko'rsatish uchun mono-markaz tashkil etildi⁸⁷. Ushbu markaz ish bilan ta'minlash, kasb-hunarga o'qitish, ishsizlarni ijtimoiy himoya qilish, shuningdek, migrantlarning jo'nab ketishiga moslashish bilan shug'ullanadi.

Bu qurilish, maishiy xizmat ko'rsatish, texnologiya va muhandislik sohalarida ko'k rangdagi 30 kasbni o'rgatadi. Kerakli dastgohlar, qo'g'irchoqlar va boshqa kasbiy tayyorgarlik vositalari o'rnatildi. Markaz yiliga 5,6 ming kishini o'qitishga qodir (26-rasm).

⁸⁴ "Obod qishloq" - qishloq aholisining turmush sharoitlarini yaxshilash dasturi 2018 yil aprel oyida boshlangan. Unga asosan chekka aholi punktlari va qiyin tabiiy-iqlim sharoiti bo'lgan joylar kiradi. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, 2019 yilda dastur 478 ta qishloqni (2018 yilda - 417 ta) qamrab olgan. Manba: <https://president.uz/ru/lists/view/1672>.

"Obod mahalla" dasturi 2018-2022 yillarda shaharlar aholisining farovon hayoti va samarali mehnat faoliyatini ta'minlashga qaratilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Obod mahalla" dasturi to'g'risida 2018 yil 27 iyundagi PF-5467 Farmoni <https://lex.uz/docs/3797782>

⁸⁵ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 10 apreldagi 199-sonli qarori. <http://lex.uz/docs/3163903>

⁸⁶ Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi ma'lumoti, 2019

⁸⁷ "Ishga marhamat" monomarkazi O'zbekiston Prezidentining 2018 yil 20 avgustdagi "Mehnat organlari tuzilmasini takomillashtirish va fuqarolarning mehnat huquqlarini himoya qilish va mehnatni muhofaza qilish tizimini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qaroriga muvofiq tashkil etilgan. <https://monomarkaz.uz/ru/>

Rasm 26. "Ishga Marhamat" band bo'lmagan aholiga xizmatlar ko'rsatish bo'yicha monomarkaz faoliyati to'g'risida qisqacha ma'lumot

Band bo'lmagan aholini ishga joylashtirish

◆ Maslahat xizmatlarini kursatish◆ O'zbekiston Respublikasi hududida mavjud bo'lgan bo'sh ish o'rinlariga ishga joylashish◆ 30 dan ortiq kasblar bo'yicha kasbiy tayyorgarlik va qayta tayyorlash◆ 6 ta xorijiy tilga o'rgatish◆ Belgilangan mamlakatga jo'nab ketishdan oldin psixologik yordam	◆ Xorijga ishga ketayotgan migrantlari uchun mo'ljallangan mamlakatdagi qonunchilik, madaniy va lingvistik muhit bilan tanishish uchun maxsus moslashish kurslari◆ Mehnat munosabatlari va O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining huquqlarini himoya qilish sohasida yuridik maslahat, amaliy yordam ko'rsatish

Chet eldan qaytib kelgan migrantlarga xizmatlar ko'rsatish

◆ Psixologik yordam ko'rsatish◆ Tadbirkorlik faoliyati asoslarini o'rgatish	◆ Tadbirkorlik faoliyati uchun kredit olishda yordam ko'rsatish

Manba: Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi

Ish boshlaganidan beri (2019 yil sentyabridan) respublikaning barcha hududlaridan 300 dan ortiq kishi Ishga marhamat monomarkaziga o'qish va kasb olish uchun murojaat qilishdi, shulardan 200 nafardan ortig'i. bugun ular o'quv kurslari tinglovchilaridir. Ushbu markazning ijobiy natijasini inobatga olgan holda, kelajakda respublikaning har bir mintaqasida shu kabi markazlarni tashkil etish rejalashtirilgan.

Bundan tashqari, 2018 yil 1 yanvardan boshlab protsedura joriy etilmoqda, unga muvofiq barcha kasb-hunar kollejlari, akademik litseylarning barcha o'quvchilari davlat soliq xizmati organlarida soliq to'lovchilar sifatida ro'yxatdan o'tkazilib, barcha o'quvchilarga VIN raqamini berishadi. Ushbu chora ijtimoiy sug'urta badallari bo'yicha to'lovlarni monitoring qilish asosida ishsiz bitiruvchilarni aniqlash va ularga ish bilan bog'liq muammolarni hal qilishda yordam berish imkonini beradi.

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarini bitirganlar ish bilan ta'minlanadi, bu hokimlik, ota-onalar, ta'lim muassasasi va korxona o'rtasida to'rt tomonlama shartnomani imzolash asosida amalga oshiriladi⁸⁸.

Shu bilan birga, kasb-hunar kollejlari bitiruvchilarini ota-onalar, kollej ma'muriyati, mahalliy hokimiyat va ish beruvchi o'rtasida 4 tomonlama shartnomalar imzolash asosida ishga qabul qilishning mavjud amaliyoti samara bermayapti, chunki ko'pincha bunday shartnomalar rasmiy ravishda imzolandi.

Respublika Bandlik va mehnatni muhofaza qilish ilmiy markazi tomonidan o'tkazilgan so'rov davomida respondentlarning yarmidan ko'pi kasb-hunar ta'limi sifatini o'rtacha va o'rtacha darajadan past deb ta'kidladilar, bu iqtisodiyotning zamonaviy talablariga mos kelmaydi⁸⁹, bu esa vakolatlari etarli bo'lmagan yoki ish joyining talablariga javob bermaydigan bitiruvchilar uchun ish topishga qiziqmaslikning sababi sifatida qaralmoqda.

2017 yilda aholining bandligi o'sishini ta'minlash, respublikada uni ish bilan ta'minlash bo'yicha olib borilayotgan ishlar samaradorligi va samaradorligini oshirish uchun "Mehnat organlari faoliyatini yanada takomillashtirish va aholi bandligini ta'minlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi" qabul qilindi⁹⁰. Potentsial ishsizlik darajasini pasaytirish uchun MHTO va uning tarkibiy bo'linmalari quyidagi choralarni ko'rmoqda (13-jadval):

⁸⁸ O'zbekistonda barqaror bandlik: bugungi holat, muammolar va yechimlar. Analitik hisobot. © BMTTD, 2018
https://www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/Publications/economicgovernance/Employment/un_doc_uzb_employ_report_WEB.pdf

⁸⁹ Ish beruvchilar so'rovi. O'zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi. Dekabr 2019

⁹⁰ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" 24.05.2017 yildagi PF-3001-sonli Farmoni.. <https://www.lex.uz/acts/3219688#3221739>

Jadval 13. BMMV tomonidan 2019 yilda bandlikni ta'minlash bo'yicha ko'rilgan choralar

	o Doimiy <u>370 ming ish o'rnini</u> yaratishga davlat buyurtmasi
	o Aholi o'rtasida tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish, "Davlat tadbirkor bo'lishga yordam beradi" tezisining ustunligi: <u>200-250 ming ish o'rnini</u>
	o mtiyozli ish bilan ta'minlash, o'z biznesini boshlagan ishsizlarni qo'llab-quvvatlash va imtiyozli kreditlar. Moliyaviy yordamning umumiy miqdori kamida 210 milliard so'mni tashkil etadi (22,1 million AQSh dollariga teng) *
	o Mehnat bozori talablari asosida qayta tayyorlash va qayta tayyorlash dasturlarining keskin o'sishi (ayniqsa, qishloq joylarida yo'nalish kamida 50 milliard so'mni (5,3 million AQSh dollariga teng) *
	o Biznesni tashkil etish imkoniyatlarini aniq ko'rsatadigan doimiy ravishda yangilanib turadigan mini-ko'rgazmalar tashkil etish. tadbirkorlarning malakasini oshirish va innovatsiyalarni rivojlantirish
	o Ishchi kuchi eksportini ko'paytirish uchun sharoitlarni yaxshilash, ayniqsa Evropa, Turkiya, Janubiy Koreya, Yaponiya.
	o Mehnat organlari faoliyati samaradorligini oshirish; CSPCni samarali ishchi yordamchiga (ommaviy HR) aylantirish. Barcha biznes jarayonlarni qayta ko'rib chiqish
	o Mavjud soya faoliyati uchun patentni amalga oshirish

Manba: BMMV

* 31.12.2019 y.da O'zR Markaziy banki kursi 1 \$ = 9 507,5 sum)

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi ishsiz fuqarolarni ish bilan ta'minlashga ko'maklashish uchun xizmatlarning yangi turini - Ish bilan ta'minlashga ko'maklashish davlat jamg'armasi tomonidan qaytarib berilmaydigan moddiy yordam ko'rinishidagi subsidiyalar va grantlarni taqdim etdi.

O'tgan vaqt davomida viloyat va shahar aholisini ish bilan ta'minlashga ko'maklashish markazlari ish beruvchilar va ishsiz fuqarolarning iltimosiga binoan 12,2 milliard so'm miqdorida subsidiyalar ajratdilar, natijada 12,9 ishsiz fuqarolar ish bilan ta'minlandi⁹¹.

B.1.7. Professional ko'nikmalarga bo'lgan ehtiyojni aniqlash va uni kasb-hunar ta'limiga ta'siri

Respublikadagi iqtisodiy jarayonlar ishchi kuchiga talab tarkibining miqdoriy va sifat jihatidan o'zgarishiga bevosita ta'sir qiladi. Korxonalar tobora ko'proq malakali ishchilarni talab qilmoqda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish odamlardan yangi ko'nikmalarni talab qiladi.

Hozirgi kunda respublikada mehnat bozori korxonalar faoliyatini tahlil qilish, kasbiy mahoratga talab va taklifni prognoz qilish, ayrim mutaxassisliklar uchun zarur bo'lgan muhim kasblarni aniqlash va kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilarining ta'lim natijalarini kuzatib borish kabi muhim vositalarni joriy etmagan.

Respublikada mehnat bozorining dolzarb va istiqbolli ehtiyojlarini hisobga olgan holda ish o'rinlari yaratish va kadrlar tayyorlash bo'yicha davlat buyurtmasini shakllantirish tartibi to'g'risidagi nizom mavjud. Ish o'rinlarini yaratish bo'yicha davlat buyurtmasini shakllantirishni muvofiqlashtirish O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi va Iqtisodiyot vazirligi tomonidan amalga oshiriladi; ta'lim muassasalarida kadrlar tayyorlash uchun O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi, OO'MTV va Xalq ta'limi vazirligi tomonidan amalga oshiriladi⁹².

2018 yil 1 yanvardan boshlab bandlikka muhtoj bo'lgan ishsiz aholini hisoblash va mehnat resurslari, ish bilan ta'minlash va aholining ish bilan bandligi balansini rivojlantirish metodologiyasi joriy etildi⁹³. U aholini, ayniqsa mehnat bozoriga birinchi marta kirib kelayotgan mehnatga layoqatli yoshlarni ish bilan ta'minlash maqsadida hududiy sharoitda mehnat resurslarini tahlil qilish va baholash uchun mo'ljallangan.

⁹¹ O'zR Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi. <https://mehnat.uz/uz/news/2019-yilda-uzbekistonning-ishsizlik-darazhasi-gancha>

⁹² O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 28 oktyabrdagi 877-sonli qarori, <http://www.lex.uz/docs/3397765>.

⁹³ Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 22 dekabrdagi 1011-sonli "Ishga muhtoj aholining sonini aniqlash metodologiyasini takomillashtirish, shu jumladan ish bilan ta'minlash masalalari bo'yicha uy xo'jaliklarini o'rganish metodologiyasini takomillashtirish, shuningdek, mehnat resurslari, ish bilan ta'minlash va aholining bandligi balansini ishlab chiqish to'g'risida" gi qarori.

Hisoblashda tasdiqlangan sxema bo'yicha tegishli vazirliklar, idoralar tomonidan taqdim etilgan statistik va idoraviy ma'lumotlar, shuningdek ish bilan ta'minlash masalalari bo'yicha uy xo'jaliklari tomonidan o'tkazilgan so'rovlar natijalaridan foydalaniladi. Ushbu ko'rsatkichlar asosida mehnat resurslarining hisobot, taxminiy va prognoz balanslari ishlab chiqiladi.

Mehnat resurslarining taxminiy balansi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi va Iqtisodiy rivojlanish va qashshoqlikni kamaytirish vazirligi tomonidan Davlat statistika qo'mitasi bilan hamkorlikda shakllantiriladi. Uning asosida aholini ish bilan ta'minlashni ta'minlash uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlar ishlab chiqiladi va agar kerak bo'lsa, ish o'rinlarini yaratish parametrlarini moslashtiriladi.

Buxgalteriya balansi har yili Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi tomonidan Davlat statistika qo'mitasi bilan birgalikda tasdiqlangan statistik ish dasturiga muvofiq tuziladi.

Mehnat resurslarining prognoz balansi Iqtisodiy rivojlanish va qashshoqlikni kamaytirish vazirligi tomonidan Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi bilan birgalikda kelgusi davr uchun ishlab chiqilmoqda (maqsadlarga qarab - 1 yil, 5, 10 yil va boshqalar). Ushbu ma'lumotlar mahalliy hokimiyat organlari tomonidan yangi ish o'rinlari yaratish zarurati va hududlarning demografik xususiyatlarini hisobga olgan holda kelajakda aholining bandligini ta'minlash bo'yicha hududiy dasturlarning parametrlarini aniqlash uchun ishlatiladi.

B.1.8. KHT yordamida migrantlar va qochoqlarni qo'llab-quvvatlash

Respublikadan ishlash uchun ketayotgan fuqarolarning mehnat va ijtimoiy huquqlari himoyasini ta'minlash, chet eldan qaytib kelgan mehnat muhojirlarini biznes va mehnatga jalb qilishni kengaytirish maqsadida Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzurida Fuqarolarning huquqlari va manfaatlarini qo'llab-quvvatlash va himoya qilish jamg'armasi (Jamg'arma) tashkil etildi. chet elda mehnat faoliyatini amalga oshirish.

Respublika hududlarida chet elga ishlash uchun ketayotgan fuqarolarning kasbiy kompetensiyalarini tasdiqlash, kasb-hunarga o'qitish, chet tillarini bilish darajasini sinovdan o'tkazish va jo'nash oldidan moslashish markazlarini tashkil etish va ularni jihozlash bo'yicha xarajatlari ushbu Jamg'arma tomonidan moliyalashtiriladi⁹⁴.

Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligiga qarashli 30 ta kasb-hunar kolleji negizida potentsial ish beruvchilar talablariga binoan o'quv kurslari tashkil etildi.

Bunga misol sifatida Ishga Markhamat monomarkazi keltirilgan bo'lib, u har tomonlama professional, til, ketish oldidan va yo'nalish bo'yicha tayyorgarlikni olib boradi. Bundan tashqari, Namangan, Farg'ona va Toshkent viloyatida xorijiy ish beruvchilar ishtirokida markazlar va o'quv markazlari tashkil etildi.

Aholini ish bilan ta'minlashga ko'maklashish xizmati - Bandlikka ko'maklashish davlat jamg'armasi mablag'lari hisobidan qaytarilmaydigan moliyaviy yordam shaklida subsidiyalar va grantlar berish xizmati joriy etildi.

Mehnat vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, ish beruvchilarga har bir xodim har oy 6 oy davomida malaka oshirish xarajatlarini qoplash, tadbirkorlik faoliyatini boshlash istagida bo'lgan ishsizlar, ta'lim muassasalari bitiruvchilarini ishga yollagan tashkilotlar, shuningdek uyda o'z-o'zini ish bilan shug'ullanadigan yoshlarga 4 ta eng kam ish haqi miqdorida subsidiyalar beriladi.

Grantlar kasb-hunar ta'limi muassasalariga, birinchi navbatda, nodavlat muassasalariga ishsizlarni, shu jumladan uyiga qaytib kelgan migrantlarni kasbiy qayta tayyorlash xarajatlarini moliyalashtirish uchun beriladi.

2019 yilda Chet elda ishlayotgan fuqarolarni qo'llab-quvvatlash va huquqlari va manfaatlarini himoya qilish jamg'armasi mablag'lari hisobiga O'zbekiston Respublikasining 1284 nafar fuqarosining uyiga qaytishiga yordam ko'rsatildi. 2700 dan ortiq muhojirlarga huquqiy yordam va bepul huquqiy maslahatlar berildi, 100 ming AQSh dollaridan ortiq miqdordagi ish haqi ish beruvchilar tomonidan mehnat huquqlari buzilgan O'zbekistondan kelgan migrantlar foydasiga undirildi⁹⁵.

Yaqin kelajakda ish beruvchilar tomonidan kamsitilgan yoki kamsitilgan muhojirlarni rehabilitatsiya qilishda yordam berish uchun respublikamiz hududlaridagi Bandlikka ko'maklashish markazlarida psixolog lavozimi joriy etiladi.

2019 yil 1 oktyabrdan boshlab mehnat muhojirlariga chet elda ishga joylashish xarajatlarini imtiyozli shartlar asosida 2 million so'm miqdorida to'lash uchun bir yil muddatga mikrokreditlar berish amaliyotiga

⁹⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 iyuldagi "O'zbekiston Respublikasining tashqi mehnat migratsiyasi tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi PQ-3839-sonli qarori

⁹⁵ Mehnat vazirligi ma'lumoti.

joriy etilmoqda. Bundan tashqari, mehnat muhojirlari har bir sug'urtalangan mehnat muhojiri uchun hayot va sog'liqni sug'urtalashni qoplash uchun 50 ming so'm miqdorida bir martalik subsidiyalar oladilar.

2020 yilda uy-joy qurilishining davlat dasturlarini amalga oshirish doirasida uy-joy sharoitlarini yaxshilashga muhtoj bo'lgan mehnat muhojirlariga ko'p qavatli uylardan 3462 xonadon ajratish rejalashtirilgan⁹⁶.

2019 yil may oyidan boshlab belgilangan tartibda akkreditatsiyadan o'tgan nodavlat vakolat markazlari bosqichma-bosqich tashkil etilmoqda, ular malakasini, shu jumladan migrantlarga baholash va berish bilan shug'ullanadi. Shunday qilib, vakolatlarni baholash markazlari tomonidan ma'lum bir mutaxassislik (kasb) bo'yicha kasbiy kompetentsiya darajasini tasdiqlovchi sertifikat berish amaliyoti joriy etilmoqda va xodimlar va ishchilar kasblarining asosiy lavozimlari tasniflagichiga muvofiq ishchilar kasblariga malaka toifalarini berish uchun asosdir⁹⁷.

Malaka berilgan barcha shaxslarning milliy reestri O'zbekiston Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi tomonidan yuritiladi.

B.2: Tadbirkorlikka o'qitish va tadbirkorlik fayoliyati

B.2.1 Ish o'rinlarini yaratish va KHT

Iqtisodiyotda yuqori ishsizlik darajasi (2018 yilda 9,3%, 2019 yilda 9,0%) hisobga olingan holda, o'z-o'zini ish bilan ta'minlash va tadbirkorlik, ayniqsa, yoshlar uchun zarur ish o'rinlarini yaratish uchun yuqori salohiyatga ega. Sog'liqni saqlash vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, o'rtacha 5-8 foiz kollej bitiruvchilari o'z bizneslarini tadbirkor sifatida boshlaydilar.

2017 yil yakuni bo'yicha ma'lumotlar bazasiga kiritilgan kollej bitiruvchilarining umumiy sonidan (457,0 ming) 336,9 ming nafari (73,7%) ish bilan ta'minlandi. Bitiruvchilarning umumiy sonidan o'rtacha 13,7 ming kishi yoki taxminan 3% tadbirkorlik bilan shug'ullanishni boshladi.

Tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish maqsadida kasb-hunar kollejlari bazasida 2017 yil avgust oyidan boshlab O'zbekiston Respublikasi Xususiyashtirilgan korxonalarni rivojlantirish va raqobatni rivojlantirish davlat qo'mitasi huzuridagi Tadbirkorlik asoslarini o'qitish Respublika markazi tomonidan muntazam ravishda tadbirkorlik faoliyatini boshlash istagida bo'lgan fuqarolar uchun bepul kurslar tashkil etilmoqda.

Kurslar bo'sh vaqtlarida kasb-hunar kollejlari binolarida tashkil etiladi. Kurslar ishsiz aholi uchun masofaviy o'qitish shaklida ham tashkil etilishi mumkin.

2017-2018 yillar davomida ushbu kurslarda 8685 ta tadbirkorlik sub'ektlari va aholi vakillari tahsil oldi, ulardan 7263 nafari sertifikat oldi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kurslarni tamomlagan 768 tinglovchi tadbirkorlik faoliyatini boshlagan, 331 tinglovchi o'z biznesini kengaytirgan. Natijada 1466 dan ortiq yangi ish o'rinlari yaratildi⁹⁸.

O'zbekiston Xotin-qizlar qo'mitasi Xotin-qizlarni va oilalarni qo'llab-quvvatlash jamoat fondi bilan birgalikda xotin-qizlarni oilaviy va xususiy tadbirkorlikka, oilaviy ishlarga xalaqit bermasdan uyda ishlashga va bolalarni tarbiyalashga keng jalb qilish bo'yicha ishlarni tashkil etdi.

2017 yildan boshlab ayollarni tadbirkorlik ko'nikmalariga o'rgatish va ularga yiliga 100 milliard so'm miqdorida mikrokreditlar berish ishlari boshlandi. Kreditlar miqdori biznes loyihalariga qarab o'rtacha 18-20 million so'mni tashkil etadi. Masalan, 2020 yilda 5,5 ming ayolning biznes loyihalarini amalga oshirish uchun 100 milliard so'm imtiyozli kreditlar ajratiladi⁹⁹.

Xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyati ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha tajribani keng tarqatish maqsadida kasb-hunar kollejlari bitiruvchilari o'rtasida o'tkaziladigan "Mahallaning eng yaxshi ayol tadbirkori", "Ayol tadbirkor ayollarning eng yaxshi loyihasi" tanlovlarini o'tkazish an'anaga aylandi.

⁹⁶ O'zbekiston Prezidentining "Chet elda vaqtincha mehnat faoliyatini amalga oshiruvchi O'zbekiston Respublikasi fuqarolarini va ularning oila a'zolarini himoya qilish kafolatlarini yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni 20.08.2019 y. PF-5785. <https://lex.uz/docs/4482657>

⁹⁷ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi 394-sonli qarori. <http://lex.uz/docs/4334804>

⁹⁸ Tadbirkorlikni o'rgatish - davr talabi. <http://uza.uz/ru/society/obuchenie-predprinimatelskoy-deyatelnosti-velenie-vremeni-12-10-2018>. Shuningdek qarang: Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 8 avgustdagi 602-sonli "Tadbirkorlar uchun o'quv kurslarini tashkil etish va o'tkazish chora-tadbirlari to'g'risida".

⁹⁹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Xabariga qarang. 24.01.2020 yil <https://president.uz/ru/lists/view/3324>

Amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida 2018 yilda 39682 ish o'rni yaratildi, 29 341 ayol ish bilan ta'minlandi. 2019 yil yanvar-fevral oylarida tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanadigan ayollar soni 5145 kishini tashkil etdi: ular 9540 ish o'rni yaratdilar¹⁰⁰.

B.2.2 Tadbirkorlikni rivojlantirish uchun KHT sohasida amalga oshirilayotgan choralar

Kasb-hunar kollejlari tadbirkorlik ta'limi 2017 yilda ishlab chiqilgan mavjud o'quv dasturidan foydalangan holda amalga oshiriladi. O'tgan yilning birinchi semestrda eski tizimdagi kollejlarda tadbirkorlik kursi, ikkinchi semestrda esa ish bilan ta'minlash kursi o'qitildi.

Respublika hukumati kadrlar tayyorlash mazmunini mehnat bozori talablariga yaqinlashtirish, shuningdek, xorijiy mamlakatlarning muvaffaqiyatli tajribalarini O'zbekiston haqiqatiga o'tkazish va ularni mahalliy sharoitga moslashtirish orqali zamonaviy kasb-hunar ta'limi tizimini barpo etishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ydi.

Ijtimoiy muammolarni hal qilishga hissa qo'shadigan, ayniqsa yoshlar, jumladan, kollej bitiruvchilari va ayollar o'rtasida tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlovchi tadbirkorlik tashabbuslarini amalga oshirishga ustuvor ahamiyat beriladi. Kelajakdagi tadbirkorlarga mikromoliyaviy xizmatlar va moliyaviy manbalardan keng foydalanish imkoniyati yaratildi.

O'zbekiston Respublikasining qonunchiligi ayrim toifadagi yoshlarga qo'shimcha ravishda imtiyozlar beradi. Xususan, kasb-hunar kollejlari bitiruvchilariga tijorat banklari tomonidan tijorat banklari tomonidan mikrokreditlar berish tartibi to'g'risidagi nizomga binoan, tijorat banklari bitirgandan keyin 3 yil ichida yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun eng kam ish haqining 200 baravarigacha (eng kam ish haqi) miqdorida va eng kam ish haqining 300 baravarigacha imtiyozli mikrokreditlar berishadi. yuridik shaxslarning aksiyadorlari (ishtirokchilari) uchun. Shu bilan birga, imtiyozli kredit uchun foiz stavkasi qayta moliyalashtirish stavkasidan oshmasligi mumkin va bankning imtiyozli kreditlash fondi hisobidan mikrokreditlar ajratilgan taqdirda, foiz stavkasi qayta moliyalash stavkasining atigi 50 foizini tashkil etadi¹⁰¹.

Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi aholini ish bilan ta'minlashga ko'maklashish uchun xizmatlarning yangi turini joriy qildi. Tadbirkorlik faoliyatini boshlashni istaganlar uchun Bandlikka ko'maklashish davlat jamg'armasi mablag'lari hisobidan 10 ta eng kam ish haqi miqdorida subsidiyalari - yakka tartibdagi tadbirkor sifatida ro'yxatdan o'tish, kichik korxonalar va mikrofirmalarni davlat ro'yxatidan o'tkazish, tadbirkorlikni o'qitish va sug'urta polisini to'lash uchun qarzlarni to'lashga ajratiladi.

Bandlikka ko'maklashish davlat jamg'armasining grantlari kasb-hunar ta'limi muassasalariga quyidagi maqsadlarga beriladi: (1) ishsizlarni, ayniqsa mehnat migratsiyasidan qaytgan fuqarolarni, kam ta'minlangan oilalardagi qizlarni va ayollarni kasbiy qayta tayyorlash xarajatlarini moliyalashtirish uchun; (2) qishloq xo'jaligi texnologiyalari, bog'dorchilik, sabzavotchilik, chorvachilik, parrandachilik, baliq etishtirish va asalarichilik sohasida kasb-hunarga o'qitish markazlarida, kollejlarda va oliy o'quv yurtlarida fermer va dehqon xo'jaliklari rahbarlari va ishchilarini, shuningdek uy xo'jaliklari egalarini kasbiy qayta tayyorlash va malakasini oshirishni moliyalashtirish¹⁰².

2020/2021 o'quv yilidan boshlab ishlayotgan kasb-hunar maktablari bitiruvchilarni kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatiga keng jalb qilish orqali o'zlarini ish bilan ta'minlashni ta'minlashga qaratilgan dasturlar asosida yoshlarni tayyorlash dasturlarini amalga oshirishni boshlaydi.

Ushbu kasb-hunar ta'limi muassasalari yoshlarga oilaviy va kasanachilik, qurilish, xizmat ko'rsatish, chorvachilik, parrandachilik, asalarichilik va baliq etishtirish kabi sohalarda bilim va ko'nikmalar beradi. Pirovard maqsad yoshlar ro'yxatdan o'tgan kundan boshlab o'z bizneslarini boshlashlari va maktabni tugatgandan so'ng barqaror tadbirkorlik faoliyati, haqiqiy ish va daromadga ega bo'lishlari.

II. Ochiq muhokama

21-asrning mehnat bozori turli darajadagi masalalarni aniq hal qila oladigan, turli sohalardagi vakolatlar, shu jumladan kommunikatsiya qobiliyatlari, raqamli texnologiyalar bo'yicha kompleks yondashuvga ega bo'lgan vakolatli mutaxassislarni talab qiladi, bu esa mehnat bozori ehtiyojlarini hisobga olgan holda mutaxassislarni tayyorlash kabi masalalarni hal qilishga olib keladi.

¹⁰⁰ Pekin deklaratsiyasi va Harakatlar platformasi ijrosi to'g'risida hisobot. https://www.unece.org/fileadmin/DAM/RCM_Website/Uzbekistan.pdf

¹⁰¹ O'zbekistonda barqaror bandlik: hozirgi vaziyat, muammolar va yechimlar. Tahliliy hisobot. © BMTD, 2018. https://www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/Publications/economicgovernance/Employment/un_duc_uzb_employ_report_WEB.pdf

¹⁰² По данным Минтруда РУз.

Shuni inobatga olgan holda, O'zbekistonning ta'lim va ish bilan ta'minlash sohasidagi siyosati yosh va mehnatkash odamlarni mehnat bozorida talab qilinadigan malakalarni olishga tayyorlash, tadbirkorlik tashabbuslarini rivojlantirish, shu bilan ish beruvchilarning hozirgi va potentsial talablarini qondirishga qaratilgan.

Tadbirkorlikning rivojlanishi qo'llab-quvvatlanmoqda, yangi ish o'rinlari yaratilishi va o'z biznesini boshlash imkoniyatlari. 2019 yilda 93 ming yangi tadbirkorlik sub'ektlari tashkil etildi, bu 2018 yilga nisbatan deyarli 2 baravar ko'pdir.

Ijtimoiy muammolarni hal qilishga, ayniqsa yoshlar va ayollar o'rtasida tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashga yordam beradigan tadbirkorlik tashabbuslarini amalga oshirishga ustuvor ahamiyat beriladi. Tadbirkorlarga mikromoliyaviy xizmatlar va moliyaviy manbalardan keng foydalanish imkoniyati yaratilgan.

"Har bir oila - bu tadbirkor" davlat dasturi amalga oshirilmoqda, unga muvofiq 2019 yilda o'z biznesini boshlagan oilalarga ajratilgan kreditlar miqdori 5,9 trillion so'mni tashkil etdi (2019 yil 31 dekabr holatiga Markaziy bank kursi bo'yicha qariyb 620,6 million AQSh dollari). , bu 2018 yilga nisbatan deyarli 3 baravar ko'p.

III. Rezume va tahliliy xulosalar

Birinchi muammo. Ish beruvchilarni kasb-hunar kollejlari o'qitish sifati qoniqtirmaydi.

Qiyinchilikni keltirib chiqargan omillar: qat'iy 3 yillik ta'lim dasturlari; ish beruvchilarni o'quv jarayoniga zaif jalb qilish; eskirgan moddiy-texnika bazasi.

Muammolarni hal qilish yo'llari: milliy malaka tizimini bosqichma-bosqich joriy etish bo'yicha ishlar boshlandi. Milliy malaka doirasi qabul qilindi. Ishlar tarmoq darajalarida va tegishli vazirliklar darajasida davom etmoqda. "Ta'lim butun hayot davomida" tamoyili joriy etilmoqda.

2020/2021 o'quv yilidan boshlab yangi boshlang'ich, o'rta va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tizimi va Ta'limning xalqaro standart tasnifi darajalariga mos keladigan tabaqalashtirilgan ta'lim dasturlarini joriy etish bilan ta'lim muassasalari tarmog'i yaratilmoqda. Kasblarning murakkabligi darajasi, mehnat bozori talab qiladigan mutaxassisliklar uchun kasb standartlari talablarini hisobga olgan holda ta'lim dasturlarini joriy etish boshlandi.

Qarorlarning bajarilish holati: Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzurida 340 ta kasb-hunar ta'limi muassasalari va oliy o'quv yurtlari huzuridagi 143 ta texnik maktablar, shuningdek 147 ta kollejlari tashkil etildi, ular asosan vazirliklar, idoralar tarkibida faoliyat yuritmoqda - tarmoqlar bo'yicha kadrlar buyurtmachilari. Kollejlari va texnik maktablar "Ta'lim butun umr" tamoyili asosida ta'lim dasturlarini amalga oshiradilar. Kollejlarda o'quv dasturlarining davomiyligi kasblar va mutaxassisliklar murakkabligi asosida 6 oydan ikki yilgacha, texnik maktablarda esa kamida 2 yil.

Tavsiyalar: tegishli vazirliklar mablag'lari hisobidan ham, donorlik tashkilotlarini jalb qilish yo'li bilan ham kasb-hunar maktablari, kollejlari va texnik maktablarning moddiy-texnik bazasini yangilash. Kasb-hunar ta'limi muassasalariga ko'proq avtonomiyalar berish va kadrlar tayyorlash sifati uchun ularning javobgarligini oshirish.

Ikkinchi muammo. Kollej bitiruvchilarini ish bilan ta'minlash muammosi, ya'ni. oliy ma'lumotli o'quvchilarga nisbatan kollej bitiruvchilariga talabning pastligi.

Qiyinchilikni keltirib chiqargan omillar: kasb-hunar kollejlari qabul qilish uchun belgilangan kvotalar mehnat bozori kon'yunkturasi va amaliyotni tashkil etish imkoniyatlari mavjudligini hisobga olmadi. Shuningdek, kasb-hunar kollejlari bitiruvchilari mehnat bozori talablariga javob bermaydigan va "shaxsiy ko'nikmalar" ga ega bo'lmagan, shuningdek, ishga joylashish bo'yicha aniq ko'nikmalarga ega.

Qabul kvotalari va kollejlarda o'qish yo'nalishlari vazirliklar, idoralar - kadrlar buyurtmachilari tomonidan tarmoqlar bo'yicha, mintaqalardagi iqtisodiy tarmoqlarning real ehtiyojlarini hisobga olgan holda belgilanadi.

Muammolarni hal qilish yo'llari: Kasb-hunar ta'limi muassasalarida kadrlar tayyorlash mahalliy hokimliklar tomonidan belgilangan kvotalar asosida mehnat bozorida talab qilinadigan mutaxassisliklar bo'yicha amalga oshiriladi.

Qarorlarning bajarilish holati: Tegishli vazirliklar, yirik ish beruvchilar malakali kadrlarni tayyorlash jarayonida, shu jumladan qabul kvotalarini belgilash jarayonida, o'qitish yo'nalishlarida faol ishtirok etmoqdalar. Masalan, yirik ish beruvchilar bilan chambarchas bog'liq bo'lgan kollejlari mavjud (masalan, "O'zbekiston temir yo'llari" temir yo'l kompaniyasi). Talabalar ushbu korxonalarda ishlab chiqarish amaliyotini o'taydilar va o'qishni tugatgandan so'ng bu erda mehnat faoliyatini boshlaydilar.

Tavsiyalar: boshqa ijtimoiy sheriklarning (kasaba uyushmalari, ish beruvchilar va boshqalar) Kasb-hunar ta'limi tizimlarini boshqarishdagi ishtirokini kengaytirish, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini joriy etish, mehnat bozorining real ehtiyojlari va bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanishini hisobga olgan holda kadrlar tayyorlash samaradorligini oshiradi.

C: Ijtimoiy muhit va KHT ga bo'lgan talab

C.1. KHT da ishtirok etish va hayot davomida ta'lim

C.1.1. KHT da ishtirok etish

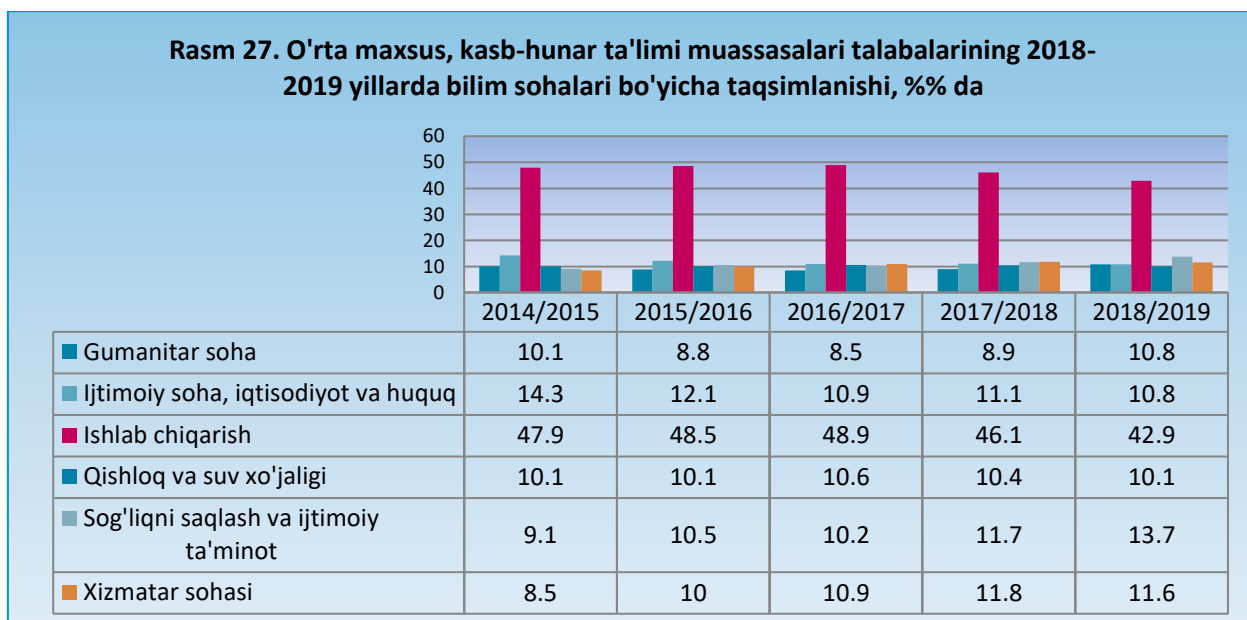
«9+3» sharoitidagi ahvol¹⁰³

Kasb-hunar ta'limi O'zbekistondagi majburiy ta'lim tizimining bir qismi edi, shuning uchun kasb-hunar ta'limi muassasalariga kirishda hech qanday muammo bo'lmagan. Shahar va viloyatlardagi kasb-hunar ta'limi muassasalariga qabulning umumiy parametrlari har yili umumta'lim maktablarining 9-sinf bitiruvchilarini akademik litsey va kasb-hunar kollejlari o'qitish bilan to'liq qamrab olinishini hisobga olgan holda har yili O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori bilan tasdiqlangan.

Kasb-hunar ta'limi muassasalariga qabul parametrlari, o'qitish yo'nalishlari va mutaxassisliklari O'zbekiston Respublikasi ta'lim muassasalariga qabul qilish bo'yicha davlat komissiyasi tomonidan belgilanadi¹⁰⁴. Ushbu parametrlarga asoslanib, qabul akademik litsey yoki kasb-hunar kollejida o'qish yo'nalishini ixtiyoriy tanlashni hisobga olgan holda 9 yillik umumiy o'rta ta'lim asosida amalga oshirildi.

2019/2020 o'quv yilining boshida O'zbekiston Respublikasida 1117 o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi muassasalari qayd etilgan¹⁰⁵, shulardan akademik litseylar 92 ta, kasb-hunar kollejlari - 1025 ta bo'lib, olti sohada 242 ta kasb bo'yicha o'qitishni taklif qilgan (27-rasm).

A blokining ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, 2017/2018 o'quv yilidan boshlab kasb-hunar ta'limi muassasalarida talabalar sonining keskin pasayishi kuzatilmoqda (3-rasmga qarang). Ushbu o'zgarish ko'rsatilgan yildan boshlab O'zbekistonda mamlakat Prezidentining 2018 yil 25 yanvardagi "Umumiy o'rta, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoniga muvofiq 11 yillik majburiy umumiy o'rta ta'lim tizimi joriy etilayotgani bilan izohlanadi.

Manba: Davlat statistika qo'mitasi ma'lumoti. <https://gender.stat.uz/ru>

¹⁰³ Bu 12 yillik majburiy ta'limni, shu jumladan 9 yillik umumiy o'rta ta'lim va 3 yillik o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi deganidir

¹⁰⁴ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash to'g'risida" 2012 yil 6 iyuldagi 200-son qarori.

¹⁰⁵ Qarang: Davlat statistika qo'mitasi tahliliy hisoboti. <https://stat.uz/ru/>

Raqamdan ko'rinib turibdiki, kasb-hunar kolleji o'quvchilarining aksariyati ishlab chiqarish va texnik sohadagi kasblarni afzal ko'rishadi. Bunga iqtisodiyotning sanoat, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish va boshqalar kabi tarmoqlari rivojlanishi sabab bo'ladi. va ushbu sohalarda ish imkoniyatlari.

Talabalarni jalb qilishda gender tengligi har bir jins tomonidan tanlangan mavzulardagi farqlar bilan qoplanadi. SSVE-ga ayollarni qabul qilish darajasi yuqori bo'lishiga qaramay, mutaxassisliklar bo'yicha gender farqlari mavjud, masalan, o'qituvchi va tibbiyot sohasidagi talabalarning aksariyati qizlar, o'g'il bolalar sanoat, qurilish, transport, aloqa va qishloq xo'jaligida ustunlik qiladi. Umuman olganda, qizlar, ayniqsa, qishloq joylarida mehnat bozorida talab kam bo'lgan kasblarga borishga moyil.

Masalan, 2015 yildan 2019 yilgacha. SSVE muassasalari o'quvchilarining o'rtacha 48,7% qizlar tashkil etdi. So'nggi 5 yil davomida kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qiyotgan o'quvchilarning jinsi bo'yicha ulushi 14-jadvalda keltirilgan.

Jadval 14. So'nggi 5 yil davomida viloyatlar bo'yicha o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari talabalari soni

Hududlar	Jinsi bo'yicha taqsimot,%									
	2014/2015		2015/2016		2016/2017		2017/2018		2018/2019	
	ayol	erkak	ayol	erkak	ayol	erkak	ayol	erkak	ayol	erkak
O'zbekiston Respublikasi	48,7	51,3	48,7	51,3	48,7	51,3	48,2	51,8	49	51
Qoraqalpog'iston Respublikasi	49,3	50,7	49,1	50,9	49,3	50,7	49,3	50,7	49,6	50,4
Viloyatlar										
Andijon	48,4	51,6	49	51	49,1	50,9	48,6	51,4	51,4	48,6
Buxoro	48,5	51,5	48,5	51,5	48,6	51,4	49	51	50,2	49,8
Jizzax	50,2	49,8	50,3	49,7	50,6	49,4	49,9	50,1	51,7	48,3
Qashqadaryo	48,1	51,9	48,7	51,3	48,7	51,3	47,5	52,5	46,8	53,2
Navoi	49,3	50,7	49,1	50,9	49,1	50,9	50,4	49,6	49,3	50,7
Namangan	48,5	51,5	48,2	51,8	47,7	52,3	47	53	47,4	52,6
Samarqand	49,1	50,9	48,9	51,1	48,5	51,5	48,7	52,9	46,7	53,3
Surxondaryo	49,3	50,7	49	51	49	51	48,7	51,3	49,6	50,4
Sirdaryo	49,1	50,9	49	51	48,5	51,5	48,8	51,2	48,5	51,5
Toshkent	48,5	51,5	48,4	51,6	48,3	51,7	48,2	51,8	48,9	51,1
Farg'ona	48,7	51,3	49,1	50,9	48,4	51,6	47,8	52,2	50,1	49,9
Xorazm	49,7	50,3	49	51	48,8	51,2	48,4	51,6	50,9	49,1
Toshkent sh.	46,8	53,2	47	53	48,2	51,8	48,1	51,9	48,4	51,6

Manba: Davlat statistika qo'mitasi ma'lumoti. <https://gender.stat.uz/ru>

Jadvaldagi ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, so'nggi 5 yil ichida ba'zi hududlarda kollej va litsey o'quvchilari orasida yosh qizlarning ulushi mahalliy aholi o'rtasidagi ulushidan bir oz pastroq bo'lgan. Masalan, 2015 yilda Toshkentda bu 47%, Toshkent viloyatida - 48,4%, Namangan viloyatida - 48,2% ni tashkil etdi. 2018 yilda Toshkent shahrida bu 48,1%, Toshkent viloyatida - 48,2%, Namangan viloyatida - 47% ni tashkil etdi.

Pedagogik va tibbiyot bilim yurtlarining talabalarining aksariyati qizlardir. Sanoat, qurilish, transport, aloqa va qishloq xo'jaligi sohalarida ta'lim beradigan kollejlarda qizlarning ulushi sezilarli darajada past.

O'qituvchilar va tibbiyot mutaxassislarini tayyorlash kabi sohalarga bo'lgan talabning sustligi sababli ushbu profildagi ta'lim muassasalari sonining kamayishi tendentsiyasi kuzatildi va natijada o'quv va tibbiyot kurslariga o'qishga kiradigan talabalar soni. Bu kasbga yo'naltirishning salbiy natijasi va erkaklar va ayollar uchun mos bo'lgan martaba turlarining stereotipik qarashlari.

Shuningdek, qizlar mehnat bozorida, xususan qishloq joylarida katta talabga ega bo'lmagan kasblar bo'yicha o'rta kasb-hunar ta'limi olishni davom ettirdilar. Avvalo, bu o'z mutaxassisligi bo'yicha darhol ishlash huquqiga ega bo'lmagan o'qituvchilarni tayyorlash kollejlari bitiruvchilariga tegishli, chunki

qonunchilikda maktabgacha ta'lim muassasalari o'qituvchilari va o'rta maktablarning boshlang'ich sinf o'qituvchilari (shuningdek, oliy o'quv yurtlari o'qituvchilari) yuqori ma'lumotga ega bo'lishi kerak.

2018 yilda O'zbekiston hukumati 3 yillik majburiy kasb-hunar ta'limidan voz kechishga qaror qildi. MHSSO ma'lumotlariga ko'ra, 2018 yildan beri kollejlarda 1 yillik o'qish uchun talabalarni qabul qilmaydilar. Bu kasb-hunar ta'limi muassasalarining boshqaruv tarkibidagi o'zgarishlar va yangi kasb-hunar ta'limi muassasalari tarmog'ini joriy etishni boshlashi bilan bog'liq. 2017/2018 o'quv yilida birinchi o'quv yilida qabul qilingan talabalarining umumiy soni o'tgan o'quv yilidagi ma'lumotlarga nisbatan 63 foizga kamaydi.

Islahotlar sharoitida o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi ko'lami sezilarli darajada o'zgardi. Kasb-hunar ta'limi tizimida mehnat bozorining talablarini hisobga olgan holda, o'quv dasturlarini joriy etish, kirish imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha ijobiy o'zgarishlar kutilmoqda.

C.1.2. Aholining zaif va marginallashtirilgan qatlami uchun KHT imkoniyatlari

O'zbekiston MDHda birinchi bo'lib nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risidagi qonunni qabul qildi, boshqa narsalar qatori texnik yordam fondlari, to'siqlarsiz muhit va ta'lim olish va ish bilan ta'minlanishni tartibga soladi.

"O'zbekiston Respublikasida nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida" gi qonunga muvofiq nogironlar deganda jismoniy, aqliy, ruhiy yoki hissiy (sezgir) buzilishlar mavjudligi sababli hayot faoliyati cheklanganligi sababli qonunda va ehtiyojida belgilangan tartibda nogiron deb topilgan shaxslar tushuniladi. yordam va himoya.

Davlat nogironlarni baholash, nogironlarni reabilitatsiya qilish va ijtimoiy himoya qilish dasturlarini amalga oshirish asosida ijtimoiy yordam va himoya choralari nogironlarning ehtiyojlarini inobatga olishni kafolatlaydi¹⁰⁶.

Imkoniyati cheklangan talabalar uchun malaka oshirish va kasb-hunar egallashda qulaylik va teng imkoniyatlarni ta'minlash uchun Toshkent shahrida, shuningdek, Samarqand va Namangan viloyatlarida mintaqaviy ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari tashkil etildi. Islahotdan oldin VET sohasida 4 ta ixtisoslashtirilgan kasb-hunar kolleji mavjud edi.

Nogironlarning kasbiy ta'limi barcha ta'lim muassasalarida, kerak bo'lganda ixtisoslashtirilgan o'quv yurtlarida amalga oshiriladi. Statsionar tibbiy-profilaktika yoki reabilitatsiya muassasalarida davolanayotgan nogiron bolalar uchun o'quv mashg'ulotlari tashkil etiladi, bu qonun bilan kafolatlangan¹⁰⁷.

2017/2018 o'quv yilining boshida akademik litseylarda 65 nafar nogironlar, 2351 nafar nogironlar kasb-hunar kollejlarda, 611 nafari oliy o'quv yurtlarida tahsil olishdi (15-jadval).

Jadval 15. Ta'lim muassasalarida ijtimoiy zaif toifaga kiruvchi talabalar soni (2017/2018 o'quv yili boshida, nafar kishi)

Nomi	Jami	Shu jumladan: qizlar
Jismoniy va aqliy rivojlanishida nogiron bolalar uchun maktablar va sinflarda o'quvchilar soni	19 858	7 719
Uyda yakka tartibda o'qiyotgan bolalar soni	8 259	3 275
Etim bolalar va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar o'quvchilari soni	3 626	1 685
Kam ta'minlangan oilalar o'quvchilari soni	328 651	156 656
Akademik litseylarga o'qishga kirgan etim bolalar soni	101	32
Akademik litseylarga o'qishga qabul qilingan nogironlar soni	65	28

¹⁰⁶ "O'zbekiston Respublikasida nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida" gi qonun. <https://lex.uz/acts/1372498>

¹⁰⁷ O'zbekiston Respublikasining 2008 yil 11 iyuldagi "O'zbekiston Respublikasida nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida" gi qonuni (18-modda).

Kasb-hunar kollejlari o'qishga kirgan etim bolalar soni	2 016	950
Kasb-hunar kollejlari o'qishga qabul qilingan nogironlar soni	2 351	1 059
Oliy o'quv yurtlariga o'qishga qabul qilingan nogironlar soni	611	213

Manba: Davlat statistika qo'mitasi. <https://www.stat.uz/uploads/docs/ijtimoiyHimoya17-ru.pdf>

Nogironlar uchun ixtisoslashtirilgan kasb-hunar kollejlari faoliyati holati va xususiyatlari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining tegishli qarori bilan belgilanadi¹⁰⁸. Ta'lim mazmuni, kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'quv jarayonini tashkil etish (o'qish davri, o'quv jarayoni jadvali) Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlangan ta'lim standartlari asosida ishlab chiqilgan maxsus o'quv rejalari va dasturlari bilan belgilanadi.

11 yillik umumiy o'rta ta'lim tizimiga o'tishdan oldin ixtisoslashtirilgan kollejlarda 9-sinf bitiruvchilarining kasb-hunar ta'limi uch yillik majburiy davridan farqli o'laroq, o'qish muddatlari 1-2 yildan 3 yilgacha bo'lgan. Kollejda o'qish muddati nogironlarni tegishli ixtisosliklar va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi kasblariga o'qitish uchun zarur va etarli bo'lgan o'quv yuklarni umumiy hajmini hisobga olgan holda belgilandi.

Ixtisoslashtirilgan kollej o'quvchilari bepul ovqat bilan ta'minlandi¹⁰⁹. Kollejning o'quv xonalari va guruhlarining miqdoriy tarkibi, taxminan 26 kishi tahsil oladigan ixtisoslashtirilgan kollejlardan farqli o'laroq, 15-20 kishini tashkil qiladi.

9-sinf nogironligi bo'lgan, umumiy o'rta ta'lim muassasalarini, shuningdek ixtisoslashtirilgan yordamchi maktablar va maktab-internatlarni bitirganlar o'zlari yoki ularning ota-onalari (yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar) tomonidan tanlangan ixtisoslashtirilgan kasb-hunar kollejlari va boshqa ta'lim kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qishga qabul qilindi. mutaxassisliklar.

Qabul qilish jinsi, tili, yoshi, irqi, millati, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, mashg'ulot turi, ijtimoiy mavqei, yashash joyi va O'zbekiston Respublikasida yashash vaqtidan qat'i nazar amalga oshirildi.

O'quv dasturini o'zlashtirgan va yakuniy davlat attestatsiyasidan o'tgan kollej bitiruvchilariga davlat tomonidan tan olingan o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi to'g'risidagi diplom beriladi. Diplomga o'zlashtirilgan umumiy ta'lim va maxsus fanlarni, ular uchun soat va miqdorlarni ko'rsatib ilova qo'shiladi. Kollejni tugatganligi to'g'risidagi diplom olingan ixtisoslikka muvofiq mehnat faoliyatini amalga oshirish huquqini beradi.

Tarixiy vaziyat bilan bog'liq ravishda yaratilgan yana bir marginal guruh - bu mahallalardagi qariyalar, ular bir vaqtlar o'z farzandlari bilan ko'chib yurish joylariga borolmaydilar va yoshi yoki ijtimoiy ahvoliga qarab endi ish bilan ta'minlanmaydilar. Bunday odamlar bilan mahalliy ijtimoiy muassasa - mahalla alohida ish olib boradi, shu jumladan hayotga tayyorgarlik kurslari.

C.1.3 KHT qamrovini oshirishga doir choralar

Davlat tomonidan ko'rilayotgan chora-tadbirlar fuqarolarning kasb-hunar ta'limi muassasalariga kirishini kengaytirishga, kasb-hunar ta'limi va o'qitishning jozibadorlik darajasini oshirishga, shuningdek, "hayot davomida ta'lim" tamoyilini joriy etishga qaratilgan.

O'zbekistonda 2020/2021 o'quv yilidan boshlab o'z faoliyatiga boshlang'ich, o'rta va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tizimini joriy etish bilan yangi o'quv yurtlari tarmog'i ish boshlaydi.

Ushbu o'quv yilidan boshlab 340 ta kasb-hunar ta'limi maktablari 9-sinfidan keyin o'quvchilarni qabul qiladi, bu erda kunduzgi ta'lim shaklida umumiy ta'lim va maxsus fanlarning 2 yillik integral dasturlari amalga oshiriladi.

¹⁰⁸ Vazirlar Mahkamasining "Nogironlar uchun ixtisoslashtirilgan kasb-hunar kollejlari faoliyati to'g'risida" 17.07.2007 yildagi 100-son qarori. <https://lex.uz/ru/docs/1203087>

¹⁰⁹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Aholini ijtimoiy himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish va kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2007 yil 19 martdagi PF-3864-sonli Farmoni (2-xatboshi, 3-band).

Kollejlar va texnikumlar 11-sinf bitiruvchilarini qabul qiladilar, ularda o'qitish kunduzgi, kechki va sirtqi bo'limlarda "Hayot davomida ta'lim" tamoyili asosida amalga oshiriladi. Ushbu ta'lim muassasalarida o'qitish dasturlarining davomiyligi kasblar va mutaxassisliklar murakkabligiga qarab belgilanadi.

Ilgari ko'zda tutilmagan kechki va sirtqi ta'lim shakllarini joriy etish ish joyida qayta tayyorlash yoki malaka oshirish kurslaridan o'tishni istaganlar uchun qo'shimcha sharoitlar yaratadi.

Kasb-hunarga o'qitishning qulayligini kengaytirish maqsadida Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi 2019 yildan boshlab ishsizlarni, ayniqsa mehnat migratsiyasidan qaytgan fuqarolarni, qizlarni va ishsizlarni kasbiy qayta tayyorlash xarajatlarini moliyalashtirish uchun Davlat ish bilan ta'minlashni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi mablag'lari hisobidan kasb-hunar ta'limi muassasalariga grantlar ajratishni nazarda tutadigan mexanizmi joriy etdi. kam ta'minlangan oilalar ayollari.

"Hayot davomida ta'lim olish" tamoyiliga muvofiq, shuningdek, fermer xo'jaliklari va dehqon xo'jaliklari rahbarlari va ishchilari, shuningdek qishloq xo'jaligi texnologiyalari, bog'dorchilik, sabzavotchilik, chorvachilik, parrandachilik, baliq etishtirish va asalarichilik sohalarida kasbiy tayyorgarlik markazlarida kasbiy qayta tayyorlash va malakasini oshirish xarajatlari moliyalashtiriladi. , kollejlar va oliy o'quv yurtlari.

Yaqinda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlarida ko'zda tutilgan chora-tadbirlar kelajakda O'zbekiston fuqarolari mehnat bozorida talab qilinadigan kasb-hunar ta'limi olishlarini yoki yaxshi ish topishlari uchun o'z malakalarini oshirishlarini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

C.1.4. Aholining zaif va marginallashtirilgan qismi uchun KHT gamrovini oshirish

Mamlakat qonunchiligining BMTning nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasida belgilangan xalqaro talablarga muvofiqligini ta'minlash maqsadida Prezidentning "Nogironlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni¹¹⁰. Unda nogironlarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish, ularning huquqlari va erkinliklarini himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish bo'yicha muhim chora-tadbirlar belgilab berilgan. Asosiy mezon - bu nogironlar hayot darajasi va sifatini oshirishga kompleks yondashish.

2019 yilda O'zbekiston hukumati tomonidan parlamentga taqdim etish uchun ma'qullangan "Nogironlar huquqlari to'g'risida" gi yangi qonun loyihasi ishlab chiqildi.

2018 yil oxirida "2019-2023 yillarda O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasi (PSE) rejasi" qabul qilindi. unga ko'ra inklyuziv ta'lim turli jismoniy va aqliy qobiliyatlari bo'lgan bolalarning ta'limiga javob beradi. Barcha bolalar, kelib chiqishi, qobiliyati va jinsidan qat'i nazar, ta'lim muassasasiga kirish va uni tugatish uchun teng imkoniyatga ega.

Avval aytib o'tganimizdek, 2020/2021 o'quv yilidan boshlab kasb-hunar ta'limi muassasalarining yangi tarmog'i joriy etilmoqda, unga ko'ra barcha 4 ixtisoslashtirilgan kasb-hunar maktablarida majburiy ta'lim doirasida 2 yillik dastur asosida o'qitish boshlanadi. Bunda tanlangan kasblarning murakkabligi darajasi hisobga olinadi.

O'zbekistonda Hayotiy ta'limni rivojlantirish kontseptsiyasiga muvofiq, aholining ijtimoiy kam ta'minlangan va marginal guruhlarini tayyorlash sohasida keyingi siyosatni shakllantirish maqsadlari quyidagilardir:¹¹¹

- ishtirok etish, qo'shilish va tenglikni ta'minlash, shunda hech kim kattalarning o'qishi va ta'limidan chetda qolmasligi uchun, va barcha ayollar va erkaklar, ularning yoshi, ijtimoiy mavqei, madaniyati, tili, iqtisodiy holati, ma'lumoti va boshqa omillardan qat'i nazar, sifatli ta'lim va ta'lim olish;
- Aholining zaif qatlamlari, xususan, ijtimoiy himoyaga muhtoj yoshlar, mehnat muhojirlari, ishsizlar, nogironlar, mahbuslar, qariyalar, fuqaroligi bo'lmagan shaxslar va boshqalar uchun sifatli ta'lim olish imkoniyatlarini targ'ib qilish va kengaytirishga alohida e'tibor berish.

¹¹⁰ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 1 dekabrda UP-5720-sonli Farmoni. <http://lex.uz/docs/3436196>

¹¹¹ "O'zbekistonda uzluksiz ta'limni rivojlantirish kontseptsiyasi" loyihasini ko'ring, Toshkent - 2018 y. http://www.dvv-international-central-asia.org/fileadmin/files/central-asia/documents/Publications_and_other_media/Publications/Adult_Education /LLL-Promotion_Concept-UZB_final_ru.pdf

C.1.5. KHT da ishtirokini qo'llab-quvvatlash uchun ta'limni tashkil etishda qulaylik

Rasmiy ta'lim doirasida kollejlarda va texnik maktablarda o'qitish kunduzgi, kechki va sirtqi bo'limlarda "Ta'lim butun hayot davomida" tamoyili asosida amalga oshiriladi.

Yangi o'quv yilidan boshlab kasb-hunar ta'limi muassasalarida 6 oydan 2 yilgacha, texnik maktablarda kamida 2 yil (kasblarning murakkabligiga qarab) o'qish davriga moslashuvchan o'quv dasturlari joriy etilmoqda.

Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi va uning tuzilmasi 16 yoshdan 50 yoshgacha bo'lgan ishsiz fuqarolarni ish topishlari uchun dastlabki kasb-hunar ta'limi bilan ta'minlaydi.

Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi 217 viloyat markazlarida taxminan ellik mutaxassislik bo'yicha 1 oydan 3 oygacha bo'lgan qisqa muddatli o'quv kurslarini taklif etadi. Ushbu kurslarda har yili 25-30 ming ishsiz yoshlar o'qitiladi. Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining barcha kurslari bepul bo'lib, ularda erkaklar ham, ayollar ham qatnashadilar (mos ravishda 60% va 40%).

O'quv mashg'ulotlari ko'plab professional sohalarida amalga oshiriladi, ulardan eng ommaboplari buxgalteriya hisobi, menejment, hunarmandchilik, payvandchi / chilingar mutaxassisliklari.

O'zbekiston Respublikasi Hukumati va Koreya Respublikasi Hukumati o'rtasidagi kelishuvga muvofiq, Koreya Xalqaro Hamkorlik Agentligi (KOICA) beshta o'quv markazini Toshkentda (yiliga 360 talaba), Samarqandda (yiliga 480 talaba), Farg'onada (yiliga 480 talaba), Shahrisabz va Urganchda va ishsiz fuqarolarga dars beradi¹¹².

Shunday qilib, norasmiy ta'lim kattalar va yoshlarning savodsizligini yo'q qilish dasturlarini va maktabdan tashqari bolalar uchun dasturlarni, shuningdek, hayot va mehnat ko'nikmalarini rivojlantirish dasturlarini, ijtimoiy va madaniy rivojlanishga qaratilgan dasturlarni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, u mavjud bo'lgan malakalar yoki ko'nikmalarni takomillashtirish yoki moslashtirish bo'yicha ish joylarida o'qitishni, ishsizlar yoki iqtisodiy faol bo'lmagan aholi vakillarini o'qitishni o'z ichiga olishi mumkin.

O'zbekiston Savdo-sanoat palatasi biznes uchun menejment, xodimlarning samaradorligi, biznesni boshlash, logistika, moliya va marketing strategiyasi kabi maxsus malaka kurslarini taklif etadi. Kurslar 2 dan 5 kungacha davom etadi.

Kasb-hunar kollejlari manfaatdor vazirliklar va idoralar, ish beruvchilar, mehnat va bandlik bo'yicha idoralar bilan hamkorlikda o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi bo'lmagan, shuningdek, ikkinchi mutaxassislikni olishni istaganlarni muntazam ravishda o'qitib boradi.

Rasmiy bo'lmagan ta'lim doirasida an'anaviy shogirdlik, ya'ni. "Ustoz-shogird" tizimi bo'yicha o'qitish (o'zbek. "Usta-shogird maktabi")¹¹³. O'qitishning ushbu shakli ayrim sohalarida dolzarb bo'lib qolmoqda. Masalan, to'qimachilik sohasida kadrlar tayyorlash: uning birinchi bosqichi taxminan 12 yoki 13 yoshda boshlanadi. Ushbu bosqichda bolalar oddiygina hunarmandlarning ishlashini tomosha qilib, darsdan keyin va yozgi ta'til paytida o'rganadilar. Ular 4-5 yilni faqat hunarmandlarning ishlarini tomosha qilish bilan o'tkazadilar, ba'zida turli tadbirlarda yordam berishadi. Har qanday jarayonda ko'nikmalar rivojlanib borishi bilan usta ularga ma'lum ish berishni boshlaydi. Keyin ular tuvalning har bir tayyorlangan asosi uchun to'lovni oladilar va usta mumkin bo'lgan xatolarni tuzatadi va ish sifatini kuzatishda davom etadi. Ustoz ishlab chiqarishning barcha sirlarini o'rgangandan so'ng, shogirdiga "fotiha beradi". Treningni tugatgandan so'ng, talaba yoki o'qituvchisi bilan ishlashni davom ettirishi yoki o'z ustaxonasini ochishi mumkin.

Biznesga kelsak, yirik va o'rta kompaniyalar o'z kadrlarini tayyorlash uchun ma'lum mablag'larni sarflashlari mumkin. Turli xil professional uyushmalar vaqti-vaqti bilan o'z a'zolari uchun norasmiy mashg'ulotlar o'tkazadilar. Shu bilan birga, bunday o'quv tadbirlarining natijalari asosan hujjatlashtirilmaydi va qo'shimcha malaka olinganligi sababli (masalan, ish joyini o'zgartirganda) ishtirok etganlar statistikasida aks etmaydi.

Mamlakat mashhurlikka erishmoqda va boshlang'ich korxonalar uchun, shuningdek, tikuvchilik, trikotaj, novvoylik, oshpazlar, haydovchilar, tarjima idoralari, buxgalteriya hisobi, dasturlash, chet tillarini o'qitish, repetitorlik, sartaroshlik, xususiy bolalar kabi ba'zi kasblar bo'yicha xususiy kurslar tarmog'ini kengaytirmoqda. bog'lar va boshqalar.

¹¹² Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi ma'lumotlariga ko'ra.

¹¹³ O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi siyosatining sharhi (YuNESKO). 2018 yil 17-18 dekabr, Toshkent sh.

C.1.6 Noformal va mustaqil kasbga o'rganishni tan olish

Norasmiy va spontan ta'lim natijalarini tan olish masalasi O'zbekiston uchun dolzarbdir. Torino jarayonining avvalgi bosqichi yakunlangandan so'ng, mamlakat hukumati tomonidan malakalarni baholash va berish mexanizmlarini joriy etish bo'yicha tizimli ishlar olib borildi.

2019 yil 13 mayda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Kasbiy malaka va vakolatlarni rivojlantirish milliy tizimini amalga oshirishni nazarda tutuvchi qaror qabul qildi¹¹⁴.

Farmonda vakolatlarni nodavlat baholash markazlarini tashkil etish, vakolatlarni baholash markazlari tomonidan ma'lum bir mutaxassislik (kasb) bo'yicha kasbiy vakolat darajasini tasdiqlovchi va malaka toifalarini berish uchun asos bo'lgan sertifikat berish amaliyotini joriy etish ko'zda tutilgan.

Hozirda nodavlat vakolatlarni baholash markazlari faoliyatini tashkil etish uchun me'yoriy-huquqiy baza ishlab chiqilmoqda. Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi tomonidan akkreditatsiyadan o'tgan vakolatlarni baholash markazlari norasmiy va o'z-o'zidan o'rganish natijalarini baholash va malaka berish bo'yicha vakolatli organlar bo'ladi.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, 2020 yil 15-mayda Hukumat tomonidan barcha malaka darajalarida shaffoflik, o'zaro bog'liqlik, ta'lim natijalarining izchilligini ta'minlaydigan, shuningdek natijalarni tan olish, tasdiqlash va akkreditatsiya qilish tizimini (RVA) amalga oshirish uchun asos yaratadigan Milliy malaka doirasi (MQF) tasdiqlandi. norasmiy, norasmiy ta'lim.

Shunday qilib, migrantlarni tanib olishga va boradigan mamlakatlardagi mehnat bozorida ularning malakasi va malakasi natijalarini oshirishga xizmat qiladigan O'zbekiston malaka tizimining shaffofligi ta'minlanadi. O'z navbatida, qaytib kelgan migrantlarning malakasini tan olish va baholash ularning ish topish imkoniyatlarini oshirishi mumkin.

C.2: KHT da tenglik va teng imkoniyatlar

C.2.1 KHT tizimida ta'lim oluvchilarning o'zlashtirishi darajasi

Kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'quvchilarning ta'lim natijalari to'g'risida taqqoslanadigan ma'lumotlar cheklangan.

O'quvchilarning rivojlanishini nazorat qilish ko'plab o'zbek kasb-hunar kollejlari juda erta bosqichda boshlanadi. Ko'pincha, monitoring har bir o'quvchining matematika, ona tili va tarix kabi asosiy fanlardan bilim darajasini aniqlash uchun darslar o'tkaziladigan birinchi yildan boshlab amalga oshiriladi.

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi sifatini nazorat qilish quyidagi reyting nazorat tartiblarini nazarda tutadi:

joriy nazorat - bilim, ko'nikma va malakalarni so'rovnomalari, seminarlar, testlar va testlar shaklida tekshirish;

oraliq nazorat - semestr oxirida va o'quv dasturining tegishli bo'limi oxirida imtihonlar, testlar, testlar, kurs ishlari va malaka ishlari shaklida amalga oshiriladi;

yakuniy nazorat - akademik litseyda, kasb-hunar kollejlari davlat attestatsiyasi shaklida o'qishni tugatgandan so'ng amalga oshiriladi - imtihonlar, test sinovlari, malaka ishlari, diplom loyihalarini himoya qilish.

O'quv kursini yakunlash natijalari bo'yicha reyting nazorati va sertifikatlash natijalari asosida talabani keyingi kursga o'tkazish yoki o'qishning ikkinchi yiliga qoldirish to'g'risida qaror qabul qilinadi.

Natijada olingan natijalar o'quvchilarning rivojlanishini yaqindan kuzatib borish maqsadida barcha o'qituvchilarga etkaziladi. Agar talabada ta'lim muammolari yuzaga kelsa va e'tiborni kuchaytirishni talab qilishi mumkin bo'lsa, ularning ko'rsatkichlari muhokamasi talabaning ixtisosligi uchun mas'ul bo'lim boshlig'i yoki kollej direktorining o'quv ishlari bo'yicha o'rinbosari bilan amalga oshiriladi.

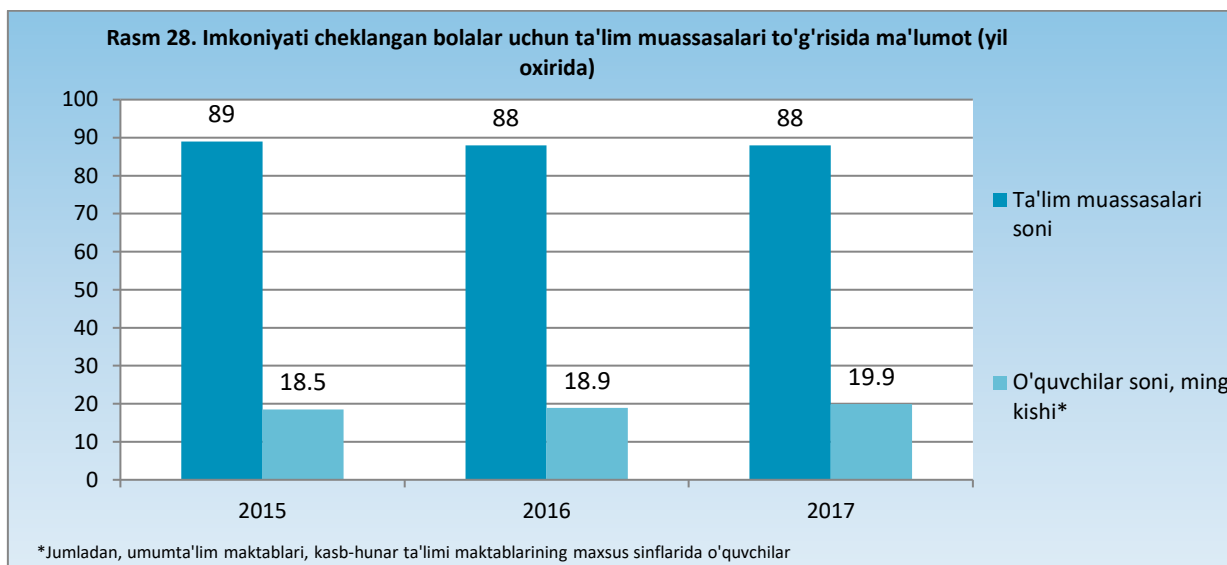
Magistr ish beruvchi mutaxassislari odatiy amaliyot sifatida talabalar amaliyoti oralig'idagi ish faoliyatini kuzatib boradilar.

¹¹⁴ Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi 394-son qarori. <https://lex.uz/docs/4334804>

C.2.2 Qo'shimcha qo'llab-quvvatlash talab etiladigan KHT talabalari

KHT tizimida aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj toifasiga kiruvchi talabalar qo'shimcha yordamga muhtoj.

2017 yilda umumiy o'rta ta'lim tizimida jismoniy va aqliy rivojlanishida nogiron bolalar uchun maktablarda va sinflarda 19,9 ming kishi o'qidi (28-rasm).

Manba: *Mustaqil davlatlar hamdo'stligi mamlakatlarida nogironlar hayoti to'g'risidagi statistika.*
http://www.cisstat.com/rus/sb_invalidnost2018.pdf.

2017/2018 o'quv yilida mamlakatdagi kollejlarda 2016 (0,2%) etim bolalar, shu jumladan 950 qiz va 2351 (0,22%) nogiron bolalar, shu jumladan 1059 qiz tahsil oldi.

Nogironlar uchun ixtisoslashtirilgan kasb-hunar kollejlarda o'quv jarayoni tuzatishga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchilarga to'liq tibbiy va psixologik yordam ko'rsatiladi.

C.2.3 KHT tizimida tenglikni ta'minlashga doir choralar

O'zbekiston Respublikasining ayollar va erkaklar huquqlari va imkoniyatlarining kafolatlari to'g'risidagi qonuni teng huquq va imkoniyatlarni, shu jumladan quyidagi tamoyillarni ta'minlaydi: qonuniylik; demokratiya; ayollar va erkaklar tengligi; jinsi bo'yicha kamsitishga yo'l qo'yilmasligi; ochiqlik va shaffoflik¹¹⁵.

Davlat aholining ijtimoiy kam ta'minlangan guruhlarini, malakasi past shaxslarni va keksa yoshdagi ishchilarni o'qitish uchun ularga butun umri davomida o'qitish imkoniyatini berish orqali sharoit yaratadi.¹¹⁶ Bundan tashqari, hozirgi kunda keng mobil qobiliyatlarni shakllantirish, motivatsiyasi va ko'nikmalari past odamlarni jalb qilish uchun yangi, kam institutsional ta'lim shakllarini rivojlantirish ustuvor vazifa bo'lib qolmoqda.

O'zbekiston Respublikasining "Nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida" gi qonuni oilada kasbiy ta'lim shaklini nazarda tutadi¹¹⁷. "Davlat oilaviy ta'lim va o'z-o'zini tarbiyalashni qo'llab-quvvatlaydi. Oilada bolalarni o'qitish va o'z-o'zini tarbiyalash tegishli ta'lim muassasalari dasturlari asosida amalga oshiriladi".¹¹⁸

Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2017 yilda taxminan 8,3 ming kishi uyda alohida o'qigan¹¹⁹.

Sifatli ta'lim olish huquqining tengligi nuqtai nazaridan VPK tizimidagi vaziyat poytaxt va mintaqalarda bir xil emas. Mintaqalardagi ta'lim muassasalari, yuqorida aytib o'tilgan umumiy muammolar qatori, ta'lim

¹¹⁵ "Ayollar va erkaklar huquqlari va imkoniyatlari kafolatlari to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni, 02.09.2019 yildagi ZRU-562-son. <https://lex.uz/docs/4494873>

¹¹⁶ O'ZR Prezidentining 06.09.2019 yildagi UP-5812-sonli Farmoniga qarang. <http://lex.uz/ru/docs/4500929>

¹¹⁷ O'zbekiston Respublikasining 11.07.2008 yildagi "O'zbekiston Respublikasida nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida" gi qonuni. <http://www.lex.uz/acts/140860>

¹¹⁸ O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni (1997 y.), 18-modda

¹¹⁹ Davlat statistika qo'mitasi. O'zbekiston aholisini ijtimoiy himoya qilish. <https://www.stat.uz/uploads/docs/ijtimoiyHimoya17-ru.pdf>

resurslari bilan ta'minlash, yuqori malakali o'qituvchilarning mavjudligi kabi ko'plab muammolarni boshdan kechirmoqda.

Har xil turdagi ta'lim muassasalaridan tashqari, yangi bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish imkoniyatlari odatda ish joylarida, o'quvchilarning sinfdan tashqari ishlarida, yoshlar bilan ishlashda, shuningdek, fuqarolik jamiyati tashkilotlari faoliyatida yoki masalan, inson individual ravishda o'qishi mumkin bo'lgan virtual makonda mavjud. yoki boshqalar bilan birgalikda. Turli xil ijtimoiy tarmoqlar, madaniy muassasalar, harbiy xizmat, uy sharoitlari va boshqa ko'p narsalar o'rganish uchun qiziqish va motivatsiyani shakllantirish va rivojlantirishda muhim rol o'ynashi mumkin.

O'zbekistonning barcha mintaqalarida ishsiz fuqarolarni kasb-hunarga o'qitish markazlari bosqichma-bosqich tashkil etilmoqda. Bunday markazlarni tashkil etishdan maqsad ishsizlar va vaqtincha ishsizlarni mehnat bozorida talab qilinadigan mutaxassisliklar va kasblar bo'yicha o'qitish muddati 1 yilgacha bo'lgan holda bepul qayta tayyorlash va malakasini oshirishdan iborat. Shuningdek, ushbu markazlar doimiy ish joyi bo'lmaganlarni, shuningdek ish beruvchilarni - ish beruvchilarning iltimosiga binoan yillik yollashning 15 foizidan ko'p bo'lmagan miqdorda o'qitishi mumkin.¹²⁰

C.2.4 Inkluziv ta'lim va KHT

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida", "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida", "O'zbekiston Respublikasida nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida" gi qonunlari, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi ta'lim olish, qiziqish va qobiliyatlarga muvofiq kasb-hunar egallash, yoshlarning ijodiy va intellektual salohiyatini namoyon etishda muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda. ... Shunday qilib, mamlakatimizda yaratilgan qonunchilik bazasi respublikada inklyuziv ta'limni yanada rivojlantirish uchun zarur asosdir.

2018 yil oxirida "2019-2023 yillarda O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasi (PSE) rejasi" qabul qilindi. unga ko'ra barcha bolalar, kelib chiqishi, qobiliyati va jinsidan qat'i nazar, ta'lim muassasasiga kirish va uni tugatish uchun teng imkoniyatga ega.

Inklyuziv ta'limni rivojlantirish ta'limning barcha bosqichlarida - maktabgacha, umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimida muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda. Inklyuziv ta'limni ta'minlash, nogironlar uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirliklarining strategik hujjatlarida o'z aksini topgan.

Nogiron o'quvchilarga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari turlarining ko'payishi va ularning sifatining yaxshilanishi, ta'limdagi inklyuziv jarayonlarning rivojlanishi, adaptiv texnologiyalarning joriy etilishi, shuningdek, nogiron o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi uchun sharoit yaratish, inklyuzivlik g'oyalarini ilgari surish tizimni rivojlantirish konsepsiyasi doirasida dolzarb vazifalar qatoriga kiritilgan. 2030 yilgacha O'zbekiston Respublikasining oliy ma'lumoti¹²¹.

Nogiron bolalarni o'qitish uchun inklyuziv ta'lim tizimini yaratish, ta'lim muassasalarini maxsus moslamalar (ko'tarish moslamalari, panduslar, tutqichlar va boshqalar) bilan ta'minlash, shuningdek tegishli xodimlar (o'qituvchi-defektologlar, bolalarni psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash bo'yicha mutaxassislar) xalq ta'limi tizimining strategik maqsadlari hisoblanadi. 2030 yilgacha O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini rivojlantirish konsepsiyasi doirasida¹²².

Nogironlar va nogironlar doimiy ta'lim xizmatlariga muhtoj, ularning maxsus ehtiyojlarini inobatga olgan holda turli xil ta'lim manbalaridan foydalanishga muhtoj bo'lgan maxsus maqsadli guruhdir. Buning uchun zarur nostandart texnik echimlar, moslashtirilgan o'qitish usullari yaratiladi va maxsus o'qitilgan o'qituvchilar jalb qilinadi.

Talabalar turar joy bo'limlarida yashaydilar, yashash xonalari 3-4 kishiga mo'ljallangan. 11 yillik kurs dasturi talabalarni oliy ma'lumotga tayyorlaydi.

C.3: Ish bilan ta'minlashni faol qo'llab-quvvatlash

C.3.1 KHT tizimi bitiruvchilarining ishga joylashish imkoniyatlari

Ma'lumki, mehnat bozoridagi faoliyatga ham, munosib mehnat sharoitlarini olish ehtimoliga ta'sir qiluvchi eng muhim omillardan biri bu ta'lim darajasi.

¹²⁰ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 10 apreldagi 199-sonli qarori. <http://lex.uz/docs/3163903>

¹²¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 8.10.2019 yildagi PF-5847-sonli Farmoni. <https://www.lex.uz/ru/docs/4545887>

¹²² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi PF-5712-sonli Farmoni. <https://www.lex.uz/ru/docs/4545887>

Statistik ma'lumotlarga ko'ra so'nggi besh yil ichida o'rtacha 45-50% kollej bitiruvchilarining ixtisosligi bo'yicha ish bilan ta'minlangan (16-jadval).

Jadval 16. 2014-2019 yillarda kasb-hunar kollejlari bitiruvchilarini ish bilan ta'minlash.

	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019
Bitiruvchilar soni, ming kishi	505,5	498,1	482,2	478,4	457	454,9
Ish bilan ta'minlangan bitiruvchilar, ming kishi	361,3	407,4	405,7	415,1	336,9	-
Bandlik darajasi (umumiy), %	71,5	81,8	84,1	86,8	73,7	-
O'z professional sohasi bo'yicha band bitiruvchilar soni, ming kishi	205,3	226,4	246,2	280,6	247,7	-
Bandlik darajasi (o'z kasbi bo'yicha), %	40,6	45,5	51,1	58,7	54,2	-

Manba: Davlat statistika qo'mitasi

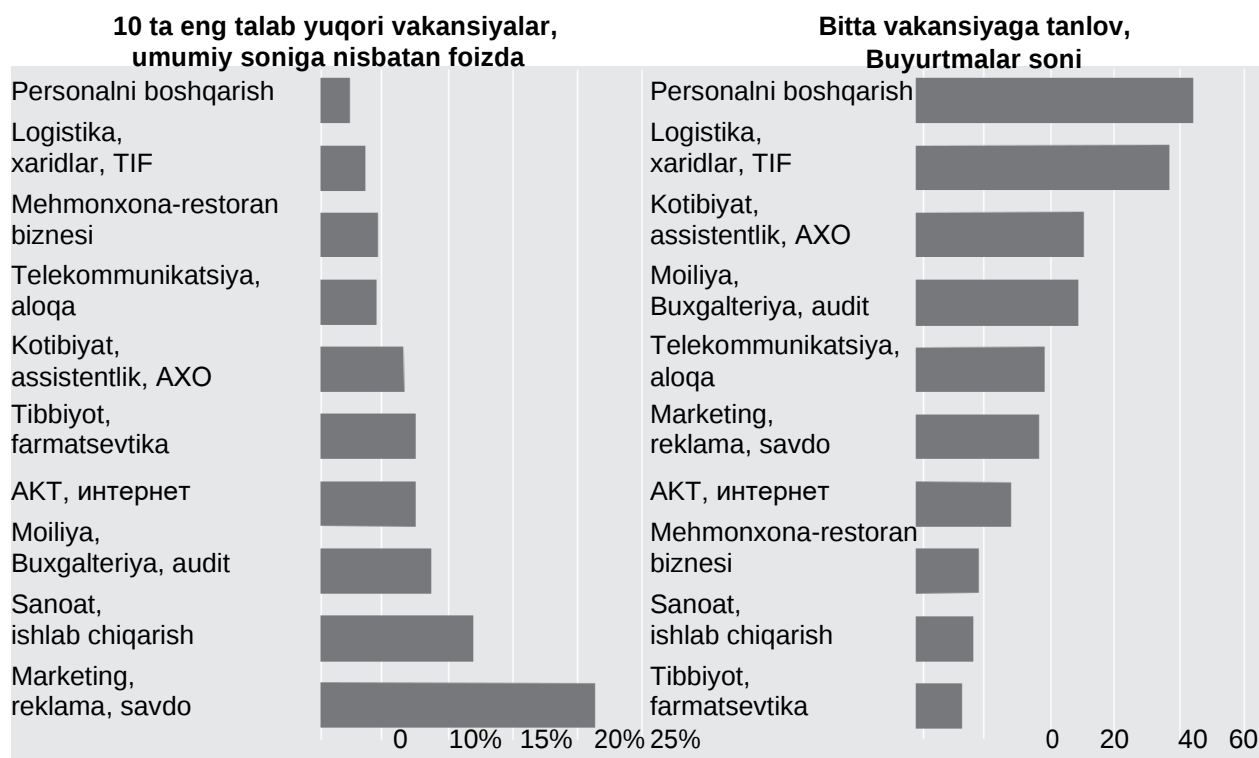
Bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan omillarga quyidagilar kiradi: (1) kasb-hunar kollejlarda o'quv jarayonini tashkil etish holati, qo'llaniladigan o'quv va me'yoriy hujjatlar, shuningdek o'qitish davomiyligi kasblarning murakkabligi darajasiga to'g'ri kelmadi; (2) ishlab chiqarish amaliyotining etarli darajada tashkil etilmasligi, olingan bilimlar sifatining pasayishiga, shunga muvofiq ravishda bir qator ta'lim yo'nalishlari bo'yicha bitiruvchilarga bo'lgan talabning sustligiga olib keldi, natijada ular uchun bitiruvdan keyin ish joylarida ular uchun qo'shimcha mashg'ulotlar tashkil etish zarur bo'ldi¹²³.

Shuningdek, xalqaro ekspertlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, barcha darajadagi ta'lim va kasb-hunar ta'limi tizimining bitiruvchilari mehnat bozori talablariga javob bermaydigan va "shaxsiy ko'nikmalariga" ega bo'lmagan, shuningdek, ishga joylashish bo'yicha o'ziga xos ko'nikmalarga ega.

Aholini ish bilan ta'minlash sohasidagi navbatdagi muammo bu kadrlar tayyorlash kvotalari tuzilmalari va iqtisodiyot ehtiyojlari o'rtasidagi nomuvofiqlikdir. HRC Consulting tadqiqotlari natijasi shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda ilg'or texnologik yutuqlarga ega bo'lgan texnik mutaxassislar hamda menejment sohasida zamonaviy bilimlarga ega menejerlar etishmayapti. HRC Consulting tomonidan malaka, bo'sh ish o'rinlari va yoshlarni ish bilan ta'minlash bo'yicha ma'lumotlar tahlili quyida keltirilgan:

¹²³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 25 yanvardagi UP-5313-sonli Farmoni. <http://lex.uz/docs/3523198>

Диаграмма 1. Mehnat bozorida kasblar kesimida talab va taklif

Manba: HRC, "O'zbekiston Respublikasida mehnat bozori va ish haqi sharhlari", 2012-2017 yillar.

Hozirgi kunda AKT sohasidagi kasblar O'zbekistondagi umumiy bandlikning atigi 1,5 foizini tashkil etadi (Jahon banki, 2016b). Biroq, ushbu past ko'rsatkich, ehtimol AKTning malakali ishchilari uchun talab va taklif o'rtasidagi nomuvofiqlikni aks ettiradi: boshqacha qilib aytganda, mahoratning jiddiy nomuvofiqligi mavjud.

Oliy ma'lumotli odamlar orasida yoshlar o'rtacha ish bilan ta'minlanmoqda. Xususan, o'rta va o'rta maxsus o'quv yurtlari bitiruvchilariga nisbatan oliy ma'lumotli yoshlarga ish topish ancha oson.

Respublikada oliy o'quv yurtlariga qabul qilish darajasining pastligi malakali mutaxassislarining jiddiy etishmasligiga olib keldi. Masalan, ish beruvchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, ishchi kuchi o'rtasida zarur bilim va ko'nikmalarning etishmasligi eng keng tarqalgan muammo deb topildi va ish beruvchilarning qariyb yarmi (49%) yuqori ma'lumotga ega malakali mutaxassislar etishmasligini ta'kidladilar. Malakali kadrlar etishmasligi muammosi, ayniqsa texnik xodimlar orasida juda dolzarb.¹²⁴

C.3.2. Ta'limdan bandlikka o'tishga ta'sir qiluvchi iqtisodiy omillar

Ta'lim muassasalari bitiruvchilarini ish bilan ta'minlash sohasidagi muammo shundaki, kasb-hunar kollejlari o'qitish tizimi iqtisodiyot tarmoqlarining real ehtiyojlariga javob bermadi, kasb-hunar kollejlari qabul qilish uchun belgilangan kvotalar mehnat bozorida haqiqiy vaziyatni hisobga olmadi. Natijada ushbu tizim bitiruvchilarni ish bilan ta'minlash bilan bog'liq muammolarga olib keldi¹²⁵.

Bandlik va ta'lim o'rtasidagi bog'liqlik xalqaro ekspertlarning ko'plab tadqiqotlarida ko'rib chiqilgan. Xususan, Ajvad va uning hamkasblari (2014 yil, 19-bet), uy xo'jaliklarining so'rov ma'lumotlaridan foydalangan holda, ta'lim va ish bilan ta'minlash o'rtasidagi ijobiy munosabatni aniqladilar. Masalan, o'rta ma'lumotli respondentlarning 57 foizi ish bilan ta'minlangan, oliy ma'lumotli kishilar orasida ish bilan ta'minlash darajasi 77 foizni tashkil etgan.

¹²⁴ Устойчивая занятость в Узбекистане: состояние, проблемы и пути их решения. Аналитический доклад. © ПРООН, 2018 https://www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/Publications/economicgovernance/Employment/un_doc_uzb_employ_report_WEB.pdf

¹²⁵ Указ Президента РУз «О мерах по коренному совершенствованию системы общего среднего, среднего специального и профессионального образования» № УП-5313 от 25.01.2019 г. <http://lex.uz/docs/3523198>

Universitet bitiruvchilarining yuqori ish bilan ta'minlanishi, ularning ish joylariga bo'lgan talabning yuqori natijasidir, chunki ular yuqori mahsuldorlikka ega. Ushbu taxmin Ajvad va uning hamkasblari tomonidan tasdiqlangan (2014, 21-bet). Ular yuqori ma'lumotli ishchilar uchun ish haqi o'rta ma'lumotli ishchilarga nisbatan o'rtacha 55% ga yuqori ekanligini aniqladilar.

Yuqorida aytib o'tilganlardan tashqari, mehnat bozoridagi nomutanosibliklar "yosh iste'dodlarni drenajlash" muammosi tufayli ham yuzaga keladi, ya'ni munosib daromad olish, ish tajribasi va kasbiy o'sish uchun yoshlarning mamlakatdan chiqib ketishi.

C.3.3 Ishga joylashish imkoniyatlarini qo'llab-quvvatlash va ishga joylashishga doir siyosatni o'rganib chiqish

Respublikada ta'lim masalalariga katta e'tibor berilayotganiga qaramay, O'zbekistonning kasb-hunar ta'limi tizimi xususiy sektor ehtiyojlaridan qat'iyon xoli bo'lib, iqtisodiyotning tez o'zgaruvchan tuzilishi va mehnat bozori talablariga bardosh bera olmaydi.

O'zbekiston hukumati ish beruvchilarni vijdonan talabalarga amaliyot o'tash joylari bilan ta'minlash va kollej va universitetlar bitiruvchilarini ishga qabul qilishni rag'batlantirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni qabul qildi.

Ta'kidlash joizki, mamlakat Prezidentining 2017 yil 24 maydagi "Aholini ish bilan ta'minlash sohasidagi davlat siyosatini yanada takomillashtirish va mehnat organlari faoliyati samaradorligini tubdan oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni va Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi farmonida yordamning printsiplari jihatdan yangi qo'llari ko'zda tutilgan ishga joylashtirilgan bitiruvchilar uchun:

birinchi navbatda, 2018 yil 1 yanvardan boshlab xususiy sektorda kollejlar, litseylar va oliy o'quv yurtlari bitiruvchilarini birinchi marta ish bilan ta'minlash uchun belgilangan yagona ijtimoiy to'lov stavkasi, ishga joylashgandan keyingi birinchi yil davomida - 50% ga, ishlarining ikkinchi va uchinchi yillarida esa - 25% ga;

ikkinchidan, kollej bitiruvchilarining ish bilan ta'minlanishini ro'yxatdan o'tkazish faktlarini oldini olish maqsadida pasport olgandan keyin ularga atalmish birlashtirilgan. Soliq (shaxsiy soliq to'lovchining raqami).¹²⁶ TIN bo'yicha ijtimoiy sug'urta badallari tushumlarining harakatini kuzatish bitiruvchining ish bilan bandligini aniq aniqlashga va shunga muvofiq ularning kafolatlangan ish bilan ta'minlanishini ta'minlash uchun zarur choralarni ko'rishga imkon beradi.

Yakka tartibdagi tadbirkor sifatida davlat ro'yxatidan o'tgan bitiruvchilar 6 oy muddatga soliq to'lovlaridan ozod etiladi.

Bo'sh ish o'rinlari yarmarkalari kollej va universitet bitiruvchilarini ish bilan ta'minlashga ko'maklashishning samarali shakliga aylandi. Bo'sh ish o'rinlari yarmarkalari davomida ishtirokchilar potentsial ish beruvchilarga kollej yillarida olgan ish qobiliyatlarini namoyish etishlari mumkin. Buning uchun bo'sh ish o'rinlari yarmarkalari davomida turli xil mashinalar, mashinalar va uskunalar joylashgan saytlar yaratiladi, xususan kollej bitiruvchilari tomonidan g'isht quyish, bo'yash, payvandlash, sanitariya-tesisat buyumlarini o'rnatish, kesish mahorati va boshqa ko'nikmalarini namoyish etish uchun joylar tashkil etiladi. tikuvchilik, sartaroshxona, umumiy ovqatlanish, oshpazlik, hunarmandchilik, elektr jihozlarini ta'mirlash va boshqalar.

Bitiruvchilarni tadbirkorlik faoliyatiga jalb etishga katta e'tibor qaratilmoqda. Shu maqsadda kollej va litseylarning hozirgi o'quv jarayoni o'zlarining bitiruvchilariga tadbirkor bo'lish yo'llarini tushunarli, yangi boshlagan ishbilarmonlarni qo'llab-quvvatlash uchun davlat tomonidan yaratilgan barcha resurslardan samarali foydalanadigan amaliy o'quv kurslarini o'z ichiga oladi.

Internetda "O'z biznesingizni yarating" maxsus portali mavjud bo'lib, unda siz misol qilib ilgari banklar tomonidan ma'qullangan va moliyalashtirilgan biznes loyihalarini, ushbu yo'lni tanlaganlarning muvaffaqiyatlari haqidagi hikoyalarni topishingiz mumkin. O'z biznesingizni real sharoitlarda tashkil etish bo'yicha video materiallar tayyorlandi va tarqatildi. Ushbu materiallarda aniq misollar yordamida bitiruvchining o'z biznes g'oyasini rivojlantirish jarayoni ochib berilgan.

Yordamning yana bir chorasi - bitiruvchilarni o'z bizneslarini boshlashga undaydi. Xususan, ish bilan ta'minlash, tadbirkorlik faoliyatiga keng jalb qilishni jalb qilish va oliy va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilarining biznes g'oyalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash maqsadida respublikaning barcha hududlarida startap haftaliklari o'tkazilmoqda, ular doirasida bitiruvchilarga o'zlarining innovatsion

¹²⁶ O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vaziri A.Abduhakimovning "Uzbekistan Today" axborot agentligiga bergan intervyusi. <http://old.mehnat.uz/ru/newnews/view/698>

g'oyalarni amalga oshirishlari uchun barcha zarur sharoitlar yaratilgan. va muvaffaqiyatli biznesni boshlash.

Muvaffaqiyatli va moliyaviy jihatdan boy bo'lgan tadbirkorlar kollej va litsey bitiruvchilari tomonidan taklif qilingan eng muvaffaqiyatli biznes g'oyalarni va loyihalarni tanlab olganda va ularni amalga oshirish xavfi uchun to'liq javobgarlikni o'z zimmlariga olganda, shu jumladan to'g'ridan-to'g'ri moliyalashtirish, kafolatlar berish va "Biznes farishtalari" tizimi joriy etildi. bank kreditlari bo'yicha o'z mol-mulkini garovga qo'yadigan kafolatlar, yosh tadbirkorlarga o'z bizneslarini rivojlantirishda boshqa yordam va yordamlar. Bitiruvchilar uchun imtiyozli shart-sharoitlarni belgilaydigan Toshkent shahrida tajriba tariqasida boshlang'ich biznesmenlar uchun yangi mikrokreditlash sxemasi samarali rag'batlantirmoqda. Ta'lim muassasalari bitiruvchilarini tadbirkorlik faoliyatiga jalb qilish ish bilan ta'minlash muammolarini hal qilishda multiplikatsion ta'sirga ega, chunki o'tgan yillar tajribasiga ko'ra o'z biznesini boshlagan bitiruvchi o'rtacha 2,4 kishini, ko'pincha o'z tengdoshlarini ish bilan ta'minlagani aniqlandi.

Va respublikaning ishchi kuchi ko'p bo'lgan hududlarida ishsiz aholini kasb-hunarga qayta tayyorlash uchun bazaviy kasb-hunar kollejlari ro'yxati aniqlandi, unda ishsizlarga keyinchalik ish bilan ta'minlash uchun yangi kasb beriladi.

Aholini o'z-o'zini ish bilan ta'minlashni ta'minlash uchun tijorat banklari tomonidan, birinchi navbatda, yakka tartibdagi va oilaviy tadbirkorlik, uy sharoitida ishlash sohasida, shuningdek qishloq joylarda ham shaxsiy yordamchi xo'jaliklar asosida beriladigan kirish joylari va mikrokreditlar hajmini tubdan kengaytirish rejalashtirilgan.

Mehnat bozoridagi faoliyat natijalarining ochiqqligi va oshkoraligini ta'minlash uchun haftada bir marta mehnat bozorining holati va aholining ish bilan bandligi to'g'risidagi ma'lumotlarni nashr etish tartibi, shu jumladan mehnat organlariga murojaat qilgan fuqarolar soni va ularni ish bilan ta'minlash, yangi bo'sh ish o'rinlari, shuningdek, yaratilgan ish o'rinlari to'g'risidagi ma'lumotlar kiritildi.

2019 yildan buyon Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi nogironlarni ish bilan ta'minlashga yordam beradigan yangi xizmat turini joriy qildi, unga ko'ra, ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlardan belgilangan minimal kvotadan ortiq odamlarni jalb qilgan tashkilotlarga 2 miqdorida subsidiyalar ajratiladi. har oyda 12 oy davomida yollangan har bir xodim uchun eng kam ish haqi.

C.3.4 Kasbga yo'naltirish

Mehnat bozoridagi nomutanosibliklarning asosiy sabablaridan biri va ish beruvchilar fikriga muvofiq vakolat darajasining pastligi respublikada yoshlarni kasbga yo'naltirishning samarali tizimining mavjud emasligidir.

Talabalarni kasbga yo'naltirish respublikaning maktablarida "Ta'lim to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi qonuni (1997) asosida tashkil etilgan va amalga oshirilgan; "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" (1997) va boshqa me'yoriy hujjatlar¹²⁷.

Maktablarda kasb-hunarga yo'naltirish korxonalar va ish bilan ta'minlash xizmatlarining ishlab chiqarish bazasi bilan bog'liq emas, bu salbiy omil emas, balki ish bilan ta'minlash, yosh mutaxassislar va ishchi yoshlarning kasbiy moslashuvi va ijtimoiy himoyasini ta'minlash maqsadida korxonalarda, firmalarda kasbga yo'naltirishni tashkil etishni talab qiladi.

O'zbekistonda o'quvchilarni kasbga yo'naltirish tizimi o'ziga xos xususiyatlarga ega: - umumiy o'rta ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, umumiy va ixtisoslashgan maktablarda amalga oshiriladi; - maktab o'quvchilarining kasb-hunarga yo'naltirish natijalari kasb-hunar kollejlari va akademik litseylar uchun dolzarb ahamiyatga ega bo'lib, ularda umumta'lim maktablarining 9 ta sinf bitiruvchilari o'qishga kiradilar.

Respublikamizning o'rta maktablarida kasbga yo'naltirish yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

1) kasbiy ma'lumotlar - talabalarni "kasblar dunyosi", ularning tasniflari, zamonaviy ishlab chiqarish turlari, mehnat bozorining holati, kadrlar ehtiyojlari, kasblarning mazmuni, ularning rivojlanish shakllari va shartlari, insonga qo'yiladigan kasbiy talablar bilan tanishtirish; kasbiy martaba, ishlayotgan mutaxassislarining kasbiy va malakaviy o'sishi uchun imkoniyatlar; 2) kasbiy maslahat - uning psixologik xususiyatlari va imkoniyatlarini, shuningdek, jamiyat ehtiyojlarini inobatga olgan holda, kasb-hunar yo'lini tanlash to'g'risida qaror qabul qilish uchun talabalarga kasbiy o'zini o'zi belgilashda yordam berish;

¹²⁷ Almatova R.A. O'zbekistonda kasbga yo'naltirish tizimi. <https://moluch.ru/conf/ped/archive/209/11552/>

3) kasbga yo'naltirish diagnostikasi - talabalarning o'quv fanlari, fanlari, kasblari va kasbiy faoliyat sohalari bo'lgan qiziqishini aniqlash va baholash; shuningdek, ularning moyilligi, sevimli mashg'ulotlari va kasbiy niyatlari;

4) psixologik-pedagogik diagnostika - kasbiy yo'nalish, ularning kasb va o'quv muassasasini (kasb-hunar kollejlari yoki akademik litsey - universitet) tanlashga tayyorligini shakllantirish bilan bog'liq holda individual qobiliyatlarni, xarakter xususiyatlarini, temperament tipini, shaxsiyat xususiyatlari va fazilatlarini aniqlash va baholash. ...

Bugungi kunda yosh avlodning mamlakatning innovatsion rivojlanishi uchun qobiliyatlarini aniqlash zarur. To'g'ri yo'nalishni to'g'ri aniqlash uchun yoshlar professional psixologlar va martaba maslahatchilarining yordamiga muhtoj.

O'n bir yillik ta'limning tiklanishi bilan (2018 yildan) O'zbekistonda maktablarda kasbga yo'naltirish masalasi dolzarb bo'lib qoldi. Umumta'lim maktablarining 11-sinflari uchun "Mehnat bozorida raqobatbardoshlikning shaxsiy mahoratini rivojlantirish" mavzusida kasbiy yo'naltirish, mehnat qonunchiligi asoslarini o'rgatish, mehnat bozorida munosib vakansiyalarni qidirish, rezyume tayyorlash va suhbat uchun mo'ljallangan "Kasb-hunar ta'limi" fanining o'quv dasturi joriy etildi. ish beruvchi bilan, yollash uchun hujjatlar, umumiy o'rta ta'limning asosiy o'quv rejasi doirasida¹²⁸.

Xususiy biznes vakillari to'g'ridan-to'g'ri kasbga yo'naltirishni tashkil qilish jarayonida ishtirok etishni boshladilar. Masalan, O'zbekistondagi KNAUF kompaniyasi o'rta maktab o'quvchilariga kelajak kasbini tanlashga yordam beradigan "O'z kasbingizni toping" dasturini ishlab chiqdi va amalga oshirdi.

Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi va uning tarkibiy bo'linmalari tadqiqot tashkilotlari bilan birgalikda yoshlar va ishsizlarning kasbiy afzalliklari va mehnatga yo'naltirilganligini aniqlash bo'yicha sotsiologik tadqiqotlar olib boradi; kelgusi ish yo'nalishini tanlash va mehnat bozori va ish bilan ta'minlash istiqbollariga mos keladigan professional rejalarni shakllantirish bo'yicha yoshlar o'rtasida axborot va kasbga yo'naltirish ishlarini muvofiqlashtiradi.

III. Rezume va tahliliy xulosalar

Birinchi muammo. Kasbiy ta'limning, shu jumladan ishchi kasbga oqitishning past jozibadorligi.

Muammo keltirib chiqargan omillar: kollej ta'limi dasturlarida kasblarning murakkabligi darajasi, ya'ni dasturlarning davomiyligi barcha kasblar uchun 3 yil etib belgilangan edi; o'qitish faqat kunduzgi rejimda amalga oshirilgan, kattalar ta'limi tizimi rivojlanmagan; Kasb-hunar kollejlarning moddiy-texnik bazasi o'qish yo'nalishiga to'liq mos kelmaydi, ustaxonalar zarur butlovchi qismlar va ehtiyot qismlar bilan etarli darajada ta'minlanmagan.

Muammolarni hal qilish yo'llari: 2018 yilda O'zbekiston hukumati 3 yillik majburiy kasb-hunar ta'limidan voz kechishga qaror qildi. 2020/2021 o'quv yilidan boshlab kasb-hunar kollejlari va texnikumlarida kasblar murakkabligi darajasi, mehnat bozori talab qiladigan mutaxassisliklar uchun kasb standartlari talablari hisobga olingan holda ishlab chiqiladigan ta'lim dasturlari joriy etilmoqda. Kattalar uchun "Ta'lim butun hayot davomida" printsipli bo'yicha o'qitish keng joriy etila boshlandi.

Qarorlarning bajarilish holati: Islohotlar sharoitida o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi ko'lami sezilarli darajada o'zgardi. Bugungi kunda Oliy va o'rta maxsus ta'limi vazirligi tarkibida 340 ta kasb-hunar ta'limi muassasalari, shuningdek vazirliklar, idoralar tarkibida faoliyat yuritadigan 147 ta kollejlarda tashkil etadi va 143 ta oliy o'quv yurtlari qoshida texnikumlar hamda Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzurida kasb-hunarga o'qitish markazlari faoliyatga yulga qo'yilmoqda.

Kollejlarda va texnikumlar "Hayot davomida ta'lim" tamoyili asosida ta'lim dasturlarini amalga oshiradilar. Kollejlarda kunduzgi, sirtqi va kechki ta'lim shaklida ta'lim dasturlarining davomiyligi kasblar va mutaxassisliklarning murakkabligi asosida 6 oydan ikki yilgacha, texnikumlarda esa kamida 2 yilni tashkil etadi. BMMV qoshidagi kasb-hunar ta'limi markazlarida o'quv dasturlarining davomiyligi tanlangan kasblarning murakkabligi darajasiga qarab 3 oydan 1 yilgacha davom etadi.

Ilgari ko'zda tutilmagan kechki va sirtqi ta'lim shakllarini joriy etish ish joyida qayta tayyorlash yoki malaka oshirish kurslaridan o'tishni istaganlar uchun qo'shimcha sharoitlar yaratadi.

Kasb-hunarga o'qitishning qulayligini kengaytirish maqsadida Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi 2019 yildan boshlab ishsizlarni, ayniqsa mehnat migratsiyasidan qaytgan fuqarolarni, qizlarni va ishsizlarni kasbiy qayta tayyorlash xarajatlarini moliyalashtirish uchun Davlat ish bilan ta'minlashni qo'llab-

¹²⁸ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 31.12.2018 yildagi 1066-sonli qarori. <https://lex.uz/docs/4143050>

quvvatlash jamg'armasi mablag'lari hisobidan kasb-hunar ta'limi muassasalariga grantlar ajratishni nazarda tutadigan mexanizmni joriy etdi. kam ta'minlangan oilalar ayollari.

Tavsiyalar: Tegishli vazirliklar mablag'lari va donor tashkilotlarini jalb qilish hisobidan kasb-hunar maktablari, kollejlari va texnikumlarining moddiy-texnik bazasini yangilash. O'quvchilarni mehnat bozoriga kirib borish bosqichida ularni qo'llab-quvvatlashi uchun ularga kasbga yo'naltirish va maslahat berish tizimini joriy etish zarur.

Professional standartlar talablarini inobatga olgan holda o'quv dasturlarini, o'quv materiallarini ishlab chiqish va doimiy ravishda yangilab borish tizimini joriy etish.

Ikkinchi muammo. O'zbekistonda norasmiy ta'lim va mustaqil kasbga o'rganish natijalarini mustaqil baholash va tan olish tizimi joriy qilinmagan.

Muammo keltirib chiqargan omillar: Hayot davomida ta'lim hammani, shu jumladan kattalar, o'z jamoalarida va ishchi kuchida ishtirok etishni ta'minlashga mo'ljallangan barcha ta'lim va tarbiya turlarini o'z ichiga oladi.

Hozirgi kunda, kasb-hunar ta'limi to'g'risidagi qonunchilikda noformal ta'limda olingan malakalarni tan olish mexanizmlari nazarda tutilmagan; Ham ish bilan ta'minlangan, ham ishsiz jismoniy shaxslar uchun formal ta'limdan tashqari kasb-hunarga o'rganish bilan kurslarini o'tash uchun cheklangan imkoniyatlar mavjud.

Muammolarni hal qilish yo'llari: milliy kvalifikatsiya tizimining barcha tarkibiy qismlarini, shu jumladan milliy kvalifikatsiya ramkasi, tarmoq kvalifikatsiya ramkalari, tarmoq kvalifikatsiya kengashlari, milliy professional standartlar, mustaqil sertifikatlash, ta'lim dasturlarini xalqaro ilg'or tajribani hisobga olgan holda bosqichma-bosqich joriy etish, formal, noformal ta'lim tizimida ta'limning barcha turlarini, shu jumladan kattalar ta'limi natijalarini tan olish, sertifikatlash va akkreditatsiya qilishning aniq mezonlari va mexanizmlarini ishlab chiqish va amalga oshirish.

Qarorlarning bajarilish holati: Milliy malaka tizimining zarur tarkibiy qismlarini, shu jumladan milliy malaka doirasini, tarmoq malaka doirasini, milliy kasbiy standartlarni, ta'lim dasturlarini eng yaxshi xalqaro amaliyotni hisobga olgan holda amalga oshirishni nazarda tutuvchi Prezident farmoni qabul qilindi.

2020 yil 15 mayda Milliy kvalifikatsiya ramkasi tasdiqlandi, kasbiy malaka bo'yicha tarmoq kengashlari bosqichma-bosqich yaratilmoqda va milliy professional standartlarni ishlab chiqish boshlandi.

Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi tomonidan o'tkaziladigan kasb-hunar ta'limi hududlarda tashkil etilgan kasb-hunarga o'qitish markazlarini o'z ichiga oladi. Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi 16 yoshdan 50 yoshgacha bo'lgan ishsiz fuqarolarga (o'rta maktab diplomini olmagan holda) ularga ish qidirishda yordam berish uchun boshlang'ich kasb-hunar ta'limi beradi.

Tavsiyalar: amaldagi normativ-huquqiy bazani qayta ko'rib chiqish va noformal ta'lim natijalarini tan olish bo'yicha tegishli o'zgartirishlarni kiritish; kompetensiyalarga asoslangan modulli o'quv dasturlarini joriy etish; o'quv dasturlarini ishlab chiqish uchun moslashuvchan, markazlashmagan tizimni joriy etish; milliy malaka tizimining tarkibiy qismlaridan biri sifatida malakalarni mustaqil sertifikatlash tizimini joriy etish; malaka oshirish kurslari tinglovchilarining motivatsiyasini oshirish.

D: Ichki samaradorlik va KHT tizimi faoliyati

D.1: Ta'lim berish va o'qish muhiti

D.1.1. O'qitish va kasbga o'rgatish metodikasi, jumladan ish o'rnida kasbga o'rgatish

Kasb-hunar maktablarida ta'limning hozirgi holati sinfda o'qitish asosida an'anaviy o'qitish shakli joriy qilinganligi bilan tavsiflanadi.

Talabalar o'quv kurslariga ko'ra guruhlariga, o'qish yo'nalishlariga ko'ra esa bo'limlarga guruhlanadilar. Akademik litseylarda guruhlariga kiruvchi talabalar soni 26 nafargacha, kasb-hunar kollejlari 30 nafargacha miqdorida belgilangan.

Kasb-hunar kollejlari kognitiv ko'nikmalar birinchi navbatda o'quv dasturining birinchi yilida o'qitiladi, ikkinchi va uchinchi o'quv yillari asosan texnik mutaxassisliklarga va ish joyidagi amaliy mashg'ulotlarga bag'ishlangan bo'lsa, akademik litseylarda uch yil davomida bilim qobiliyatlari rivojlanib bormoqda.

Talabalarni tayyorlash kasb-hunar ta'limi fan va ishlab chiqarish bilan o'zaro aloqasi asosida, kasb-hunar kollejlari talabalari uchun ishlab chiqarish amaliyotini muntazam ravishda korxonalarda o'tash uchun sharoit yaratish orqali amalga oshiriladi.

VET o'quv dasturi talabalarning amaliy ko'nikmalarni egallashlariga yordam beradigan ish tajribasini o'z ichiga oladi, odatda o'qishning uchinchi yilida sodir bo'ladi. Ushbu amaliyotlarni tashkil etish uchun kasb-hunar kollejlari turli ixtisosliklar bo'yicha etakchi mahalliy ish beruvchilar bilan aloqalarni o'rnatadilar.

Amaliy soatlarning umumiy hajmi 14,4% ni tashkil qiladi. Ish beruvchilar kasb-hunar kolleji bitiruvchilarini texnik jihatdan, ham nazariy, ham amaliy jihatdan baholashda bevosita ishtirok etadilar.

Koreya Respublikasi Hukumati granti hisobiga tashkil etilgan kasb-hunarga o'qitish markazlarida ish joylarida o'qitish metodikasiga alohida e'tibor berishadi. Ushbu Markazlarda mutaxassislarni tayyorlash va qayta tayyorlash kurslarining davomiyligi 10 oygacha bo'lib, shundan 6 oyi – auditoriya va yana 4 oyi – ish o'rnida kasbga tayyorlanadi.

Noformal ta'lim doirasida "Usta-shogird", ya'ni "o'qituvchi-talaba" degan ma'noni anglatuvchi amaliyot O'zbekistonda joriy qilingan. O'qitish jarayonida o'qituvchi nafaqat nazariyadan foydalanadi, balki uni tarix va amaliy mashg'ulotlar bilan birga olib boradi. Faoliyat natijasi bozorda juda ijobiy baholanishi mumkin, buning uchun nafaqat o'qituvchi, balki talaba ham ish beruvchilardan yaxshi haq olishi mumkin.

D.1.2. Ta'lim berish va o'qish muhiti

«9+3» sharoitidagi holat¹²⁹

Kasb-hunar kollejlari o'quv jarayonini tashkil etish holati, qo'llaniladigan o'quv va me'yoriy hujjatlar, shuningdek o'qitish davomiyligi kasblarning murakkabligi darajasiga mos kelmaydi.

Kasb-hunar kollejlari mahalliy ish beruvchilarning ehtiyojlarini hisobga olgan holda o'quv ish rejasi hajmining 10 foizigacha tuzatishlar kiritish uchun pedagogik erkinlik beriladi. Ushbu tuzatishlar faqat maxsus fanlarning bir qismida (ya'ni umumiy yukning 23% ichida) amalga oshirilishi mumkin, barcha o'quvchilar uchun majburiy bo'lgan umumiy ta'lim fanlari qismida (umumiy yukning 43,8% -4470 soat) o'zgarishlarga yo'l qo'yilmaydi. ularning ixtisoslashuvidan.

Jahon bankining hisob-kitoblariga ko'ra, O'zbekistondagi kasb-hunar kollejlari binolarining umumiy jismoniy holati qoniqarli, ammo kasb-hunar kollejlari uchun infratuzilma ehtiyojlari, shu jumladan ustaxonalarni yangilash zarur. O'zbekistondagi ko'plab kasb-hunar kollejlarning ustaxona jihozlari eskirgan va ko'pincha amaliy mashg'ulotlarga yaroqsiz¹³⁰.

O'quv ustaxonalari dolzarbligini yo'qotdi va mashg'ulot yo'nalishiga mos kelmadi, zarur komponentlar va ehtiyot qismlar bilan etarli darajada ta'minlanmadi. Kasb-hunar kollejlarni moddiy-texnika bilan ta'minlashning o'rtacha darajasi atigi 56 foizni tashkil etadi va ularning 2,2 foizida (ya'ni, 31 kasb-hunar kolleji) o'quv ustaxonalari etishmayapti. Ishlab chiqarish amaliyotini tashkil etish mehnat bozori talablariga javob bermadi, bu esa olingan bilimlar sifatining pasayishiga va shunga muvofiq bitiruvchilarga talabning

¹²⁹ 2017 yilda islohotlar boshlanishidan oldin, 12 yillik majburiy ta'lim, shu jumladan 9 yillik umumiy o'rta ta'lim va 3 yillik o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi doirasida

¹³⁰ Jahon banki. "O'zbekiston. Kasb-hunar ta'limi va o'qitish tizimi - Tezkor baholash", 2017 y.

sustligiga olib keldi¹³¹. Natijada, ular uchun bitiruvdan keyin ish joylarida qo'shimcha mashg'ulotlar tashkil etish lozim bo'ldi.

Mamlakat Prezidenti va Hukumatining tegishli farmonlarining qabul qilinishi bilan kasb-hunar ta'limi muassasalarining moddiy-texnika bazasi va kasb-hunar ta'limi muassasalarining tarkibini mehnat bozori talablarini hisobga olgan holda modernizatsiya qilish vazifalari belgilab berildi.

D.1.3. KHTda ta'lim va kasbga o'qitish usullarini takomillashtirish bo'yicha choralar

O'zbekiston hukumati donor tashkilotlar va tegishli vazirliklar bilan birgalikda kasb-hunar ta'limi tizimida o'qitish va o'qitish uslublarini takomillashtirish bo'yicha zarur choralarni ko'rmoqda.

Kasb-hunar ta'limi sohasidagi kadrlar tayyorlash tizimining eng muhim vazifalari - bu milliy kasb-hunar ta'limi standartlari talablarini Ta'limning xalqaro standart tasnifi talablariga muvofiqlashtirish, pedagogik jarayonni yangi shakl va usullar asosida tashkil etishni nazarda tutadi.¹³².

"2019-2023 yillarda O'zbekiston ta'lim sektorining rejasini" ni amalga oshirish doirasida kasb-hunar ta'limi sohasida pedagogikani qo'llab-quvvatlash uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etgan holda ta'lim resurslaridan foydalanish ko'zda tutilgan.

Massive Ochiq Onlayn kurslari (MOOCs) va virtual sinflar AKTdan foydalangan holda ta'lim muassasalariga joriy qilinadi. Ushbu yo'nalishda ta'lim sifatini oshirish va kasb-hunar ta'limi muassasalari va oliy o'quv yurtlarida sifatni oshirish bo'yicha ishlar olib boriladi.

YuNESKO, Evropa delegatsiyasi, OTB, GIZ ishtirokida KHT tizimida amalga oshiriladigan loyihalar, DVV International, Britaniya kengashi, Erasmus Plus va boshqa donor tashkilotlar kasb-hunar kollejlari o'qitish va ta'lim tizimini takomillashtirish bo'yicha o'qituvchilar amaliyotini tashkil etish, almashinuv dasturlarini tashkil etishda muhim ahamiyatga ega.

Britaniya kengashi tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan kompetensiyaga asoslangan ta'lim (CBT) tashabbusi turizm kollejlari bazasida muvaffaqiyatli sinovdan o'tkazilgan¹³³.

Ushbu hamkorlik loyihasi doirasida kompetensiyaga asoslangan o'qitish (CBT) qurilish, qishloq xo'jaligi, to'qimachilik va axborot texnologiyalari kabi uchuvchi sohalarida kollejlarda amalga oshirilishi rejalashtirilgan. Shunga ko'ra, loyiha o'qituvchilarning malakasini oshirishga asoslangan o'quv dasturi doirasida malakasini oshirishni nazarda tutadi.

2019 yil 18-19 noyabr kunlari Toshkentdagi Erasmus vakolatxonasida xalqaro ta'lim muassasalari va Evropa ta'lim standartlari bilan ishlash bo'yicha katta tajribaga ega mutaxassislar ishtirokida o'quv jarayoniga yangi o'quv dasturlari, zamonaviy pedagogika va intellektual texnologiyalarni joriy etish orqali ta'lim muassasalarida o'qitish sifatini oshirishga qaratilgan seminar bo'lib o'tdi¹³⁴.

O'zbekistonda "Hayot davomida ta'limni rivojlantirish kontsepsiyasi"ga muvofiq KHT tizimida siyosat va strategiyani shakllantirishda maqsadli orientir sifatida kompetensiyaga asoslangan "Modulli o'quv dasturlarini ishlab chiqish"dan iborat bo'lib, tan olingan vositalar / usullardan foydalangan holda ish beruvchin / mehnat bozori talablarini o'quv dasturlarida aks ettirish nazarda tutilmoqda¹³⁵.

D.1.4. Ta'lim berish va o'rganish muhitini yaxshilash

"2019-2023 yillarda O'zbekiston ta'lim sektorining rejasini"¹³⁶ va Oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha muddatda rivojlantirish konsepsiyasiga muvofiq ta'limni ishlab chiqarishga integratsiyalash masalalari qayta ko'rib chiqilmoqda, shu jumladan ish joyida o'qitishni tashkil etish, rivojlangan mamlakatlarning individual ekspertlar va donორlarni jalb qilgan holda ilg'or texnologiyalardan foydalangan holda kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash bo'yicha xususiy ta'lim muassasalarini faoliyatini rivojlantirish nazarda tutilmoqda.

2019-2023 yillarda O'zbekiston ta'lim sohasini rivojlantirish rejasida 4-strategik yo'nalishga muvofiq kelgusi besh yil ichida kasb-hunar ta'limi muassasalari va oliy o'quv yurtlari modernizatsiya qilinadi, zamonaviy o'quv qo'llanmalari va raqamli texnologiyalar bilan jihozlangan o'quv jarayoniga kiritiladi.

¹³¹ Q.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 25/01/2018 y.dagi PF-5313-son Farmoni. <http://lex.uz/docs/3523198>

¹³² O'sha joyda.

¹³³ Britaniya kengashi: Ish bilan ta'minlash ko'nikmalarini rivojlantirish loyihasi.

¹³⁴ <http://www.erasmusplus.uz/ru/news/137.htm>

¹³⁵ "O'zbekistonda hayot davomida ta'limni rivojlantirish kontsepsiyasi" loyihasini ko'ring, Toshkent - 2018 y. http://www.dvv-international-central-asia.org/fileadmin/files/central-asia/documents/Publications_and_other_media/Publications/Adult_Education/LLL-Promotion_Concept-UZB_final_ru.pdf

¹³⁶ Education Sector plan 2019 – 2023. Uzbekistan <https://www.globalpartnership.org/content/education-sector-plan-2019-2023-uzbekistan>

Kasb-hunar kollejlarning zamonaviy moddiy-texnika bazasini, shu jumladan yuqori samarali o'quv va laboratoriya uskunalarini, kompyuter texnologiyalari va innovatsion texnoparklarni shakllantirish, ularni yanada mustahkamlash va undan samarali foydalanish kasb-hunar ta'limi sohasida yangi o'qitish tizimining ustuvor vazifalari hisoblanadi¹³⁷.

D.2. O'qituvchilar va instruktorlar

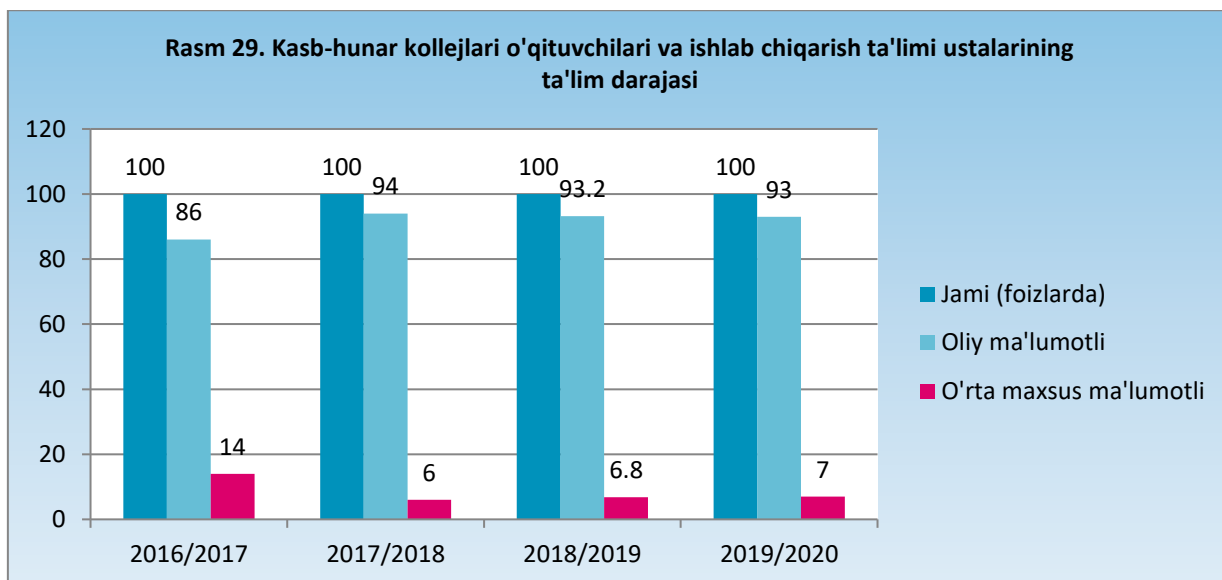
D.2.1. KHT tizimida o'qituvchilar va instruktorlar tarkibi

A blokda taqdim etilganidek, 2017/2018 o'quv yilidan 11 yillik majburiy umumiy o'rta ta'lim tizimiga o'tish va kasb-hunar ta'limi tizimini isloh qilish boshlanishi munosabati bilan kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qituvchilar va kasb-hunar ta'limi ustalari soni keskin kamaydi.

O'qituvchilar va ishlab chiqarish ta'limi ustalarining umumiy soni (o'rindoshlarni hisobga olgan holda) 2019 yil iyul oyida 32,3 ming kishini tashkil etdi va 2019/2020 o'quv yilining boshida ularning soni 46 foizga kamaydi va 18,1 ming kishini tashkil etdi¹³⁸.

2016-2019 yillarda kasb-hunar ta'limi muassasalari o'qituvchilarining ta'lim darajasi bo'yicha tasnifi 29-rasmda keltirilgan.

O'qituvchilar uchun beshta martaba darajasi mavjud, ya'ni. O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi tizimining o'qituvchilari va ishlab chiqarish ustalari (amaliy mashg'ulotlar uchun). Kirish darajasi faqat SSVE diplomiga ega o'qituvchilar uchun mo'ljallangan. Keyingi daraja - oliy ma'lumotli o'qituvchilar uchun - ushbu guruhga eng ko'p o'qituvchilar kiradi - o'qituvchilar umumiy sonining taxminan 93,0 foizi (29-rasmga qarang). Ushbu darajaga shuningdek, katta, etakchi va bosh o'qituvchilar toifasidagi o'qituvchilar kiradi.

Manba: O'zR Davlat statistika qo'mitasi

O'qituvchilarning kasbiy o'sishi ko'plab omillarga, shu jumladan akademik ma'lumotlarga va sertifikatlash natijalariga bog'liq.

Lavozimlarni ko'tarish attestatsiya natijalariga va boshqa talablarning bajarilishiga, masalan, magistr darajasiga (katta o'qituvchilar lavozimlari uchun majburiy) ega bo'lishiga, ish tajribasiga bog'liq bo'lib, ular nazariy testlar natijalari va har 3-5 yilda taqdim etilgan portfel asosida tasdiqlanadi yoki oshiriladi.

O'qituvchilarning martaba o'sishi ularni attestatsiyadan o'tkazish natijalari bilan belgilanadi. Siz har 5 yilda sertifikatlashingiz kerak, u har yili mart - iyun oylarida o'tkaziladi. O'qituvchilar o'zlarining yozma arizalari bo'yicha uni muddatidan oldin olishlari mumkin.

Attestatsiya natijalariga ko'ra o'qituvchilarga ikkinchi, birinchi va yuqori malaka toifalari beriladi, attestatsiyadan o'tganligi va tegishli malaka berganligi to'g'risida sertifikat beriladi.

¹³⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 25 yanvardagi PF-5313-sonli qarori. <http://lex.uz/docs/3523198>

¹³⁸ OO'MTV ma'lumoti

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, 2019/2020 o'quv yilining boshida kasb-hunar kollejlari o'qituvchilar soni 18,1 ming kishini tashkil etdi, shundan 16,8 ming kishi oliy ma'lumotli, 1,3 ming kishi maxsus o'rta ma'lumotli. Ta'lim darajasi bo'yicha o'qituvchilar kontingenti mintaqalar kesimida quyidagilar¹³⁹ (q. tablitsa 17).

Jadval 17. 2019/2020 o'quv yilida hududlar bo'yicha kasb-hunar kollejlari o'qituvchilarining kontingenti

Hududlar	Oliy ma'lumotli o'qituvchilar ulushi, umumiy songa nisbatan foizda	O'rta maxsus ma'lumotli o'qituvchilar ulushi, umumiy songa nisbatan foizda
O'zbekiston Respublikasi	92,5	7,5
Qoraqalpog'iston Respublikasi	95,5	4,5
viloyatlar		
Andijon	92,1	7,9
Buxoro	93,4	6,6
Jizzax	92,3	7,7
Qashqadaryo	99,2	0,8
Navoi	94,7	5,3
Namangan	90,5	9,5
Samarqand	87,2	12,8
Surxondaryo	92,8	7,2
Sirdaryo	88,6	11,4
Toshkent	88,0	12
Farg'ona	92,6	7,4
Xorazm	98,2	1,8
Toshkent sh.	97	3

O'qituvchilar va magistrlar uchun umumiy yosh taqsimoti quyidagicha: o'qituvchilarning 32% - 40 yoshgacha, 30 yoshgacha o'qituvchilar ulushi 36%, 40 yoshdan 50 yoshgacha bo'lganlar - 20%, 50 yoshdan 60 yoshgacha - 11 % va 60 yoshdan katta - 1%.

Mintaqalar bo'yicha o'qituvchilar va magistrarning umumiy soni va yosh taqsimoti nisbatan o'xshash: Buxoro va Samarqandda 30 yoshgacha o'qituvchilarning ulushi ancha yuqori. O'qituvchilarning umuman yoshi pastligi, ularning ko'pchiligi to'g'ridan-to'g'ri universitetdan kelganliklari va kompaniyalarda tajribasi kam yoki umuman yo'qligi bilan bog'liq. Bunga o'rtacha 36 yosh va o'rtacha 14 yillik o'qitish tajribasi yordam beradi.

D.2.2. KHT tizimida o'qituvchilik kasbiga kirish

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni 5-moddasiga¹⁴⁰ ko'ra tegishli ma'lumotga, kasbiy tayyorgarlikka va yuksak axloqiy xususiyatga ega bo'lgan shaxs o'qituvchilik faoliyati bilan shug'ullanish huquqiga ega. Ulardan o'qitiladigan mavzular bo'yicha pedagogik, muhandislik-pedagogik yoki tegishli oliy ma'lumot talab qilinadi.

Kasb-hunar ta'limi tizimi uchun o'qituvchilar tayyorlash oliy ta'lim tizimida (institutlar, universitetlar) amalga oshiriladi. O'qituvchilarni o'qitish dasturlari o'qitish amaliyotini va tarkib ma'lumotlarini o'qitishni o'z ichiga oladi. Ta'lim bakalavri dasturi to'rt yildan iborat bo'lib, jami 204 xaftani tashkil etadi, shu davr mobaynida talabalar nazariy va amaliy mashg'ulotlar olib boradilar, ikkinchisi esa taxminan 16 hafta davom etadi.

Bundan tashqari, bo'lajak o'qituvchilar tajribali o'qituvchilardan o'rganish uchun kuzatuvchi sifatida har biri 45 daqiqa davomida 20-25 sinflarida qatnashadilar. Induksiya dasturlari mavjud, ammo asosiy e'tibor o'qitish va o'rganishdan ko'ra ma'muriy tartib-qoidalarga rioya qilishga qaratilgan¹⁴¹.

¹³⁹ Davlat statistika qo'mitasi ma'lumoti

¹⁴⁰ O'zRning «Ta'lim to'g'risida»gi qonuni. <https://www.lex.uz/docs/15622>

¹⁴¹ World bank group. Uzbekistan Education Sector Analysis. Final Report, 2018.

Universitetlarni tamomlagan talabalar ta'lim muassasalarida, shu jumladan kollej va litseylarda dars berish huquqiga ega.

Shunday qilib, ta'lim muassasalarida, shu jumladan kollej va litseylarda o'qitish huquqini olish uchun siz o'zingizning ixtisosingiz bo'yicha kamida kamida bakalavr darajasida oliy ma'lumotga ega bo'lishingiz kerak. Magistr va doktorlik darajalariga ega o'qituvchilar ham bor.

Ta'lim muassasasining ma'muriy shtati to'g'risidagi nizomda ham kamida 3 yil rahbar yoki fan doktori sifatida ish stajiga ega bo'lishdan tashqari aytarli darajada maxsus talablar mavjud emas.

KHT o'qituvchilari ikki toifaga bo'linadi: faqat nazariyani o'rgatadigan o'qituvchilar va seminarlarda amaliy mashg'ulotlar olib boradigan ishlab chiqarish ta'lim ustalari.

Pedagog kadrlarga, oliy o'quv yurtlarini yoki kasb-hunar ta'limi muassasalarini tugatgandan so'ng, quyidagi tartibda malaka toifasi (lavozimi) beriladi:

o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi darajasidagi o'qituvchilar uchun - o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi ma'lumotli o'qituvchi lavozimi;

bakalavr darajasiga ega professor-o'qituvchilar tarkibi - oliy ma'lumotli mutaxassis yoki o'qituvchi lavozimi;

magistr darajasiga ega bo'lgan mutaxassislar, shuningdek, ilmiy darajalar joriy etilishidan oldin olingan oliy ma'lumotli o'qituvchilar - ikkinchi malaka toifasi yoki katta o'qituvchi lavozimi (ushbu malaka toifasiga yoki lavozimiga ega bo'lgan o'qituvchilar besh yildan keyin keyingi attestatsiyaga jalb qilinadi).

Falsafa doktori(PhD) yoki fan doktori (DSc) unvoniga ega bo'lgan o'qituvchilar - eng yuqori malaka toifasi yoki katta o'qituvchi lavozimi (ushbu malaka toifasiga yoki lavozimiga ega bo'lgan o'qituvchilar tarkibi) sertifikatlashda qatnashmaydi)¹⁴².

O'qituvchilarni tanlash va ishga qabul qilish jarayoni qat'iy yoki etarli darajada keng qamrovli emas, chunki u ko'pincha predmetlar bo'yicha bilimlar va o'qitish qobiliyatlarini baholashni, o'quv portfelini baholashni va ma'lum miqdordagi amaliy tajribani o'z ichiga olmaydi.

O'qituvchini jalb qilish uchun kollej mahalliy Bandlik markazi va / yoki mahalliy gazetalarda reklama joylashtiradi. Shundan so'ng, nomzodlarning ish staji, ma'lumoti va boshqa asosiy malakalari to'g'risidagi ma'lumotlarga asosan tanlov o'tkaziladi.

Har bir kasb-hunar kollejida professor-o'qituvchilarni ishga qabul qilish yoki ajratishni boshqarish uchun komissiya tuzish, shu jumladan skrininglar, suhbatlar va yakuniy qarorlar qabul qilish odatiy holdir.

Nopedagogik fanlardan oliy ma'lumotli o'qituvchilar kasb-hunar kollejlari va litseylarida dars berish uchun malaka oshirish kurslarini o'tashlari shart. Ushbu malaka oshirish kurslari turli xil variantlarda taqdim etiladi. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzuridagi institut va ixtisoslashtirilgan oliy o'quv yurtlari kunduzgi malaka oshirish kurslarini 16 haftagacha yoki 576 soatgacha davom ettiradi.

D.2.3. KHT o'qituvchisini bandlik maqomi

2019/2020 o'quv yilining boshida kasb-hunar ta'limi tizimida ishlayotgan o'qituvchilar va ishlab chiqarish ta'limi ustalarining umumiy sonidan 93 foizi oliy ma'lumotga ega.

O'qituvchilar tarkibining deyarli 90 foizi doimiy ish bilan ta'minlangan va 50 foizdan ortig'i ayollardir. O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi muassasalarining professor-o'qituvchilar tarkibi nisbatan yoshdir - 50 foizdan ortig'i 45 yoshgacha bo'lgan yoshlar, o'rtacha ish staji 12 yil va umumiy ish staji 15 yil. O'qituvchilarning deyarli 80 foizi o'zbek tilida dars beradi va atigi 3 foizi rus tilida dars beradi¹⁴³.

KHT tizimida o'qituvchilarni ish bilan ta'minlash to'g'ridan-to'g'ri mahalliy boshqaruv organlari - hokimiyat bilan o'zaro bog'liq bo'lib, ular hududni iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha talabalar uchun qabul kvotasini belgilab berishdi. Ushbu kvota har bir kollejning moliyaviy xarajatlarini, shu jumladan amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish xarajatlarini aniqlaydi.

Amaldagi qonunlarga muvofiq kasb-hunar kollejlari o'qituvchilarni ishga qabul qiladi va ishdan bo'shatadi. Ba'zi texnik kasblarda ishlab chiqarish ta'limi ustalari o'qituvchilik vazifalarini bajarib bo'lgach, kompaniyalarda ishini davom ettiradilar.

¹⁴² Qarang: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi 392-sonli "Maktabgacha, umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar va maktabdan tashqari davlat ta'lim muassasalarining pedagog kadrlarini attestatsiyadan o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash to'g'risida" gi 83-bandi.

¹⁴³ World bank group. Uzbekistan Education Sector Analysis. Final Report, 2018.

2016/2017 o'quv yili bilan taqqoslaganda, so'nggi 2-3 yilda kollej o'qituvchilarining qariyb 90% islohotlar boshlangach kollejlarga talabalarni qabul qilish to'xtatilganligi sababli maktablarga, akademik litseylarga va boshqa tashkilotlarga ko'chib o'tishdi.

Kasb-hunar ta'limi islohoti tufayli o'qituvchilar tarkibida kadrlar almashinuvi mavjud. Eng yaxshi o'qituvchilarga talab, ayniqsa mintaqaviy darajada pastligicha qolmoqda.

D.2.4. KHT tizimida o'qituvchilar va ishlab chiqarish ta'limi ustalarining kvalifikatsiyasi

KHT tizimi o'qituvchilari va ishlab chiqarish ta'limi ustalari faoliyatini baholash ularda ta'lim berish ko'nikmasini yaxshilash, pedagogik ko'nikmalarini mustahkamlash; ish haqini oshirish uchun shart-sharoit yaratish; chet tilini o'rganishni qo'llab-quvvatlash; kompyuter va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini, jumladan internet bilan ishlash ko'nikmalarini oshirish maqsadida amalga oshiriladi¹⁴⁴.

O'qituvchining faoliyati va attestatsiya natijalarini baholash asosida ular o'qituvchilik faoliyatidagi past darajaga tushirilishi mumkin, agar ular attestatsiyadan o'tmagan bo'lsalar va ular eng past darajaga erishgandan so'ng, oxir-oqibat ular kasbidan chetlashtirilishi mumkin.

Sertifikatlashtirish ikki bosqichda amalga oshiriladi: birinchi bosqichda - sertifikatlangan fan bo'yicha malaka testining natijalari, o'qituvchilik mahorati va ish samaradorligi ekspertlar guruhi tomonidan o'rganiladi va tegishli tavsiyalar tayyorlanadi; ikkinchi bosqichda - sertifikatlashtirish komissiyalari ekspertlar guruhi tomonidan o'rganilgan birinchi bosqich natijalarini tahlil qiladi, sertifikatlashtirish jarayonida to'plangan hujjatlar to'plamini (portfelini) o'rganadi va o'qituvchilar tarkibini malaka toifasida (lavozimida) qoldirish yoki boshqa toifaga (lavozimga) o'tish to'g'risida qaror qabul qiladi.

Ammo, baholash har besh yilda bir marta o'tkaziladiganligi sababli, samarasiz o'qituvchilar sinfda qolishlari mumkin, bu esa talabalar faoliyatiga ta'sir ko'rsatishi kerak, aniq choralar ko'rilishidan bir necha yil oldin.

Kasb-hunar ta'limi tizimining pedagog kadrlarini malakasini oshirish va qayta tayyorlash O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzuridagi Kasb-hunar ta'limi menejerlari va pedagogik kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti rahbarligi ostida amalga oshiriladi.

Kasb-hunar ta'limi tizimidagi o'qituvchilar uchun malaka oshirish kurslari tanlangan oliy o'quv yurtlarida o'tkaziladi. Ta'lim muassasasi malaka oshirish kursiga o'qituvchining nomzodini taklif qiladi, mas'ul hududiy kasb-hunar ta'limi bo'limi o'quv ehtiyojlarini aniqlaydi va yaqinlashib kelayotgan malaka oshirish kursiga talabalar ro'yxati bo'yicha yakuniy qarorni qabul qiladi.

Kurslar turli formatlarda, shu jumladan yuzma-yuz o'qitish, yuzma-yuz o'rganish va kollejdagi individual yoki amaliy topshiriqlar, Usto-shogird mexanizmlari va firmalarda stajirovkalarni o'z ichiga oladi.

Malaka oshirish kurslarining o'quv rejasi har uch yildan besh yilgacha O'IMH buyurtmasi asosida yangilanadi. Keyingi ta'lim kurslari umuman o'qituvchilik kasbiga oid umumiy bilim, bilim va ko'nikmalarni, tegishli mavzular va tegishli mavzularga oid bilim va ko'nikmalarni qamrab oladi.

144 soatlik yakka tartibda o'qitishning 82 tasi o'qituvchilarning ixtisoslashuvi, darslarga tayyorgarlik ko'rish va tajribalarni tahlil qilish bo'yicha amaliyotga bag'ishlangan. Amaliy soatlarda boshqa ta'lim muassasalariga ekskursiyalar mavjud. Trening yakunida ishtirokchilar imtihon topshiradilar. Kunduzgi o'qishdan tashqari, masofadan o'qitishga 178 soat miqdorida vaqt ham ajratilgan.

Har bir ta'lim yo'nalishi bo'yicha qo'shimcha ta'lim kurslari butun mamlakat bo'ylab bir xil bo'lib, kasb-hunar kollejlari va o'qituvchilarining o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olmaydi. Shunday qilib, o'qituvchilar uchun o'quv kurslari yoki borishni istagan kurslar orasidan tanlash imkoniyati cheklangan.

Mahalliy ekspertlar guruhlarining fikriga ko'ra, kadrlar malakasini oshirish tizimidagi kamchiliklarga quyidagilar kiradi: (a) ta'lim muassasalari va malaka oshirish instituti tomonidan malaka oshirishni tashkil qilishdagi rasmiyatchilik; past samaradorligi tufayli kasbiy rivojlanish qiymatining past obro'si; o'qituvchilar uchun teng ish haqi kafolatlangan, shu jumladan malaka oshirish tizimini etarli darajada moliyalashtirish; malaka oshirish institutining zaif moddiy-texnik va ilmiy-uslubiy bazasi; "ToT" (murabbiylarni tayyorlash), ya'ni o'qituvchilarga dars beradiganlarning darajasi va tayyorgarligi talab darajasida emasligi. Tizimda moliyaviy menejment va inson resurslarini boshqarish bo'yicha zarur bo'lgan maxsus treninglar mavjud emas.

Murabbiylik va kouching shaklidagi professional rivojlanish amaliyoti hali respublikamizda o'qituvchilarga beriladigan malaka oshirish imkoniyati sifatida keng tarqalmagan.

¹⁴⁴ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi 392-sonli "Maktabgacha, umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar va maktabdan tashqari davlat ta'lim muassasalarining pedagog kadrlarini attestatsiyadan o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash to'g'risida" gi qaroriga qarang.

Shubhasiz, bu masalada davlat ta'lim muassasalari o'rtasida xususiy o'qituvchilar va nodavlat tashkilotlar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish juda muhimdir. Bu, ayniqsa, KHT masalasi ikkinchi darajaga aylangan ijtimoiy va gumanitar fanlar sohasida, ayniqsa sotsiologik masalalarda, shu jumladan har bir o'qituvchi va o'quvchining ijtimoiy ongini oshirishda dolzarb hisoblangan masala sifatida muhimdir.

D.2.5. KHT tizimida o'qituvchilar va instruktorlarni jalb qilish va saqlab qolish

O'zbekistonda o'qituvchilarning mavqei va ish haqi nisbatan past bo'lgani uchun kasb-hunar kollejlari o'z sohalaridan malakali mutaxassislarni jalb qilishda jiddiy qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar.

KHT tizimi oldida turgan asosiy muammolar qatorida YuNISEF (2018) o'quvchilarni mehnat bozoriga tayyorlashga qodir malakali kadrlarni tayyorlash va jalb qilishni ta'kidlaydi. Hududlarda ma'lum bir mutaxassislik bo'yicha o'qituvchilarni jalb qilish deyarli amalga oshirilmayapti, lekin aynan hududlarda hozirda yangi ish o'rinlari yaratilmoqda va buning uchun kreativ fikrlaydigan kadrlar zarur.

O'qitish ishlariga qo'yiladigan malaka talablari ko'pincha salohiyatli iqtidorli o'qituvchilar uchun jozibador emas, chunki ular eski printsiplar asosida ishlab chiqilgan, masalan, o'qituvchining lavozimi va maqomi moslashuvchan va realistik ko'rsatkichlar va mezonlarga emas, balki ularning ilmiy darajasi bilan bog'langan.

Bundan tashqari, o'qituvchilarni jalb qilish va ularni saqlab qolish asosan ta'lim muassasasi rahbarining vazifasi hisoblanadi. Bir vaqtning o'zida bu masalaga o'zuvchilarni ham e'tiborini qaratish mumkin edi, chunki muayyan o'qituvchining talabalar o'rasida obro'si va professionallik darajasini inobatga olgan holda ular faoliyatini baholashga talabalar o'z xulosalarini berishlari mumkin bo'lar edi.

Davlatimiz rahbarining tegishli Farmoni qabul qilingandan keyin¹⁴⁵, KHT bo'yicha yangi nizomni amalga kiritish bilan pedagoglarni jalb qilish, rag'batlantirish va mehnatiga haq to'lashning yangi va samarali mexanizmlari joriy qilinishi mumkin. Chunki KHT tizimining jozibadorligini oshirish ushbu kabi omillarga bog'liq bo'ladi.

D.2.6. Professional rivojlanishni boshqarish, rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash

Mamlakatimiz Prezidentining 2019 yil 11 iyuldagi UP-5763-sonli "Oliy va o'rta maxsus ta'lim sohasida menejmentni isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida" gi farmoniga muvofiq¹⁴⁶, zamonaviy va mustaqil fikrlaydigan, bilimli va yuqori malakali kadrlar tayyorlash; zamonaviy bilim va malakaga ega, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va chet tillarini puxta egallagan kadrlar tayyorlash sifatini ta'minlash oliy va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tizimini tubdan takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi.

2015 yil sentyabr oyida O'zbekiston hukumati Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) 192 ta a'zo davlatlari hukumat rahbarlari bilan birgalikda "Dunyomizni o'zgartirish: 2030 yilgacha barqaror rivojlanish kun tartibi" dasturi ¹⁴⁷ va Barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirish majburiyatini o'z zimmasiga olgan.

O'zbekiston xalqaro miqyosda kelishilgan ko'rsatkichlarni mahalliyashtirish / moslashtirish bo'yicha zarur choralarni ko'rди. 2017 yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni bilan 2017-2021 yillarda mamlakatni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha "Harakatlar strategiyasi" tasdiqlangan bo'lib unda "uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, mehnat bozori ehtiyojlariga muvofiq yuqori malakali kadrlar tayyorlash va sifatli ta'lim xizmatlari qamrovini oshirish" vazifalari belgilandi¹⁴⁸.

2018 yil 20 oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "2030 yilgacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 841-sonli qarori qabul qilindi, unda 16 ta maqsad va 127 ta vazifa belgilandi.

Ushbu Qarorda "2030 yilga qadar malakali o'qituvchilar sonini sezilarli darajada ko'paytirish, shu jumladan xalqaro hamkorlikni rivojlantirish orqali o'qituvchilarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini takomillashtirish belgilandi¹⁴⁹.

KHT tizimini malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash va ularning malakasini oshirish imkoniyatlarini yaratish maqsadida bir qator zarur choralar ko'rildi.

¹⁴⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kasb-hunar ta'limi tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2019 yil 6 sentyabrdagi UP-5812-sonli Farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/4500929>

¹⁴⁶ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 11.07.2019 yildagi PF-5763-sonli Farmoni <http://lex.uz/docs/4415393>

¹⁴⁷ <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

¹⁴⁸ <http://www.lex.uz/ru/docs/3107042>

¹⁴⁹ 2030 yilgacha bo'lgan davrda Barqaror rivojlanishning milliy maqsad va vazifalarini amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 20 oktyabrdagi 841-sonli qarori, <http://lex.uz/docs/4013358>

Masalan, O'zbekistonda har uch yilda bir marta KHT tizimi o'qituvchilari oliy o'quv yurtlari tomonidan taklif etilayotgan majburiy malaka oshirish kurslaridan o'tishlari shart¹⁵⁰. Malaka oshirish kurslari davlat tomonidan moliyalashtiriladi.

Amaldagi qoidalariga ko'ra, malaka oshirish kurslarida o'qitish biro y davom etadi (24 kun, 144 soat).

Ishlab chiqarish ta'lim ustalari - amaliyotchi o'qituvchilar uchun amaliyotlar oliy o'quv yurtlarining tarmoq sohalarida amalga oshiriladi. Masalan, axborot texnologiyalari bo'yicha o'qituvchi-magistrlar axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha ixtisoslashtirilgan universitetda malaka oshirish va malaka oshirishdan o'tdilar.

Bundan tashqari, o'qituvchilar malaka oshirishlari kerak bo'lgan xususiy yoki qo'shimcha malaka oshirish kurslarida o'qishlari mumkin, shuningdek, malaka oshirish uchun konferentsiyalar va boshqa tadbirlarda ishtirok etishlari mumkin. Donor tashkilotlar mablag'lari hisobidan stajirovka, ish safarlaridan o'tish qo'llab-quvvatlanadi.

O'qituvchining ishini kollej darajasida tan olishda motivatsion mexanizm mavjud, ular diplomlar va ish haqining 40 foizigacha bo'lgan ustama bilan taqdirlanadi.

Kasb-hunar ta'limi muassasalari o'qituvchilarining maoshlari ularning malaka toifalarining yaxshilanishi bilan bir qatorda ko'paymoqda, bu esa o'qituvchilarning martaba o'sishini rag'batlantiradi.

Shuni ta'kidlash kerakki, o'qituvchilarga ikkinchi, birinchi va yuqori malaka toifalarini berish har 5 yilda bir marta o'tkaziladigan ularning attestatsiyasi natijalariga ko'ra amalga oshiriladi.

D.2.7. KHT o'qituvchilari sifatini ta'minlash

Sifatni ta'minlash tizimi o'qituvchilar faoliyatini nazorat qilish, kuzatib borish va baholash bo'yicha qoidalar va protseduralardan iborat.

"Ta'lim to'g'risida" gi qonunga muvofiq Davlat ta'lim standartlari umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'limning mazmuni va sifatiga qo'yiladigan talablarni belgilaydi.

Qo'llab-quvvatlash va sifatni ta'minlash uchun javobgarlik boshqaruvning barcha darajalarida taqsimlanadi.

Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasiga (keyingi o'rinlarda Davlat inspeksiyasi) professor-o'qituvchilar tarkibining sifatini nazorat qilish, kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish, ta'lim tizimining o'qituvchilar tarkibiga malaka toifalarini berish sohasidagi davlat siyosatini amalga oshirish vakolati berilgan.

Davlat inspeksiyasiga, shuningdek, ta'lim muassasalarini idoraviy bo'ysunishidan va tashkiliy-huquqiy shakllaridan qat'i nazar, sertifikatlash va davlat akkreditatsiyasidan o'tkazish vakolati berilgan.

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi (OO'MTV) mamlakatdagi oliy va o'rta maxsus ta'limni bevosita boshqarish va rivojlantirish uchun mas'ul bo'lgan organdir.

KHTda o'qituvchilarning sifatini ta'minlash o'qituvchilar va ta'lim muassasalari ma'murlarini attestatsiyadan o'tkazish, har uch yilda o'qituvchilarning malakasini oshirish va yaxshi natijalar uchun o'qituvchilarga mukofotlar to'lash bilan tavsiflanadi.

Agar kasb-hunar ta'limi o'qituvchisi "attestatsiyadan o'tmagan" bo'lsa, u holda u maxsus o'quv kurslariga yuboriladi va kelgusi yilda qayta attestatsiyadan o'tadi.

Kollejlarda barcha o'qituvchilar va mutaxassisliklar bo'yicha yil davomida monitoring mexanizmi qo'llaniladi. Bunday mexanizm darslarni kuzatish, o'quvchilarning davomatini va sinfdan tashqari ishlarini nazorat qilish (masalan, fan olimpiadalarida muvaffaqiyat), talabalarining bilim darajasi (test natijalari asosida) va talabalar so'rovlarini o'z ichiga olgan bir nechta tarkibiy qismlardan iborat.

O'qituvchilarning ishini baholash doimiy ravishda, shu jumladan talabalarni so'roq qilish orqali amalga oshiriladi. Masalan, 2017 yilda Jahon banki mutaxassislari tomonidan o'tkazilgan so'rovnomalar natijalari shuni ko'rsatadiki, kasb-hunar ta'limi muassasalari ma'murlari va ularning o'quvchilari o'z o'qituvchilarining ishlarining sifatidan mamnun bo'lib, ularga 1 dan 5 gacha bo'lgan shkala bo'yicha 4 ball (maksimal ball 5) qo'yishgan¹⁵¹.

¹⁵⁰ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida malakali pedagogik kadrlarni tayyorlash va to'ldirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2012 yil 26 maydagi PQ-1761 qarori. <https://lex.uz/docs/2015822>

¹⁵¹ Jahon banki. "O'zbekiston. Kasb-hunar ta'limi va o'qitish tizimi - Tezkor baholash", 2017 y.

Kollej o'qituvchilari o'z o'quvchilarining fan olimpiadalari kabi turli musobaqalardagi ko'rsatkichlari uchun rag'batlantirish uchun to'lanadigan ish haqi miqdorini (40 foizgacha) olishlari mumkin.

D.3. Sifat va sifatni ta'minlash

D.3.1. Sifat va KHT mazmunini unga mosligi

Amaldagi kasb-hunar ta'limi standartlari kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilarining vakolatlariga bo'lgan talablarini va talablarini belgilaydi, ular kasb-hunar ta'limi dasturlari shaklini belgilaydi va kasb-hunar kollejlari fan mazmuni, o'quv rejasi, pedagogik jihatlar va baholashning rivojlanishi va qo'llanilishining boshlang'ich nuqtasi bo'lib xizmat qiladi.

Vazirlar Mahkamasining qarori bilan tasdiqlangan o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi davlat ta'lim standarti to'rt tarkibiy qismni o'z ichiga oladi: (1) o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi bazasi o'quv rejasi; (2) o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilariga qo'yiladigan umumiy talablar; (3) ta'lim sohalariga qo'yiladigan malaka talablari tarkibi; (4) kasblar, mutaxassisliklar va o'qitish yo'nalishlari milliy tasnifini ishlab chiqishga qo'yiladigan talablar¹⁵².

KHT tizimidagi o'quv dasturi uchta asosiy qismdan iborat - umumta'lim fanlari, talabalar o'z mutaxassisligi bo'yicha o'qigan kasbiy kurslar va tanlangan mutaxassisligidan qat'iy nazar barcha talabalar uchun majburiy bo'lgan ishlab chiqarish amaliyoti.

Davlat ta'lim standartiga muvofiq, talab qilingan 4,470 soatlik dasturning 43,8 foizi umumiy ta'lim fanlariga, 23 foizi - kasbiy fanlarga, 29,2 foizi - o'quv va ishlab chiqarish amaliyotiga, qolgan 4 foizi - boshqa fanlarga va sertifikatlashtirishga ajratilgan¹⁵³.

Hozirgi amaliyot shundan iboratki, kasb-hunar kollejlari o'quv dasturlarini mahalliy ehtiyojlarga moslashtirish huquqiga ega bo'lishidan qat'iy nazar, kasb-hunar ta'limi standartlari o'quv dasturlarini bir xilligini ta'minlaydi.

Afsuski, amaldagi standartlar va ularning mazmuni, kasb-hunar ta'limi va o'qitish bo'yicha o'quv dasturlari, shuningdek bitiruvchilarning malakasini baholashga qo'yiladigan talablar mehnat bozori ehtiyojlari qondirishda etarlicha samaradorlikni ko'rsatmadi.

Xalqaro ekspertlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, barcha darajadagi ta'lim va kasb-hunar ta'limi tizimining bitiruvchilari mehnat bozori talablariga javob bermaydigan va "shaxsiy mahorat" ga ega bo'lmagan ko'nikmalarga ega. Ish beruvchilar etarli darajada o'qitilgan ishchilar etishmasligi va aloqa, jamoada ishlash va yuqori darajadagi fikrlash qobiliyatlari kabi shaxsiy qobiliyatlarning etishmasligi haqida xabar berishadi¹⁵⁴.

Kasb-hunar kollejlari bitiruvchilarining bandlik darajasi va ularning bandligiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar 3.C blokda keltirilgan.

2018 yilgacha berilgan majburiy va bepul kasb-hunar ta'limi mehnat bozorida yaxshi natijalarni bermadi. 2017 yilda kasb-hunar kollejlari bitiruvchilarining bandligi 54,2 foizni tashkil etdi. Ish bilan band bo'lganlar orasida faqat 59% erkaklar va ayollarning 51% o'qish sohasi bilan bog'liq lavozimlarga ishga qabul qilindi va ularning 60% ularning malakasi darajasidan pastroqqa ishga qabul qilindi.¹⁵⁵

KHT tizimida islohotlar boshlangunga qadar mavjud vaziyat shuni ko'rsatdiki, kasb-hunar kollejlari va ish beruvchilar yuqoridagi muammolarni, shu jumladan malakalarni oshirish, o'quv dasturlarini takomillashtirish va amaliy o'rganish kabi muammolarni hal qilish uchun etarli darajada hamkorlik qilmaganlar. Printsipial jihatdan hamkorlik mavjud, ammo amalda kasb-hunar kollejlari va ish beruvchilar o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish talab darajasida bo'lmagan.

D.3.2. Определение качества результатов обучения

1997 yilda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonunida ta'lim sifati bo'yicha me'yor belgilanmagan. Yangi KHT da ta'lim muassasalari ishining o'ziga xos sifat standartlari va ularning faoliyatini baholashning yangi mexanizmlari kerak.

¹⁵² O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida" 2017 yil 6 apreldagi 187-sonli qarori

¹⁵³ O'sha joyda. Shuningdek qarang: "O'zbekiston Respublikasida o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash to'g'risida", 06.07.2012 yildagi 200-son.

¹⁵⁴ UNESCO. O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi siyosatining sharhi. 2018 yil 17-18 dekabr, Toshkent sh.

¹⁵⁵ OTB. 2018. Ish beruvchilar so'rovnoma. TA9256.

Yangi tahrirdagi Ta'lim to'g'risidagi qonun loyihasida ta'lim sifati "o'quvchilarning tayyorgarlik darajasining davlat ta'lim standartlari va davlat ta'lim talablariga muvofiqligi" haqida tushuncha berilgan¹⁵⁶.

Ta'lim sifatining asosiy ko'rsatkichlaridan biri bu ta'lim muassasalarining natijasi bo'lib, unga erishish ko'plab omillarga bog'liq.

Kasb-hunar ta'limi va o'qitish sifatini ta'minlash uchun davlat ta'lim standartlari ishlab chiqilgan va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlangan.

Davlat ta'lim standartlari (DTS) kadrlar tayyorlash sifatiga, ta'lim mazmuniga qo'yiladigan talablarni belgilaydi; shuningdek, talabalarning kerakli va etarli darajada tayyorligi va ta'lim muassasalari bitiruvchilariga qo'yiladigan malaka talablari; kerakli miqdordagi o'quv yuklamasi; ta'lim muassasalari faoliyati va kadrlar tayyorlash sifatini baholash tartibi va mexanizmlarini belgilaydi¹⁵⁷.

DTS ta'limning yakuniy natijalariga, talabalarning bilim darajasi va kasbiy mahoratini davriy baholash, shuningdek ta'lim faoliyati sifatini nazorat qilish tartibi va tartibini belgilaydi.

Ta'lim va tarbiya jarayonlari, ta'lim tizimini pedagogik texnologiyalar va axborot ta'minoti, ta'lim darajasi, o'quv yurtlari talabalar va bitiruvchilarining malakasini nazorat qilish bo'yicha me'yorlar va talablar ham DTS tomonidan belgilanadi.

DTS o'quv jarayonini tartibga soluvchi va ta'lim muassasalari faoliyatini baholashni tartibga soluvchi boshqa me'yoriy hujjatlarni yaratish uchun asosdir.

DTSni tasdiqlash va o'zgartirishlar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan amalga oshiriladi, chunki respublikaning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga mos ravishda kadrlar tayyorlash darajasi va tayyorgarligi darajasi o'zgaradi.

DTS vakolatli ta'lim organlari va ta'lim muassasalari tomonidan majburiy ijro uchun qabul qilinadi.

Tasdiqlangan DTSga muvofiq, kasb-hunar ta'limi muassasalariga ega bo'lgan vazirliklar va idoralar, shuningdek, Kasb-hunarga o'qitish markazi joylashgan Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi, o'quv va kasbiy dasturlarni ishlab chiqadi va ularning amaliy rivojlanishini amalga oshiradi.

O'quvchilarning qobiliyatlari va ehtiyojlariga qarab o'quv yuklamalarini farqlash, ta'lim mazmunini Davlat ta'lim standartida belgilangan me'yordan yuqori darajada belgilash vakolatli ta'lim organlari va mahalliy ijro etuvchi hokimiyat vakolatiga kiradi.

Ta'lim sifatini nazorat qilish bo'yicha davlat inspeksiyasi ta'lim sifatini butun tizim darajasida ta'minlashga mas'uldir.

D.3.3. KHT tizimida ta'lim sifatini ta'minlash jarayoni

B blokida ta'kidlanganidek, mehnatga layoqatli aholining yuqori ulushi va O'zbekiston iqtisodiyotida kutilayotgan tarkibiy o'zgarishlar: birinchi navbatda, kasb-hunar ta'limi talabini oshiradi; ikkinchidan, ishchi kuchi malakasiga qo'yiladigan talablarning va natijada kasb-hunar ta'limi va o'qitish sifatiga qo'yiladigan talablarning o'zgarishiga hissa qo'shish.

Bugungi kunda, amalda, ta'lim tizimidagi sifat kafolati ta'lim sifatini nazorat qilish tizimi sifatida qaralmoqda. Pearson ekspertlarining fikriga ko'ra, bugungi kunda kasb-hunar ta'limi xizmatini taqdim etish sifatini ta'minlash tizimi maqsadlar, muvaffaqiyatning aniq mezonlari va o'quvchilarning yutuqlari bilan bog'liq ma'lumotlarning etishmasligi sharoitida umuman samarasiz¹⁵⁸.

Kasb-hunar ta'limi va o'qitish sifatini nazorat qilish, ayniqsa tizim darajasida, kasb-hunar ta'limi natijalarini mustaqil baholash, zamonaviy mezonlarga asoslangan baholash sifati va o'quv natijalarini nazorat qilish, shuningdek o'zining ichki va tashqi baholash tizimi ustunlik qiladi.

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi sifatini nazorat qilish turlari:

1) Tashqi nazorat. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida tashkil etilgan Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi (keyingi o'rinlarda Davlat inspeksiyasi) mamlakatning kasb-hunar ta'limi tizimida, shu jumladan talabalar, o'qituvchilar va ma'murlarning attestatsiyasini sertifikatlashni o'z ichiga olgan mustaqil idoradir.

Davlat inspeksiyasi (a) ta'lim tizimidagi o'qitish, o'qituvchilar tarkibini, o'qituvchilarning malakasini oshirish sifatini nazorat qilish sohasidagi davlat siyosatini amalga oshirish uchun mas'uldir; (b) davlat va xususiy

¹⁵⁶ "Ta'lim to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni loyihasi (yangi tahrir). <http://parliament.gov.uz/ru/laws/discussed/28291/>

¹⁵⁷ O'ZR VM tomonidan 5.01.1998 yildagi 5-son bilan tasdiqlangan "Davlat ta'lim standartlari to'g'risidagi nizom" ga qarang

¹⁵⁸ Pearson. Technical and Vocational Education and Training within Uzbekistan. Final Report. 2018. Ташкент.

ta'lim muassasalarini sertifikatlash va davlat akkreditatsiyasidan o'tkazish; (c) ta'lim muassasalarini davlat ta'lim standartlariga muvofiqligi bo'yicha reytingini tuzish, (d) xususiy o'qituvchilarga litsenziyalar berish, (e) o'quv jarayoni sifatini nazorat qilish¹⁵⁹.

Bugungi kunda Davlat inspeksiya sinning asosiy strategiyasi sifat nazorati sifatini ta'minlashga o'tish, ilg'or tajriba va standartlarni ta'lim muassasalarida tarqatish, har bir ta'lim muassasasining ta'lim sifati uchun javobgarligini oshirishdir.

2) Ichki nazorat. U vakolatli davlat organi tomonidan tasdiqlangan reytingni boshqarish tizimi to'g'risidagi nizom asosida kasb-hunar ta'limi muassasasi tomonidan amalga oshiriladi.

KHT o'quv dasturi talabalarning amaliy ko'nikmalarni egallashiga yordam beradigan ish tajribasini o'z ichiga oladi, odatda o'qishning uchinchi yilida sodir bo'ladi. Bunday amaliyotlarni tashkil etish uchun kasb-hunar kollejlari turli ixtisosliklar bo'yicha etakchi mahalliy ish beruvchilar bilan aloqalarni o'rnatadilar.

Ushbu turdagi sheriklik to'rt tomonlama shartnoma asosida - amaliyotni tashkil etuvchi kompaniya, talaba (va uning oilasi), shahar hokimiyati (ish va amaliyotni ta'minlash kafolati) o'rtasida tuziladi.

Amaliyotni o'tayotgan har bir talabaga ustoz tayinlanadi, u amaliyotni nazorat qiladi va nazorat qiladi.

3) Davlat va jamoat nazorati - ta'limni boshqarish bo'yicha vakolatli davlat organi va u bilan kelishilgan holda nodavlat notijorat tashkilotlari va kadrlar uchun nomzodlar tomonidan amalga oshiriladi.

Mahalliy davlat organlari ta'lim sifati va darajasiga, shuningdek, professor-o'qituvchilar tarkibining kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan hukumat talablariga rioya etilishini ta'minlaydi.

Standart talablariga rioya etilishi ustidan davlat nazorati O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan quyidagi shakllarda amalga oshiriladi: (a) kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilarining olgan bilimlari, qobiliyatlari va ko'nikmalarini baholash; b) o'quv rejalari va dasturlarini tahlil qilish; v) ta'lim muassasalarida qo'llaniladigan pedagogik texnologiyalarni tahlil qilish.

4) Yakuniy davlat attestatsiyasi - kasbiy ta'lim muassasalarida yakuniy davlat attestatsiyasini o'tkazish tartibi to'g'risidagi Nizomga muvofiq amalga oshiriladi¹⁶⁰.

Uch yillik kasb-hunar kollejni tugatgandan so'ng, bitiruvchilar o'zlarining sertifikatlarini olish uchun yakuniy attestatsiyadan o'tishlari kerak.

Turli mutaxassisliklar uchun ushbu jarayonni muvofiqlashtirish uchun tegishli sertifikatlashtirish komissiyalari tuziladi. Ushbu komissiyalar tarkibiga ish beruvchilar (70 foiz) va kollej xodimlari (30 foiz) vakillari kiradi; Komissiyani tegishli soha vakili boshqaradi.

Shunday qilib, ish beruvchilar kasb-hunar kolleji bitiruvchilarini nazariy va amaliy jihatdan texnik bilimlarini baholashda bevosita ishtirok etadilar.

Kasb-hunar ta'limi sifatini ta'minlash jarayoni uchun javobgarlik ish beruvchilarga, ta'lim muassasalari rahbarlariga, menejerlar va o'qituvchilar tarkibining malakasini oshirish va qayta tayyorlash institutlariga yuklatilgan.

Majburiy 3 yillik kasb-hunar ta'limi doirasida ishlaydigan sifatni ta'minlash tizimi zamonaviy mehnat bozori talabiga javob bermadi.

Jahon banki tomonidan 2017 yilgi kasb-hunar ta'limi darajasini baholash uchun intervyu bergan ish beruvchilar va kasb-hunar kollejlari ma'murlari mavjud ishchilar, shuningdek, mehnat bozoriga kirayotgan kasb-hunar kollejlari bitiruvchilarida ba'zi bir asosiy ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar mavjud emasligini aniqladilar.

Kasb-hunar kollejlarda o'tkazilgan so'rovnomalar natijalari shuni ko'rsatdiki, bitiruvchilar tomonidan ularning ta'lim dasturlari doirasida olgan bilimlari va ko'nikmalari, ish beruvchilar talab qiladigan ko'nikmalar o'rtasida nomuvofiqlik mavjud¹⁶¹.

Malaka sifatini ta'minlash jarayoni, shu jumladan malakani ishlab chiqish va baholash, manfaatdor tomonlarning malaka berishda ishtirok etishi, mehnat bozori talablariga javob beradigan yuqori malakali kadrlar tayyorlashni ta'minlash va ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro standartlarni amalga oshirish tizimini isloh qilishni talab qiladi.

¹⁵⁹ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 18 iyuldagi 515-sonli "O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiya sining faoliyatini tashkil etish to'g'risida" gi qarori

¹⁶⁰ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida" 2017 yil 6 apreldagi 187-sonli qarori

¹⁶¹ Jahon banki. "O'zbekiston. Kasb-hunar ta'limi va o'qitish tizimi - Tezkor baholash ", 2017 y.

D.3.4. KHT da ta'lim mazmunini ishlab chiqish va yangilash

Davlat ta'lim standartini amalga oshirish, muvofiqlashtirish, uslubiy rahbarlik qilish va ta'minlash uchun O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi javobgardir.

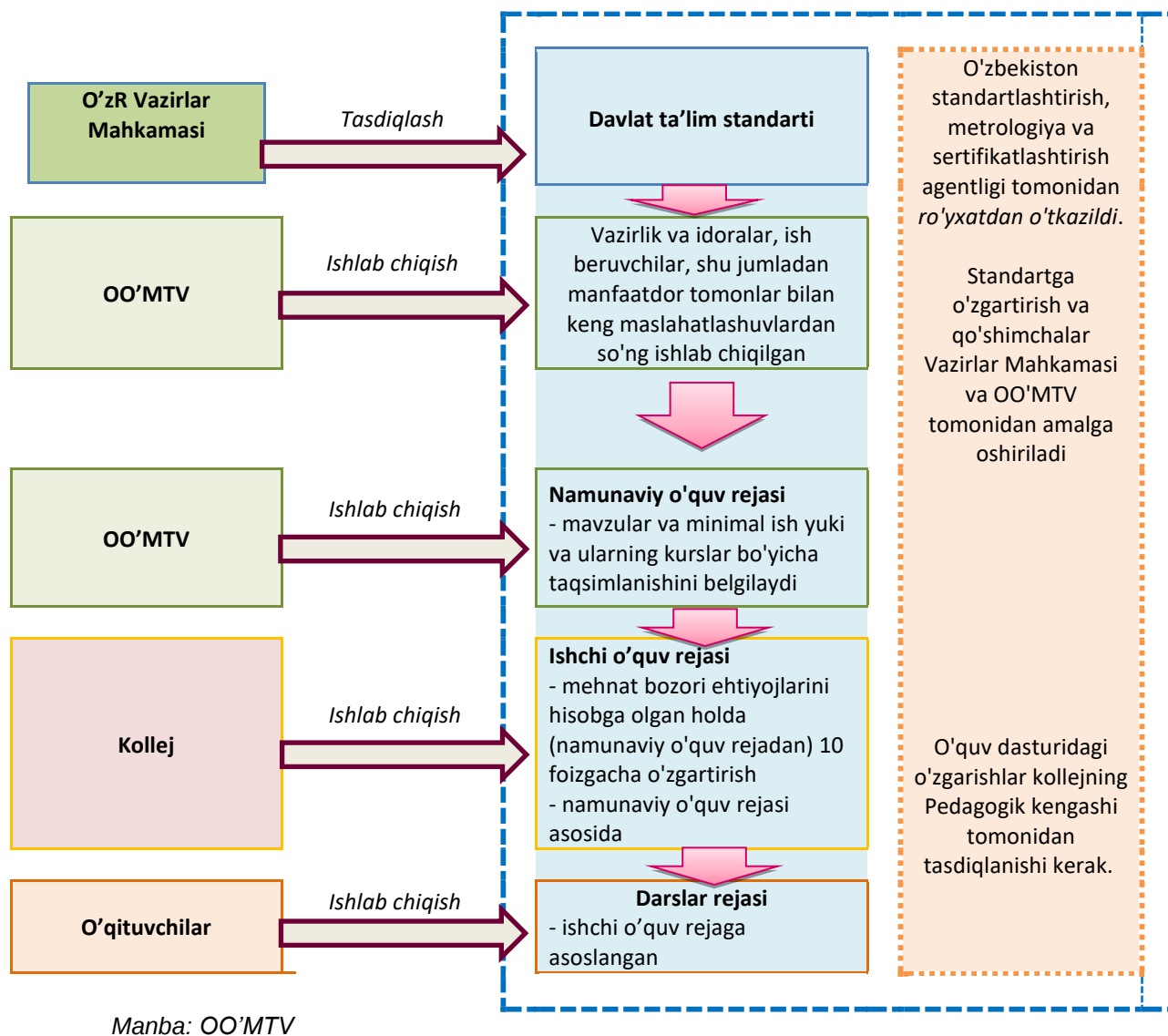
Ushbu hujjat manfaatdor tomonlar, shu jumladan tegishli vazirlik va idoralar, shuningdek ish beruvchilar bilan keng maslahatlashuvlardan so'ng har bir tadqiqot yo'nalishi uchun ishlab chiqilgan. Standartlar talabalar KHT tizimida uch yillik o'qish davomida rivojlanishi kerak bo'lgan vakolatlarni belgilaydi.

Davlat ta'lim standarti O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligi tomonidan ro'yxatdan o'tkazildi.

Ta'lim xizmatlari bozori talablariga muvofiq yangi joriy etilgan ta'lim yo'nalishlari bo'yicha malaka talablarini tasdiqlash pedagogik eksperimentlar muvaffaqiyatli yakunlangandan so'ng (to'liq o'quv davri davomida) va ularning ekspert bahosidan keyin amalga oshiriladi.

Davlat ta'lim standartiga o'zgartirishlar va qo'shimchalar Vazirlar Mahkamasi va O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan amalga oshiriladi¹⁶². 30-rasmda ta'lim dasturlari va tadbirlarini ishlab chiqish jarayoni tasvirlangan:

30-rasm. Ta'lim dasturlari ishlab chiqish jarayoni va tadbirlari:

¹⁶² O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida" 2017 yil 6 apreldagi 187-sonli qarori

OO'MTV va uning hududiy bo'linmalari ish beruvchilar ishtirokida namunaviy o'quv rejasini ishlab chiqadilar.

Kasb-hunar ta'limining Namunaviy o'quv rejasini kafedralar nomlari, eng kam ishchi yuklamasi va ularning kurslar bo'yicha taqsimlanishini o'z ichiga olgan holda odatda akademik litseylar va kasb-hunar kollejlari uchun alohida ishlab chiqiladi va ular ishchi o'quv dasturlari ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

OO'MTV namunaviy o'quv rejasini tasdiqlagandan so'ng, har bir kollej ushbu namuna asosida ishchi o'quv dasturini ishlab chiqadi.

Kasb-hunar kollejlari mehnat bozori ehtiyojlarini qondirish uchun o'quv dasturlarini 10 foizgacha o'zgartirish vakolatiga ega. Ushbu tuzatishlar faqat maxsus fanlarning bir qismida amalga oshirilishi mumkin, ixtisosligidan qat'i nazar, barcha o'quvchilar uchun majburiy bo'lgan umumta'lim fanlari qismlariga o'zgartirish kiritishga yo'l qo'yilmaydi.

Kasb-hunar kollejlari kognitiv bilimlar birinchi navbatda o'quv dasturining birinchi yilida o'qitiladi, ikkinchi va uchinchi yillari esa asosan texnik mutaxassisliklar va ish joyidagi amaliy mashg'ulotlarga bag'ishlanadi, akademik litseylar esa barcha uch yil davomida bilim bilimlarini rivojlantirishda davom etmoqda.

Ishchi o'quv dasturini aniqlagandan so'ng, o'qituvchilar dars rejalarini ishlab chiqishlari kerak.

O'quv dasturidagi har qanday o'zgartirishlar kollejning shaxsiy pedagogik kengashi tomonidan tasdiqlanishi kerak. Ushbu siyosat qoidalari kollejlarning tezkorligini ta'minlashga, ayniqsa, kichik va o'rta biznes ehtiyojlarini qondirishda, kollejlarni mahalliy bozorlardagi o'zgarishlarga nisbatan sezgir bo'lishiga yordam beradi.

Nogironlar uchun Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi va Sog'liqni saqlash vazirligi bilan birgalikda o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi maxsus dasturlari ishlab chiqiladi.

Ta'kidlash joizki, uch yillik majburiy ta'lim sharoitida amalda bo'lgan o'quv dasturlarining mazmuni ta'lim natijalariga asoslangan malakalarni aks ettirmaydi. Ammo, kasb-hunar ta'limi tizimini isloh qilish va yanada rivojlantirish standartlar, o'quv rejalar, dasturlari va o'quv adabiyotlarini modernizatsiya qilishni nazarda tutadi.

Xalqaro donorlik tashkilotlari ishtirokida turli xil loyihalarni amalga oshirish doirasida ilg'or xalqaro tajribani hisobga olgan holda sinov tariqasida o'quv dasturlari ishlab chiqilib, amalga oshirilmoqda.

Masalan, "O'zbekistonda kasb ko'nikmalarini rivojlantirish" (O'zbekiston-Shveytsariya loyihasi) loyihasi doirasida modulli o'quv yondashuvi, shuningdek OTB ishtirokida amalga oshirish rejalashtirilgan professional standartlar, o'quv dasturlari, modulli o'quv dasturlari, o'quv materiallarini va baholash talablarini ishlab chiqishni o'z ichiga olgan kompetentsiyaga asoslangan ta'lim yondashuvini qayd etish mumkin.

O'zbekistonda milliy malaka tizimining elementlarini joriy etish dastlabki bosqichda turibdi. Tashqi va ichki mehnat bozoridagi vaziyat shuni taqozo etadiki, har bir aniq kasb uchun malaka ish beruvchilar ishtirokida Milliy malaka ramkasi darajalariga muvofiq ishlab chiqilishi lozim.

D.3.5. Evropa Ittifoqining asosiy kompetensiyalari

Davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlari xalqaro amaliyotga asoslanib, milliy shart-sharoitlarni hisobga olgan holda, talaba ta'lim jarayonining har bir bosqichida erishishi va olishi kerak bo'lgan aniq o'quv maqsadlari va asosiy kompetensiyalarini belgilaydi.

Milliy kasb-hunar ta'limi standartlari va dasturlari o'quvchilar uchun butun hayoti davomida rivojlanishi uchun muhim bo'lgan Evropa Ittifoqining ba'zi asosiy vakolatlarini aks ettiradi.

Quyida Evropa Ittifoqining asosiy kompetensiyalari va ularning KHT standartlarida belgilangan asosiy kompetensiyalarga nisbati keltirilgan (18-jadval).

Jadval 18. Evropa Ittifoqining asosiy kompetensiyalari va O'zbekiston KHT standartlarida belgilangan asosiy kompetensiyalarning taqqoslama jadvali

El asosiy kompetensiyalari	KHT standartlari bo'yicha bazaviy kompetensiyalar ¹⁶³
Matematika, tabiiy fanlar, texnologiyalar va injenerlik ishi	Matematik savodxonlik, bilim va ilmiy-texnik innovatsiyalardan foydalanish
Raqamli kompetentlik	Axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi
Shaxsiy, ijtimoiy va oqish kompetentligi	Mustaqil rivojlanish
Fuqarolik javobgarligi	Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi
Madaniyatga oid xususiyatlarni anglash	Milliy va umummadaniy kompetensiya
Tillarni bilish	Muloqot kompetensiyasi
Savodxonlik	-
Tadbirkorlik	-

Ushbu kompetensiyalar umumiy ta'lim fanlari o'quvchilari o'rtasida shakllanadi. Shuningdek, har bir umumiy ta'lim fanining mazmunidan kelib chiqqan holda o'quvchilar ushbu mavzu bo'yicha umumiy vakolatlarni rivojlantiradilar.

Mavjud o'quv dasturi juda boy va predmetga oid bo'lib, mehnat bozori uchun zarur bo'lgan vakolat va ko'nikmalarga etarlicha e'tibor bermaydi.

Hozirgi kunda O'IHJ tomonidan standartlar va o'quv dasturlarini kompetensiya asosida o'rganish uchun qulayroq qilish uchun qayta ishlash ustida ish olib borilmoqda. Shunga ko'ra, tizim oldida darsliklar kabi barcha qo'llab-quvvatlanadigan o'quv qo'llanmalarni tayyorlash va o'qituvchilarni yangi o'quv dasturidan foydalanish va uni baholash bo'yicha o'qitish kerak.

D.3.6. Sifatni ta'minlashni takomillashtirishga doir tadbirlar

Mamlakat Prezidentining 2019 yil 11 iyuldagi UP-5763-sonli farmoniga muvofiq bilimli va yuqori malakali kadrlar tayyorlash; zamonaviy bilim va malakaga ega, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va xorijiy tillarni o'zlashtirgan kadrlar tayyorlash va uning sifatini oshirish oliy va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tizimini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi¹⁶⁴.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, 2018 yil oxirida O'zbekistonda 2019-2023 yillarda yangi besh yillik ta'lim sohasi rejasi qabul qilindi, unda mamlakat ta'lim tizimining asosiy siyosiy ustuvor yo'nalishlarini hal qilish bo'yicha uzoq muddatli strategik ko'rsatmalar mavjud.

Ushbu hujjatni amalga oshirish jarayonida kasb-hunar ta'limi tizimi uchun Milliy malaka ramkasi qabul qilindi. Uning asosida tarmoq malaka ramkasi va milliy professional standartlar ishlab chiqish boshlandi. Binobarin, kasb-hunar ta'limi muassasalarining o'quv dasturlari qayd etib o'tilgan malaka ramkalari va professional standartlar asosida qayta ko'rib chiqiladi.

Mamlakat Prezidentining 2019 yil 6 sentyabrdagi UP-5812-sonli farmoni bilan O'zbekiston Respublikasining milliy malaka ramkasi, iqtisodiyotning barcha tarmoqlari uchun malaka ramkalari, milliy professional standartlarni va ilg'or xorijiy tajribaga asoslangan milliy malaka tizimining boshqa elementlarini ishlab chiqish va amalga oshirish bo'yicha aniq vazifalar belgilab berildi¹⁶⁵.

Ta'limning barcha darajalarida o'qitish natijalarining shaffofligi, o'zaro bog'liqligi, izchilligini ta'minlash uchun milliy malaka ramkasini qabul qilinishi noformal ta'lim natijalarini tan olish va akkreditatsiya tizimini amalga oshirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

¹⁶³ kasb-hunar ta'limi o'rta maxsus, umumiy ta'lim sub'ektlariga qo'yiladigan malaka talablarini ko'ring. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 apreldagi 187-sonli qaroriga 3-ilova

¹⁶⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy va o'rta maxsus ta'lim sohasida menejmentni isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida" Farmoni PF-5763 11.07.2019 y. <http://lex.uz/docs/4415393>

¹⁶⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 6 sentyabrdagi PF-5812-sonli "Kasb-hunar ta'limi tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi Farmoni.

Malakalar o'rtasidagi o'tish, noformal ta'lim natijalarini tan olish va barcha individual yutuqlarni tan olish soddalashtiriladi.

Ko'rib chiqilayotgan davrda, Turin jarayonining oldingi turidan so'ng, 2019 yildan boshlab, O'zbekistonda birinchi marta kasb-hunar ta'limi sifatini ta'minlashning muhim elementlaridan biri bo'lgan kompetensiyalarni baholash nodavlat markazlari faoliyatgi joriy etilmoqda¹⁶⁶.

Shuningdek, o'quv dasturidagi o'zgarishlarga hamohang bo'lish uchun baholash usullari va sertifikatlashtirish protseduralari qayta ko'rib chiqiladi. Bundan tashqari, o'quv dasturi va basholash jarayonida amaliy kontentga alohida ahamiyat beriladi.

III. Rezume va analitik xulosalar

Birinchi muammo. Ishlab chiqarish amaliyotini tashkil etish mehnat bozori talablariga javob bermadi, bu esa olingan bilimlar sifatining pasayishiga va shunga muvofiq ravishda bitiruvchilarga talabning sustligiga olib keldi.

Muammoni keltirib chiqargan omillar: O'quv ustaxonalari o'z ahamiyatini yo'qotdi va mashg'ulot yo'nalishiga mos kelmaydi, kerakli tarkibiy qismlar va ehtiyot qismlar bilan etarli darajada jihozlanmagan, ular talabga qarab yangilanmas edi. Kasb-hunar kollejlarini moddiy-texnika bilan ta'minlashning o'rtacha darajasi atigi 56 foizni tashkil etgan, ularning 2,2 foizida (ya'ni, 31 kasb-hunar kolleji) o'quv ustaxonalari etishmayapti. Bundan tashqari, kasb-hunar kollejlari o'quv jarayoni asosan avval bilim, so'ngra ko'nikmalarni egallashga qaratilgan edi (ya'ni amaliy mashg'ulotlar 2-kursning ikkinchi yarmida boshlanardi).

Muammoni ham qilish yo'llari: 2019-2023 yillarda O'zbekiston ta'lim sohasini rivojlantirish rejasining 4-strategik yo'nalishga muvofiq kelgusi besh yil ichida kasb-hunar ta'limi muassasalari modernizatsiya qilinadi va zamonaviy o'quv binolari bilan jihozlanadi. Mehnat bozori talablari asosida yangi kasbiy standartlar yaratilmoqda, unga muvofiq kasb-hunar ta'limining moslashuvchan tizimi yaratiladi.

Oliy ta'limni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida ta'limni ishlab chiqarishga integratsiyalash, shu jumladan, ish joylarida o'qitishni tashkil etish, individual mutaxassislar va donorlarni jalb qilgan holda hamda ilg'or usullardan foydalangan holda kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash bo'yicha xususiy muassasalarni rivojlantirish ko'zda tutilgan.

Kollejlarda o'quvchilarning amaliy mashg'ulotlarini yaxshilash uchun ishlab chiqarish ta'limi ustalarini tayyorlash sifatini oshirish zarur.

2019 yil 6 sentyabrda qabul qilingan Prezident farmoniga muvofiq kasb-hunar kollejlari zamonaviy moddiy-texnika bazasini, shu jumladan yuqori samarali o'quv va laboratoriya uskunalarini, kompyuter uskunalarini va innovatsion texnoparklarni shakllantirish lozim.

Qarorlarning bajarilish holati: Kasb-hunar ta'limi muassasalari birlashtirilgan tarmoq vazirliklari va idoralari 2019 yil sentyabr oyidan boshlab modernizatsiya ishlarini olib borish va ularni zarur komponentlar va ehtiyot qismlar bilan jihozlash maqsadida kasb-hunar kollejlari o'quv ustaxonalarining hozirgi holatini o'rnatish bo'yicha tizimli ishlarni boshladi.

Ishlab chiqarish ta'lim ustalari - amaliyotchi o'qituvchilar uchun stajirovkalar oliy o'quv yurtlarining sanoat yo'nalishlarida o'tkaziladi. Masalan, axborot texnologiyalari bo'yicha o'qituvchi-ustalar axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha ixtisoslashtirilgan universitetda malaka oshirish kurslaridan o'tadilar.

Ta'kidlash joizki, kasb-hunar ta'limi sohasidagi o'zgarishlar, shu jumladan o'quv ustaxonalarini modernizatsiya qilish, zamonaviy o'qitish usullarini joriy etish, ya'ni: kutilgan natijaga erishish; ta'lim va ishlab chiqarish konstruktiv echim topishi; kasblarning murakkabligi darajalariga mos keladigan ta'lim dasturlari ishlab chiqilishi; ta'lim tizimi va tegishli darajadagi ish beruvchilar o'rtasida o'zaro ishonch o'sishni boshlashi uchun muayyan vaqt talab etiladi.

Tavsiyalar: Tarmoq vazirliklari mablag'lari hisobidan hamda donor tashkilotlarni jalb qilish orqali kasb-hunar maktablari, kollejlari va texnikumlarning moddiy-texnik bazasini yangilash. Kollejlarga ko'proq mustaqillik berish. Kollejlarda amaliy mashg'ulotlarni bevosita ish joyida korxonada ishlaydigan ustalar-amaliyotchilar tomonidan tashkil etish. Ta'lim nazariyasi va amaliyoti bilan shug'ullanadigan ishlab chiqarish ta'limi ustalari uchun qo'shimcha tayyorgarlik kurslarini tashkil etish. Ta'lim jarayonini ish beruvchi bilan kelishilgan holda to'g'ridan-to'g'ri ish joyida tashkil etilish.

¹⁶⁶ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Mehnat bozorida talab qilinadigan malakali kadrlarni kasbiy tayyorlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 13.05.2019 yildagi 394-sonli qarori

Ikkinchi muammo. O'qituvchilarning kasbiy kvalifikatsiya darajasi past, o'qituvchilarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish darajasi ham juda sust.

Muammoni keltirib chiqargan omillar: Har bir ta'lim yo'nalishi bo'yicha qo'shimcha ta'lim kurslari butun mamlakat bo'ylab bir xil bo'lib, kasb-hunar kollejlari va o'qituvchilarning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olmaydi. Shunday qilib, o'qituvchilar uchun o'quv kurslari yoki borishni istagan kurslar orasidan tanlash imkoniyati cheklangan.

Murabbiylik va kouching kabi kasbiy rivojlanish shakllari hali respublika o'qituvchilarga beriladigan malaka oshirish imkoniyati sifatida keng tarqalgan emas.

Kollejda o'qituvchilar va talabalarning malakasini baholash tizimi yerarli darajada shaffof emas. O'qituvchilarga moslashuvchan sharoitlarda malaka oshirishi uchun kredit-modulli tizim joriy etilmagan.

Muammoni ham qilish yo'llari: Kasb-hunar o'qituvchilari uchun kasbiy kompetentsiya standartlarini joriy etish zarur. Barcha kasb-hunar ta'limi va o'qitish o'qituvchilari o'zlarining kasbiy vakolatlari sohasida tegishli nazariy va amaliy bilimlarga, shuningdek, olib boriladigan faoliyat turi va darajasiga mos o'qituvchilik mahoratiga ega bo'lishlari kerak.

O'qituvchilar malakasini oshirish tizimi moslashuvchan bo'lishi, sohadagi eng so'nggi texnologik o'zgarishlarni hisobga olishi va ma'lum bir malakaga erishishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Menejment va o'qituvchilarning boshlang'ich bosqichdan yuqori darajaga qadar uzluksiz malakasini oshirish tizimini, natijaga yo'naltirilgan milliy malaka doirasi darajasini hisobga olgan holda joriy etish kerak.

Qarorlarning bajarilish holati: Oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasiga ko'ra chet ellarda malakasini oshirgan yoki amaliyot o'tagan professor-o'qituvchilarning ulushi 2019 yilda 2 foizdan 2030 yilda (professor-o'qituvchilar soniga nisbatan) 20 foizgacha bo'lishi kerak. Shuningdek, konsepsiya maqsadli ta'lim dasturlari, kadrlar buyurtmachilari so'rovlari asosida ishlab chiqarishdan tajribali amaliyotchilarni jalb qilish orqali oliy o'quv yurtlari bazasida malaka oshirish kurslari va qayta tayyorlash, treninglar mexanizmlarini yaratishni nazarda tutadi.

O'qituvchilar kasb-hunar ta'limi muassasalariga kasb standartlari bilan belgilangan mezonlar asosida jalb qilinadi. Kasb-hunar ta'limi muassasalari o'qituvchilarning maoshlari ularning malaka toifalarining yaxshilanishi bilan bir qatorda ko'paymoqda, bu esa o'qituvchilarning martaba o'sishini rag'batlantirmoqda.

Tavsiyalar: "hayot davomida ta'lim olish" tamoyili asosida professional kompetensiyalarni rivojlantirishning muqobil va moslashuvchan shakllarini joriy qilish va shu orqali pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini isloh qilish.

Eng yaxshi xalqaro amaliyotni hisobga olgan holda, kasbiy kompetentsiyani mustaqil baholash tizimini, kasbiy kompetentsiya standartlarini va kasb-hunar ta'limi tizimida ishlaydigan xodimlarni sertifikatlashni joriy etish.

Uchunchi muammo. Kollejlarda o'qitish metodikasi va zamonaviy ta'lim shakllarini joriy etish darajasi ilg'or jahon tajribasidan orqada qolmoqda.

Muammolarni keltirib chiqargan omillar: O'qituvchilarda yetarlicha mustaqillik mavjud emas, kasbiy ta'limning ilmiy-tadqiqot salohiyatini doimiy ravishda rivojlantiradigan ishlab chiqarish ta'limi ustalari, murabbiylar, imtihon oluvchilar va boshqa mutaxassislarni tayyorlash va qayta tayyorlash bo'yicha samarali tizim joriy qilinmagan.

Zamonaviy ilg'or pedagogik va ta'limning so'nggi shakllari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o'quv jarayonida tatbiq etish darajasi qoniqarsiz bo'lib qolmoqda, chunki mehnat sohasida amaliy ehtiyojga ega bo'lgan sinflarning birlashtirilganligi sababli uni ishlatishga hojat yo'q.

Muammo o'qituvchining butun samaradorligi bilimga yo'naltirilgan nazariy testlar asosida bilimlarni baholashni joriy etishdan boshlab asta-sekin paydo bo'ldi. Bunday tizim o'z ahamiyatini yo'qotishni boshladi, chunki ham texnologiya, ham ta'limning globallashuvi tubdan yangi yondashuvni talab qildi.

Muammoni hal etish yo'llari: o'quv-uslubiy faoliyat uchun mas'ul mutaxassislarning muntazam ravishda malakasini oshirish, o'qituvchilarni malakali tayyorlash va mazmunli ishlab chiqarishni tashkil etish uchun uslubiy bazani yaratish va rivojlantirish.

Kasb-hunar ta'limi uchun yagona axborot platformasi - "Kasb-hunar ta'limi boshqaruvining axborot tizimi"ni joriy etib, unda kasb-hunar ta'limi sohasida ta'lim, uslubiy, me'yoriy va statistik ma'lumotlar, shuningdek, davlat interaktiv xizmatlari ko'rsatilishi to'g'risidagi boshqa ma'lumotlar bazasini shakllantirish.

Qarorlarning bajarilish holati: Hukumat qarori bilan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari resurslaridan foydalangan holda o'quv jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni va ta'limning eng yangi shakllarini joriy etish talablarini belgilaydigan kasb-hunar ta'limi to'g'risidagi yangi nizom tasdiqlandi.

Tavsiyalar: O'qituvchilarga o'qitishning innovatsion va samarali usullarini joriy etishda ko'proq mustaqillik berish, shu bilan birga ularning faoliyati uchun javobgarlikni oshirish; sertifikatlashtirishni kasbiy rivojlanishning bir qismi sifatida tan olish.

Ta'limning innovatsion shakllarini, shu jumladan, malaka oshirish tizimini, xususan, davlat-xususiy sheriklik siyosati doirasida kadrlar tayyorlashning xususiy provayderlari bilan hamkorlikni kengaytirish; ta'limda mobillikni joriy qilish bo'yicha xalqaro almashinuv dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish maqsadga muvofiq.

E: KHTni boshqarish va moliyalashtirish

E.1: Institutional mexanizmlar

E.1.1. Institutional va boshqarish mexanizmlarining samaradorligi

A blokda aytib o'tilganidek, O'zbekistonda kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarish, moliyalashtirish va etkazib berishda davlat asosiy rol o'ynaydi. Kasb-hunar ta'limi muassasalari yildan-yilga asosiy strategik maqsad sifatida miqdor jihatdan kengayish yo'nalishida ish olib borganlar. Majburiy kasb-hunar ta'limi doirasida davlat tomonidan beriladigan subsidiyalar kafolatlanganligi sababli ularni o'zgartirish va dolzarbligini oshirish uchun unchalik rag'bat bo'lmagan.

O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi tizimi davlat tomonidan moliyalashtirishga juda bog'liq bo'lsa-da, majburiy 3 yillik kasb-hunar ta'limi tizimida moliyaviy instrument kollej bitiruvchilarining o'qitish sifatini va mehnat bozoridagi ko'rsatkichlarini yaxshilash uchun strategik siyosat vositasi sifatida foydalanilmadi.

Islohotlar boshlangunga qadar amal qilgan kasb-hunar ta'limi tizimini boshqarishdagi kamchiliklar quyidagilar edi: (a) ilgari 3 yillik majburiy kasb-hunar ta'limi mavjud edi va kasb-hunar kollejlarga qabul kvotalari markaziy ravishda va mehnat bozori sharoitlari hisobga olinmasdan belgilanardi; (b) samarali o'zaro aloqalar, shuningdek, ta'lim muassasalari va ish beruvchilar o'rtasida doimiy muloqot va maslahatlashuvlar bo'lmagan.

O'z daromadlarini shakllantirish tizimi rivojlanmagan edi, faqat pullik ta'lim xizmatlarini ko'rsatish joriy qilingan edi. Mavjud resurslardan samarali foydalanish natijasida tejalgan mablag'lardan maqsadli foydalanishning shaffof va samarali mexanizmlari mavjud emas edi.

Kasb-hunar ta'limi muassasalari ta'lim sifatini boshqarishning zamonaviy usullarini tatbiq etish bo'yicha ma'lum tajriba to'pladilar. Ammo, ushbu tajriba mehnat bozori talablariga javob beradigan malakali kadrlar tayyorlash sifatini ta'minlash uchun etarli darajada samarali bo'lmadi.

Ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini boshqarishda bir qator muammolar mavjud, masalan:

- ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini boshqarish tizimi ISO 9001:2015 va ISO 21001:2018 sifat menejmenti standartlari talablari va tavsiyalariga mos kelmaydi;
- ta'lim muassasasini boshqarish darajasida malakali menejerlarning yomon ta'minlanishi, samarali boshqaruv uchun etarli motivatsiya yo'qligi;
- kasb-hunar kollejlari menejerlari biznes tuzilmalari va ish beruvchilarning sheriklari bilan ishlash uchun etarli vakolatga ega emaslar;
- manfaatdor tomonlarning treningni boshqarish jarayoniga kam jalb qilinishi;
- kollejlarning vasiylik kengashi faoliyati etarli darajada samarali emas.

E.1.2. Javobgarlik, rahbarlik va nazorat

KHT tizimida islohot boshlangunga qadar

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuniga binoan, ta'lim tizimining asosiy tartibga soluvchi organi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi hisoblanadi.

Nazorat qiluvchi organning asosiy vazifalari, O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi va kadrlar tayyorlashni boshqarish tizimi A 2.2-bandida keltirilgan.

Turin jarayonining oldingi turida va hozirgi bosqichida O'zbekistondagi KHTni boshqarish va muvofiqlashtirish bo'yicha umumiy javobgarlik OO'MTV huzuridagi Kasb-hunar ta'limi markaziga (KHTM) yuklangan edi.

KHTM markaziy boshqaruvi tarkibiga quyidagilar kirgan (i) KHTM qoshidagi Kasb-hunar ta'limi tizimini Innovatsion rivojlanish, kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash instituti va (ii) Metrologik nazorat xizmati. Boshqarish va muvofiqlashtirish funksiyalari mamlakatning har 14 viloyatida (shu jumladan Toshkent shahrida) tashkil etilgan KHTM hududiy boshqarmalari tomonidan amalga oshirilgan¹⁶⁷.

OO'MTV / KHTM iqtisodiyot va mehnat vazirliklari bilan yaqin hamkorlikda har bir ta'lim yo'nalishi va ixtisosligi bo'yicha qabul kvotalarini ishlab chiqadilar. Xalq ta'limi vazirligi bilan birgalikda umumta'lim

¹⁶⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 3 fevraldagi PQ-3504-sonli Farmoni bilan tasdiqlangan tuzilishga muvofiq

maktablari o'quvchilarini kasb-hunar ta'limi tizimiga o'tkazish bo'yicha ishlarni muvofiqlashtiradilar; O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi sifatini tashqi nazorat qilish va xodimlarni sertifikatlashtirish masalalari bilan shug'ullanadi; Savdo-sanoat palatasi mehnat bozori bilan aloqalarni ta'minlaydi. OO'MTV / KHTM va kasb-hunar kollejlari hududiy va tuman hokimiyatlari, shuningdek ish beruvchilar bilan hamkorlik qiladi. Quyida KHT tizimidagi ishtirokchilarning asosiy vazifa va majburiyatlari keltirilgan (Ilovadagi 21-jadvalga qarang).

Oliy va o'rta maxsus ta'lim sohasini tubdan takomillashtirish maqsadida Prezidentning "Oliy va o'rta maxsus ta'lim sohasida boshqaruvni isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni qabul qilindi, unga muvofiq Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining Kasb-hunar ta'lim markazi tugatilib va uning barcha huquq va majburiyatlari ushbu vazirlikka o'tkazildi¹⁶⁸.

E.1.3. Boshqarish tizimini isloh qilish

Ilg'or xorijiy tajribalar asosida kasb-hunar ta'limi tizimini takomillashtirish, mehnat bozori uchun malakali va raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash, shuningdek ish beruvchilarni ushbu jarayonga keng jalb qilish maqsadida O'zbekistonda boshlang'ich, o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining yangi tizimi va yangi o'quv yurtlari tarmog'i joriy etilmoqda. Mamlakat Prezidentining tegishli Farmonida kasb-hunar ta'limi muassasalari boshqaruvini vazirliklarga, shuningdek davlat idoralari yoki shu sohada faoliyat yuritadigan korxonalarga topshirish ko'zda tutilgan¹⁶⁹.

Samarali boshqaruv mexanizmi, moliyalashtirishning yangi mexanizmlari va manbalarini joriy etish, davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini rivojlantirish, ta'lim muassasalari avtonomiyasini bosqichma-bosqich joriy etish va raqobatni rivojlantirishga ega bo'lgan yangi professional ta'lim muassasalari tarmog'i yaratilmoqda. Kasb-hunar ta'limi tizimiga Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzurida tashkil etilgan kasb-hunarga o'qitish markazlari, ko'p tarmoqli o'quv markazlari ham kiradi.

Vazirlik va idoralar tasarrufiga o'tkazish jarayoni tugagandan so'ng, OO'MTVning roli kasb-hunar ta'limi muassasalari, kollejlari va texnikumlarning idoraviy bo'ysunishidan qat'i nazar, kasb-hunar ta'limi sohasidagi o'quv-uslubiy rahbarlik va davlat siyosatini ta'minlashdan iborat bo'ladi.

Ushbu kasb-hunar kollejlari boshqarish uchun kasb-hunar ta'limi muassasalariga mas'ul vazirlik va idoralar javobgar bo'ladi. Ushbu tartibning afzalliklaridan biri shundaki, tegishli vazirlik va idoralar tegishli o'quv muddati va o'quv rejasi to'g'risida o'zlari qaror qabul qilishlari mumkin.

Shuni ham ta'kidlash kerakki, uzluksiz kasb-hunar ta'limi endi majburiy tizimdan ixtiyoriy tizimga o'tmoqda. Kasb-hunarga o'qishni istagan har bir kishiga endi "Hayot davomida ta'lim" tamoyili asosida tabaqalashtirilgan ta'limni (nazariya, amaliyot) davom ettirish, kelajakda ish topish, kelajakda oliy ma'lumot olish va kasbiy bilim va ko'nikmalarini oshirish imkoniyati beriladi.

O'zgarishlar kollej rahbarlarining roli va mas'uliyatini yanada kuchaytiradi. Shunga ko'ra, kollejlarda o'ziga katta ishonch va hisobdorlikka erishish kuchli va malakali etakchilikni talab qiladi. Ishlab chiquvchilar so'nggi o'n yilliklardagi asosiy muammolarni hal qilish orqali kollej etakchilik siyosatini yangi muhitga moslashtirishi kerak.

"Kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarishni monopoliyadan chiqarish" siyosati olib boriladi. Kelajakda tizimni davlat organlari, idoralar yoki sanoat korxonalari, shuningdek yirik ish beruvchilar yoki xususiy tadbirkorlar va professional uyushmalar boshqarishi mumkin.

E.2: Nodavlat sub'yektlarining ishtiroki

E.2.1. KHTning davlat va nodavlat sub'yektlari o'rtasida javobgarligini taqsimlash

Hozirgi vaqtda tarmoq malaka kengashlari yoki shunga o'xshash organlar shakllanish bosqichida.

Tarmoq vazirliklari, idoralari, mahalliy davlat hokimiyati organlari, qonunchilik va ustav asosida ish yuritadigan nodavlat notijorat tashkilotlari vakillari mahalliy darajada tashkil etilgan Vasiylik kengashlari orqali kollejlarni boshqarish jarayonida qatnashadilar.

Shuningdek, turli xil mutaxassisliklar bo'yicha etakchi mahalliy ish beruvchilar bilan hamkorlik to'rt tomonlama shartnoma asosida amalga oshiriladi - sanoat amaliyotini tashkil etuvchi kompaniya, talaba (va uning oilasi), shahar hokimiyati o'rtasida (ish bilan ta'minlash va ishlab chiqarish amaliyotini

¹⁶⁸ O'zR Prezidentining 11.07.2019 y.dagi PF-5763 - son Farmoni. <http://lex.uz/docs/4415393>

¹⁶⁹ O'zR Prezidentining 6.09.2019 y.dagi PF-5812 - son Farmoni. <http://lex.uz/docs/4500929>

kafolatlash uchun). Amaliyotni o'tayotgan har bir talabaga ustoz tayinlanadi, u amaliyotni nazorat qiladi va nazorat qiladi.

Ish beruvchilar kasb-hunar kolleji bitiruvchilarini texnik bilimlarini, nazariy va amaliy jihatdan baholashda bevosita ishtirok etadilar.

E.2.2. Nodavlat subyektlari ishtirokini qo'llab-quvvatlash

O'zbekistonda qonunchilik kafolatini ta'minlaydigan va nodavlat sub'ektlarning KHTda ishtirokini safarbar qiladigan tegishli qonunchilik hujjatlari qabul qilingan.

Davlat rahbarining 2018 yil 4 maydagi "Mamlakatning demokratik yangilanishi jarayonida fuqarolik jamiyati institutlarining rolini keskin oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni nodavlat notijorat tashkilotlari, shu jumladan, nodavlat notijorat tashkilotlari va kasb-hunar kollejlari uchun kadrlar tayyorlashning boshqa xususiy provayderlari faolligini oshirish uchun muhim shart-sharoitlarni yaratmoqda.

2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasida ustuvor vazifa sifatida quyidagilar belgilangan: davlat-xususiy sherikligini kengaytirish, nodavlat, jamoat tashkilotlari va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarining rolini oshirish; uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlarining mavjudligini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy talablariga muvofiq yuqori malakali kadrlar tayyorlash kursini davom ettirish¹⁷⁰.

Ish beruvchilar va boshqa ijtimoiy sheriklarning, shu jumladan kasaba uyushmalarining ishtiroki va "sherikligi" ni oshirish maqsadida, kasb-hunar ta'limi va kadrlar tayyorlashni isloh qilish birinchi navbatda siyosatni ishlab chiqish jarayonida manfaatdor tomonlarning ishtirokini oshirishga qaratilgan. Ayni paytda tarmoq malaka kengashlari yoki shunga o'xshash organlar tuzilmoqda.

Oldingi bo'limlarda ta'kidlanganidek, O'zbekiston avvalgi uch yillik majburiy kasb-hunar ta'limi tizimidan voz kechdi. Hozirgi bosqichda yangi kasb-hunar ta'limi tizimini shakllantirish davlat va xususiy sektor o'rtasida muloqot va sheriklik aloqalarini faollashtirishni ta'minlaydi.

PPP to'g'risidagi qonun xususiy biznes uchun kafolat beradi va xususiy sektorni ushbu jarayonda ishtirok etishni hamda kadrlar tayyorlashga talab va taklifni oshirishni rag'batlantiradi. Bugungi kunda xususiy sektor ishchilarning malakasini oshirish uchun ma'lum yo'nalishlarda kasb-hunar ta'limi ta'minotchisi sifatida bosqichma-bosqich rivojlanib bormoqda va Kasb-hunar ta'limi muassasalarida ko'proq mas'uliyat yuklanishi kutilmoqda. Xususiy sektorning o'zni VET muassasalariga o'quv dasturlarini ishlab chiqishda, shu jumladan dasturlarni tahlil qilishda korxonalarni ishtiroki, o'quvchilarni baholash, amaliy mashg'ulotlardan keng foydalanish va kasbga yo'naltirish bo'yicha qarorlarni qabul qilishda yordam berish orqali o'qitishda yordam berishdan iborat.

Oliy Majlis huzuridagi nodavlat notijorat tashkilotlarini va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlarini qo'llab-quvvatlash jamoat fondi bu sohada nafaqat davlat-ijtimoiy sheriklikni rivojlantirish, balki umuman VET tizimini yanada diversifikatsiyalashgan va dinamik rivojlanishiga ko'maklashish maqsadida nodavlat ta'lim ta'minotchilari uchun maqsadli grantlar ajratish orqali nodavlat notijorat tashkilotlarini doimiy ravishda qo'llab-quvvatlaydi.

E.3: KHT budjeti

E.3.1. Xarajatlarni rejalashtirish, KHT budjetini shakllantirish va uning ijrosi

Ta'lim sohasini byudjet tomonidan moliyalashtirish uchun darajaga bo'linadi: respublika, viloyat va mahalliy byudjetlar. Mahalliy hukumat yillik byudjetni prognoz qilinayotgan mahalliy daromadlarga muvofiq prognoz qiladi. Davlat mahalliy byudjet kamomadini asosan mahalliy soliq tushumlarining ulushini (foizini) o'zgartirish yoki respublika byudjetidan transfertlarni amalga oshirish yo'li bilan subsidiyalashtiradi.

O'rta kasb-hunar ta'limi muassasalarini rejalashtirish davri uchun moliyalashtirish parametrlari narxlar darajasining o'zgarishi, talabalar harakatining prognozi, muassasalar infratuzilmasidagi o'zgarishlar (yangi ob'ektlarni ishga tushirish) va maqsadli dasturlarning o'zgarishi bilan oldingi davrlar uchun haqiqiy xarajatlar asosida hisoblanadi.

Ta'lim sohasini byudjet tomonidan moliyalashtirish uchun darajaga bo'linadi: respublika, viloyat va mahalliy byudjetlar. Mahalliy hukumat yillik byudjetni prognoz qilinayotgan mahalliy daromadlarga muvofiq prognoz qiladi. Davlat mahalliy byudjet kamomadini asosan mahalliy soliq tushumlarining ulushini (foizini) o'zgartirish yoki respublika byudjetidan transfertlarni amalga oshirish yo'li bilan subsidiyalashtiradi.

¹⁷⁰ O'zR Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947 – son Farmoni. <http://www.lex.uz/ru/docs/3107042>

Shu bilan birga, 11 yillik majburiy umumiy ta'lim tizimi joriy etilishidan oldin (2017 yilgacha), aholi jon boshiga moliyalashtirishning me'yoriy usuli qo'llanilgan. 11 yillik majburiy umumiy ta'limga o'tish tufayli ish yukining kamayishi munosabati bilan, kasb-hunar ta'limi muassasalari umumiy hisoblangan moliyalashtirishga o'tkazildi. O'rta kasb-hunar ta'limi muassasalarini byudjet tomonidan moliyalashtirish respublika byudjeti mablag'lari hisobidan amalga oshiriladi.¹⁷¹

KHT ning yillik budjetini shakllantirishning asosiy bosqichlari quyidagilardan iborat:

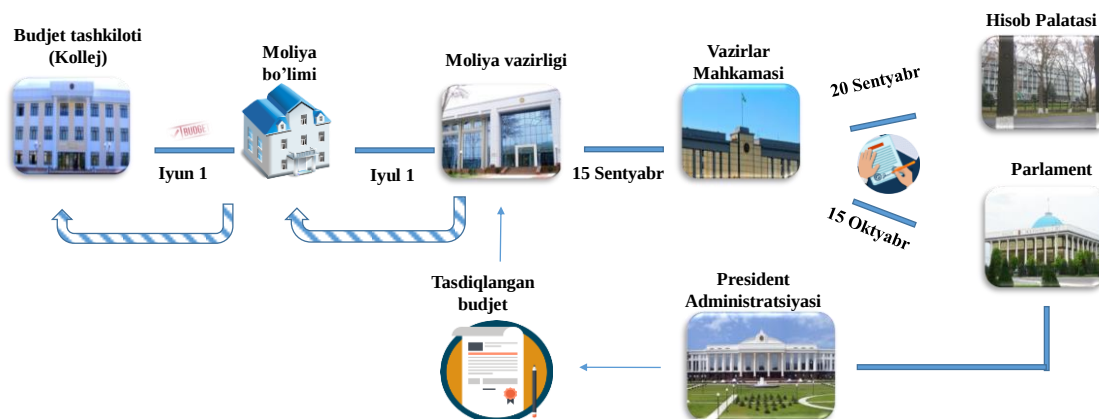
Ta'lim uchun mas'ul bo'lgan mintaqaviy va mahalliy hokimiyat organlari keyingi yil uchun o'rta-maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarida talabalar sonini hisoblab chiqmoqdalar. Shuningdek, ular ta'lim xizmatlarini ko'rsatish xarajatlarini baholaydilar va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini joriy ta'mirlash xarajatlarini prognoz qiladilar.

Moliya vazirligining hududiy boshqarmalari qayta ko'rib chiqilib, birlashtirilib, respublika byudjetidan ajratilgan barcha boshqa mablag'lar bilan birgalikda Moliya vazirligiga (MV) taqdim etiladi¹⁷².

Shu bilan birga, akademik litseylarga ega bo'lgan vazirlik va idoralar akademik litseylar sharoitida texnik xarajatlarning prognozini tayyorlaydilar va Moliya vazirligiga konsolidatsiyalangan byudjet arizasini topshiradilar.

Byudjet loyihalariga kiritish uchun xarajatlar prognozlari iyun-iyul oylarida taqdim etiladi. Moliya vazirligi sentyabr oyining boshida Davlat byudjeti loyihasini tayyorlaydi va tasdiqlash uchun Vazirlar Mahkamasiga taqdim etadi. Vazirlar Mahkamasi bir oy muddatda byudjet loyihasini ko'rib chiqadi va unga o'zgartishlar kiritadi, so'ngra Hisob palatasiga byudjet to'g'risidagi xabar loyihasini taqdim etadi. Hisob palatasining xulosasidan so'ng, 20 oktyabrga qadar yakuniy byudjet loyihasi Oliy Majlisga yuboriladi. Oliy Majlis Qonunchilik palatasi qo'mitalari byudjet loyihasini ko'rib chiqadi va yakuniy byudjetni tasdiqlash uchun o'z tavsiyalarini taqdim etadi, bu haqda har yili noyabr-dekabr oylarida xabar beriladi (31-rasm).

Rasm 31. Yillik byudjetni shakllantirishning asosiy bosqichlari

Manba: Moliya vazirligi

KHT tizimining (akademik litsey va kasb-hunar kollejlari) bir o'quvchisiga xarajatlari yillar kesimida quyidagicha bo'lgan (22-jadval):

¹⁷¹ Moliya vazirligi ma'lumoti

¹⁷² Education Sector plan 2019 – 2023. Uzbekistan <https://www.globalpartnership.org/content/education-sector-plan-2019-2023-uzbekistan>

Jadval 22. Kasb-hunar ta'limi o'quvchilariga to'g'ri keladigan xarajatlar

Yillar	Xarajatlar, sumda	AQSh dollari ekvivalentida (yil oxiri holatiga)
2017	2.7 mln.sum	332.5
2018	2.8 mln.sum	335.0
2019	2.4 mln.sum	252.4

Moliyalashtirish jarayonida kamchiliklar:

Muassasa byudjetini tuzish va ijro etish jarayonida faqat miqdoriy parametrlar hisobga olinadi va sifat mezonlari bajarilishi hisobga olinmaydi.

Mavjud resurslardan samarali foydalanish natijasida tejalgan mablag'lardan maqsadli foydalanishning shaffof va samarali mexanizmlari mavjud emas.

E.3.2. Kasb-hunar ta'limi tizimida xarajatlarni rejalashtirish va byudjet jarayonlarini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar

Kasb-hunar ta'limi muassasalarining boshqa o'quv muassasalaridan farqi shundaki, o'quv jarayoni ularda kolleжда ham, korxonadagi ish joyida ham amalga oshiriladi.

Kasb-hunar ta'limi muassasalarining byudjetni rejalashtirish va moliyalashtirish bir o'quvchiga (o'quvchiga) to'g'ri keladigan xarajatlarning asosiy me'yorlariga asoslanadi¹⁷³. Byudjetni rejalashtirishning ushbu tartibining mohiyati xarajatlarni iqtisodiy tasnifiga muvofiq xarajatlarning ustuvorligini hisobga olgan holda, xizmatlarni oluvchiga xarajatlarning asosiy standartlari va uni xarajatlar guruhlariga bo'yicha taqsimlash asosida tashkilot (muassasa) byudjetini hisoblashdan iborat.

Xarajatlar smetasi va shtatlar jadvali mablag'lar tarkibidagi xarajatlar guruhlariga bo'yicha iqtisodiy tasnifga muvofiq tuziladi, ularning miqdori talabalar uchun xarajatlarning asosiy me'yorlari va tuzatish omillari asosida hisoblanadi. O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida ishchilar uchun ish haqi fondini hisoblash ba'zi o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Shunday qilib, hozirgi paytda, kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qituvchilar va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalar rahbarlari uchun haq to'lashning ob'ektiv, shaffof mexanizmini joriy etish, o'qituvchilar va menejerlarning lavozimlari va malaka toifalari uchun bazaviy tarif stavkalarini belgilash asosida ish haqi tizimi mavjud¹⁷⁴.

Yuqorida sanab o'tilgan chora-tadbirlar bilan bir qatorda, kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qituvchilar va ishlab chiqarish ta'limi ustalarini mehnat va moddiy rag'batlantirishni rag'batlantirish maqsadida direktor jamg'armasi shakllantirilmoqda. Direktorlar jamg'armasi mablag'lari o'qituvchilar va ishlab chiqarish ta'limi ustalarini har oyda ularning bazaviy tarif stavkalari miqdoriga 40 foiz miqdorida ustama va ta'lim jarayoniga shaxsiy shaxsiy hissasi, ta'lim samaradorligi va sifati, o'quvchilarning kasbiy mahorati va qobiliyatlarini rivojlantirish uchun, amalga oshirilgan o'quv va sinfdan tashqari ishlar, shuningdek bir martalik mukofot puli to'lash va ularga moddiy yordam ko'rsatish.

E.4: KHT uchun resurslarni safarbar qilish

E.4.1. KHT tizimini moliyalashtirish manbalari va mexanizmlari

"A bloki" da ta'kidlanganidek, O'zbekistonda o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi xarajatlari ham davlat, ham nodavlat manbalar hisobidan moliyalashtiriladi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi besh yildan ko'proq vaqt davomida ushbu sohani yillik moliyalashtirish hajmi YalMning 5,3 foizini tashkil etdi. 2018 yilda O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarini moliyalashtirishga Davlat byudjetining qariyb 3,8 foizi yoki YalMning 0,7 foizi ajratildi¹⁷⁵.

Davlat manbalariga respublika byudjeti mablag'lari, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarining byudjetdan tashqari mablag'lari kiradi. Davlat byudjeti talabalarning rivojlanishi yoki farovonligi bilan bog'liq har qanday tadbirlarni moliyalashtirishning asosiy manbai hisoblanadi.

¹⁷³ O'zR Prezidentining 22.12.2009 y.dagi PQ-1245 – son qarori, 19-band. <https://lex.uz/docs/1568402>

¹⁷⁴ O'zR Prezidentining 30.07/2008 y.dagi PQ-929 – son qarori, <https://lex.uz/docs/1378943>

¹⁷⁵ Manba: O'zR Moliya vazirligi: <https://www.mf.uz/en/podrazdeleniya-ministerstva/strukturnye-podrazdeleniya/qosudarstvennyi-byudzheta.html>

2017 yilda o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tizimiga taxminan 6,4%, 2018 yilda esa Davlat byudjetining 3,8% mablag'lari ajratildi¹⁷⁶.

Nodavlat moliyalashtirish manbalariga nodavlat tashkilotlar, xususiy biznes va individual xayriya mablag'lari kiradi.

Kasbiy ta'lim muassasalari xarajatlarini moliyalashtirishning qo'shimcha manbai bu kompaniyalar mablag'lari. Kompaniyalar ba'zan kasb-hunar kollejlari jihozlari, o'quv materiallari va o'qituvchilar, xodimlar va talabalar uchun o'qitish imkoniyatlari ko'rinishidagi manbalar bilan ta'minlaydilar. Kasb-hunar kollejlari o'z binolarini ijaraga berish, o'quv xizmatlarini ko'rsatish va o'z ustaxonalarida ishlab chiqarilgan mahsulotlar va xizmatlarni sotish orqali daromad olishadi.

Kasb-hunar ta'limi muassasalarining yangi tarmog'ining joriy etilishi munosabati bilan o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasasini moliyalashtirishning asosiy manbalari quyidagilardir: (1) byudjet mablag'lari (akademik litseylar va muassasalarning grant joylari uchun); (2) balansida ta'lim muassasalari joylashgan vazirliklar, idoralar, korporatsiyalar, birlashmalar va korxonalarning mablag'lari; (3) ta'lim muassasasining ustav maqsadlariga mos keladigan ta'lim xizmatlarini, ilmiy-pedagogik, ishlab chiqarish va boshqa faoliyat turlarini sotishdan olingan daromadlar; (4) yuridik va jismoniy shaxslarning ixtiyoriy xayriya mablag'lari va maqsadli ajratmalari; (5) qonun bilan taqiqlanmagan boshqa manbalar.

Tashqi moliyalashtirish manbalari

Aholi zich joylashgan va siyosiy jihatdan muhim mamlakat sifatida O'zbekistonga homiylik ko'rsatuvchi xalqaro tashkilotlar tomonidan ikki tomonlama va ko'p tomonlama qo'llab-quvvatlash borasida katta e'tibor qaratilmoqda. Markaziy Osiyo davlati sifatida O'zbekiston global moliyalashtirish manbalaridan tashqari Osiyo va Evropa mamlakatlaridan, shu jumladan OTB va Evropa Ittifoqidan mintaqaviy grant yordamini oladi. Xususan, KHTni rivojlantirish uchun donorlar tomonidan sezilarli resurslar ajratildi. Har bir kasb-hunar ta'limi loyihasi donor tashkilotning vakolat doirasiga qarab o'ziga xos yo'nalishga ega. Misol uchun:

Shveytsariya taraqqiyot va hamkorlik agentligi va Shveytsariyaning iqtisodiy masalalar bo'yicha davlat kotibiyatining KHT sohasidagi faoliyati O'zbekistonda asosan qishloq va suv xo'jaligi sohasiga katta e'tibor beradi.

Germaniya hamkorlik agentligi va Germaniya Xalq universitetlari assotsiatsiyasi hayot davomida ta'lim dasturida qatnashdilar. O'quv kurslarini o'tkazish bilan bir qatorda, ular ta'lim normalari va standartlarini belgilashga harakat qilishdi va KHT tizimini muntazam isloh qilishda yordam berishdi. Bir nechta aniq maqsadli guruhlar uchun mo'ljallangan loyihalar amalga oshirildi.

Turkiya Hamkorlik va Muvofiqlashtirish Agentligi (TIKA) O'zbekistondagi ta'lim muassasalari infratuzilmasini rivojlantirish, kasb-hunar ta'limi muassasalari o'qituvchilarining malakasini oshirishda ko'mak ko'rsatdi. Koreya Xalqaro KOICA agentligi O'zbekiston Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi bilan hamkorlikda kasb-hunarga o'qitish markazlarini tashkil etish va faoliyatini qo'llab-quvvatladi.

Xalqaro mehnat tashkilotining bu sohadagi faoliyati xabardorlikni oshirish va axborotni boshqarishdan munosib mehnat imkoniyatlarini targ'ib qilish va sharoitlarni yaxshilashga o'tdi. Xalqaro mehnat tashkiloti faoliyati bir necha bosqichlarda o'quv dasturlarini taqdim etishni o'z ichiga oladi.

"Markaziy Osiyoda kasb-hunar ta'limi" mintaqaviy dasturi Germaniyaning xalqaro hamkorlik jamiyati (keyingi o'rinlarda - GIZ) bilan birgalikda Markaziy Osiyo respublikalari - Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va O'zbekistonda amalga oshiriladi. Ushbu Dastur ta'lim muassasalarini, asosan universitetlar va kollejlarning barqaror institutsional rivojlanishiga qaratilgan bo'lib, shunga muvofiq, hamkor institutlarni tadbirlarni rejalashtirish, amalga oshirish va qarorlar qabul qilishda ishtirok etish printsipiga amal qiladi.

OTB ta'lim infratuzilmasini rivojlantirishni qo'llab-quvvatladi va zamonaviy iqtisodiyot uchun malakalarni rivojlantirish loyihasi tayyorlanmoqda. Eng muhim ustuvor vazifa - bu ish imkoniyatlarini yaxshilash va malakali tinglovchilar va kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilarini ish bilan ta'minlash.

Evropa Ittifoqi qishloqlarda bandlik ko'nikmalarini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash uchun besh yillik grant loyihasini (qiymati 10 million evro) tayyorlamoqda.

E.4.2. KHTni moliyalashtirishni diversifikatsiyalash va safarbar qilish

Ayni paytda hukumat va xususiy sektor tomonidan kiritilgan investitsiyalarni hisobga olgan holda samarali moliyalashtirish mexanizmlarini ishlab chiqish va qabul qilish bo'yicha zarur choralarni ko'rilmogda.

¹⁷⁶ O'zR Moliya vazirligi ma'lumoti

Moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish maqsadida soliq imtiyozlari amaliyotga tatbiq etilmoqda, davlat va xususiy sheriklikning turli shakllarini qo'llab-quvvatlash mexanizmlari yaratildi. Ma'lumki, kasb-hunar ta'limi va kadrlar tayyorlash tizimida davlat-xususiy sheriklik aloqalarini rivojlantirish ta'limni moliyalashtirish nuqtai nazaridan byudjetga tushadigan yukni kamaytirishi mumkin, kengroq raqobat orqali ta'lim infratuzilmasini rivojlantirishga va ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

Vazirliklar, idoralar, xo'jalik birlashmalari, tijorat banklari va yirik korxonalarning o'zlariga bo'ysunadigan kasb-hunar kollejlari saqlash, kadrlar tayyorlash, malakasini oshirish va qayta tayyorlash uchun ajratilgan mablag'lari barcha turdagi soliqlardan va davlat maqsadli jamg'armalariga majburiy to'lovlardan ozod qilinadi.¹⁷⁷ Ushbu imtiyozlar bo'ysunuvchi ta'lim muassasalarida boshqaruv samaradorligi va ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

Kasbiy ta'limni moliyalashtirishning yana bir muhim manbai bu kasb-hunar ta'limi muassasalari mavjud bo'lgan vazirliklar va idoralar, xo'jalik birlashmalarining mablag'lari.

O'rta maxsus kasb-hunar kollejlari moddiy-texnika bazasidan samarali foydalanish va har xil turdagi mahsulotlar (xizmatlar) ishlab chiqarish hamda aholiga pullik xizmatlar ko'rsatish uchun iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish talabalarining amaliy ko'nikmalarini oshirish va kasb-hunar ta'limi muassasalarining moliyaviy imkoniyatlarini oshirishning muhim omillaridan biridir.

E.5: KHT resurslarini taqsimlash va foydalanish

E.5.1. Resurslarni taqsimlash modellari

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari uchun moliyaviy mablag'larni xarajatlar turlariga qarab taqsimlash quyidagi tartibda amalga oshiriladi: ma'muriy va o'qituvchilar tarkibini ta'minlash (shu jumladan ish haqi va xodimlarni tayyorlash bilan bog'liq xarajatlar), shuningdek o'quv materiallari uchun xarajatlar Davlat byudjeti mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladi.

Shu bilan birga, byudjet mablag'laridan moliyaviy ko'mak hududiy joylashishiga yoki idoraviy mansubligiga qarab farqlanmaydi.

O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini qurish, rekonstruksiya qilish va kapital ta'mirlash har yili respublika byudjeti mablag'lari hisobidan amalga oshiriladigan investitsiya dasturi doirasida amalga oshiriladi.

Kasb-hunar kollejlari qurilishi, yangilanishi va infratuzilmasini saqlash xarajatlari byudjetdan tashqari jamg'arma mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladi. Qayta qurish, kapital ta'mirlash va jihozlash uchun Jamg'arma mablag'lari ushbu xarajatlarni moliyalashtirishning asosiy manbai hisoblanadi. Jamg'arma umumiy ta'lim maktablari, kasb-hunar kollejlari, akademik litseylar va tibbiyot muassasalari xarajatlarni moliyalashtiradi.

Masalan, 2017-2018 yillar davomida O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarini rekonstruksiya qilish, kapital ta'mirlash va jihozlash uchun Ta'lim va tibbiyot muassasalarining moddiy-texnika bazasini rivojlantirish jamg'armasidan 2017 yilda - 60,5 milliard so'm, 2018 yilda - 68,4 milliard so'm, 2019 yilda esa 55,7 milliard so'm Davlat byudjeti mablag'lari ajratdi¹⁷⁸.

Quyidagi jadvalda ta'lim sohasi bo'yicha mablag'larning ta'lim sohasi byudjetiga nisbatan taqsimlanishining foizlari keltirilgan:

Jadval 23. Ta'lim sohasining umumiy byudjetida har bir ta'lim darajasining ulushi

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Maktabgacha ta'lim	11,7	11,8	12,5	12,4	12,1	15,8	19,2
Umumiy o'rta ta'lim	53,3	53,3	53,3	53,9	55,4	57,8	61,6
Maxsus ehtiyojli bolalar uchun ta'limi	1,5	1,5	1,5	1,5	1,8	1,9	2,0

¹⁷⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 25.01.2019 yildagi UP-5313-sonli "Umumiy o'rta, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmonining 6-bandiga qarang. <http://lex.uz/docs/3523198>.

¹⁷⁸ O'ZR Moliya vazirligi ma'lumoti

Maktabdan tashqari muassasalar va musiqa maktablarida bolalar uchun ta'limi	4,1	4,1	3,7	3,7	2,4	1,9	1,7
"Mehribonlik" bolalar uylarida tarbiyalanuvchilar uchun	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Boshqa umumta'lim	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8	1,1	1,2
Akademik litseylardagi ta'lim	1,9	2	2	2	1,9	1,4	1,0
Kasb-hunar kollejlardagi ta'lim	20,7	20,7	20,2	19,7	19,4	14,5	7,4
Oliy ta'lim	5	4,9	4,9	4,8	5,0	4,6	4,7
Kadrlarni tayyorlash bo'yicha boshqa tadbirlar	1	0,8	0,9	1	0,9	0,8	1,0
JAMI	100	100	100	100	100	100	100

Manba: O'zR Moliya vazirligi.

O'tish davridan kelib chiqqan moliyaviy cheklovlar ta'lim sohasiga salbiy ta'sir ko'rsatdi, binolarni ta'mirlash va ta'mirlash uchun mablag'larni kamaytirdi. Yangi moliyalashtirish manbalarini izlashga ehtiyoj bor va mavjud mablag'lardan yanada samarali foydalanish kerak. Davlat moliyalashtirishning umumiy hajmida munitsipal mablag'larning ulushi ortib bormoqda.

Davlat kasbiy ta'lim muassasalarining moliyaviy-xo'jalik faoliyatini byudjet va byudjetdan tashqari fondlarda amalga oshiradi. Kasb-hunar ta'limi muassasalarining faoliyati quyidagi tartib bilan tartibga solinadi:

o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalari uchun mas'ul bo'lgan muassasalar, vazirliklar va idoralarning mablag'lari;

kasbiy ta'limning asosiy maqsadlariga javob beradigan va qonun bilan taqiqlanmagan pullik ta'lim xizmatlaridan, ilmiy, o'quv, ishlab chiqarish va boshqa faoliyatdan olinadigan daromadlar;

xayriya fondlari va qonun bilan taqiqlanmagan boshqa manbalar.

E.5.2. Kasb-hunar ta'limini yetarli resurs bilan ta'minlash va ularni teng taqsimlanishi uchun ko'riladigan choralar

Amaldagi tartibga muvofiq, O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasasini joriy etgan Oliy va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi vazirligi, vazirliklar, idoralar kelgusi yil uchun quriladigan, rekonstruksiya qilinadigan va ta'mirlanadigan ob'ektlar ro'yxati loyihasini shakllantiradi va Iqtisodiyot va sanoat vazirligiga taqdim etadi.

O'z navbatida, Iqtisodiyot vazirligi tegishli vazirliklar va idoralar bilan birgalikda ushbu ob'ektlarni qurilish va ta'mirlash ishlarini bajarish maqsadga muvofiqligini tekshiradi va ularni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan tasdiqlangan Investitsiya dasturi loyihasiga kiritadi.

2019 yilgacha o'rta maxsus kasb-hunar kollejlarni qurish, rekonstruksiya qilish, kapital ta'mirlash va ishlab chiqarish infratuzilmasini jihozlash xarajatlari byudjetdan tashqari maqsadli jamg'arma mablag'lari hisobidan moliyalashtirildi (Moliya vazirligi huzuridagi Ta'lim va tibbiyot muassasalarining moddiy-texnika bazasini rivojlantirish jamg'armasi) Davlat byudjetida birlashtirilgan. 2019 yildan boshlab ushbu xarajatlari respublikaning Investitsiya dasturi doirasida Davlat byudjeti mablag'lari hisobidan amalga oshirilmoqda.

III. Rezume va tahliliy xulosalar

Birinchi muammo. KHT boshqarish va tashkil etish samaradorligi past.

Muammoni keltirib chiqaruvchi omillar: ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini boshqarish tizimi ISO 9001: 2015 va ISO 21001: 2018 sifat menejmenti standartlari talablari va tavsiyalariga mos kelmasa; ta'lim muassasasini boshqarish darajasida malakali menejrlarning yomon ta'minlanishi, samarali boshqaruv uchun etarli motivatsiya yo'qligi; kasb-hunar kollejlari menejrlari biznes tuzilmalari va ish beruvchilarning sheriklari bilan ishlash uchun etarli vakolatga ega emas; manfaatdor tomonlarning treningni boshqarish jarayoniga kam jalb qilinishi; kollejlarning vasiylik kengashi faoliyati etarli darajada samarali emas.

Muammolarni hal etish yoi'llari: Samarali boshqaruv mexanizmi, moliyalashtirishning yangi mexanizmlari va manbalarini joriy etish, davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini rivojlantirish, ta'lim muassasalari avtonomiyasini bosqichma-bosqich joriy etish va raqobatni rivojlantirishga ega bo'lgan yangi professional ta'lim muassasalari tarmog'i yaratilmoqda.

O'zgarishlar kollej rahbarlarining roli va mas'uliyatini yanada kuchaytiradi. Shunga ko'ra, kollejlarda o'ziga katta ishonch va hisobdorlikka erishish kuchli va malakali etakchilikni talab qiladi. Ishlab chiquvchilar so'nggi o'n yilliklardagi asosiy muammolarni hal qilish orqali kollej etakchilik siyosatini yangi muhitga moslashtirishi kerak.

Qarorlarning bajarilish holati: Vazirlik va idoralar o'z tasarrufidagi 340 ta kasb-hunar maktabi, 147 ta kasb-hunar kollejlari va 143 ta texnikumlar va kasbga o'qitish markazlari faoliyatini boshqarish uchun javobgardir.

"Kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarishni monopoliyadan chiqarish" siyosati boshlandi. Boshqarish jarayonida O'MTVning roli kasb-hunar ta'limi muassasalari, kollejlari va texnikumlarning idoraviy bo'ysunishidan qat'i nazar, o'quv-uslubiy rahbarlikni amalga oshirish va kasb-hunar ta'limi sohasida davlat siyosatini olib borishdan iborat bo'ladi. Faoliyatni boshqarish, qabul kvotalarini belgilash va bitiruvchilarni ish bilan ta'minlash masalalari vazirlik va idoralar tomonidan amalga oshiriladi.

Tavsiyalar: 1) ko'proq darajadagi mustaqillik berish orqali kollejlarning moliyaviy va boshqaruv avtonomiyalarini oshirish; 2) davlat-xususiy sherikligini rivojlantirishni rag'batlantirish, nodavlat, jamoat tashkilotlari va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarining rolini oshirish; 3) kadrlar tayyorlashni boshqarish jarayoniga manfaatdor tomonlarni jalb qilish uchun Vasiylik kengashi rolini oshirish.

Ikkinchi muammo. Moliyalashtirish tizimining samaradorligi past. O'z daromadlarini shakllantirish tizimi rivojlanmagan, pullik ta'lim xizmatlarini ko'rsatish bundan mustasno.

Muammoni keltirib chiqargan omillar: Kasb-hunar ta'limi institutlarining byudjet ijrosi jarayonida faqat miqdoriy ko'rsatkichlar hisobga olinadi va sifat mezonlari bajarilishi hisobga olinmaydi. Mavjud resurslardan samarali foydalanish natijasida tejalgan mablag'lardan maqsadli foydalanishning shaffof va samarali mexanizmlari mavjud emas. Kollejlarga mahsulotlarni bozorga chiqarishga imkon beradigan normativ-huquqiy baza mavjud emas.

Muammolarni hal etish yoi'llari: xususiy biznes uchun kafolat beradigan va bu jarayonda ishtirok etish darajasini oshirish va kadrlar tayyorlashga talabni oshirish uchun xususiy sektorni jalb qilishni rag'batlantiradigan davlat-xususiy sherikchilik mexanizmlarini keng joriy etish masalasi ko'rib chiqilmoqda.

Qarorlarning bajarilish holati: Davlat-xususiy sherikchilik to'g'risidagi qonun qabul qilindi, zarur me'yoriy-huquqiy baza yaratildi. Bugungi kunda xususiy sektor ishchilarning malakasini oshirish uchun ma'lum yo'nalishlarda kasb-hunar ta'limi ta'minotchisi sifatida bosqichma-bosqich rivojlanib bormoqda va Kasb-hunar ta'limi muassasalarida ko'proq mas'uliyat yuklanishi kutilmoqda. Xususiy sektorning o'zni KHT muassasalariga o'quv dasturlarini ishlab chiqishda, shu jumladan dasturlarni tahlil qilishda korxonalarni ishtiroki, o'quvchilarni baholash, amaliy mashg'ulotlardan keng foydalanish va kasbga yo'naltirish bo'yicha qarorlarni qabul qilishda yordam berish orqali o'qitishda yordam berishdan iborat.

Tavsiyalar: 1) muassasalarning mustaqilligini ta'minlash. Bu (a) joylarda mas'uliyatni oshiradi; (b) ota-onalar va jamoatchilikning faol ishtiroki orqali mahalliy ustuvorliklar, qadriyatlar va ehtiyojlarni hisobga olishga yordam beradi; va (c) o'qituvchilarga o'quvchilar va ularning ota-onalari oldida shaxsiy javobgarlikni oshirishga xizmat qiladi; 2) ta'lim muassasasi natijalariga yo'naltirilgan shaffof moliyalashtirish tizimini joriy etish; 3) kollejlari faoliyatini tartibga soluvchi, moliyaviy mustaqillikni ta'minlaydigan, foyda olish uchun qo'shimcha xizmatlar ko'rsatish imkoniyatlarini kengaytiradigan amaldagi me'yoriy hujjatlarga o'zgartirishlar kiritish.

BIBLIOGRAFIYA

1. O'zR TK, O'zR TKning 247-1 moddasi
2. O'zbekiston Respublikasining "Ayollar va erkaklar huquqlari va imkoniyatlarining kafolatlari to'g'risida" gi 02.09.2019 y. <https://lex.uz/docs/4494873>
3. O'zbekiston Respublikasining 11.07.2008 yildagi "O'zbekiston Respublikasida nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida" gi qonuni. <http://www.lex.uz/acts/140860>
4. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni (1997 y.)
5. "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni loyihasi (yangi tahrir). <http://parliament.gov.uz/ru/laws/discussed/28291/>
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 6 sentyabrdagi UP-5812-sonli "Kasb-hunar ta'limi tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/4500929>
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Umumiy o'rta, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 25.01.2019 yildagi UP-5313-sonli qarori <http://lex.uz/docs/3523198>
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 11.07.2019 yildagi UP-5763-sonli qarori <http://lex.uz/docs/4415393>
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 11 iyuldagi PQ-4391-sonli qarori <http://www.lex.uz/ru/docs/4415487>
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29-apreldagi UP-5712-sonli Farmoni <https://www.lex.uz/ru/docs/4545887>
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 3 fevraldagi PP-3504-sonli qarori
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 8.10.2019 yildagi UP-5847-sonli Farmoni <https://www.lex.uz/ru/docs/4545887>
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 fevraldagi PQ-3549-son qarori. <https://lex.uz/docs/3564641#3565275>
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 27-apreldagi UP-5052-sonli Farmoni. <http://lex.uz/docs/3211751>
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 24 maydagi UP-3001-sonli "O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni. <https://www.lex.uz/acts/3219688#3221739>
16. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 iyuldagi "O'zbekiston Respublikasining tashqi mehnat migratsiyasi tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi PQ-3839-sonli qarori.
17. O'zbekiston Prezidentining "Chet elda vaqtincha mehnat faoliyatini olib boruvchi O'zbekiston Respublikasi fuqarolarini va ularning oila a'zolarini himoya qilish kafolatlarini yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni 20.08.2019 y. UP-5785. <https://lex.uz/docs/4482657>
18. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2007 yil 19 martdagi UP-3864-sonli "Aholini ijtimoiy himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish va kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni.
19. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1.12.2017 yildagi UP-5720-sonli qarori <http://lex.uz/docs/3436196>
20. Ilm-fan, ta'lim va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yilida 2017–2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirish bo'yicha Davlat dasturi to'g'risida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 03.03.2020 yildagi Farmoni <http://uzdaily.uz/ru/post/49867>
21. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. "O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarining malakali pedagogik kadrlarni tayyorlash va to'ldirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-1761.
22. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy va o'rta maxsus ta'lim sohasida menejmentni isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni 2019 yil 11 iyuldagi UP-5763 <http://lex.uz/docs/4415393>
23. 2017 yil 7 fevraldagi UP-4947 <http://www.lex.uz/ru/docs/3107042>
24. 22.12.2009 yildagi PQ-1245-son, 19-band. <https://lex.uz/docs/1568402>
25. 30.07.2008 yildagi PQ-929-son <https://lex.uz/docs/1378943>
26. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 6.07.2012 yildagi 200-sonli qarori. <https://lex.uz/docs/2029714>

27. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 15.05.2020 yildagi "O'zbekiston Respublikasida kasbiy mahorat, bilim va ko'nikmalarning milliy tizimi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 287-sonli qarori. <https://lex.uz/ru/docs/4814157>
28. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 10 apreldagi 199-sonli qarori. <http://lex.uz/docs/3163903>
29. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 28 oktyabrdagi 877-sonli qarori, <http://www.lex.uz/docs/3397765>
30. Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 22 dekabrda 1011-sonli "Aholini ish bilan ta'minlashga muhtojligini aniqlash metodologiyasini takomillashtirish, shu jumladan ish bilan ta'minlash masalalari bo'yicha uy xo'jaliklarini o'rganish metodologiyasini takomillashtirish, shuningdek, mehnat resurslari, ish bilan ta'minlash va aholining bandligi balansini ishlab chiqish to'g'risida" gi qarori.
31. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi 394-sonli qarori. <http://lex.uz/docs/4334804>
32. Vazirlar Mahkamasining "Nogironlar uchun ixtisoslashtirilgan kasb-hunar kollejlari faoliyati to'g'risida" 05.17.2007 yildagi 100-son qarori. <https://lex.uz/ru/docs/1203087>
33. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi 392-sonli "Maktabgacha, umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar va maktabdan tashqari davlat ta'lim muassasalarining pedagog xodimlarini attestatsiyadan o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash to'g'risida" gi qarori.
34. 2030 yilgacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi Milliy maqsad va vazifalarni amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 20 oktyabrdagi 841-sonli qarori, <http://lex.uz/docs/4013358>
35. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida" 2017 yil 6 apreldagi 187-sonli qarori.
36. O'zR PCM tomonidan 5.01.1998 yildagi 5-son bilan tasdiqlangan "Davlat ta'lim standartlari to'g'risidagi nizom"
37. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 18 iyuldagi 515-sonli "O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi faoliyatini tashkil etish to'g'risida" gi qarori.
38. Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 8 avgustdagi 602-sonli "Tadbirkorlar uchun o'quv kurslarini tashkil etish va o'tkazish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori.
39. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 31.12.2018 yildagi 1066-sonli qarori <https://lex.uz/docs/4143050>
40. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 10 apreldagi 199-sonli qarori. <http://lex.uz/docs/3163903>
41. Ta'lim sohasi rejas 2019 - 2023. O'zbekiston. <https://www.globalpartnership.org/content/education-sector-plan-2019-2023-uzbekistan>
42. Wiliam Zeitz. "Ular qaerda yashaydilar? Markaziy Osiyoda qashshoqlik darajasi, o'rtacha iste'mol darajasi va tumanlar darajasida o'rta sinf ko'rsatkichlari ». Jahon banki 2019 yil
43. O'zR Davlat statistika qo'mitasi. <https://stat.uz/ru/press-tsentr/novosti-komiteta/164-ofytsyalnaia-statystyka-ru/6579-uroven-zhizni-naseleniya2>
44. Inson taraqqiyoti to'g'risidagi hisobot 2019. <http://hdr.undp.org/en/2018-update>
45. Davlat statistika qo'mitasi. <https://stat.uz/ru/press-tsentr/novosti-komiteta/164-ofytsyalnaia-statystyka-ru>
46. Davlat statistika qo'mitasi. Statistika byulleteni 2018
47. 2017-2020 yillarda O'zbekiston Respublikasi va BMT o'rtasidagi hamkorlikni yanada rivojlantirish bo'yicha "Yo'l xaritasi" amaliy chora-tadbirlar rejas. <http://www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/NewLegalDocuments/Roadmap%20-%20Russian%20-%20signed.pdf>, 2-bet.
48. Jahon banki (2018): "Bozor iqtisodiyoti siyosatida barqaror o'tish uchun O'zbekistonni isloh qilish" taklif qilingan kreditlash bo'yicha siyosat hujjati. Hisobot № 125008-UZ. 3-sahifa <http://pubdocs.worldbank.org/uz/734821557220484329/Uzbekistan-Snapshot-Apr2019-ru.pdf>.
49. Xalqaro valuta fondi hisoboti. <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/CR/2019/Russian/1UZR2019004.ashx>

50. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi, 28.12.2019 <http://uza.uz/ru/politics/poslanie-prezidenta-respubliki-uzbekistan-shavkata-mirziyeevas-28-12-2018>
51. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaati. <https://uza.uz/ru/politics/poslanie-prezidenta-respubliki-uzbekistan-shavkata-mirziyeev> 25-01-2020.
52. O'zbekistonda barqaror ish bilan ta'minlash: holati, muammolari va echimlari. Analitik hisobot. © UNDP 2018 https://www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/Nashrlar/Iqtisodiy_boshqaruv/Ish_bilan_ta'minlash/un_doc_uzb_ish_report_WEB.pdf
53. Jahon banki 2017. Markaziy Osiyoda mehnat va mahorat bo'yicha so'rovnoma (CALISS)
54. Vazirlar Mahkamasining "Mehnat faoliyatini amalga oshirish uchun chet elga chiqayotgan O'zbekiston Respublikasi fuqarolarini ro'yxatga olishni takomillashtirish to'g'risida" gi 97-sonli qaroriga muvofiq sotsiologik tadqiqotlar natijalari bo'yicha Ilmiy markaz tomonidan tayyorlangan 2018 yil dekabr oyida
55. "O'zbekistonda uzluksiz ta'limni rivojlantirish kontseptsiyasi" loyihasi, Toshkent -2018.http://www.dvv-international-central-asia.org/fileadmin/files/central-asia/documents/Publications_and_other_media/Publications/AdultEducation/LLL-Promotion_Concept-UZB_final_ru.pdf
56. Xalqaro mehnat tashkiloti, ILOSTAT, 2018 yil.
57. Jahon banki. "O'zbekiston. Kasb-hunar ta'limi va o'qitish tizimi - Tezkor baholash ", 2017 y
58. Iqtisodiy tadqiqotlar markazi (2013). O'zbekistonda ish bilan ta'minlash: muammolari va istiqbollari. Toshkent.
59. Ajvad va boshq. (2014). "Skills Road: O'zbekistondagi ish bilan ta'minlash bo'yicha ko'nikmalar". Jahon banki. Vashington, DC. Hisob-kitoblar Jahon banki va GIZning "O'zbekistondagi ish, ko'nikma va migratsiya" 2013 yildagi tadqiqotlari ma'lumotlariga asoslanadi.
60. Davlat statistika. 2019 yil uchun O'zbekiston Respublikasini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy ko'rsatkichlari https://stat.uz/ru/index.php?option=com_content&view=article&id=2780&catid=183&lang=ru-RU
61. Avlod 2030. O'zbekiston. Demografik dividend uchun bolalar va yoshlarni rivojlantirishga sarmoya kiritish vaqti keldi. UNICEF, 2018 yil.
62. O'zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi. <https://mehnat.uz/uz/news/2019-yilda-uzbekistonning-ishsizlik-darazhasi-qancha>
63. Davlat statistika. <https://stat.uz/ru/164-ofytsyalnaia-statystyka-ru/6580-rynok-truda2>.
64. O'zR Davlat statistika qo'mitasining analitik hisoboti. <https://stat.uz/ru/>
65. "O'zbekistonda butun hayot davomida ta'lim" kontseptsiyasi loyihasi. http://www.dvv-international-central-asia.org/fileadmin/files/central-asia/documents/Publications_and_other_media/Publications/Adult_Education/LLL-Promotion_Concept-UZB_final_ru.pdf
66. O'zbekistondagi kasb-hunar ta'limi siyosatining sharhi (YuNESKO). 2018 yil 17-18 dekabr, Toshkent sh.
67. Pekin Deklaratsiyasi va Harakatlar Platformasi qoidalarining bajarilishi to'g'risida hisobot. https://www.unece.org/fileadmin/DAM/RCM_Web
68. Davlat statistika qo'mitasi. O'zbekiston aholisini ijtimoiy himoya qilish. <https://www.stat.uz/uploads/docs/ijtimoiyHimoya17-ru.pdf>
69. Almatova RA. O'zbekistonda kasbga yo'naltirish tizimi. <https://moluch.ru/conf/ped/archive/209/11552/>
70. Jahon banki guruhi. O'zbekiston ta'lim sektori tahlili. Yakuniy hisobot, 2018 yil.
71. Yaxshi mehnat tamoyillarini amalga oshirish. 18.10.2017 y. O'zbekiston kasaba uyushmalari Federatsiyasi portali.
72. Pearson.O'zbekiston ichida texnik va kasb-hunar ta'limi va o'qitish. Yakuniy hisobot. 2018. Toshkent.
73. O'zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi. <https://mehnat.uz/uz/news>
74. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi: <https://www.mf.uz/uz/podrazdeleniya-ministerstva/strukturnye-podrazdeleniya/gosudarstvennyj-byudzh.html>
75. Jahon banki hisoboti. <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2019/Russian/1UZBRA2019004.ashx>
76. Data.worldbank.org, 2018 yil
77. O'zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi. <https://mehnat.uz/ru/news/uroven-bezraboticy-po-itogam-2019-goda-sostavil-9>

78. OTB. 2018. Ish beruvchilar o'rtasida so'rovnoma. TA9256.

79. Ochiq Internet-resurslar:

- <http://geografiya.uz/>
- <https://www.gazeta.uz/ru/2019/09/20/transfers/>
- O'zbekistonda mehnat migratsiyasini tartibga solish muammolari: tendentsiyalar va tavsiyalar. 2019. <https://wcu.uz/index.php?/ru/news/zbekistonda-menat-migratsijasini-tartibga-solish-muammolari-tendentsijalar-va-tavsiyalar>
- O'zbekistonda kasb-hunar ta'limi muassasalarining yangi tizimi va tarmog'i tashkil etiladi. <https://kun.uz/ru/68545687>
- Tadbirkorlikni o'rgatish davr talabidir. <http://uza.uz/ru/society/obuchenie-predprinimatelskoy-deyatelnosti-velenie-vremeni-12-10-2018>.
- O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vaziri A. Abduhakimovning "Uzbekistan Today" axborot agentligiga bergan intervyusi. <http://old.mehnat.uz/ru/newnews/view/698>
- <https://www.gazeta.uz/ru/2019/10/22/challenges/>
- <https://kommersant.uz/tsifrovaya-ekonomika-uzbekistana/>
- <https://www.gazeta.uz/ru/2019/11/21/million-uzbek-coders/>
- <https://stat.uz/ru/164-ofytsyalnaia-statystyka-ru/6580-rynok-truda2>
- <https://mehnat.uz/ru/news/uroven-bezraboticy-po-itogam-2019-goda-sostavil-9>
- <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
- <http://www.erasmusplus.uz/ru/news/137.htm>

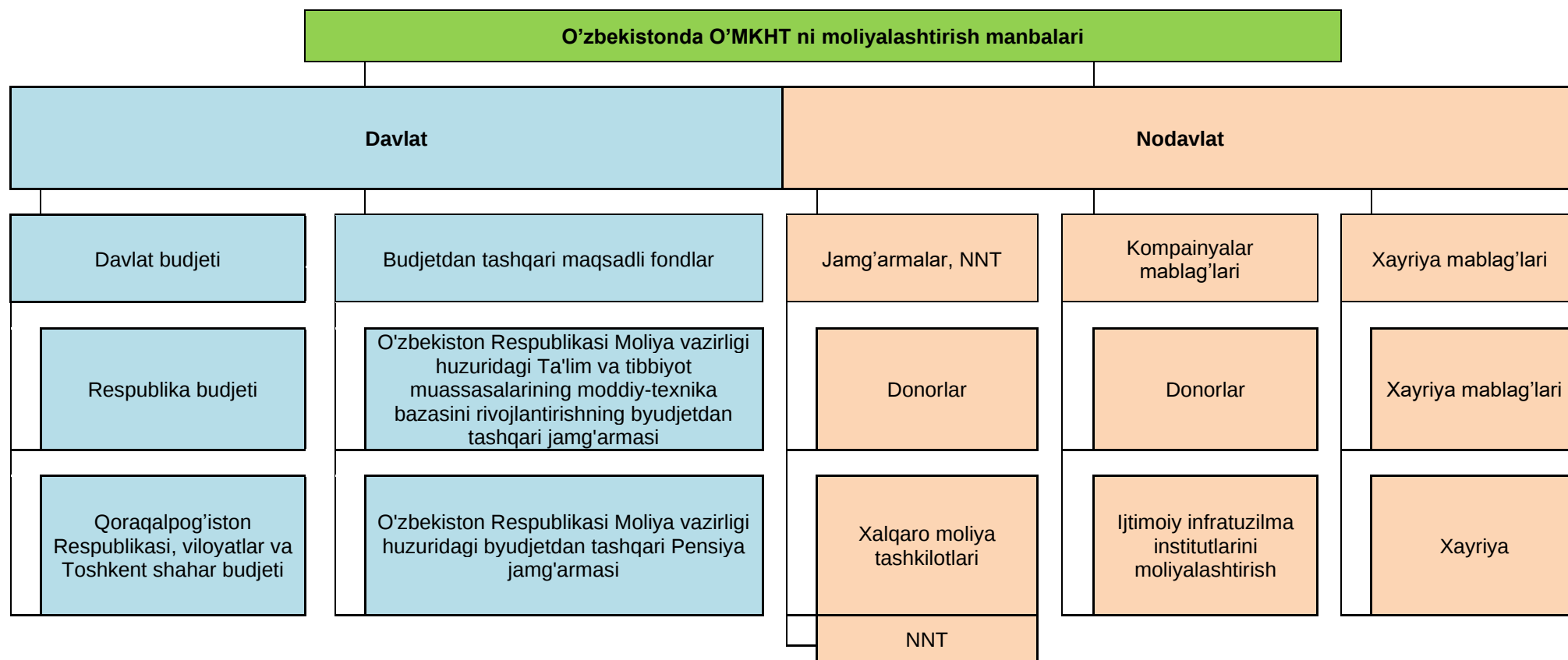
ILOVALAR

Ilova 1. Qo'shimcha ma'lumotlar (jadval va rasmlar)

Jadval 3. Kasb-hunar ta'limi siyosati sohasidagi qonunchilik bazasi:

№	Nomi	Raqami va sanasi
1.	O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni	29.08.1997 y.
2.	Kadrlar tayyorlash milliy dasturi	464-I.
3.	O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi	21.12.1995 y.
4.	"O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida yakuniy davlat attestatsiyasini o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash to'g'risida" gi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 39 / KK-sonli Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat test markazining № 39 / KK qarori.	2011, AVda ruyxatga olingan 06.10.2009 y.
5.	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Kasb-hunar kollejlari o'quvchilari uchun ishlab chiqarish amaliyotini tashkil etish va o'tkazishni takomillashtirish to'g'risida" gi qarori	40, 11.02.2009 y.
6.	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash to'g'risida" gi qarori.	200 06.07.2012 y.
7.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida malakali pedagog kadrlar tayyorlash va ularni to'ldirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori.	PQ-1761 28.05.2012 y.
8.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori	PQ-2829 14.03.2017 y.
9.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Umumiy o'rta, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"	PF-5313 25.01.2019 y.
10.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi markazi faoliyatini takomillashtirish to'g'risida" gi qarori	PQ-3504 03.02.2019
11.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy va o'rta maxsus ta'lim sohasida boshqaruvni isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida" Farmoni	PF-5763 11.07.2019 y.
12.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori	PQ-4391 11.07.2019 y.
13.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kasb-hunar ta'limi tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" Farmoni	PF-5812 06.09.2019 y.
14.	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Mehnat bozorida talab qilinadigan malakali kadrlarni kasbiy tayyorlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori	N 394 13.05.2019 y.

Rasm 6. O'zbekistonda kasbiy ta'limni moliyalashtirish manbalari

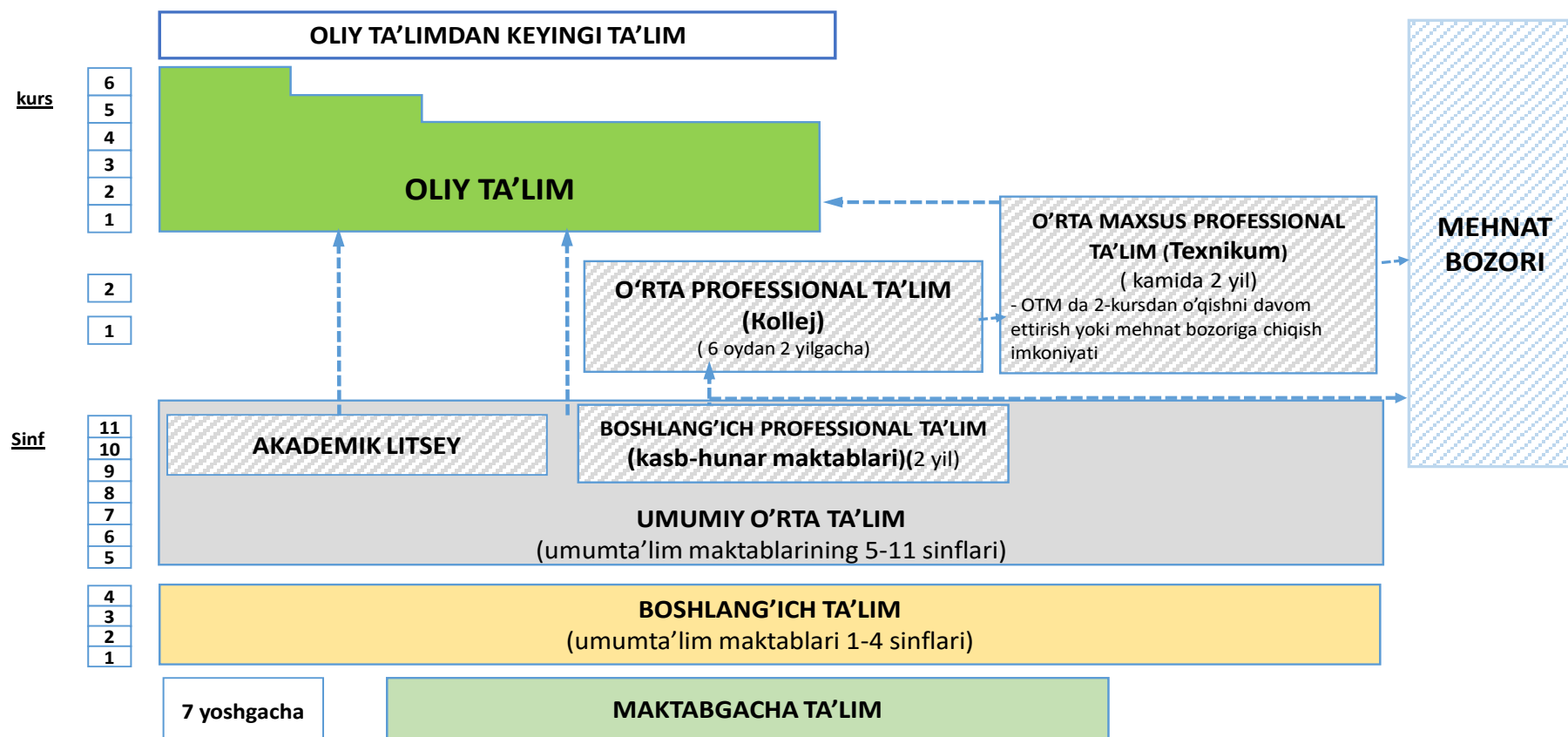

Manba: O'zR Moliya vazirigi

Rasm 7. 2017-2019 yillarda mintaqaviy yalpi hududiy mahsulotning o'sish sur'atlari (%% da)

RASM 15. СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ УЗБЕКИСТАНА

RASM 16. O'ZBEKISTONDA PROFESSIONAL TA'LIM VA KASBGA TAYYORLASH DARAJALARINING TAVSIFI

KHT DARAJALARI	DARAJALAR TAVSIFI
QPT v T	Qo'shimcha professional ta'lim va kasbga tayyorlash - ta'lim va kasbiy ehtiyojlarni qondirishga, insonning kasbiy rivojlanishiga, uning malakasining o'zgaruvchan kasbiy faoliyat sharoitlariga va ijtimoiy muhitga muvofiqligini ta'minlashga qaratilgan. Qo'shimcha kasbiy ta'lim qo'shimcha kasbiy dasturlarni (malaka oshirish va kasbiy qayta tayyorlash dasturlari) amalga oshirish orqali amalga oshiriladi.
OPT	Oliy professional ta'lim - ilm-fan, texnika va madaniyatning zamonaviy yutuqlaridan foydalangan holda va ijodiy rivojlantirib, professional profildagi nazariy va amaliy muammolarni hal qilishga imkon beradigan tizimlashtirilgan bilimlar va amaliy ko'nikmalar to'plamini o'z ichiga oladi.
O'MPT	O'rta maxsus professional ta'lim - texnikumlar bazasida o'rta darajadagi mutaxassislarni tayyorlash bo'yicha asosiy kasbiy ta'lim dasturlari amalga oshiradi. Bitiruvchilar 2-kursdan boshlab universitetlarda o'qishni davom ettirish yoki malakali mutaxassis sifatida mehnat bozoriga kirish imkoniyatini qo'lga kiritadilar.
O'PT	O'rta profesional ta'lim - kasb-hunar kollejlarda xizmat tasniflagichiga muvofiq tabaqalashtirilgan o'qitish davri bilan ko'k rangli kasblarni tayyorlash uchun tashkil etilgan.
BPT	Boshlang'ich professional ta'lim - kasbiy ta'limning boshlang'ich darajasi, ishchilarni tayyorlash. Ushbu dastur kasb-hunar maktablari bazasida amalga oshiriladi. NNT ijtimoiy foydali faoliyatning barcha asosiy yo'nalishlari bo'yicha malakali ishchilarni tayyorlashga qaratilgan.
PT	Professional tayyorgarlik - o'quvchilar tomonidan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga va muayyan mehnat, xizmat funksiyalarini bajarish uchun zarur bo'lgan malakalarni shakllantirishga qaratilgan ta'lim turi.

Jadval 9. Xalqaro donorlik tashkilotlari ishtirokida amalga oshirilayotgan loyihalar haqida qisqacha ma'lumot¹⁷⁹

Hamkor tashkilot	Loyiha nomi	Muddati	Summasi	Loyiha tavsifi
Jahon banki	«Ijtimoiy himoyani kuchaytirish»	2019 –2023	50,0 mln. AQSh dollari	O'zbekistonda ijtimoiy himoya tizimini kuchaytirishga qaratilgan ijtimoiy himoya va mehnat bozori siyosatini takomillashtirish bo'yicha yangi loyiha. Loyihada mehnat bozori axborot tizimini yaratish komponenti mavjud.
BMTTD	«O'zbekistonda yoshlar bandligini ta'minlash»	2019-2021	1,0 mln. AQSh dollari	Loyiha Rossiya Federatsiyasi - BMT Taraqqiyot dasturini rivojlantirish jamg'armasi tomonidan mehnat bozorining faol siyosati orqali ish bilan ta'minlashga ko'maklashish uchun moliyalashtiriladi; yoshlar va boshlang'ich tashkilotlar, ayniqsa, universitet va kollej bitiruvchilari, yosh ayollar, qaytib kelgan migrantlar va boshqa zaif guruhlar o'rtasida tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi.
Evropa Ittifoqi (EI)	«O'zbekistonning qishloq hududlarida bandlikni tashminlash ko'nikmalarini rivojlantirish»	5 yil	10,0 mln. Euro	Loyiha qishloq xo'jaligi ko'nikmalarini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. 2019 yil may oyida Evropa Ittifoqi ushbu loyihani amalga oshirish uchun YuNESKOning Toshkentdagi vakolatxonasi bilan hamkorlik qilishga qaror qildi. Loyiha hukumatni CSPE siyosatini isloh qilishda, boshqaruv mexanizmlarini modernizatsiya qilishda va qishloq xo'jaligi va sug'orish tarmoqlarini mehnat bozori ehtiyojlarini qondirish uchun mustahkamlash va moslashtirishda qo'llab-quvvatlaydi..
GIZ	"Markaziy Osiyoda kasb-hunar ta'limi" mintaqaviy dasturi	2019-2022	5,5 mln. Euro	Mintaqaviy taqqoslanadigan va xalqaro standartlarga muvofiq oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish texnologiyasi sohasida ta'limni sifat jihatidan takomillashtirish va mutaxassislar va boshqaruv kadrlarining malakasini oshirishda yordam ko'rsatish (4 ta Markaziy Osiyo respublikalari uchun loyiha).
KOICA	KOICA kasbga o'qitish markazlari	2012-2019	18,9 mln. AQSh dollari	Toshkent, Samarqand va Shahrizabz shaharlarida jami 18,9 million dollarlik uchta kasb-hunar ta'limi markazlarini yaratish. MZTO va KOICA o'rtasida Farg'ona va Urganch shaharlarida qo'shimcha ikkita Kasb-hunar ta'limi markazlarini qurish to'g'risida bitim imzolandi. Kasb-hunarga o'qitish markazlari juda yaxshi ishlaydi va bitiruvchilarni mashinasozlik, avtomobilsozlik va ta'mirlash, elektrotexnika va AKT sohalarida ish beruvchilar talab qiladigan ko'nikmalarga o'rgatadi.
Shveitsariya Hamkorlik va Taraqqiyot	O'zbek-Shveytsariya "O'zbekistonda ko'nikmalarni rivojlantirish	2004-2018	11,8 mln. AQSh dollari	Shveitsariya Hamkorlik va Taraqqiyot agentligi 2004 yildan beri O'zbekistonda malaka oshirish va islohotlar tizimini qo'llab-quvvatlab keladi. Loyiha O'XMT huzuridagi Kasb-hunar ta'limi markazi bilan yaqin hamkorlikda amalga oshirilmoqda. Loyiha mehnat

¹⁷⁹ Источник: Данные МВССО. А также см. Обзор политики ТПОП в Узбекистане (ЮНЕСКО). 17-18 декабря 2018, Ташкент

Hamkor tashkilot	Loyiha nomi	Muddati	Summasi	Loyiha tavsifi
agentligi	loyihasi" I-IV bosqichlar			bozori va ish beruvchilar ehtiyojlarini yanada yaxshiroq qondirish maqsadida korxonalar va kasb-hunar kollejlari o'rtasidagi hamkorlik modelini ishlab chiqish va amalga oshirishga qaratilgan. Loyiha doirasida melioratsiya va suv ta'minoti, uy-joy kommunal xo'jaligi, avtomobilsozlik va biznesni rivojlantirish sohaslarida mutaxassislarni tayyorlash uchun o'quv rejasi va o'quv materiallari ishlab chiqildi.
«British Council»	«Bandlikni oshirish ko'nikmalari»	2018-2020	0.25 mln. AQSh dollari	Britaniya Kengashi va OO'MTV kasb-hunar ta'limi markazi O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi (KHT) sohasidagi milliy islohotlarni qo'llab-quvvatlash uchun texnik yordam loyihasini amalga oshirmoqda, bu esa ta'lim va ishlab chiqarish aloqalarini mustahkamlash va yoshlarni ish beruvchilar talab qiladigan ko'nikmalar va malakalarga o'rgatish. Turizm, qishloq xo'jaligi, energetika va tog'-kon sanoati va qurilish sohaslarida OO'MTV va tegishli vazirliklar / mas'ul tashkilotlar tomonidan qo'llab-quvvatlanadi. Unda Kasb-hunar ta'limi markazi xodimlarini SSVE uchun xizmat ko'rsatuvchi provayderlarni boshqarish bo'yicha mashg'ulotlar o'tkazish, ish bilan ta'minlash ko'rsatkichlarini yaxshilash uchun murabbiylik kabi yangi xizmat modellarini joriy etish va 4 ta sektorda mehnat bozorining faol tadbirlarini qayta ko'rib chiqish va qayta ko'rib chiqish ko'zda tutilgan.
	Turizm uchun ko'nikmalar	2014-2018	0.25 mln. AQSh dollari	Loyiha kasb-hunar ta'limi va turizm sohasida kadrlar tayyorlash sohasida islohotlarni qo'llab-quvvatladi. Loyiyaning asosiy natijalari quyidagilar edi: i) Buyuk Britaniyaning 1-sektor mahorat kengashi bilan hamkorlikda ish qobiliyati doirasini yaratish; ii) tizimga milliy kasbiy standartlarni ishlab chiqish uchun asos sifatida joriy etish; iii) O'zbekistonda turizm va mehmondo'stlik bo'yicha sanoat kengashlarini yaratish va boshqalar.
DVV International	O'zbekistondagi kattalarni o'qitish bo'yicha tadqiqotlar	2018	-	Loyiyaning asosiy yo'nalishlari: - davlat (rasmiy sektor) kattalar ta'lim muassasalari va nodavlat ta'lim muassasalari (norasmiy sektor) salohiyatini tahlil qilish, bu erda ma'lumot yig'ish va tahlil qilish asosida kattalar auditoriyasi bilan ishlaydigan O'zbekistondagi ta'lim muassasalarining salohiyati va muammolarini tavsiflovchi bo'lim tayyorlanadi; - "O'zbekistonda kattalarni o'qitish va o'qitish: hozirgi holati va rivojlanish istiqbollari" tahliliy ma'ruzasini tayyorlash.

Hamkor tashkilot	Loyiha nomi	Muddati	Summasi	Loyiha tavsifi
	"O'zbekiston Respublikasining kasb-hunar ta'limi xodimlari uchun malakasini oshirish tizimini rivojlantirishga ko'maklashish"	2019-2020	-	Loyihaning asosiy yo'nalishlari: 1. Ishlab chiqarish ta'limi ustalarini tayyorlash va malakasini oshirish tizimini takomillashtirish bo'yicha loyihani tayyorlash. 2. O'quv rejasi globale dasturi asosida andragogikada o'z-o'zini o'rganish uchun asosiy kursni tayyorlash va masofadan o'qitish platformasini yaratish.
UNESCO	" O'qituvchilarining AKT kompetensiyalarini rivojlantirish "	2015-2018	0,5 mln. AQSh dollari	Faoliyatining ustuvor yo'nalishlari sifatida ta'lim sohasidagi siyosat bo'yicha maslahatlar, o'qituvchilarni rivojlantirish, vakolatga asoslangan o'quv dasturlarini ishlab chiqish, sifatni ta'minlash, gender tengligi, o'qitish natijalarini yaxshilash, ayniqsa AKT orqali va umrbod o'qitish kiradi. Bu, shuningdek, eng yaxshi tajriba va bilimlarni almashish hamda texnik yordam ko'rsatishni maqsad qilgan Kasb-hunar ta'limi markazining salohiyatini oshirishni o'z ichiga olgan.
	O'zbekiston KHT sektori siyosatini o'rganish tashabbusi	2018	-	Malaka sohasini baholash to'g'risidagi hisobotda milliy malaka doirasini ishlab chiqish zarurligi ta'kidlandi, bu esa batafsilroq milliy malaka doirasi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Jadval 21. KHT tizimi ishtirokchilarining asosiy funktsiyalari va majburiyatlari

№	KHT tizimi ishtirokchilari	Asosiy funktsiyalari va majburiyatlari	Izoh
1	Vazirlar Mahkamasi	- o ta'lim sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshirish; - o ta'lim sohasida davlat boshqaruvi organlarini boshqarish; - o ta'limni rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish; - o ta'lim muassasalarini tashkil etish, qayta tashkil etish va tugatish tartibini belgilash; - o ta'lim muassasalarini akkreditatsiya qilish, o'qituvchi va ilmiy xodimlarni attestatsiyadan o'tkazish tartibini belgilash; - o O'zbekiston Respublikasi hududidagi boshqa davlatlarning ta'lim muassasalariga ta'lim faoliyati bilan shug'ullanish huquqiga ruxsatnomalar berish; - o qonunlarga muvofiq xorijiy davlatlarning ta'lim to'g'risidagi hujjatlarini tan olish va tengligini o'rnatish tartibini belgilash; - o davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash; - o davlat grantlari sonini va ta'lim muassasalariga qabul qilish tartibini belgilash; - o qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlar.	O'zR Qonuni «Ta'lim to'g'risida» 29/08/1997
2	Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi	- o ta'lim jarayoni, o'qituvchilar tarkibi, kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish, ta'lim tizimining o'qituvchilar tarkibiga malaka toifalarini berish sifatini nazorat qilish sohasida davlat siyosatini amalga oshirish; - o ta'lim muassasalarini sertifikatlash va davlat akkreditatsiyasidan o'tkazish; - o nodavlat ta'lim muassasasi tomonidan litsenziyalarning berilishi; - o chet davlatlarda berilgan o'quv hujjatlarini tan olish va nostrifikatsiyalashni tashkil etish; - o talabalarning bilim darajasini baholash bo'yicha O'zbekiston Respublikasining xalqaro dasturlar va tadqiqotlardagi ishtirokini ta'minlash; - o dunyodagi etakchi reyting tashkilotlari bilan hamkorlik qilish va mahalliy oliy o'quv yurtlariga ularni reytingga kiritish uchun har tomonlama yordam berish.	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori 18.07.2017 yildagi 515-son
3	OO'MTV	- o Kasb-hunar ta'limi sohasida davlat siyosatini amalga oshirish; - o idoraviy mansubligidan qat'i nazar, kasb-hunar maktablari, kollejlari va texnikumlarni o'quv-uslubiy boshqarish; - o uzluksiz boshlang'ich, o'rta va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash; - o kasb-hunar bilim yurtlari, kollejlari va texnik maktablarning namunaviy ustavlarini tasdiqlash; - o idoraviy mansubligidan qat'i nazar, kasb-hunar ta'limi muassasalarining o'qituvchilari va o'qitish va ishlab chiqarish ustalarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishning yangi tizimini joriy	PF-5812 6/09/2019

		etish; o boshlang'ich, o'rta va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tizimining ta'lim dasturlarini ishlab chiqadi va tasdiqlaydi.	
4	Moliya Vazirligi	o boshlang'ich, o'rta va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini moliyalashtirish, shu jumladan, joriy saqlash, tadbirlarni o'tkazish va ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash uchun	PF-5812 6/09/2019
5	BMMV	o O'zbekiston Milliy malaka tizimiga muvofiq xodimlar va ishchilar kasblarining asosiy lavozimlari Tasniflagichini qayta ko'rib chiqish; o Milliy malaka doirasini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish; o iqtisodiyotning barcha tarmoqlari uchun malaka doirasini ishlab chiqish va amalga oshirish; o Milliy kasbiy standartlarni ishlab chiqish va joriy etish; o ish o'rinlarini yaratish bo'yicha davlat buyurtmasini shakllantirishni muvofiqlashtirish.	Manfaatdor vazirlik va idoralar bilan birgalikda
6	Iqtisodiyot vazirligi	o o kadrlarga bo'lgan ehtiyojni cheklaydi, mintaqalarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturlarining maqsadli parametrlariga va mehnat bozori prognoziga muvofiq davlat kvotalarini belgilaydi; o o mintaqalarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturlaridagi doimiy o'zgarishlarni hisobga olgan holda kasb-hunar kollejlari yangi ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklarini ochish bo'yicha takliflarni O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga kiritadi.	PF-5313 25/01/2018
7	Savdo-sanoat vazirligi	o Milliy malaka doirasini ishlab chiqishda va amalda tatbiq etishda ishtirok etish; o iqtisodiyotning barcha tarmoqlari uchun malaka doirasini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etishda ishtirok etish; o Milliy kasbiy standartlarni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etishda ishtirok etish	
8	Tarmoq vazirliklari	o sanoatning malakali mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojni aniqlaydi; o kasb-hunar kollejlari faoliyatini muvofiqlashtirish. o tegishli vazirlik va idoralarning byudjetdan tashqari mablag'lari hisobidan joriy xizmat ko'rsatish, tadbirlarni o'tkazish, moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va kadrlar tayyorlash xarajatlarini moliyalashtirish.	PF-5313 25/01/2018 PF-5812 6/09/2019
9	Pedagogik innovatsiyalar, kasbiy ta'limning boshqaruv va pedagogik kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti	o ta'lim dasturlarining tarkibi va mazmunini takomillashtirish, ularning samaradorligi va umumiy o'qitish metodikasi doirasida moslashuvchanligini ta'minlash bo'yicha yangi ishlarni amalga oshirish, yangi o'quv rejalari va dasturlarini ishlab chiqish va ularni o'quv jarayoniga tatbiq etish; o tizim professor-o'qituvchilarining malakasini oshirish va qayta tayyorlashning yangi shakllari va usullarini joriy etish, zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda pedagog kadrlarning malakasini oshirish va qayta tayyorlash tizimini boshqarish yangi vertikalini tashkil etish.	

10	Universitetlar	o KHT tizimini malakali pedagoglar bilan ta'minlash	
11	Kasb-hunar maktablari, kollejlari, texnikumlar	o o mehnat bozoridagi talab asosida, shu jumladan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ehtiyojlari uchun mutaxassislarni, ishchilarni tayyorlash o o moddiy-texnik bazadan maqsadli foydalanish o o O'qituvchilar tarkibini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish uchun sharoitlar yaratish	PF-5812 6/09/2019 PF-5313, 25/01/2018
12	Ish beruvchilar, professional assotsiatsiyalar	o o malakali mutaxassislarga, kadrlarga bo'lgan ehtiyojni aniqlash o o malaka talablarini belgilash; o o professional standartlarni ishlab chiqishda ishtirok etish o o homiylik / xayriya mablag'lari o o ish o'rinlarini yaratish	PF-5812 6/09/2019
13	Mahalliy hokimliklar	o hududni iqtisodiy rivojlantirish dasturlarini hisobga olgan holda mutaxassislar va ishchilarni tayyorlash uchun kvotalarni belgilashning dastlabki parametrlarini shakllantirish	Vazirlar Mahkamasi qarori 28.11.2017, № 877
14	Ota-onalar, talabalar	o shartnoma uchun to'lovlarni amalga oshirish; o sponsorlik	PF-5812 6/09/2019